
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
21 C
7

TRACTATUS IURIDICO-POLITICUS
DE
REBUSPUBLICIS TURBIDIS
IN TRANQUILLUM STATUM Reducendis, in eoque Conservandis.

AUTORE
PHILIPPO ANDREA OLDENBURGERO,
I. C. Consiliario Würtembergico, & Iuris Publici & Privati in Rep. Genevensi Professore.

GENEVÆ,
Apud SAMUELEM DE TOURNES.
M. DC. LXXVIII.

Illustrissimo & Generosissimo
COMITI & DOMINO
DN. CHRISTIANO,
COMITI de RANZOVV, DOMINO de BOLLERVP, S. REGIÆ MAIESTATIS DANICÆ SACRI CVBICVLI SVPREMO PRÆFECTO, & nuper AD CHRISTIANISSIMVM REGEM LEGATO.

Illustrissimo atque Excellentissimo
DOMINO
DN. OTTONI,

LIB. BARONI de SVVERIN, DOMINO in LANDSBEG, ZACHEN & DROVVIZ, SERENISSIMI ac POTENTISSIMI ELECTORIS & MARCHIONIS BRANDEBVRGENSIS PRINCIPIS ac DOMINI DN. FRIDERICI WILHELMI, SVPREMO PRÆSIDI, SANCTIORI & FEVDORVM CONSILIARIO COLONIÆ ad SVEVVM, CAPITANEO in VRANNIENBVRG, HÆREDITARIO CAMERARIO ELECTORATVS BRANDEBVRGENSIS, & PRÆPOSITO CATHEDRALIS ECCLESIÆ BRANDEBVRGENSIS.

Illu-

Illustrissimo atque Excellentissimo
DOMINO

DN. HENRICO

LIB. BARONI de FRIESEN, SERENISSIMI SAXONIÆ ELECTORIS DN. IOHANNIS GEORGII II. DIRECTORI SENATUS SANCTIORIS & CAMERARIO, HÆREDI in SCHONFELDT, PUTZKAVV, KRAUPE, BRATSCHNITZ, & GESSEN.

Illuſtriſſimo atque Excellentiſſimo
DOMINO

DN. FRIDER. MAXIMILIANO,

LIB. BARONI de STAIN, COMMENDATORI LVCKLVMENSI, SERENISSIMI PRINCIPIS ac DOMINI DN. RVDOLPHI AUGUSTI, DUCIS BRUNSVIC. & LÜNEBVRG &c. AVLÆ MAGISTRO.

Illu-

Illustrißimo atque Excellentißimo
DOMINO

DN. BERNHARDO,

LIB. BARONI de MOLTKE: SERENISSIMI PRINCIPIS ac DOMINI DN. IOHANNIS FRIDERICI, DVCIS BRVNSVIC. & LÜNEBVRG. &c. AVLÆ MARESCHALLO.

DOMINIS meis CLEMENTIBVS.

Vt & Viris Illustribus, Generosis, Magnificis & Nobilißimis,

DN. IOH. CHRISTOPHORO WEX,

SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI DN. CHRISTIANI, POSTVLATI EPISCOPI MERSBVRGENSIS, DVCIS SAXONIÆ &C. SANCTIORI CONSILIARIO & CANCELLARIO.

DN.

DN. ERNESTO LUDOVICO AVEMANNO

SERENISSIMORVM DVCVM SAXO-GOTHANORVM SANCTIORI CONSILIARIO & CANCELLARIO.

DN. CAROLO
von Stain/

DOMINO in Emmanßberg/ Rupperts/ Ost- und Nordheim SERENISSIMI PRINCIPIS ac DOMINI DN. CHRISTIANI ERNESTI, MARCHIONIS BRANDEBVRGENSIS in Bayreuth SANCTIORI CONSILIARIO, CANCELLARIO & DICASTERII CONSILIARIO.

DN.

DN. IOHANNI VULTEIO,

SERENISSIMI LANDGRAVII HASSO-CASSELLANI, DN. CAROLI I. SANCTIORI CONSILIARIO & CANCELLARIO.

DN. IOH. BALTHASARI
à Gabelkoven

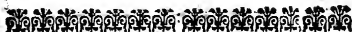
EQVITI STIRIO in Helffenberg/ SERENISS. DVCVM SAXO-GOTHANOR. CONSISTORII CONSILIARIO, & NOBILI SACRI CVBICVLI.

DN.

DN. ADAMO HENRICO
de THANNE,

SERENISSIMÆ DVCALIS DOMVS BRVNSVIGO-LÜNEBVRGENSIS LEGATIONVM CONSILIARIO.

DN. CASP. ABRAHAMO
de SCHONBERG,

SERENISSIMI PRINCIPIS ANHALTINI in ZERBST CONSILIARIO, & AVLÆ MAGISTRO.

DOMI-

DOMINO NICOLAO OLDENBURGIO,

SERENISSIMI ac POTENTISSIMI REGIS ANGLIÆ CONSILIARIO, & SOCIETATIS REGIÆ SECRETARIO.

DN. RUDOLPHO Graven/

SERENISSIMI PRINCIPIS ac DOMINI, DN. IOHANNIS FRIDERICI, MARCHIONIS BRANDEBURGENSIS in Anspach CONSILIARIO AULICO.

DN.

DN. IACOBO WILHELMO FORSTERO,

SERENISSIMI PRINCIPIS ac DOMINI DN. IOHANNIS FRIDERICI, MARCHIONIS BRANDEBVRGENSIS CONSILIARIO AVLICO.

DN. SEBASTIANO FRIDERICO de Scheres,

ILLVSTRISSIMI COMITIS STOLBERGENSIS AVLÆ MAGISTRO.

DN.

DN. HIERONYMO
Bruckner /

SERENISSIMORVM DVCUM SAXO-GOTHANORVM FEVDORVM SECRETARIO.

Dominis Mecænatibus, Patronis & Fautoribus omni honore proſequendis.

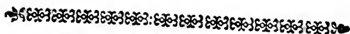
Hunc perexiguum Tractatum Hiſtorico-Politicum in humillimi obſequii teſſeram

Dat, Dicat, Conſecrat,

PHIL. ANDREAS OLDENBVRGERVS.

DISCVRSVS

DISCVRSVS HISTORICO-POLITICI DE REBVSPVBLICIS TVRBIDIS

IN TRANQVILLVM STATVM Reducendis in eoq; Conservandis

MEMBRVM I.

De CONCORDIA & DISCORDIA in genere.

MNIVM Politicorum † ac Civilistarum unanimi suffragio atque consensu constat, ipsaque

A rerum

† *Concordia in Rerump. conservationibus necessaria utilis & jucunda.*

rerum argumenta à primordio mundi usque ad nostra tempora satis testantur, quod ad stabiliendam in Rebuspublicis rectis perpetuam incolumitatem amabilis & jucunda CONCORDIA apprimè sit utilis atque necessaria; id quod adeò clarum est, ut ne Sol quidem meridiem illustret clarius. Hæc Civitatibus conciliat pulchritudinem inæstimabilem, adamantinumque pacis & publicæ tranquillitatis vinculum: Vnde Nazarius in Panegyrico *Concordiam* insigni certè elogio *vocat fundamentum otii, bonorum civium seminarium, & segetem quietis publicæ*, quo pertinet inscriptio Tribunalis Curiæ Patavinæ in Italia: *Conservatio Civitatis, Vnio.*

Et parvis dives concordia rebus

[a] Si Belgicas confœderatas provincias in unum colligas corpus, & concordiam demseris, manipulus hominum erit, si ad potentiam Gallicanam aut Hispanicam respiciamus. Unde etiam Fœderati sententiam Sallustii: *Concordia res parvæ crescunt*; tam vehementer amant (& quidem

dem

a *Belgæ Fœderati concordia conservantur.*

dem propter Rationem Status: Vnanimes enim & concordes Religioni innixi libertatem conservant, (ut ex nummi inscriptione apud Wolffium Tom. II. Rer. Memorabil. Centenar. 16. pag. 1041. liquet) ut monetæ eam insculpendam curent. Cardinalis Antonius Pelinot von Granfelt / Caroli V. Imperat. Cancellarii filius, quum videret quod Ordines Fœderati Belgii tanquam concordiæ signum fasciculum bacillorum arctè colligatorum, emblematis loco usurparent, dixisse fertur: Man solle nur einen einigen auß der Büschel heraußziehen / so so würden die übrigen alle lotern und wackeln / und allgemach von sich selbst voneinander fallen referente Zinckgreffio (in Apopht. German.) [a] Similiter concordiam esse de Ratione Status nostræ Germaniæ egregiè monstrat Legatus Regis Galliæ apud *Sleidanum* (l. 14. Comm. pag. 399.) id quod Serenissimus ac Celsissimus Princeps Dn. CHRISTIANVS ERNESTVS, Marchio Brandebur-

[a] *Germania conservatur concordia.*

gensis in Bayreut/ Princeps in tantum laudandus, in quantum intelligi virtus potest, palam omnibus Sacri Imperii Con-Statibus & Membris ob oculos ponere voluit, dum novum Equestrem Ordinem CONCORDIÆ instituit, de qua re pluribus videatur *Vlysses Brandeburgicus*, in quo tanti Herois germana intentio vivis coloribus depingitur:

Exiguis addit vires concordia rebus
Et male quassatas fulcit & auget opes.

[a]Hactenus per dissensiones Germanorum invaluere illi, qui furore eorum pro satellite cupiditatum suarum sunt abusi, qui si concordiam Germanorum nostrorum vidissent, non prætextu modo armorum, sed viribus & potentia, ut in sicco deprehensus piscis, destituti fuissent; quem in sensum non ineleganter quidam dixit: *Concordi Germaniæ servitutem imponere, non esse rem hujus seculi.* Si concors hactenus fuisset Germania, si vires & consilia junxisset, Turcia jamdudum funus, & solum in Historiâ nomen esset. Quin & Itali affirmant, sibi plus timendum fore à Ger-

[a] *Germania discors pericula & damna incurrit.*

Germania, si uniretur, quàm ab ipso Turca, referente *Arnisæo* (l. 2. Pol. c. 2. sect. 7. n. 18). Proinde non audienda à bonis Statistis Germaniæ talia consilia, qualia habentur in Cancellariâ Anhaltinâ, ubi ad Palatinum hoc scriptum habetur: Salus Germaniæ bestehet in armis; viæ facti sein die sichersten. Item: Alle hoffnung muste man uff das Faustrecht setzen. Malè secundum Accursium! Rectius de Ratione Status Germaniæ judicat alius: So ihr euch untereinander beisset / sehet zu das ihr nicht von einen andern verzehret werdet. Norunt quoque hoc Principes nostri, ideoque cum Imperio periculum aliquod imminet, statim fœdera invicem pangunt. Præsertim verò hodie, cum in Imperio tres sint religiones, sæpe dissidia gignentes, sedulo præcavendum, ne ob diversas religiones animi Principum dissolvantur. † Studium illud Concordiæ Reipublicæ Romano-Germanicæ pulcherrimè repræsenatum in Comœdia, quam anno 1650.

† *Pacifica Comœdia Noribergensis an. 1650.*

Noribergæ (Germaniæ nostræ ocello) quum Pax Osnabrugo - Monasteriensis executioni mandaretur, Cæsareus Legatus Dux Amalsitanus Regis Sueciæ Generalissimo, Divo Carolo Gustavo, Comiti Palatino Rheni, postea Regi Sueciæ, nunc autem piè in Christo defuncto, cæterisque Dn. Legatis exhibuit, de qua re videatur Theatrum Europæum, ejusque Epitomator Gothfrid Schulzius. Quæ hactenus in genere dicta sunt de salutari concordia, omnes Christianas Respp. conservante, ut & in specie de Germania & Belgio Fœderato; eadem etiam ad Daniam, Sueciam, Angliam, Poloniam *&c.* applicari debent In summa; studendum est concordiæ viribus totis, per quam res quoque minimæ convalescunt (*Ammian. Marcellin.* lib. 26.

Nam melius duo defendunt retinacula navem,
Tutius & geminos anxia mater habet.

(*Propert.* l. 2. Eleg.) Et funiculus triplex non facile rumpitur (Ecclesiast. c. 4. v. 9. & seqq. c. Treugas. de Treuga & pace) De Achæis vid. *Iustin.* (l. 34. c. 1.)

II. Vti

II. Vti concordia res parvæ atque humiles crescunt; ita è contrario discordia res magnæ in omnibus Rebuspublicis dilabuntur; Ipso Servatore nostro, Deo Humanissimo & Homine Divinissimo teste *Regnum in se divisum desolabitur.* (Matt. 12. 12. v. 25. Marc. 3. v. 24. 25. 26. Luc. 11. vers. 17. 18.) &

Vnio divina est; divisio Dæmone nata.

Pulcherrimè Baldus,[a] Ictus, olim dixit: *Partialitatem in civitate esse tanquam vermem in caseo:* Sicut enim hic caseum exedit, ipse pinguescit; ita si pars civitatis ab altera secessionem fecerit, exenterat illam & tandem opprimit (*Piccart.* ad lib. 6. Pol. Aristot. c. 4.) Imo civiliter impossibile est, civitatem tueri, quæ foris & domi hostem habet: Raro enim evenit, ut positis odiis in commune consulant, sed plerunquein diversa transeunt, & occasiones plurimas suggerunt inimico; unde non malè dixit Andreas Barbatia; discordiam in civitate esse portam patentem ad introducendos inimicos. (*Gregor. Richter.* Axiom. Polit. 23. memb. ult.) Id etiam

 docet

a *Discordia est corruptio & ruina Rerumpublicarum*

docét fasciculus stipularum Sciluri, Scopæ dissolutæ Tullii, cauda equina per setas singulas evulsa Sertorii. Et quæ domus tam stabilis, quæ tam firma civitas est, quæ non odiis atque dissidiis funditus possit everti? Quoties cives inter se discordant, hostes exteri redduntur securi & animosi (vid. *Tacit.* l. 2. Ann. c. 26. §. 5. l. 2. Ann. c. 62. §. 1. l. 12. Ann. c. 29. §. 3. & c. 48. §. 2. lib. 3. Hist. c. 45. l. 4. Hist. c. 13. l. 1. Hist. c. 50.) tandemque omnia, discordiis civilibus fessa, sub imperium suum accipiunt (*Tacit.* l. 1. Ann.) Si invicem vos mordetis & comeditis, videte ne ab invicem consumamini, ait S. Paulus (Galat. 5. v. 15.) idemque vaticinatus Esaias Israelitis (c. 9. v. 20. 21.) Proverbium veriverbium est: *Turbatis aquis bene capiuntur anguillæ*, cum quo [a] coincidit Hispanorum diverbium: *Divide, & impera*; quo nullum, quoad verba brevius, & regnis exitiosius excogitatum credo. Ita Philippus Amyntas, Rex Macedoniæ, Alexandri magni pater, Græcis, bellis civilibus fessis, jugum imposuit Sallustius (in Orat. 1. ad Cæsarem

a *Divisio civilis exteris parit imperium.*

farem de Republ. ordinanda) existimare se scribit, quâ tempestate urbi Romanæ fatum excidii adventarit, cives, cum civibus, manus conserturos ; ita defessos, & exsangues, Regi aut nationi prædæ futuros; id quod etiam ita contigit (Vid. *Tacit.* l. 1. Ann.) sed pluribus Gregor. *Richter.* Axiom. Polit. 23. memb. ult. (ubi agit de ruinis Orientalis & Occidentalis Imperii.) (add. *Liv.* l. 2. Hist. c. 44.). Nunquam Gallos Angli, nisi secum dissentientes fregerunt: Fessarum Princeps Fessam urbem, civili sanguine exhaustam, facilè subegit : Philippus II. Burgundiæ Dux, Bovinas ac Dinam civitates, unius tantum fluminis intervallo sejunctas, quas nullâ ante vi superare potuerat, cum se multis diu bellis attrivissent, nullo ferè labore imperii sui finibus adjecit. Regnum Angliæ factionibus rubrę & candidę Rosę; Italia Gibellinorum & Guelphorum partibus miserè vexata est. Imperium [a] nostrum Romano-Germanicum mutuis diffidiis adeò laborat, laceratur & exinanitur, ut, nisi

A 5 pio-

a *Imperium Romano-Germanicum per intestinas discordias atteritur.*

piorum precibus conservetur, in ipso Imperio propediem Imperium quærere sit necessum Germaniæ nostrę jam ab antiquo fatalis discordia (*Tacit*. l. 2. Ann. c. 26. §. 2. & c. 62. §.1. l. 2. Ann. c. 44. §. 2.) Hodie verò quid dicamus? Durante bello tricennali bellorum civilium æstu Germania adeò attrita, ut potius de sepultura, quam de r mediis pestilentis illius morbi cogitare sæpius coacta sit. Quid tu Franconia, Helvetia, Tyrolis? Cella penuaria eras. Quid Wurtembergia? Sumen eras. Quid Alsatia, Rhenensis ditio, Palatinatus? Hortus eras. Quid Westphalia, Hassia, Saxonia omnis, Bavaria, Silesia, Thuringia, Misnia? Horreum eras. Quid Styria, quid Austria? Paradisus eras. Quid universa Germania? Cornucopiæ eras. Hodie verò Imperii Proceres iterum tam in contraria scinduntur studia, ut Germania aurea tandem cuprea, marmoreumque Imperium lateritium (quod malum Trin-unus Deus clementer avertat!) sit evasurum

Ad casus Patriæ lachrymarum rore rigandos,

Hera-

Heraclite, oculi non satis ambo tui.

Bredembergæ in Holsatia in porticu arcis Ranzovianæ Turca & Moschus Principes Germaniæ ita alloquuntur:

Ludite securi, dum nos hostilibus armis
Hungaricum rapimus Sarmaticumq́; solum.
At nisi prospicitis, quid res quid tempora poscant,
Hic ludus vobis exitialis erit.

Insequitur dein Fecialis.

Luditis ô Proceres, & res fera bella movetis?
Pace quibus debet gratius esse nihil.
Interea Turca; si cesserit Hungarus armis,
Et celerà Moscho Sarmata jura petat;
Quid superest? proprios postquam sævitis in artus,
Quin reliquum corpus Barbarus interimat.
Mittite nunc ergo ludos, conjungite vires,
Donec in afflicto corpore robur inest.
Inque hoc infestis agmen convertite telis,
Sic vestra & patria gloria salva manet.

Misera nostra Germania durante tricennali

ultimo bello (Det Bonus Deus ut illud sit & maneat ultimum?) infeliciter experta, quid sit bellum miserum omni triumpho carens? & quomodo exteri tandem ex Allemannico corio sibi ligulas fecerint; ut Satyricus non immeritò de Aquilâ Imperiali conqueratur:

Fulmine quæ nunquam fertur percussa volucris,
Eheu quàm toto corpore trunca jacet!
Perdidit hæc alas dudum, caudamq; pedesq;
Concessit Latio Pontificiq; Caput;
Viscera nunc ejus Gallus Suecusq; penetrant,
Altivolæ superest quid nisi nomen avi?

Quomodo Cardinalis Richelius, Tragædia Lutetiæ Parisiorum instituta, malis nostris illuserit, Orbemq; Germaniæ, civilibus discordiis fessum, in quatuor partes diviserit ex Theatro Europæo constat (add. *Burgold*. p. 1. ad Instr. Pac. Disc. 8. num. 8.

III. Vnde maximopere [a] miror nonnullos

a *An contentiones civium boni publici causa sint ferendæ.*

nullos inter Politicos reperiri, qui censent contentiones & discordias civium publicò Reipublicæ bono inservire, uti etiam existimavit Crassus (Vid. *Cicer.* l. 2. de orator.) & Melanthius apud *Plutarchum* (lib. de audiendis Poëtis) testatur Atheniensium Civitatem conservari Oratorum dissidiis atque turbis; quibus accedit inter Italos *Machiavellus* (lib. 1. Disc. ad Liv. c. 3. & 4.) ubi commendat civiles discordias, exemplo Pistoriensium, de quibus hoc proverbium circumferri solitum, *Civitatem eorum factionibus retinendam esse.* Adducit etiam pro sua sententia Machiavellus exemplum Venetorum, qui Guelficas & Gibellinas factiones in sua urbe studiosè aluerunt. Cæterum ex iis, quæ præcedenti aphor. allata, satis patet, quod hæc perniciosa, opinio super ova & aristas ambulet; insuperque notum est, quod ejusmodi prava & perversa exempla regulam Politicam minimè faciant, quamvis inde forsitan aliquid boni eveniat: Hoc enim est per accidens, uti alias bonis legibus mali mores & scelera ansam & occasionem præbent. Nunquam sanè ejusmodi

di pestifera, & gangrenam secum ferentia, mala in Rebuspublicis ferenda sunt, ut inde eveniant, vel saltem specie tenus, bona, myriades incommodorum secum in ventre quasi gestantia. Et quę securitas esse potest, cùm ardeat in tecto ignis? At quid aliud est factio, quàm facula ardens in tectis civitatis? Ex antedictis tamen non sequitur moderatam diffidentiam, sive honestam æmulationem, quando se invicem observant aulici, magistratus minores & cives, planè esse improbandam; utpote quum hac ratione respublica maximè conservetur, & non pauci nævi emendentur. Hinc etiam Cato (teste *Plutarch.* in ipsius vita) discordias in familia sua aluit, ut servi se invicem observarent, atque damnum à domini fortunis averterent. Casura certè esset humana societas (ut loquitur Seneca) nisi invicem sibi homines obstarent. Talis æmulatio (inquit *Schoockius* in Tract de Seditionibus pag. 13.) rectâ via incedit, boni publici ante omnia rationem habet, & solius gloriæ cupiditate ducitur. Cavendum tamen, ne ejusmodi æmulatio, haut absque jurgiis exerceri solita, (Nihil

enim

enim tam pronum ad simultates quàm æmulatio, (ut ait Plinius in Trajani Panegyrico) neque reipublicę, neque legibus, neque etiam virtuti gravis existat. Alias verum est illud Velleij Paterculi; quod scil. æmulatio alat ingenia, naturaliterque illud, quod procedere non potest, recedat. Vt concludam præliminaria hujus Discursus, certissimum est, civitates bene haut servari posse, nisi intercedat mutua virtutum opinio, & morum vitæque consensio. *Ad cœtum* (inquit *Seneca* l.2. de Ira. c.31.) *geniti sumus: salva autem esse societas nisi amore & custodia partium non potest.* Optarem votis non fictis, ut, (juxta mentem *Augustini* l.2. de civit. Dei c.21.) in duobus concordia Rerumpublicarum esset posita; nempe, ut in easdem leges homines consentiant de rebus divinis & humanis; deinde ut communionem inter se publicę utilitatis habeant. Cæterum uti statim post lapsum primorum parentum homini ex homine plurima mala orta sunt; ita etiam hoc ipsum magis optare, quàm sperare forsitan, pro malis temporum admodum tristissimis, possumus. Bonus tamen

men Politicus contra adversam fortunam spei nihilominus insistere debet.

IV. Cum igitur pacifica tranquillitas omni felicitate Civitates beet, [a] omnibusque bonorum gerere ditet; Romamque lateritiam marmoream reddat; E contrario verò pestilens discordia, omnium malorum Lerna, ex omnibus civilibus societatibus certissimum adferat exitium; Sapientum Reipublicæ Rectorum curæ & cogitationes in eo præcipue evigilent, ut cuncta consilia ad pacem & concordiam civium referantur, & rempublicam à belli, cumprimis intestinis malis immunem conservent. In Republicâ Romana quoties seditio ingruebat, toties Senatus in liberâ republicâ decrevit: Darent operam Consules, ne quid respublica detrimenti caperet. (*Sallust.* in Bell. Catilin. pag. 79. Edit. cum not. Vatior.) Hoc autem facilius Politici præstare atque expedire poterunt, si causas, ob quas respublicæ

[a] *Politici id debent dare operam ut domesticæ discordiæ in civitatibus evitentur.*

blicę vi interna concuti atque convelli solent, cognitas perspectasque habebunt, civilium motuum, vel antevertẽdorum amoliendorum & excludendorum; vel, ubi jam gliscunt, sedandorum vias & rationes probè noverint. Harum itaque causarum notitiam in brevi quasi tabella simplici ac leni penicillo delineare atque ob oculos ponere, apud animum meum statui, quod ipsum ut feliciter contingat, atque ad optabilem finem perducatur, faxit Iustitia nostra IEHOVA.

V. Statim autem hic in ipso limine notandum, damnosa [a] mala quibus civiles hominum cœtus affligi & infestari solent, esse vel *interna* sive intrinseca, quæ ex ipsis reipublicæ visceribus oriuntur, in iisque hærent, non secus ut in homine febris aut hydrops; vel *externa* sive extrinseca quæ extrinsecus inferuntur & ingruunt. Hęc bella externa vocamus; Illa civilia, domestica & interna bella, factiones, ligas, seditiones, conjurationes, rebelliones, tumultus quę nomina inter se quamvis sint distincta, tamen ob significationis affinita-

a *Mala civilia sunt vel externa vel interna.*

affinitatem non rarò confunduntur.

VI. Quum vero seditionum civiliúmque bellorum fons & scaturigo sint *Factiones*, pauca de iis præcognoscere non erit inutile; quum haut æquum sit, caput fontis, cum fluvio, inde scaturiente, confundere. Quod vim & originem vocis attinet, [a] innoxia certè est illius significatio, factióque nihil aliud proprie est quàm facultas aliquid agendi (*Schoock* de Seditiion. cap. 3.) quemadmodum in legibus Romanis dicitur testamenti factio (l. 3. D. Qui test. fac.poss. §. 6. I. de Testam.ordin. ex.) Et facere cum aliquo est convenire ac conspirare. Hodie verò apud Politicos factionis nomen (alias medium & indifferens) odium [b] incurrit, factumque nomen illegitimæ consociationis; Germanice vocatur Meuterey Rottierung. *Factio & factiosus initio honesta vocabula erant: Modò autem nomine factionis seditio & arma vocantur*, ait *Festus*, id quod etiam aliis nominibus per se innoxiis accidit v. g. Tyranni, magi &c. Memmius apud

a *Factionis etymologia.* b *Factionis nomen hodie odiosum.*

apud Sallustium ait: *Hæc inter bonos amicitia, inter malos factio est.* Est [a] autem Factio juxta *Lipsium* (l. 6. Pol. c. 3.) paucorum aut plurium inter se coitio & cum aliis dissensus. Sive juxta Dn. Schoockium Cætus hominum ratione regiminis & administrationis reipublicæ à se invicem dissentientium, atque eo nomine civiles discordias foventium. Ita v.g. quando nobilitas [b] dignitatem in superbiam; populus libertatem in libidinem vertit, & quisque sibi ducit; trahit, accipit, capit, rapit; omnia in duas partes abstrahuntur, & Respublica, quæ media fuit, dilaceratur, ac partibus, dissensionibus atque discordiis conficitur. Hinc [c] factiosi sunt homines plerunque ignavissimi, inertissimi, vitiosi, audaces, egeni, linguæ feroces, qui in odium bonorum atque proborum conspirant, qui adversus sanguinem innocentium conclamant, quique stimulis inopiæ atque malorum morum rempublicam perturbant.

VII. Oriun-

a *Quid sit Factio.* b *Factionis* ὑποτύπωσις.
c *Factiosorum indoles.*

VII. Oriuntur autem sæpe ejusmodi factiones à privatis aut publicis [a] familiarum odiis; sæpius à turgida ambitione, dum quisque præire nec parem perferre vult; sæpissimè ab injuriis hinc inde illatis. Asserit. *Schoockius* (cap. 4. de sedit. pag. 32.) quod non sit invenire vel oppidulum, imò pagum, in quo factiones non possint notari. Hæ insuper non minus penetrat in Principum aulas & Consilia, [b] quàm ipsos cætus Ecclesiasticos, ut cernere & in tribus Religionum in Imperio concessarum Ministeriis, Lutheranis, Reformatis & Romano-Catholicis. Apud Pistorienses inter præcipuas familias Cancellariorum familia olim numerabatur; Accidit ergo forte fortuna, ut Lereus, Dn. Guilielmi, atque Gerius, Dn. Bertacii filius ambo ejusdem familiæ, [c] inter ludendum, ad jurgia evenirent atque ad pugnam, in quâ Gerius à Loreo vulnus accepit leviusculum. Displicuit ea res patri Guilielmo; & filio injunxit, ut à propinquo

a *Vnde oriantur factiones.* b *Factionibus omnes Resp. laborant.* c *Origo Albarum & Nigrarum Florentiæ partium.*

quo Bertaccio culpam deprecaretur. Loreus, patri obsequens illum accessit, qui tamen humanitate illâ exulceratus, flecti non potuit; quin per ministros Loreum comprehendi, atque majoris ignominiæ causa, manum ipsi ad præsepe detruncari jussit, inquiens: Redito ad patrem tuum illique dicito vulnera ferro, non verbis sanari. Hinc origo *Albarum* & *Nigrarum* Florentiæ partium, & atrox inde civile bellum exortum, de quo vid. *Machiavell.* (lib. 2. Hist. Florent. pag. 81. 82.

VIII. Plerunque autem in Civitatibus & Rebuspp. duæ occurrunt factiones. Ita v. g. in Republica Polyarchica mixta ex Aristocratia & Democratia Optimatum [a] & plebis occurrunt factiones. Quum enim nobiles plerunque superbè imperitare plebeiis velint, quæ consuetudo perversa natura illorum est altera, hi verò minimè obedire ament; hinc quasi naturales inter illos semper exercentur inimicitiæ, quibus agitantur & fluctuant Rerumpublicarum naves, idque proptereà in tranquillo portu diu consistere nequeunt.

a *Optimatum & Plebis factiones.*

nequeunt. *Ex horum diversitate humorum, omnes res cæteras, quæ publicum alioquin statum corrumpunt, nutriri animam vertimus* ait *Machiavell.* lib. 3. Hist. Florent.) Sæpè plebs Romana aut dominandi studio permota, aut superbia magistratuum armata à Patribus secessit ait *Sallustius* (de Bell. Catilin. cap. 33.) Ex Historiâ Romana Livii, Dionysii Hallicarnassæi, Flori *&c.* notæ sunt plebis contentiones cum Decemviris; Tribunorum plebis dissidia cum Patribus conscriptis; Marii & Syllæ certamina, Pompeii & Cæsaris ambitio, quę Rempublicam ita pessumdedit, ut discordantis patrię non aliud esset remedium, quàm ut ab uno regeretur. [b] Eandem imaginem Reipublicę Romanę etiam in Græcia cernimus apud Athenienses (vid. *Cornel. Nepos* in Phociou. *Plutarch.* in vita Solonis & Periclis) Spartanos (*Plutarch.* in vit. Lycurgi) Milesios (*Plutarch.* in Problemat. *Athenæus* l. 12. *Strabo* lib. 14.) Carthaginenses (*Liv.* lib. 21. *Appian.* in lib. de Bello Punico.) Vt Christiani Orbis Europæi Factionum exempla

b *Factionum exempla.*

exempla attingam horrisona atque infausta [c] Guelphorum & Gibellinorum nomina Italiam atque Germaniam nostram in duas traxerunt partes, cum A. C. 1245. Fridericus II. Imp. in Concilio Lugdunensi excommunicatus, contra Innocentium IV. Papam arma sumeret. Qui tum Pontifici adhærebant, dicebantur *Guelphi*, qui Cæsari *Gibellini*, cujus tamen appellationis origo cœpit sub Conrado III. cognomento Suevo (qui nutritus erat in Sueviç pago Waibligen sive, ut Itali pronunciarunt *Guaiblin*, unde Guibellini) contra quem Guelphus Italica auxilia in aciem eduxerat, (vid. *Naucler.* Generat. 42.) [d] Aurelianę & Burgundię familiarum, factiones, quàm fœda & diuturna incendia excitarunt! quibus Gallia 60. & amplius annis arsit, donec Burgundicæ Domus ruina restinguerentur. Origo ejus ita se habet: Ludovicus Dux Aurelianus, Caroli VI. Regis Galliç frater unicus pro symbolo istam vocem usurpabat, ex aleæ lusu sumptam, *Mitto*; Dux Burgundię Ioannes

c *Guelphi & Gibellini.*
d *Aurelianensis & Burgundica factio.*

nes suum quoque adsumpsit ; *Accipio* : Regis fratrem æmulatus, & ei parem se gerens, cum divitiis etiam esset superior. Ex tam parvo initio pugnantium symbolorum, quæ lancearum suarum supparis & versicoloribus sagis militum inscribebant, velut ex scintilla tantum incendium ortum est ; tantum animorum certamen, ut Dux Burgundiæ Aurelianum Ducem, quovis modo interficere decreverit, quod etiam est exsecutus. Aureliani Ducis filii, cùm, ut in ejus facinoris noxios animadverteretur, obtinere nõ possent, armis eam injuriam ulcisci statuunt. Altera parte Ioannes copias colligit, & ita propter duarum illustrium familiarum certamina Gallia in duas discessit partes. Postea Ioannes apud Montarellum ad Sequanę & Yonæ confluentes fœdè interemptus est ; quam patris necem Philippus filius ulciscens, fœdere cum Anglis inito eos in Galliam adduxit, cujus tertiam prope partem occuparunt. Tandem inter illum & Carolum VII. pax composita. Philippi autem filius Carolus Galliæ Regi diffidens ob avita & fraterna odia, Ludovicum XI.

adoriri

adoriri conatus eſt. Sed ille Carolo longè ſolertior, tot adverſus eum hoſtes undique excitavit, ut Burgundica domus oppreſſa mole corruerit (vid. *Comina.* Galliç Polybius, lib. 6. de Rebus geſt. Ludovici XI. *Innocent. Gentilet.* in Anti-Machiavell. lib. 3. pag. 773. & ſeqq. *Ioann. Tilius* in Chronic. Gall. *Marchantius* libro 3. Hiſt. Franciæ) qui initia hujus factionis reſpiciens addit: [d] Vtinam ut in ludo pilę alter candidè *miſiſſet*, alter commodè *accepiſſet*; neque luſus pilæ rotundę in luctum pili acuti cruentiſſimè tranſiiſſet. Hæc ille. Ex hac peſtifera factione propullulavit alia totum Chriſtianum Orbem adhuc in mille Mæandros ſcindens, nempe *Hiſpanica* & *contra Hiſpanica* ſive *Gallica*, quæ ſuperiori ſeculo occaſione Reformationis Religioſæ vires acquiſivit maximas, Imperiumque [e] in *Proteſtantes* & *Romano-Catholicos* diviſit, ac tandem hoc ſeculo tricennale bellum excitavit, quo durante audivimus [f] *Vnionis* & *Ligæ* barbara & infauſta no-

d *Hiſpanienſes & Anti Hiſpanienſes* e *Proteſtantes & Romano-Catholici.* f *Unioniſtę & Legiſtæ.*

mina (vid *Burgoldens.* p. 1. ad Instr. Pac. Disc. 1. *Epitome Rerum Germanicarum* Petri Pappi, & *Hornius* de Bello Germanico.) Nunquam Romę Cæsar, Florentiæ Medicæi dominationem arripuissent, nisi æmulorum injuriis provecti. Gustavo Adolpho Regi Succię quoque belli Germanici inter alias causa fuit, armis Cæsareis adjutus Sigismundus Polonię Rex, ac nisi Vnionistę minuendę potentię Austriacę inauspicata arma sumpsissent, Ferdinandus II. Imp. Pragâ & Regno, quo per injuriam exutus fuerat, recuperato contentus, bellum in Germaniam nunquam convertisset (vid. Prudentissimus Germanię Politicorum Illustris [a] D. *Christophorus Forstnerus* in Epistolis pag. 137. cujus aureę Epistolę, quamvis contra ipsius voluntatem lucem adspexerint publicam, tamen civilis prudentię Practicę plenissimę ab omnibus legi merentur.) Vti nostra Germania non fuit immunis à factionibus; ita etiam Anglia idem malum Politicum fuit experta in duabus nobilissimis

a *Forstneri Epistolæ. Ejus judicium de causa belli triennalis.*

biliſſimis familiis Eboracenſi & Lancaſtrêſi ſub nominibus [f] *Albæ* & *Rubræ Roſæ*, quia roſa alba unius, & rubra alterius familię inſigne fuit. Occaſionem his factionibus dedit, quod Eduardus Wallię Princeps, Henrici I. Regis filius ſecundogenitus, fratrem primogenitum Edmundum Lancaſtrium, quod deformis fuit, à ſucceſſione Regni excluſerit. (vid. *Polydor Virgil.* lib. 16. Hiſt. Angl.) Ortę ſunt factiones iſtę poſt an. 1272. & durarunt uſque ad Henricum VII. Regem, qui per matrimonii emplaſtrum vulnus iſtud toti Anglię lethale penitus curavit; Vnde Iacobus VI. Rex aureis nummis hoc lemma inſcribi curavit: *Henricus Roſas; Regna Iacobus*, ſcil. conjunxit. Neque porro Belgium à factionum contagione expers fuit: Ita Hollandiam circa an. 1350. Hamati ſive [g] *Houcii*, & Aſellini ſeu *Cabellavii* vehementer inſtar peſtis afflixerunt. Hoc malum ortum ex diſſidio de poſſeſſione Hollardię Wilhelmi V. Bavari & matris illius Margarethæ, Ludovici Imp. viduæ: Nobiles Cabeliavici filii; Nobiles verò

f *Alba & Rubra Roſa.* g *Hookii & Cabellavii.*

Houcii matris sequebantur partes. Est autem *Houc* linguâ Hollandicâ hamus, *Cabeliau* piscis asellus. Factiosi illi se invicem pileis distinxerunt; Cabeliavici stulto & insano habitu candidos; Houcii verò rubros gestarunt (vid. *Mejerus* lib. 13. Ann. Flandr.) Miseri isti homines, asellis brutis similes, sibi invicem pileos eripiebant, cujus capitellum cum in signum victoriæ soliti essent exscindere, hepar se exscidisse jactarunt, utentes verbis Hollandicis: **Ick hebbe hem de lever vytgesneden** / ut refert Dn. *Schoock.* (d. Tract. pag. 42.) De Schiringorum & Vetkoperorum noxiis factionibus latè agit *Vbbo Emmius* (in Tract. de Civitate Groningâ, & in libro 14. Historię Frisicę.) Inauspicata, infausta, barbara & pudenda ista nomina factiosa universam Frisiam, libertatis amantissimam, cladibus attriverunt, atque sub jugum tandem miserunt. Et quidem quod mirabile, nobiles utriusque partis cum [h] otiosis Monachis in cœnobiis, opibus prævalidis (verbi gratia **Clarocamp / Floridocamp** **Lidlum** fœdus

h *Monachi & Iesuitæ Rebusp. noxii.*

fœdus icerunt, ut ita eò facilius vulgus ignobile in diversas traheretur partes. Vt vel hinc appareat nullum animatum instrumentum ad respublicas evertendas esse aptius, quam servos Clericalis conditionis, qui luxum & segne otium, Diaboli pulvinar, sequuntur, & præcipuè hodie eos, qui Iesuitę dici & videri, quàm esse malunt. Pestilens illud hominum genus, Pap-Imperium Anti-Christianum hodie (proh dolor!) adhuc fulcit, cum ingenti totius orbis Christiani detrimento. Sed dabit Deus his quoque finem & funem! Quantas porrò tragœdias in Geldria circa A. C. 1350. excitarint [i] *Heeckerani & Bronckhorstiani* pluribus exponit *Pontanus* (lib. 7. Histor. Geldricæ.) Diffidii prima occasio inde orta, quod Reinhaldus Dux Geldrię Hekeranos eveheret, & in deliciis haberet; Eduardum autem Reinhaldi Fratrem (qui conquestus, quod sibi in rerum ac ditionum divisione minus satisfactum esset) Bronckhorstiani sequerentur. Hinc vicini vicinos, cognati cognatos mutuis conflictibus ac proditionibus sese

B 3 perdere

i *Heckerani & Bronckhorstiani.*

perdere volupe duxerunt, devastatis ubiq; ac desolatis villis, municipiis ac civitatibus. Etiam hodie in Civitatibus Belgii, quę regimine Aristocratico-Democratico gaudent, Optimates nonnulli, avaritiâ excœcati, suos tantum aliis, satis capacibus præferre student, † unde reliqui, Oligarchicos ejusmodi prosequentes, odio, plus quàm Vatiniano incensi, in contraria studia scinduntur, & , si plebs quoque prætextu privilegiorum violatorum in partes venit, & insolenter se gerit, tumultus & seditiones oriuntur, ut novissimè Groningæ ann. 1652. 1662. evenit, Schulenburgio, Groningensi Senatore, oleum camino addente, plebemque contra Magistratum inflammante, de quo negotio acta typis publicè emissa sat satis abunde loquuntur. Quomodo orto hodierno Bello Gallo-Hollandico res sit gesta, rerum gnari norunt, & conquestus haut ita pridem aliquis est; suavissima pariter atque gratissima Poma - Aurantia Candidis & Magnis in Batavia: Hominibus haut arridere. De Grooten Witten dogen niet. Mentem illius dicti alii in

† *Causa quare in Belgio non raro tumultus contingant.*

dagent atque timentur. Sed ut hæc miſſa faciamus, notandum hic eſt; nullam extare Rempublicam, quæ factionum incommodis adeo fuerit agitata, quàm Florentina, quę primum à Guelphis & Gibellinis, dein ab Albiziis & Ricciis, Bondelmontiis & Vbertis, Donatis atque Cerchiis, Medicæis & Paziis, ita diviſa fuit, ut tandem non aliud fuerit Politicum remedium, quàm ut ab uno regeretur [vid. *Machiavell.* lib. 3. 7. & 8. Hiſtor. Florent.] Quanta mala Regno Gallię tempore Henrici III. Regis Galiię intulerit *Sancta Liga* (En Antichriſtianę potentis factionis ſpeciem!) Guiſiorum, ex Hiſtoriis patet. Tantùm de Factionibus.

IX. [k] Quamvis porrò ex factionibus oriri ſoleant tumultus (Germ. Aufflauff) indeque ſeditiones; tamen hæc tria mala civilia non ſunt inſeparabilia: Interdum enim tumultus exiſtunt abſque factionibus. Egregium exemplum tumultus vid. *Actor.* cap. 19. *Tumultus* [juxta Servium ad lib. 8. Æneid.] inde dictus putatur, quaſi ti-

k *Poſſunt exiſtere tumultus & ſeditiones haut præviis factionibus.*

si timor multus ; [i] & *nihil aliud est, quam cum hominum multitudo pavore aliquo repentino perculsa agitatur, & veluti in turbam confluens fluctuat*. Vnde Proverbium Politicum : *Turba mota tandem fit turbo*; tumultusque via proxima est ad seditionem. Multitudo enim semper nimium aut odit aut amat ; & uti ansa ansam in catenis, sic tumultus tumultum, seditionem seditio sequi solet. Simulac frequentissima in Civitate furor aliquis nonnullorum animos invasit, paulo momento propagatur, & dira contagione velut voluntates vinciens, deinde rapidi instar amnis effusi, quicquid opposueris facilè transcendit, postremo non nisi die ipsâ in antiquum alveum & directum iter, id est, in priscam disciplinam, & ad civile vitæ institutum efferatam multitudinem vocaveris. Vt adeò populi commoti tumultus eleganter cum apibus comparari possit, quas cum contingit commoveri

Tum sonus auditur gravior, tractimq; susurrant:

Frigidus

i *Tumultus etymologia & descriptio.*

Frigidus ut quondam ſylvis immurmurat Auſter
Ut mare ſollicitum ſtridet refluentibus undis,
Æſtuat ut clauſis rapidus fornacibus ignis.

Superiori ſeculo an. 1525. noſtra Germania (proh dolor!) ejuſmodi ſævum atque crudelem adſpexit tumultum in Sueviâ & vicinis Germaniæ locis, cujus autor fuit impius miniſter Eccleſiæ *Thomas Munzerus*, cujus collega improbus *Pfiferus* dictus, qui ruſticos, adverſus nobiles exaſperatos, coadunarunt, hoc prætextu, quaſi Evangelii doctrinam tueri & ſervitutem à ſe profligare vellent. Ita ſemper ſceleri obtenditur religio, quæ hac ratione (quamvis per accidens) multorum malorum Politicorum cauſa exiſtit. Scelerati illi ruſtici in vexillis ſuis tum temporis pinxerunt rotam, unde ſeditionis autores adhuc appellare ſolemus **Die rechte Rädtlinsführer** (vid. plurib. *Sleidan.* lib. 4. Comm. & *Zeiller.* Epiſt. 35.) Ex ejuſmodi tumultibus & plebis concur-

ſibus facilè cum perveniatur ad ſeditiones, idcò pluribus de his in ſequentibus agemus.

X. Hactenus vidimus quid ſint Factiones & Tumultus; nunc etiam videndum [a] quid ſit bellum civile, rebellio, & ipſa Seditio, de qua principaliter agemus. *Bellum civile* nihil aliud quam arma ſubditorum in Principem aut quemlibet ſupremum magiſtratum mota, aut inter ſe. *Rebellio* verò eſt, quando illi, qui Principi aut Reipublicæ alicui ſubjecti ſunt, obſequii fidelitatem exuunt, aut armis devicti bellum contra victorem redintegrant. Quamvis autem ſeditioſi ut plurimum ſint rebelles; Rebelles tamen ſtatim non ſunt ſeditioſi: Rebellis & conjuratus unus quoque cenſeri poteſt; Seditio verò ſemper magnum vel contra Principem, aut inter ſe numerum complectitur. Ipſa autem *Seditio* in laxiore ſignificatione à nobis accepta eſt concitatæ multitudinis impetus vel diſſenſio ſubditorum, cum diſcordante populo itur ad arma; atque ita Reipublicæ tranquillitas perturbatur.

De-

a *Quid ſit civile bellum, rebellio & ſeditio.*

Depingit eam singulari charactere *Virgilius* l. 1. Æneid.

Ac sæpe magno in populo quum sæpe coorta est
Seditio, sævitque animis ignobile vulgus;
Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Ex hactenus dictis apparet, factiones posse existere in Repub. sine tumultu; & seditiones absq; factionibus: Nihilominus tamen [b] ex factionibus & tumultibus nonnunquam nascuntur & proveniunt seditiones, quæ matres sunt bellorum civilium, & cives cum civibus, propinquos cum propinquis, provincias cum provinciis committunt. A seditione differt etiam *Conjuratio* sive *Conspiratio*: Non semper enim seditiosi pariter conspirant, sed tum demum quando aut statum Reip. pervertere, aut moderatores illius è medio tollere nituntur (*Schoock* de Sedition. cap. 8.) Keckermannus seditionem definit per subitum subditorum motum; sed minus rectè: Non enim ut terræ vapores oculis conspi-

b *Seditionis motus non semper est subitus.*

ci ante non possunt, quàm in nubes fuerint condensati; sic seditiones antequam sint, non apparent. (vid. *Francisc. Bacon. de Verulamio* in Sermon. Fidelib. cap. 15.) Longo nonnunquam temporis tractu opus est, ut seditiones inchoentur ac perficiantur, habentque seditiones sua principia, & incrementa, quibus Principes ac Magistratus obstare atque obviam ire debent. Interim tamen hoc largimur KECKERMANNO, quod interdum (non tamen semper) seditiones etiam citò ac subitò oriri soleant. Keckermannus porro definit seditionem per motum subditorum violentum;[m] quod etiam non semper est verum, quando scilicet populus vel plebs sine vi armorum, sed tantum minis quædam à magistratu postulat. Porrò non solùm seditio est cum subditi contra Principem aut Magistratum insurgunt, sed etiam tunc existit, quando inter populum subjectum & cives discordantes non satis convenit. [n] Neque domi tantum, sed & foris aut in exercitu tam terrestri quàm navali seditiones.

m *Seditiò interdum contingit sine armis.*
n *Seditiones aliæ sunt domesticæ aliæ forenses.*

nes oriri possunt, de quibus vid. *Tacit.* l. 1. Ann. c. 25. l. 1. Hist. c. 51. l. 2. Hist. c. 6. Illas urbanas & domesticas; has verò forenses & castrenses vocare possumus. [o] Quamvis autem nonnulli Politici in ea opinione deprehendantur, quasi quædam seditiones sint justæ (quod non displicet *Ciceroni* l. 2. de Oratore, ubi Antonius ostendere nititur discordiam à C. Norbano excitatam non esse injustam) tamen ego cum Keckermanno & aliis assero, seditiones ordinariè esse præter jus & pium fas; quamquam necessitatis articulum extremum excipiam, & quando in Rebusp. mixtis Procerum libertas jura & privilegia violantur atq; atteruntur: Sed eo in casu non est vera seditio, sed justa defensio.

XI. [p] *Solent* autem *seditiosi primum coire in publicum aliquem locum* v. g. forum, templa, cœmiteria *&c.* ubi, quò major est frequentia, tanto magis singulorum animi crescunt. [q] *Deinde à turbidis & seditiosis eligitur Dux*, qui instar capitis est, quo remoto & vitam & mentem amittit

o *An seditiones quædam justæ sint?* p *Quo ordine seditiones oriantur ac progrediantur.* q *Seditiosorum Ducis electio.*

amittit populus concitatus. Primum istud mobile pertrahit turbam veluti stellas minimas, sine vi reluctante. Dux enim dicitur quod gregem ducat, qui sine illius industria vel dilaberetur, vel sinistrè vires explicaret ad perniciem; adeò ut ipse tanquam anima in singulis membris, cunctorum lacertos, animósque regat. Facilè autem motis rebus ejusmodi dux reperitur (*Tacit.* l. 1. Ann. c. 57.) Ni ann. 1617. Comes Turrianus Bohemis adfuisset, nunquam tale in Cæsarianos Ministros admisissent facinus, ut judicat Autor Epitomes Rer. Germanicarum (pag. 8.) cujus nomen est Petrus Pappus Constantiensis Cathedralis Ecclesiæ Decanus. Solet autem plebs, contra superiores suos tumultuans, interdum viles homines, Terrę filios ac Gigantum fraterculos, sibi deligere Duces, ut patet novissimè ex Neapolitana seditione, cujus Dux Thomas Aniellus, fuit piscator. *Duce à conspirante plebe electo primus impetus solet effundi adversus Rectores Reipublicæ*, eorumque ministros aulicos & militares; dein divitum ædes expilari ac prædæ atque rapinæ exponi solent.

solent (*Tacit.* l. 2. Hist. c. 84.) ac tandem non amicus ab amico tutus; imo sacra profanis miscentur. (*Tacit.* lib. 2. Hist. 56.) ac quadrata rotundis mutantur: Omnia sunt misera in bellis civilibus: Sed miserius nihil quàm ipsa victoria (*Cicer.* l. 4. ad Famil. Epist. 9.) Nihil itaque civili bello pejus, in quo victos sequitur miseria, victores impietas.

Usq; adeò miserum est, civili vincere bello. De calamitatibus tricennalis belli civilis Germaniæ legatur Theatrum Europæum & alia hac de re in lucem emissa scripta.

XII. Proximũ nunc est, ut jam de fontib. sive causis civilium discordiarum agamus, quibus cognitis, illi, qui cum imperio sunt, facilius tranquillitatem in republicâ conservare, aut, si illa turbetur, reducere possunt. [a] Scientia enim civilium malorum, tutissima evitandi eorum via est, facileque est flammam extinguere, si, qua ex parte emicare possint scintillæ, & incendium excitare cognitum perspectúmque habeamus. [b] Generalis eaque præcipua causa at-

que

a *De causis civilium discordiarum.* b *Generalis causa discordiarum domesticarum.*

que ſcaturigo diſcordiarum civilium Innumerabilis multitudo delictorum humani generis poſt lapſum Adami & Evæ. Peccata enim cum homines ſejungant à Deo, eoſdem etiam inter ſe dividunt, vinculúmque unionis diſſolvunt (Vid. *Iob.* 12. v. 18. Iudic. 9. v. 23. 24.) indeque homini ex homine plurima ſunt mala, dum alter alteri eſt lupus & veluti incarnatus Diabolus. Homines cum poſt lapſum exiſtant Dei oſores [Rom. 1. v. 30.] etiam ſubditi Vicariorum ac Vice-Deorum, id eſt, [a] Magiſtratuum imperantium oſores exiſtunt, ut adeò ratione ſui ingenii vulgus mobile, infidum, & imperitum valde ſit pronum ad turbandam publicam Rempp. Pacem atque tranquillitatem. Omnis multitudo, & maximè militaris, mobili impetu fertur [*Curt.* l. 9. c. 4.] ac nullum profundum mare, vaſtum fretum & procelloſum tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet. [*Curt.* l. 10. c. 7.] Plebs ſine conſilio præceps ruit, torrenti fluminis ſimilis. [*Herodot.* l. 3. Hiſt. c. 81.

a *Subditi poſt lapſum Adami ad diſcordias civiles atque ſeditiones proni.*

c. 81. Lycaones primum adorarunt S. Paulum Apostolum & Barnabam tanquam Deos, deinde lapidarunt Paulum tanquam malum Dæmonem [*Act.* 14. v. 11. 12. 19. c. 28. v. 3. & seqq.] Apud Florentinos Georgius Scalius cum triennium integrum, plebis autoritate fultus tyrannidem in Republicâ exercuisset, unâ actione, quâ sontem & facinorosum quendam supplicio per vim eripuit, & plebis gratiam & caput amisit; docuitque exitio suo, auram popularem minino quovis momento, ut acquirere, sic etiam amittere haut difficile esse. [*Machiavell.* l. 3. Histor. Florent. pag. 167.] In summa vulgares homines, imperantibus parentes, judicio & usu rationis carentes, incompositi, perfidi, iracundi, instabiles, invidi, fallaces, affectibus turbidi, novarum rerum cupidi; ut non sit mirandum in Rebuspp. tot civiles sæpenumero oriri discordias, cum turbæ circumforaneæ animi tot turbines rotent atque agitent. Hinc uti humores in corpore humano quoque dissentiunt; ita in corpore Reip. materiali, quoad diversos status & conditiones hominum v. g. no-

bilium

bilium & plebis, semper odium occultum observare licet, quod non rarò in civiles motus aperte degenerat. Imò & inter nobiles ipsos antiquioris & recentioris stemmatis existunt simultates. Hujus Politici Corporis humores contrarii inter nobiles & plebejos, & illorum inter sese, si nimium augeantur atque corrumpantur, morbus tandem se prodit interdum ita vehemens & desperatus, ut neque Æsculapius neque Hippocrates aliquis Politicus medicinam adhibere queant.

XIII. Secundus generalis [a] Seditionum fomes & fons post hominum delicta, est *Error*, sive persuasio injusta, ex eo nata, quod homines jus distinguere nesciant. (Vid. *Arist.* l. 5. Pol. c. 1.) Vt & *levitas*. Error scilicet parturit errores, (Mißverständnißen) indeque sequuntur contumaces animorum impressiones (Galli vocant *opiniatretés*) quæ tandem, occasione sese ostendente, quâ datâ porta turbas, tumultus, ac discordias civiles excitant; præsertim in magnis civitatibus, in quibus diversi generis homines, velut in sentinam, con-

a *Error & levibus seditionibus ansam dat.*

confluunt; ut adeo nulla respublica magis seditionibus sit obnoxia, quàm Democratica,[a] aut ex hac tanquam potiore & Aristocratica mixta, cujus causa est nimia exlex licentia, quàm cum imperantes tum parentes sibi sumunt. Adeò verum est illud; Libertinismum in Sacris & Profanis Rerumpublicarum existere terribilem mortem. De Gaudavensibus vid. *Cominaus* (l. 2. Comment.) quibus Dn. Schooxius quoque accenset Vltrajectinos, Leodienses & Dordrectinos, qui ob levem sæpe causam excitarunt Reipublicæ perniciosos tumultus; unde etiam vulgarem rythmum Belgicum adjungit (l. 1. de Sedition. c. 11. in fine:)

Die te Gent is gebohren:
En t'Vtrecht licht te Scholen;
En te Luyck leert syn Wals;
Is een Muytmaker vor syn Hals;
En koomthy dan noch Wat te kort,
Soo moochthy anspreeken die
van Dort.

Alias.

[a] *Respp. Democraticæ, & ad Democratiam propendentes maximè seditionibus sunt obnoxiæ.*

Aliàs Politici notant quatuor urbes, in quibus crebri extiterunt tumultus & seditiones; Lutetiam Parisiorum, Pictaviam, Leodium & Gandavum.

XIV. Nascuntur autem turbæ & civiles discordię vel ex vitio, imperantium, vel parentium, vel utraque pars rea est, dum'

---*Intra muros peccatur & extra.*

Sunt autem graviores & frequentiores rebellandi causæ [a] ex parte rectorum sive imperantium sequentes; & quidem prima ac potissima *Principum & Magistratum crudelitas*, sive impotens servaque dominatio, cujus jugum subditi abominantur, [b] excutiunt, repellunt, & se vel in libertatem vindicant, vel Reges à regni solio deponunt, (*dethronisiren* moderni Politici Germani vocant) Deo hoc modo sævitiam puniente [Iob 12. v. 18.] Gravissima hæc crudelitas, quæ cervices hominum papaverum capitibus similes esse putat, ruinam regnis parat, ut sæpe horæ momentum intersit, inter solium & alie-

na

a *Seditionum causæ ex parte imperantium.* b *Prima est crudelitas.*

na genua. Christiernus Daniæ Rex cum impotenter regeret, an. 1523. captus & in carcerem conjectus, in eo tandem post 27. annorum captivitatem vitam finiit: Eandem ob causam an. 1568. Ericus Rex Sueciæ de throno regno depositus, & in carcere postea mortuus. Neronem sua immanitas cervicibus publicis depulit. (*Tacit.* l. 1. Hist. c. 16.) De immani crudelitate Iohannis Basilidis Moscoviæ Ducis vid. *Adam Olear.* l. 2. Itinerarii Rutheno-Persici c. 11. pag. 123. & seqq. & lib. 3. c. 11. Inter 30. tyrannos Athenis Theramenes à collegis cicuta sublatus est, quod in addictos cives mitius sæviret. Tantum scelus est inter nocentes esse innoxium. Tiberius belua luto & sanguine macerata, de quo notus versiculus:

Fastidit vinum, quia jam sitit iste cruorem,
Tam bibit hunc avidè, quàm bibit ante merum.

Lentis suppliciis in reos grassari solitus, ut sentirent se mori, & ne voluptatem torquendi perderet, neve miseri pœnas morte lucrarentur. Sed qualem exitum tandem habuit? (Vid. *Sueton.* in ejus vita.) Caligula

gula, armatus furiosus, anno quarto imperii dicam an furoris? cæsus, & qui populum Rom. uno ictu confectum optaverat, triginta periit. Nero matricida, fratrem, uxores, Præceptorem Senecam crudeliter necavit; primam persecutionem in Christianos suscepit. Cæterum illud humani generis apostema tandem se ipsum confodit. Victima orbi debita, quem omni flagitiorum genere inquinaverat; postremo vitæ actu gladiator, nullum alium parem præter se nactus. Domitianus fratricida, suorum peremptor, lues grassans in curia, tandem confossus in palatio. Credo homines pro muscis habuit, quos nullo delectu passim interemit. Crudelissimus tyrannus Valerianus tandem [a] incurvatus præbuit humeros inscendenti equum Sapori, in caveâ ferrea beluę instar circumlatus, verè quadrupes dum se incurvabat, & fortunæ monstrum ex Imperatore suppedaneum, detractâ cute tandem fœde laniatus. Galerius tyrannus, Christianorum acerbissimus tortor, atrocitate morum terribilis

a *Crudelitas tyrannorum morte punitur, id quod exemplis illustratur.*

ribilis, vere Armentarius, & quasi regeret tauros non homines ſtoliditate forti conſpicuus, phtiriaſi correptus dolorum impatientiâ interiit. Maxentius, alieni cruoris prodigus, parcus ſui, à Conſtantino ad pontem Milvium victus, in limi profundum merſus animam fœdam luto tradidit. Valens à Gothis in caſa ruſticâ, flammis ſubjectis, crematus, ut cujus furore arſiſſet Oriens, ejuſdem flammis reſtingueretur incendium. Michael Porphyrogenitus, cum ſuos colluſores per ludibrium manu, naſo oculo vel capite mulctaret, imò quendam remigem, indutum purpura dixiſſet Cæſarem, ſtruerétque inſidias Baſilio Macedoni, antevertens Baſilius ſemiſomnem percuſſorem ferro objecit; tam ludicris ineptum, quàm feriis, qui vel joco ſerviret. Hiſpanorum immanis crudelitas in Indos, & Albani Ducis in Belgas, quos fructus protulit? Adeo verum eſt illud: *Violenta nemo imperia continuit diu*; magiſque acerba quàm diuturna exiſtunt. Et quidni defenſio vitæ humanæ, quâ nihil eſt carius in ejuſmodi
caſu

casu esset licita & favorabilis. De Mezentio, Tyrrhenorum Rege ita apud *Virgilium* (l.8. Æneid.)

Quid memorem infandas cædes, quid facta Tyranni
Efferam?
----fessi tandem cives infanda furentem
Armati circumsistunt, ipsumq́, domumq́,
Obtruncant socios, ignem ad fastigia jactant.

Ac verum est illud *Iuvenalis*

Ad generum Cereris sine cæde & sanguine pauci
Perveniunt Reges & sicca morte tyranni.

Quando autem deliberato animi consilio crudelitas tyrannorum coercetur, motus domestici, & intestinæ couvulsiones, & bella civilia non rarò oriri solent. De Iulii Cæsaris cæde vid. *Flor.* lib. 4. De Bello Hispano Belgico legatur Famianus Strada, Grotius, Meteranus & alii.

X V. [a] Altera civilium discordiarum causa priori longè frequentior, est *Imperantium avaritia* (Vid. *Arist.* l.5. Pol. c.3.) dum

[a] *Imperantium avaritia est causa tumultus & seditionis.*

dum ſubditos omni ſubſtantia fortunaque evacuant, & nimium emungunt. Res & bona (aiunt noſtri Iℂti) ſunt ſecundus hominum ſanguis, & animæ vehiculum, ſine quo vita ſuſtineri nequit; ita etiam homines ſi videant bonis ſe privari atque exui, ægerrimè hoc ferunt, & ad ea, quæ plus quam civilia ſunt, animos atque conſilia conferunt, deſperatione & juſtâ indignatione eò adacti, &, ſi occaſionem, fronte capillatam, nanciſcantur. Sanè durante liberâ Romana Republica, pleræque ſeditiones ob avaritiam nobilium ſunt exortę; unde & Tribuni plebis introducti, ut contra fœneratorum injurias adeſſent infirmioribus: Hinc etiam leges agrariæ latæ, ne populus tot gentium victor, orbiſque poſſeſſor inopia contabeſceret, nobilitas verò latifundia poſſideret. Prudenter ſane ſcribit *Cicero* [lib. 2. de Offic.] *Caput eſt in omni procuratione negotii, & muneris publici, ut avaritiæ pellatur etiam minima ſuſpicio. Vtinam, inquit (Pontius Samnis, ad illa tempora me fortuna reſervaſſet, & tum eſſem natus, quando Romani dona accipere cæpiſſent: non eſſem paſſus diutius eos impe-*

rare. Ægrè etiam fert plebs, si videat pestilens peculatus crimen, quando bona publica, quę in communem Reipubl. utilitatem converti debebant, in privatos usus insumuntur. O utinam tam Monarchici, quàm Polyarchici Imperantes hodie in istud crimen, ferè quotidianum, severius & acrius animadverterent! tum enim res fisci & ærarii omnium Retumpublicarum in florentissimum rursus converterentur statū. Exempla in Germania & Belgio sunt odiosa. Quando an. 1408. Lubecæ ærarium esset exhaustum, novaque onera intenderentur; plebs interim videret, eos esse in bene auctâ parte, qui munerib. publicis præerant; quantus tumultus inde fuerit exortus exponit *Cranzius* [lib. 10. Vandaliæ ad an. 1408.] Exacerbatur etiam plebs, & ad seditiones fertur, si grande æs alienum se inscia, contrahatur, & nihilominus quotidiana onera exigantur. Quænam seditio inde an. 1509. Erfurti sit exorta, annotat *Ioan. Pomarius* [in Chronic, Saxon. ad illum annum.] de Burdegalensibus vid. *Sleidan.* [l. 21. Comm. pag. 648. De Gandarensibus vid. *Froſſard.* [lib. 2. Hist.] &

Cluver.

Cluver. [in Epit. Hist. pag.589.] De Monspeliensibus Abraham *Golnitz* [in Vlysse Gallo-Belg. pag. 514. 515.] Principes Germaniæ, quod insurrexerint adversus Ferdinandum II. hanc causam præcipuam habuere, magnitudinem tributorum, & hibernantium militum injurias. Quid an. 1640. Lusitani feliciter, Catalaunii verò infeliciter adversus Regem Hispaniæ tentarint, extat in Theatro Europæo, & continuatione epitomes Historiarum Ioannis *Cluveri* [lib. 12. pag. 831.] Notabilis autem omnium maxime est ob gravitatem tributorum exorta an. 1646. seditio Neapolitana, de quâ peculiaris libellus Batavicâ lingua editus, fuseque omnia in dicto Theatro Europæo enarrantur. Adolphus *Brachelius* breviter hac de re ita: Postquam tributa Neapoli lapsu temporis, ut fit, intemperanter aucta accedente importunitate exactorum gravia esse cæperunt, & anno 1645. pro novo Regio donativo novum vectigal imponi cępit in poma atque olera similesque hortenses fructus, querelę multitudinis liberius erupere. Donec an. 1646. nihil cessan-

tibus publicis querimoniis, repertus est homo abjectus atque ex infima plebe, qui se liberatorem patriæ profiteretur, & negotium abrogandorum vectigalium in se susciperet. 515. fuit Thom. Agnellus (Masaniellum vulgo contracto nomine vocabant) juvenis audax & temerarius, qui vili officio in foro piscario fungebatur; sed lingua promptus vitæque contemptor, adeoq; concitandis seditionibus perquam idoneus. Accidit autem per illos dies, ut Masaniellus pisces, quos ad forum venales deportabat, jussu Præfecti rerum forensium auferrentur, propterea quod tributum de iis solvere recusaret. Ille de eo apud cives questus est, & sæpe jactavit se propediem effecturum, ut vectigalia omnia tollerentur. Igitur die 7. Iunij, quæ fuit Dominica, prodit in forum cum parva manu puerorum, cui se identidem alii atque alii è plebe adjungebant. Orta ibidem rixa inter eos, qui poma ex vicinis pagis venalia deportabant, & ministros vectigalium, adeò ut præfectus fori Andreas Anaclerius ad comprimendum tumultum accurreret. Ille aliquantum multitudini adfatus,

versatus, tandem jactu pomorũ aliorumq; fructuum, è foro propellitur; abítque inde ad Pro-Regem Ducem de Arcos de plebis insolentia conquesturus. Cumulatur interea multitudo non in forum modò, sed in compita, etiam atque angiportus, eratque una omnium vox, remissior primò, dein consensu singulorum alacrior atque audacior, ut vectigalia abrogarentur. Masaniellus in mensam consurgens se populo ducem offert, & tandem etiam accipitur. Primum itaque domunculas omnes & tabernas, in quibus vectigalia pendi consueverant subjecto igne incendit. Deinde adit Pro-Regem ipsum, atque abrogationem vectigalium exposuit, ostentatâ vi, nisi postulatis suis satisfaceret. Pro-Rex quum frustra blando sermone animos furentium placare niteretur, tum quidem impetum multitudinis, quæ ad 50000. excrevit, projectis aliquot aureis nummis, devitavit. Postero die alterum tantum in armis apparuit, rursusque Masaniellus Dictator creatus est. Hic igitur, quum omnes præsto in armis essent, pretium ac modum pani cæterisque eduliis constituit; & porro

omnes ædiculas per ſuburbia ac reliquam civitatem, ubi vectigalia ſolvebantur, exurit. Inde ad domos eorum, qui vectigalibus præerant, tendit, eorúmque bona in publicum perlata, igne cremat. Mirificam auctoritatem hic Dux & auctor ſibi apud indomitum vulgus ex eo peperit Vid. Brachel. lib. 6. Hiſt. noſtr. temp. p. 444. Maſaniellus porrò edixerat, ne quid eduliorum in caſtellum, in quo Pro-Rex erat, importaretur. In tanta igitur rerum perturbatione Cardinalis Philomarini urbis Archiepiſcopus, expoſito per omnes Eccleſias ubique venerabili Sacramento univerſales preces indicens, Maſaniellum impensè orat, ut res ad quietem deduceretur. Annuit ille, ſi omnia vectigalia, quæ poſt Ferdinandum Regem & Carolum V. Cæſ. irrepſiſſent, abrogarentur; eaque quæ hactenus per tumultum acta ſunt, condonarentur. Erant preces armatę; ideoque non tantùm obtinuit, quod voluit, verum Maſaniello promiſſum etiam menſtruum donarium 200. coronatorum, quod tamen ille recuſavit. Pace perfecta Maſaniellus ab Archiepiſcopo ad Pro-

Pro-Regem deducitur. Ibi,omnibus corroboratis ad populum regressus, quæ acta fuerant, pronunciat; simulque ut modestè ac pacificè inter se agerent,severe edicit: Arma,autem retineri voluit,donec ab aula Hispanicâ, eorum, quæ acta fuissent,confirmatio advenisset. Masaniellus tamen postea re, ut putabat, egregiè perfecta, in delirium actus est.Cum autem homo delirus imperium non deponeret, sed multa etiam præpostere, ac superiorum dierum edictis contraria juberet, apud suosmet in odium venit, atque à 4. nobilibus hac occasione in tempore usis, interficitur. Caput à Lanione cultro absectum, & oblongę perticę impositum, reliquus truncus à scurris aliquot per publicas plateas palam tractus, diu spectaculo fuit. Hunc exitum habuit Masaniellus decimo post die quam rebellionem ceptaverat; repente ex imo ad summum favore vulgi elatus, & mox eadem levitate è summo in miserabile exitium dejectus Rex sesqui hebdomadarius. Mortuo Masaniello Nobilitas, quæ hactenus à plebe oppressa erat, respiravit, atque animos resumens, utpote ad quos ma-

gna portio publicorum vectigalium pertineret, adibant Pro-Regem, ſuóſque clientes & familiares concitabant. Ita res paulatim in civile bellum converſa eſt dum diviſis inter ſe partibus plebs urbem, Pro-Rex cum nobilitate arcem ac portum tuetur. Populo quum Dux deeſſet tandem ſubvenit è Gallia Dux Guiſius; itaque diu partes ſuas adverſus Pro. Regem defendit. Cæterum ſubeunte paulatim belli tædio, amor & obſequium erga Regem rediit. Data venia pœnitentibus, receptique in gratiam nomine Regis à Ioanne Auſtriaco ad quietem ſe compoſuere. Dux Guiſius deprehenſus è fuga in poteſtatem Hiſpanorum pervenit. Brachel. l. 6. Hiſt. noſtr. temp. p. 447. Vid. eandem hiſtoriam fuſius & eiſdem ferè verbis ap. Autor Continuat. Epit. Cluer. p. 856. 857. Maſaniellus ille prædictus crudelis admodum fuit: Siquidem occiſi ſunt non modò omnium vectigalium exactores, plerique ex miniſtris Regis Hiſpaniarum, verum etiam fratri Ducis Matalonię à lanione impune cultro caput pręciſum fuit; pręterea multę Baſilicę & Palatia cum omni ſuppellectili in

cineres

cineres redacta fuerunt. Causę illius furoris sunt (1) quod populus diu duriter fuit habitus à Proregibus (2) Suspicio aderat, quod hoc agant Hispani, ut Neapolitanos omnibus privilegiis exuerent, & inposterum illis ut mancipiis imperarent. Vt adeò verissimum sit: *Qui nimium elicit subditorum secundum sanguinem, turbat & corrumpit eorum sanguinem primum* Eine solche Politische Blut reinigung laufft endlich uff ein Blutbad hinaus Ludovicus Sfortia misso ad Genuenses Legato, qui magnam pecunię vim vim ab eis exigeret, eoque prandio ab aliquo urbis optimate opipare excepto, fors tulit, ut ab accubatione epulari in hortis ambularet, & animadversâ herbâ illâ, quę Basilicus dicitur, ad Legatum inquit: Domine herbam hanc leviter tracta & olfac; cui morem gerens Legatus, suaveolentem herbam deprehendit. Cui rursum convivator: Herbam manu jam preme, & odorare: cui & tunc acquiescens odorem admodum injucundum, & insuavem eo afflari professus est. Tum rursus nobilis Le-

gato: Domine, inquit, Si Dux Ludovicus molli suæ potentiæ manu urbem hanc tractet, lætam & obsequentem inveniet; Sin illam fortiter premat, ingratum rebellionis & impatientiæ odorem haut dubiè percipiet, ut ex Guicciardino refert *Ioh. à Chokier*, Lipsii discipulus [l. 2. Thesaur. Polit. aphor. c. 10. pag. 93.) Batto, Dalmatarum Dux, interroganti Tiberio Imp. cur ab Imperio recessissent? Respondit: *Quia ad greges vestros non canes pastoresve, sed lupos mittitis.* (*Dio Cass.* lib. 55. Hist.) Eadem de causa Galli (Vid. *Tacit.* l. 3. Ann. c. 40.) & Iudæi, (vid. *Flav. Ioseph.* l. 17. antiqu. Iudaic. c. 13.) contra Romanos tumultus excitarunt. De Frisiis vid. *Tacit.* (l. 4, Ann. c. 72.) Quid peperit *Vesperas Siculas* nisi principalis causa, nempe avaritia Gallorum? (Vid. *Leon. Aretin.* l. 3. Histor. Florent.) Cum sub Carolo VI. Rege Galliæ rerum venalium vicesima indicta esset, Parisiis plebs id propterea magnas turbas excitavit, quæ in tantum exarserunt, ut inermis plebs dejectis foribus arma telaque corripuerit, multósque ex ejusmodi tributi exactoribus plumbeis malleis

malleis confecerit (*Paul. Æmil.*l.9.Hist.) Gotricus sive Gothofridus Daniæ Rex cum Frisios oppressâ libertate sub miserrimum jugum redegisset, ædificium, cujus longitudo erat 240, pedum struxit; ad cujus caput (verba sunt *Vbbonis Emmii* lib. 5. Hist. Fris.) Quæstor, cum tributum pendendum erat, considebat: Ad finem verò clypeus concavus ex ære locatus, in quem singuli nummum conjiciebant, cujus cadentis sonum si Quæstor ex longo intervallo exaudiret, in solutum cedebat: Sin minus, regio quidem fisco ille accrescebat; sed ille, qui jecerat alium atque alium majoris ponderis eodem conjicere cogebatur, donec tinnitus Quæstoris aures feriret. Sed quis inde fructus? Hic scil. quod Frisii tandem armis arreptis Danorum prẹsidia finibus suis ejecerint. Indictio decimi nummi in omnes res venales, Belgas etiam adversus, Regem Hispaniæ Philippum II. ipsiúsque Pro-Regem Albanum concitavit. Vid. *Famiau. Strada*, Belgii Tacitus, lib. 7. de Bello Belgico.) Hodie plerorumque Comitiorum & Conventuum Provincialium summa est: *Pe-*

cunia, *Pecunia*; Vbi tamen in consilio habenda aurea mediocritas, ne quis impingat contra Reip. salutâres limites, & scopus scopulus lapisq; offensionis existat.

X. Quantæ turbę porro[a] existere sæpenumero soleant ex annonâ vel arctiore vel cariore si Dardanarii publici illam flagellare incipiant, vid. Dn. *Schoock*. (l. 1. de Sedit. c. 25. pag. 244. & seqq.) In ejusmodi turbulento rerum articulo, quum venter careat auribus (ut Porcius Cato apud Plutarchum ait) quadrata rotundis mutantur; cujus rei insigne exemplum, quod an. 1565. Neapoli accidit, refert Illustris *Thuanus* (lib. 82. Hist.) Præerat tum temporis annonę Vincentius Staraces, qui (sunt verba Thuani) sive quod ex publica egestate privatum emolumentum captare crederetur, sive, quod Proregi addictior esset, plebi invisus, à furente plebe in conventum ad S. Augustini violenter translatus est, ex quo cum ope amicorum in templum, atque inde in sacellum quoddam cancellis erteis vallatum se inclusisset, atque hinc n cryptam, sacello subjectam, se clam demisisset,

a *Tumultus & seditiones ex caritate annonæ.*

misisset, fugæ sparsâ famâ, plebs in sacellum clatris ac valvis refractis fecit impetum, atque ex cryptâ Staraces à seditiosis extractus, innumerisque ictibus confossus, membratim discerptus, & per totam urbem traductus, multique particulam aut frustum laniati cadaveris domum retulerunt. Videantur plura apud Thuanum.

XVI. [a] *Tertia fax seditionum* & turbarum civilium *est Injustitia*, Lerna omnium malorum, paritque diversitas juris in eadem republicâ discordiam civilem. Injustitia Appii Decemviri & illegitimus ejus adversus Virginii filiam processus, Romæ ipsum Decemviratum, exortâ in populo seditione, sustulit. (Iulius Cæsar Romanæ Monarchiæ fundator, nunquam majus periculum adiit, quàm cum judex inter Cleopatram fratremque ejus lectus, indulgens amori Reginæ, iniquam sententiam contra fratrem tulisset. Iniqua sententia in causâ Hildesheim contra Braunschwig & aliæ similes quantas tragœdias in Imperio excitarunt: ut jam de aliis iniquis rebus judicatis nihil addam.

Volat-

[a] *Injustitia causa seditionis.*

Volatterani atrocem injuriam interpretati ſunt,quod Florentini in lite, quæ Civitati cum privatis de aluminis fodinis, in agro Volatterano repertis, intercedebat, contra Civitatem pronunciaviſſent. Accioli Florentini contra Coſmum Medicæum conſpirarunt, quod in cauſa, quæ ipſis cum Alexandro Barda erat, pro Barda ſententiam tulerat. (*Machiavell.* l. 7. Hiſt. Florent.) Conſimilem ob cauſam Pazzii contra Laurentium Medicæum & fratres conſpirarunt (*Machiav.* l. 8. Hiſt. Flor.) Princeps Arauſionenſis contra Carolum Burgundiæ Ducem (*Comina.* lib. 7. Com.) Injuſta porro honorum in Republica collatio non rarò ſeditionum turbarum civilium cauſa exiſtere ſolet. Quid durante liberâ Republicâ Romæ plebem magis contra Patritios commovit, quam quod hi ad gubernacula Regiminis civilis admoverentur, illa verò negligeretur. Quum anno 1662. Schulenburgius Groningæ ſeditionem concitaſſet, plebs contra Senatum etiam hoc gravamen movit; das eines ehrlichen Armen Mannes ſohn nicht

nicht das geringste Amt bekommen konte/ wen es nicht zwor erkauffet. Conjurator Catilina apud Sallustium socios suos ita inter alia excitat. *Bonos nobiles atque ignobiles vulgus esse, sine gratia sine auctoritate; apud paucos potentes honores, divitias esse : Nobis verò* (ait) *reliquerunt repulsas, egestatem* &c. *Quæ quousque tandem patiemini fortissimi viri?*

XVII. [b] *Quarta fax seditionum est contumelia* sive injuria, qua parentes sive subditi afficiuntur à superbis & elato supercilio præditis imperantibus (vid. *Arist.* l. 5. Pol. c. 10.) Sanè qui generoso animo sunt præditi, & quibus adhuc aliquid salit sub sinistrâ mammillâ, contumeliam stomacho suo concoquere nequeunt; aculeum illa habet, quo non solum acres & strenui, sed etiam lenes, irritantur, imò est veluti Equus Trojanus, ex quo seditiones ac conjurationes exeunt, ac proficiscuntur. Ita Helvetii propter libidinosam insolentiam cujusdam præfecti, qui rustici uxorem ad stuprum in balneum evocaverat, occiso per maritum inibi præfecto,

jugum

b *Contumelia causa seditionis.*

jugum Austriacæ dominationis excussere, & nobilitate sublata Democraticam libertatem introduxerunt. Aliàs ex *Simlero* (l. 1. de Repub. Helvet.) constat Wilhelmum Tellium, Helvetiorum Brutum, maximè offensum fuisse, quod insolens præfectus Austriacorum Principum Altorffi in foro pileum prælongæ perticæ imposuisset, ac omnes jussisset nudato capite, flexisque genubus, honorem illum pileo exhibere, quo se præsentem afficere consueverant. Belgæ anno 1566 supplicantes Margarithæ Parmensi à Barlamontio appellati sunt Geûsii sive Mendicantes. Sed Geûsii illi brevi facti ditissimi potentissimum Hispaniarum Regem ad incitas tandem redegerunt. Vulgares sunt rythmi de Fœdere Helvetico, Bernensi armamentario etiam inscripti

Da Demuth weint und Hochmacht lacht
Da ward der Schweitzer Bund gemacht.

Narses Eunuchus qui clementer ac piè Italiæ præfuit, Longobardos in Italiam duxit,

duxit, provocatus contumeliâ fœminæ Sophiæ, Iustini II. Imp. uxoris, quæ revocari eum ab Italiæ procuratione curaverat, additâ hac voce: Daturum se illi convenientius in aulâ munus, nimirum ut lanas carpat, & telam inter fœminas texat. Quam contumeliam his verbis excepit: *Rectè*, inquit, *& ego telam contexam, quam nec ipsa nec vilis ejus maritus, qui à fœminâ regitur, retexere possint*, idque, vocatis in Italiam Longobardis, egregiè præstitit. (Vid. *Sigon.* de Imperio Orient.) Franciscus Rex Galliæ ludebat aliquando cum Carolo Borbonio pilâ minori, ac ludentibus adstabat desuper *Madame d'Estampes* concubina Regis, quæ ut Regi gratificaretur, perpetuis sannis Borbonium excipiebat, quarum impatiens generosi Principis animus libidines scorto objectabat, &, uti compesceret linguam, hortabatur. Rex injuriam, ut interpretabatur, amasiæ suæ factam, colapho Principi impacto vindicavit. Borbonius, plenus justissimi furoris, patriâ statim excessit, horstique Francisci Carolo V. Imp. sese junxit, & in eas angustias Regem compulit, è quibus, quam-

quamdiu vixit, explicare se nunquam potuit. En aliud exemplum! Chorum commessationis Erffurdiæ aliquando agitavit Hermannus Comes in curiâ Wimariensi, quæ illic erat. Accidit autem fortè fortunâ, ut eodem tempore Landgravius Thuringiæ Ludovicus Erffurdiam transiret. Hunc ubi per fenestram prospiciens Hermannus vidit, sine ornatu & comitatu magno incedentem, ignominiosè clamavit; Vade, inquiens, *Fritsch*, quorsum *Fritz*? His verbis exarsit, Landgravius ita, ut juraret sibi mortem acerbam esse futuram, nisi Comitem illum eò adduxisset, ut ipsum appellare Dominum cogeretur. Mox Erffurdienses sibi junxit socios: comes verò Wimariensis Suarzburgicum Comitem adjutorem adscivit. Factus est illico impetus in Comitatum Wimariensem, & occupati sunt à Landgravio & Erffurdiensibus aliquot pagi, alia direpta vastataque sunt multa. Et cum dein Comes Wimariensis & Suarzburgius Erffurdiam invaderent, ibi prælio commisso, Wimariensis & Svvarzburgius capiuntur, & in urbem ducuntur: Victor inhunc modum Landgravius,

vius, adacti sunt Comites de Wimariâ Landgravio tradere omnem ditionem, arces & urbes, eâ conditione, ut post mortem ipsorum illas occuparet. (Vid. *Dresser.* de Vrbib. German. voc. *Wimaria.*) Adeò contumeliæ homini illatæ solent irritare indignationem. Gallorum in Siciliâ injustè occupatâ libido an. 1282. Vesperis Siculis nomen dedit (Vid. *Thom. Fazellus* Decad. 2. Hist. Sic. lib. 9. c. 1.) Hispaniam Mauris subjecit effrenis Roderici Regis libido, qui Iuliani Tingitani filiam contumeliâ affecerat, & propterea Marmolinum Sarracenum in Hispanias evocarat. (Vid. *Vasæus* in Chronic. Reg. Hispan. Vnius itaque intemperantia primum seditionem, deinde bellum ac servitutem multorum seculorum nobilissimis regnis attulit. Sexti Tarquinii stuprum, Lucretiæ illatum, justâ ultione Reges Româ expulit. Otto ultimus Meraniæ Dux (Territorium ejus inter Misniam, Thuringiam & Franconiam olim fuit situm) cum adulterium commisisset cum aulæ Magistri, cujus nomen Hager/ vxore, à marito an. 1248.
inter-

interfectus, familiaque hac ratione cum illo extincta. Querela misera illius Ducis extat adhuc in veteri cantilena:

Ach lieber Hager laß mich leben!
Ich weill dir Nordeck und Niesten
geben/
Blassenburg das newe/
Es soll dir nicht gerewen.

Carolus Burgundus Nonis Ian. An. 1477. cæsus ad Nanceium proditione Nicolai Campobassæi Neapolitani, qui à Carolo colapho aliquando percussus fuerat, cujus contumeliæ vindictam in id tempus distulerat. Groninga urbs an. 1406. à Saxonibus obsidebatur; & jam eo angustiarum ob commeatuum inopiam devenerat, ut non multum abesse deditio videretur. Sed oppidani, Saxonum contumeliis exasperati, adultima quæque animos obfirmarunt. Victus Drachstorpius, Saxonum Dux, oppidanis, si quos deprehenderat, post verbera & cæteras injurias aures amputabat, stigmata, inurebat, vultus turpabat, mulierculis vestem imam cum indusio supra nates præscindebat, atque ita remit-

remittebat in urbem. Aliquando intercepto homine pauperculo, fimis causa ex urbe egresso, uxore comitante, & vinculis constricto, cum ob inopiam se redimere non posset, tandem Viti jussu stigmatis mulieris genæ signatæ, viro præcisæ aures, & pro emblemate ejus pileo affixæ: tum haleces duæ frustellúmque panis & salis modicum ad pectus suspensa. Ita ornatus, manibus ad tergum revinctis, in ludibrium remissus in urbem, & Consulibus hæc munera à Vito ferre jussus est. Quæ cum videret populus, fremere, detestari sævitiam hominum, omnia potius ferenda, & in ferrum ruendum, quàm sævæ ac barbaræ gentis imperium subeundum. Nec multò post se suaq; odio Saxonum & necessitate coacti Edsardo Comiti dediderũt, qui illato in urbem præsidio atque commeatu, solvere obsidionem Saxones coëgit. (Vid. *Vbb. Emmius* lib. 42. Histor. Fris.) Ex his exemplis patet, quod Reges & Principes alto supercilio supra subjectos sese extollere non debeant, id quod conceptis verbis prohibet Deus *Deuter.* c. 17. *Ne elevetur cor super fratres suos.*

XVIII. Fax

XVIII. Fax quinta seditionis est *Innovatio Religiosa*, [a] contra Sacram Scripturam in Christiano Orbe suscepta. Etenim novis opinionibus, novisque sacrorum ritibus, à Papis præter pium fas (ante aliquot secula juxta Verbi Divini normam atque trutinam rursus à Waldensibus, Wickleviſtis, Hussitis, Lutheranis & Reformatis oppugnatis) indictis, adhuc hodie Christiana Regna atque Civitates in partes scinduntur. Verissimũ certè est illud Fam: Stradæ: *Quoties mota est sacra religionis anchora, toties fluctuavit Reip. navis* (lib. 2. de Bell. Belg.) Quantæ vero turbæ motusque intestini occasione Reformationis Religiosæ in Germania, Gallia, Anglia, Hungariâ, Poloniâ, Belgio extiterint, Thuanus totius Europæ Livius, Sleidanus, Chytræus, & alii exponunt. (add. *Burgoldens.* part. 1. ad Instrum. Pac. Disc. 1. in tot.) Discordię autem ejusmodi Ecclesiasticæ in totum Papisequis sunt imputandæ, utpote quum Protestantes, digito Dei præeunte, rem optimam maximam, imo jure divino probatissimam susceperint ac feli-

[a] *Innovatio in rebus religionis parit discordias civiles.*

feliciter (Deo laus!) peregerint. Sic in æternum manet, mansit, manebitque Verbum Domini, nec portæ inferorum adversus illud prævalebunt. De Hæresi & Schismate discordias in Ecclesiâ excitante vid. *Schoock* (l. 1. de Sedition. c. 42.) Neutiquam vero inde inferendum, quasi simpliciter omnis mutatio & Reformatio religiosa nunquam sit suscipienda. Sequendi enim sunt majores, etiam in rebus cultum Divinum concernentibus, si recto itinere præcesserunt. Si non recto, melior via investiganda, Hinc omnes pii zelotæ, & præcipuè Megalander & Theander noster Lutherus, rectè fecerunt, quod vetus Pontificium fermentum, religioni Christianæ immixtum, rursus, annuente Deo, expurgarint; nostrasque partes optimè defendit incomparabilis Dn. *Conringius* in Præfat. ad Cassandri & Wicelii Controv. sacr. pag. 14. & seqq., qui pag. 49. egregium Caramuelis Abbatis testimonium de Lutheranis Augustæ Vindelicorum exhibitum adducit. [Nimirum hic Caramuel patriâ Hispanus, dignitate Abbas, ita scribit in opere, quo Pacis Germaniæ pararium egit

adver-

adversus cervicosos zelotas, de Prodromo Pacis licitæ. n. 150. *Augusta vel digito distingues Lutheranum à Catholicis tantam illi oculorum & habitus modestiam præ se ferunt, ut statim prodantur. Annon tota hæc modestia est prava hypocrisis? Sic multi dicunt; Sed ego non credo.* Vid. plurib. Burgoldensis ad Instr. Pac.

XIX. Inprimis autem Principes & Magistratus Lynceos oculos in Sacrorum antistites immodestos dirigere debent, ne Demagogi existant, & ambitione, quæ plerunque sacrum genus vexat, turbas in republica dent. [a] Religionis enim prætextu sacri ejusmodi mystæ rebus Politicis sese immiscere, lævâ templum dextra palatium tenere, & alterum pedem in sacris rostris alterum in curia ponere solent.

Quicquid agit mundus monachus vult esse secundus.

Quam graves Pharisæi Iudæorum Regibus fuerint, videre est apud *Iosephum* [l. 13. Antiquit. Iudaic. c. 23. 24.] In Christiana Ecclesia innumerabilia occurrunt exempla, inter quæ notabiliora sunt sequentia:

Cyrillus

[a] *Sacrorum antistites ambitiosi turbas in rep. dant.*

Cyrillus, Episcopus Alexandrinus, qui præter Cleri dominatum, etiam rerum secularium principatum arripuit, teste *Socrate* [lib. 7. Hist. Eccl. cap. 7.] qui etiam [cap. 11.] de Episcopatu Romano notat, quod extra sacerdotii fines egressus, ad secularem principatum fuerit delapsus. Omnes Papæ, osores pacis & tranquillitatis civilis existunt. Sixti IV. ingenium Martium depingitur hoc epitaphio:

Dic unde, Alecto, pax ista refulsit, & unde
Tam subito reticent prælia? Sixtus obit.

Machiavellus [lib. 1. Hist. Florent. in fin.] verè edisserit: Papam Rom. usque ad Theodoricum Gothorum Regem nullam habuisse temporalem jurisdictionem, quam discordiis Græcorum & Lombardorum, Italorum anathematis, indulgentiis, crucis publicatione, aliisque artibus arripuerit. Hinc hodie Antichristus ille *de facto* [ut loquuntur] est Episcopus universalis, quem totus orbis Papalis suspicit; quo

a *Papalis ambitio & studium discordiarum depingitur.*

præſente Principes, quantumvis magni, decreſcunt, & fiunt ſecundi aut ulteriores: Eſt ſuper omnes, & poteſt omnia; Eſt dominus dominantium : Eſt nemini hominum ad actionum rationes obſtrictus, ipſe omnium judex: Nemini facit reverentiam; ſed ipſe ad exquiſitiſſimas ceremoniarum formulas honorandus & colendus eſt: Reges & Principes ad pedum oſculum admittit: Reges facit & eis imperat. Ejus calamus eſt toto orbe vectigal opulentiſſimum ex 130 Archiepiſcopatibus, & mille ſeptem & decem Epiſcopatibus infinitas percipit divitias. O ſcelus! O peſtis! O Chriſtianæ Eccleſiæ labes! Certe Religionis Chriſtianæ, quàm Papa ſuperſtitiorum monſtris corrupit, & Reipublicæ quàm maximè intereſſet, ut Epiſcopus Romanus, inprimis Germaniæ noſtræ Saulus, (qui boni Petri jam habet nihil) ad priſcam pauperis Petri & Apoſtolorum egenorum conditionem ab Imperatore Romano-Germanico, quem ſemper timet & odit, rurſus redigatur. Solches wäre der allerbeyſte Römerzug.
Quan-

Quantopere adhuc Innocentius X. & Alexander VII. contra Pacem Germaniæ arietarint, notum est universo orbi. Ille enim an. 1650. d. 26. Novemb. ex arce Tarpeja emisit Bullam, qua Monasteriensem Pacem nullam, irritam, invalidam, iniquam, injustam, damnatam, reprobatam, inanem, viribúsque & effectu vacuam pronunciavit. En infulati Tribuni & Imperatoris illius Ecclesiastici imperium! ne quidem in Vtopia Mori ferendum. Quid dicam de schismatis & dissidiis in Romana sede toties ortis? quorum triginta Onuphrius Panvinius enumerat. Seditiones verò Episcoporum si quis enumerare velit, peculiarem in folio librum conscribere deberet. Constat sanè ex Historiis Ecclesiasticis post natum Christum usque ad nostra tempora, quod infulatorum patrum pertinacia pro retinenda potentia magnos motus & discordias & domi & foris excitarint, imò in tantum processit effrenis ille Ecclesiasticus Dominatus, ut Papæ tandem in ipsos Imperatores excommunicationis fulmen evibrare impio ausu conati sint; qua ratione Imperium

bellis domesticis pressum & tantum non oppressum. Exempla de Henrico IV. Friderico I. Friderico II. Ludovico Bavaro Cæsaribus omnibus rerum Germanicarum gnaris non sunt incognita. Ludovicus Imp. tamen mascule sese insanæ audaciæ Papæ opposuit, Clementem VI. Antichristum nominans (Vid. *Aventin.*) lib. 7. Ann. Bojor.) optimumque edictum ad statuminandam Imperii Majestatem consensu Ordinum promulgavit, cujus tenorem refert Albericus de Rosate. Adeò crimen & dolus, altius non scrutatus, superstitione prævalente, multa mala immittit Rebuspublicis, ac Papa Romanus per Electorum dissensiones, indeque subsecuta intestina bella Germaniam in illum statu deducere, Diaboli instinctu, intendit, ut non amplius in Germania à quærentibus inveniretur.

XX. Ad Papæ pessimum [a] & Anti-Christianum exemplum etiam alii se componunt, qui zizanias discordiarum in Ecclesiam fraude mala spargunt, atque ita turbis

a *Etiam. alii sanarum ministri ad exemplum Papæ Reipp. reddunt in tranquillas.*

turbas in Rebuſpp. dare haut verentur. De Rockizano Bohemo vid. *Theovvaldus* (de Bello Huſſitico part.2. cap.10.) Iacobus Buſſularius Ticinenſem populum non modo ſuperſtitione devinctum tenuit, verum Tribunitiarum concionum ſubſidio tyrannidem & urbis dominatum occupavit. Talis etiam fuit Cornelius Adriani Monachus Franciſcanu , qui Albano Duci ſanguinolenta conſilia ad opprimendam & peſſendandam libertatem Belgicam ſuggeſſit (Vid. *Meteran.* lib. 8. de Bell. Belg.) Ex quo verò vltimam diaboli incarnatam progeniem Ieſuitarum [a] infelix Sol adſpexit in Chriſtiano Orbe, dici non poteſt, quantæ turbæ ſint ortæ tam in Eccleſiâ, quàm in Republicâ. Loquitur eorum peſſima & ſceleratiſſima facinora Gallia, Anglia, Germania, Polonia, Hungaria, Bohemia &c. mox Lojolitæ iſti (qui, *non ſecundum eſſe*, ſed *ſecundum dici* religioſi Chriſtiani ſunt; & à Ieſu quidem ſe cupiunt dici, à Ieſu tamen longius abſunt) vel Acheronta movere volupe habent, ſi modo Antichriſti Romani

D 3 com-

[a] *Ieſuitæ.*

commodum promovere queant. Mariana, Suarez, Lessius & alii in libris suis Regicidium docent atque commendant. Hi sunt pessimi isti nebulones, qui bellum Bohemicum concitarunt, unde tota conflagravit Germania. In libro, fide digno, qui inscribitur; *Consideratio causarum &c.* circa an. 1626. refertur, quod Iesuita aliquis non dubitavit Pragæ, in suggestu concionari: *Quemadmodum faber ferrarius horologium construit, & intendit, ut procecedat, ac horas sonet; ita se suosque omnino hoc bellum confecisse atque intendisse, ut tam feliciter in usum Ecclesiæ Catholicæ scilicet procedat, & hæreticos quatiendo sonet.* Maffæus Iesuita (in comment. super epistolam Iudæ) ita scribit: *Non videre se aliud consilium, vindicandæ libertatis & autoritatis Romanæ Ecclesiæ, quam ut urbes hæreticorum funditus primum evertantur.* Motus Acignianorum S. Iesuitarum graphicè quoque depingit *Barclajus* (in Satyrico part. 2. pag. 227. Iesuitarum verò stultissimum furorem vincere voluit sacerrimus Apostata Caspar *Scioppius* in libro cui titulus, *Classicum belli Sacri*, in quo ense,

ense, rotâ, ponto, funibus & igne animadvertendum contra Protestantes nefarie asserit; Stolidus tamen hic curiæ ac culinæ Romanæ Palatinus, quum se à Iesuitis deludi videret, conscripsit *Monarchiam Solipsorum*, in quo libro vivis coloribus artes Lojolitarum depingit.

XXI. Non autem tantum in Ecclesiâ Papalinâ, [a] sed etiam in purissima Christiana Evangelicorum Ecclesia ejusmodi turbulenti ac furiosi ministri sacrorum inveniuntur, qui non raro arma secularia cælestibus præferunt, plebemque contra superiores suos concitant. De Rupellanis ministris vid. *Thuan.* (lib. 56. Hist. ad an. 1573.) Anno scil. 1620. ibi Reformati Synodum indixerunt, eamque Rege licet præfractè interdicente, peregerunt, majorum turbarum seminarium ait *Cluver.* (lib. 10. Histor. pag. 737.) Regicidium sive potius Parricidium Caroli I. Regis Magnæ Britanniæ, Angliæ Tiberio, Cromvvellio in suggestu aliquoties commendavit *Hugo Petri*; sed is an. 1660. meritum subiit

a *In Ecclesiis Protestantium etiam turbulenti concionatores reperiuntur.*

ſupplicium, ut latius apparet ex Diario Europæo ad illum annum. Apud *Knipſchildium*, celeberrimum Civitatis Eſſlingenſis Syndicum (lib. 2. de Iur. Civit. Imper. pag. 271.) leguntur ſequentia: Recens exemplum ſeditionis anno 1623. experta eſt Lindavia[: Quis enim ibidem plebem adverſus magiſtratum excitavit alius, quàm turbulentus Eccleſię miniſter M, *Alexius Nevveumb*? Quis nuperrimè Campidoni rebellionem populi adverſus magiſtratum movit, & rempubl. pæne evertit alius, quàm ambitioſus & avarus Paſtor M. *Schalter*? Quid aliud adhuc dum hodie inter Magiſtratum & cives Heilbrunnenſes machinatur, quàm elatus Eccleſiæ miniſter M. *Ioh. Conradus Hiemer*. Hæc ille. Autor Relationis de motibus Donavvertenſibus, incentorem ſeditionis ibi concitatę primarium eſſe pronunciat M. *Ioannem Weiland*. (Vid. *Schock*. lib. 1. de Sedition. c. 21. 22.] Similiter an. 1603. Brunſvvigæ Miniſter cathedralis Eccleſię plebem adverſus Senatum concitavit, occiſique in turba aliquot è, Conſulibus & Senatoribus. Noviſſima

vissima exempla ex Diario Europæo huc transcribere placet. An. 1660. die 19. Iul. Würden zween Reformirte Prediger zů Utrecht in Holland von selbigen Staten auß der stadt und ganzem Stifft geschafft/ und solches darůmb: Im Jahr 1657. begont man ůberall Aark zusprechen von den Predigten ezlicher Utrechtischeu Prediger/ als welche solche Sachen so die Regierung angingen/ auff die Canzel brächten/ unter dem Schein die Gemeine dadůrch zubeßern/ Welche aber die Obrigkeit mächtig ärgerten. Und dieses kam so Weit auß/ das auch Leůte von andern Orten sich nach Utrecht begaben/ umb die Warheit von dem erschollenen Geschrey einzuneehmen/ Welche den auch sich vernehmen ließen/ das ihre Prediger dergleichen nicht thäten noch thun dörfften/ oder solten bald von dem [illegible] ienst gesezt werden/ dieweil man sich deßwegen

wegen eines ärgern befahren müste &c. Im Jahr 1658. ließ das Gericht zu Leiden/ auff eingelangte Klagen/ D. Wernerius Vorstius ansagen/ das er nicht mehr in der Statt übernachten solte. Selbiges Jahr wie auch alle die folgende 1659. und 1660. sahen alle Augen auff Utrecht / den da war des wagebürlichen Predigens so viel das sich iederman daran ärgerte/ und das währete bis zu diesen 19. 29. Iulij. Und an stat das man davon ablassen solte/ fuhren die Prediger unauffhörlich fort/ sonderlich aber der von Felde/ Teeling und Lovestein. Gleichwol waren einige weiber und gemeine leüte die lobten solch predigen/ und einige der Regenten wüsten selbst nicht wie sie daran waren. Die gröste Fürcht kam daher/ weil einige Bürger etliche des Raths an ihren Personen und Häusern solten beschimpffet haben. Gleich sich einige hatten verlauten

lassen/

lassen / den ersten Stein nach dem Rathhauß zuwerffen ; worauff sich die Prediger verliessen ; Wie dan der von Felde einsmahls in S. Iohannis Kirchen sich hören lassen : wan schon so viel Soldaten in die Stadt Kämen / als Schindeln auff der Kirche lägen / wolt er doch nicht darvon abstehen. Hier war es zeit und nötig zehen Compagnien zu Roß und Fuß in die Stadt zu legen: und als sich diesen 19. Jul. die Staten und der Rath des Stiffts und der Stadt Utrecht versamlet hatten / schickten sie ohngefehr umb halb eylff vormittag ihren Canzeley-Bothen zu besagten Predigern / dem von Felde und D. Johan Teelingen / in ihr Hauß / mit folgendem zettel : Der Rath der Stadt Utrecht hat auß beweglichen ursachen beschlossen / das des D. Abrahams von Felde / auch D. Johan Teelings Person annoch heüte vor sechs uhren nachmit-

tag sich solle auß dieser Statt und dero Freyheit wegmachen / und bey Straff des Banns nicht wieder dahinein begeben &c. Vid. plur. Diar. Europæ. part. 5. & seqq. Eadem sententia reiterata. Die beyde Prediger zogen hierauff zur Statt hinauß in Begleitung mehr als tausend Personen / viel schlossen Häuser und Laden zu / und den Soldaten war allen Kraut und Loth gegeben / auch befohlen sich des Truncks zuenthalten *&c.* Die Staaten enthschiedeten nachgehends die Sache nach dem 37. articul der kirchen Ordnung des National Synodi wegen Außstossung der Commissarien auß dem Kirchen-Rath / und gaben vermöge iezt angezogenen Articuls dem Rath Recht / iederzeit wan es ihm beliebte / zwen Commissarissen / oder Gevollmächtigte in den Kirchen Rath zuschicken / darwider vor diesen der Prediger Teeling sehr wunderlich

sich geprediget hatte. Die Staten gaben auch deßwegen eine Schrifft in Truck unter dem Nahmen eines Manifests/Welches in der That nicht anders war/ als eine endliche Erklärung und Meinung/ Wornach sich die Prediger im Stifft genau Zurichten haben solten/ und sonderlich war unter andern darin enthalten/ wie sie mit grosser Betrübniß/ so gar freye und ungescheute/ Predigten gehört/ Worinn die Staats händel und Geschäffte verächtlich würden dürchgezogen/ und für verflucht und Gottloß gescholten/ die Regenten für Bundbrüchige leüte beschüldiget/ Die Brieffe so die Regierung zu einem Danckfest außgeschrieben/ für einen lügenbrieff außgeruffen/ die ünleidentliche und von den Gerichts-Personen verbottene Bücher/ vom Predig-stul abgelesen/ das man einigẽ Regenten das Küssen Woll möcht nach

Hause

Hause schicken; Das der Teuffel (verstehe die Regenten) wieder die Kirche wolle; das man hörte von Absezung der Prediger; das man viel lieber die Regenten auß ihren Häusern holen solte. *&c.* Deinde Status inter alia Ministris præscripserunt. Das sie sich hinfüro hüteten/ solche Sachen die das Rathhauß / das Regiment oder den Staat der Capitul anginge/ zu straffen / durchzuziehen/ oder darwieder zusprechen. [vid. pl. Diar. Europæ l.cit.pag.187.188.] Regicidiũ Anglicanum Caroli I. Regis non parum quoq; promoverunt nonnulli turbulenti Pastores, inter quos Magister Hugo Peter. unter andern wurd ihm Schuld gegeben/ das er einer von den vornemsten Anfängern dieses Trauerspiels gewesen; vor allen andern getrachtet/ die Officirer sambt dem volck zu diesem Königs Mord zuverleiten: Indem er nicht als ein Diener des Friedens

dens / sondern als ein Auffwickler und Auffblaser der Verrätherey / sie in seinen Predigten / auch sonsten zum Todt des Königs angefrischet: In einer Predigt bey diesen worten: Nicht diesen Menschen sondern Barnabam / den König mit dem Barnabam verglichen: In einer Kranckheit zu Pleimuth selbst bekent / er hätte mit Cromwelln / als er sich mit ihm allein im Felde bey Narcgefunden / den Todt des Königs und die Veränderung des Regiments beschlossen: Der Angeber des Blut-Raths gewesen / und zugleich die Oerter angezeigt / wo man ihn ausfruffen solte; sich verlauten lassen / man müste diesen Blut-Rath hoch vnd werth halten / weil er dem Könige / als er wäre für das Blutgericht geführet worden als ein Oberster Marschall gestanden: Die Soldaten angereizet / das sie justiz / justiz / recht / recht / ruffen solten &c.

&c. viellmahls bey Cromwell und Ireton in einer Herberge mit einen langen Degen erschienen/ und nachdem in der gemahlten Kammer mit den Kriegsbedienten über den Todt des Königs Rath gehalten/ gesagt/ das bald einen gesegneten Tag sehen würde: Den König anders nicht als einen Verräther/ Tyrannen und Mörder des Volcks genennt: Gesagt/ er hette auff einen Tag vor dem König predigen müssen aber der Bösewicht hette nicht hören wollen: denselben Morgen/ da man den König enthauptet/ auff dem Blutgerüste gewesen/ und eins und das ander angeordnet: In der gemahlten Kammer als er das Gebett verrichtet gehabt/ diese Worte gesprochen: Gott wie viell gitt uns dieser grosse Mann zuschaffen/ ehe man ihn zum uerhör bringen kan &c. Er wird alles wieder mit Blute färben/ wan wir sein Blutt nicht vergiessen:

giessen: Den König von Babel mit dem König von Engelland verglichen: zu denen vom Adel gesagt; Ihr Abgott würde nicht lang mehr stehen: An dẽ tage da sich der Blut-Rath zum ersten versamlet gehabt / gesaget / das dieser der glückseligste Tag wäre / den er iemahls in Engelland gesehen / und den von Gott so lange Jahr nacheinander gebeten: Wie der König albereits were enthaupt gewesen / gesprochen; Herr nun laß deinen Diener in Friede fahren; den meine Augen haben dein Heil gesehen; und gesagt: Die Soldaten welche bey Enthauptung des Königs auffgewartet / weren alle in Gottes Hönde auffgezeichnet: Ja die Heiligen solten die Welt richten. Quomodo tam nefarius homo ea de re punitus sit an. 1660. die 13. Octob. vid. Diar. Europæ part. 5. pag. 377. 378. 374.] Et quid non Genevæ tentavit ante paucos annos turbulentus Minister *Labadie*? qui tandem Genevam relinquere,

linquere coactus, secessit in Hollandiam, novum ibi Hierosolymitanum Regnum Apocalypticum erecturus. Cæterum prudentissimus Magistratus tandem illum finibus migrare jussit. Inde Hervordiæ aliquantisper commoratus, tandem expulsus, Hamburgum accedens & relinquens, cum sua Schurmania, Virgine doctissimâ, tandẽ in Holsatia mortuus; illa *Huesse inni*; hic Altenaviæ prope & Hamburgum. Neque illud reticendum, quod sæpe Academiæ sint palæstrę jurgiorum, & quod per illas sæpe tam Ecclesia, quam Respublica turbetur. Dum enim docentes Theologi & aliarum facultatum Professores ambitionis & glorię oestro perciti mutuas opiniones convellere nituntur, atque libellis aculeatis, atroque loliginis succo repletis, se invicem proscindunt; studiosa juventus dividitur, atque in partes & factiones abit, qua ratione sæpe schismata in Ecclesiam derivantur. Imò juventus talibus certaminibus assueta & in Academiis innutrita, postea, in Republ. levissimâ oblatâ occasione similes concitat turbas, ut prudenter monet *Schoock*. [lib. 1. de Sedit. c. 42. in

fin.

fin.) Wittebergenses & Lipsienses quid non tentarunt hoc seculo contra piissimum & doctissimum Theologum D. Georgium Calixtum, Professorem Helmstadiensem? Inter Philosophos Aristotelicos, Ramistas, Cartesianos, Derodonæos hodie tantum non Babylonica perturbatio existit.

XXII. Quod [a] vero Religio jam à primordio mundi dissidiorum causa extiterit, illud ipsum Diabolo & nequam genio [qui veræ religionis sociale cum Deo vinculum semper dissolvere intendit] adscribendum atque imputandum. Hic semper Ecclesiam V. & N. Testamenti turbavit, & per organa & dilectos fideles suos adhuc turbat, ut non immerito Evangelici in Litaniâ sua ardentibus precibus Deum invocent, ut machinationes Satanæ contra Ecclesiam conturbare atque evertere clementer velit. Principio autem notandum, quod Enthusiastæ, divinos afflatus jactantes, motus ratione religionis in Republ. concitent; id quod patet in Thomâ Mun-

a *Diabolus, dissidiorum contra orthodoxam religionem autor.*

Munzero & Anabaptistis Monasteriensibus (vid. *Sleidan.* lib. 4. & 10. Comment. & *Lambert. Hortens.* in Tract. de tumultu Anabaptistarum.) Hi Anabaptistæ superiori seculo an. 1533. Monasterii in Westphaliâ novum regnum, quod Davidis vocarunt, condere voluerunt, Regêmque crearunt, sartorem Johann von Leyden/ qui ipse inscribi curabat foribus templi: *Dei virtus mea virtus*; Monasteriumq; vocarunt novam Hierosolymam. Ministros habuit novus ille Rex viridi & cæruleo amictu; viridi, propter terram; cœruleo propter cælum: Dicebat enim, sibi omnem potestatem esse datam in cælum & in terram. Cœterum Episcopus Monasteriensis, adjutus Imperii Germanici viribus, Hierosolymitanam obsessis induxit famem, eosque tandem castigavit, ut fusius legere est apud Sleidanum & Thuanum. De Ioanne Wilhelmo fanatico turbatore in Geldriâ vid. *Iohann. Isaaccus Pontanus* (lib. 14. Histor. Geldr.) Ejusmodi stolidis hominibus non immeritò accenseri possunt *Quakkeri* [b] (quos Galli a tremendo *tremblears*

a *Anabaptistæ.* b *Quakkeri.*

bleurs vocant) quorum inſania an. 1656. in Angliâ nimium increvit, Regnoque publicam quietem per deliria, enthuſiaſmos, atque ſomnia mirificè turbavit. Vt dixi eis nomen à tremore impoſitum voluere, quod motu aliquo mentis inter precandum icti omnibus artubus continuo, totoque corporis habitu contremiſcant (Vid. plurib. *Thomæ Vnderhill*, Angli, Hiſtoriam Tremulorum.) Ex genere horum novum ſe Meſſiam Iacobus Naylor fecit; nec is modo hac mentis egeſtate perſuaſus, filium Dei ſe putabat eſſe, ſed etiam reliquis planiſſimè imponebat. Itum eſt Londini in vias pompâ publicâ, veſtes equo inſidenti non ſecus atque Chriſto, dum Hieroſolymam, triumphanti ſimilis, ingreditur, ſubſtratę. Oſianna puerorum & matrum virorumque & mulierum vocibus per oppida & per vrbes, quaqua invcheretur, eſt acclamatum. Verum hic impoſtor turbidus eodem menſe pænas dedit; Virgis nempe eſt cæſus, & capite truncatus (*Thulden*. l. 6. Hiſtor. per Europ. pag. 238.) An. 1651. Chriſtoph. Arnoldt de Statu Eccleſię Anglicanę ita ad Richterum

ſcripſit;

scripsit: Dominantur nunc in Ecclesiâ Independentes, qui plerunque coram magistratu ac primoribus concionantur. Venalis eorum eloquentia omne exercet forum, ubi sermones ad recens istoc negotium accommodati, insanum magno clamore venduntur. Et mox: Dux Independentium Hugo Petrus aliique homines sacri, centuriones & primipili fiunt. Et postea: In urbis vico, Clarkenwel-greene dicto, etiam blasphemus iste vinculis mandatus, cujus uxor gravida Messiam sit paritura; huic simul annexa est virgo quædam, futurum ex illâ fœtum, ceu salutis nostræ auctorem, cunctis eò venientibus mirum in modum commendans &c. In nervo & fatuus iste jacet, qui tam excors tamque demens est, ut se Iosuam esse credat: Ibidem Chiliasta quidam regnum cum Messiâ expectat. (Vid. *Richteri* Epistol. pag. 488.) Etiam an. 1661. mens. Ian. pessimi ejusmodi homines Londini magnas excitarunt turbas, urbemque diversis in locis, Carolo Rege absente, incenderunt, ac nonnullos, in plateis obvios, qui,

quæ-

querentibus; Vor wem bistu? respondebant: Für Gott und dem König interemerunt. Hi Enthusiastę quintam novam Monarchiam somniant, omnem Divinum Magistratum è medio tollere allaborant, quo Domino Iesu Christo viam præparent (ut furiosè nugantur,) qui, postquam hęc omnia peracta, cum sanctis suis sit è cælo venturus, & per mille annos in hoc mundo regnaturus. Autor hujus sectę præcipuus appellabatur Venner/ qui aliquando die Dominicâ suis asseclis conçionatus, eosque adhortatus est, ut fortiter pugnent pro Domino Iesu: Fore enim, ut unus eorum decem, & decem, mille sint occisuri: Reperta etiam sunt apud eos scripta, in quibus inter cætera deblaterarunt; quod hostes ne unicum quidem capillum ipsis sint læsuri; se non prius gladios in vaginam recondituros, donec Babylon [sic appellarunt Magistratus) sit in totum eversas; Monarchia in Angliâ sublatâ, se in Galliam, Hispaniam, Germaniam & in Turciam ituros; se mortem potius subituros, quam ut juramentum fideli-

delitatis præstare velint; se mundum sibi subjecturos, Regibusque compedes injecturos &c. Cæterum Cogius & Richardus Braun/ Majores bellici, tumultus eorum ex parte sedarunt, multis captis, atque cæsis, ipseque Dux Venner vulneratus. Capti quũ ad calculos vocarentur constanter in sinistra & prava opinione sua perseverarunt. Rex tamen Seren. Carolus omnes conventus Anabaptistarũ, Quakkerorum, & Phantastarum de Quintâ Monarchia severe inhibuit. Sed, ut linquamus hosce malo suo infelices, quid non peregit nequissimus impostor Muhametes? Hic colloquia cum columbis simulans & cum Gabriele Angelo, suos contra totum orbem armavit, populumque contra Heraclium Imp. concitavit. Regnante Claudio quidam in Ægypto fuit, qui cum pietatis imagine ad 30000. pellexisset in partes Hierosolymum, ibi regnaturus, tendebat; Verum à Floro tempestive fuit oppressus. (*Ioseph* l. 2. de Bell. Iudaico c. 12.] Sic nihil in speciem fallacius est, quàm prava religio ubi Dei O. M. Numen prætenditur scele-

ſceleribus: Et nihil aliud promptius ad imperia diſcutienda, quàm ubi pietas & Deus, maxima Nomina, prętenduntur impię ambitioni; Religio ſanctus titulus pravę rei; Sub hujus Aquilis, ſceleſtiſſima quæque ſceleſtis zeli & valoris laude contigit celebrari & graſſari. (Vid. *Frideric. de Marſelaër* de Legat. l. 2. c. 21.) Puritanorum Princeps in Euphormione ita loquitur: Ego ſum Catharinus ille, cui ſacrorum factiones tam candidum nomen fecerunt? &, ut de me fateri audeam, moribus inter primos vivo, religione inter nullos (*Barclai.* in Satyrico part. 2. pag. 227. & ſeqq.)

XXIII.[a] Immutatio rituum religioſorum quot non peperit turbas in Anglia & Scotia? Henricus VIII. *Angl.* Rex, rejecta doctrina Pontificia, Pontificis hieromonarchiam abolevit. Maria rurſus poſtliminio reduxit autoritatem Pontificis. Eliſabetha iterum cum doctrina Pontificia ejecit. Hujus ſucceſſor Iacobus an. 1608. in Synodo Pertenſi omnia fidei capita in

E cer-

a *Motus ob mutationem ceremoniarum religioſarum in Anglia & Scotia.*

certum librum dispoſuit. Hęc capita Auguſtanæ confeſſioni ferè conformia. Sed Puritanis plurima non probabantur, maxime poteſtas Epiſcoporum & ritus quidam & ceremoniæ. Maximè autem impugnabant Epiſcopos, quorum autoritatem ſucceſſor Iacobi Carolus I. propugnabat, edideratque in vulgus formulam rituum, ſub Liturgiæ, nomine, opera Guilelmi Laudi Archiepiſcopi Cantuarienſis. Carolus pręceperat Scotis, ut Liturgiam obſervarent, & Epiſcopis ſua bona redderent; inſtituto peculiari magiſtratu, qui eos ad obſervandam Liturgiam compellerent. Puritani itaque conſpiratione facta, autore Alexandro Leſlęo fœdus pro religionis & libertatis defenſione ſanciunt An. 1638. ſimulq; librum edūt cui titulus Harmonia confeſſionum, Liturgiæ plane contrarium. Exuunt ergo obſequium in Regem, Edenburgum & alia loca invadunt. Hæc Scotorum rebellio Anglos dein in ſocietatem traxit, prę ſertim cum Rex, favore uxoris, Pontificios indulgentius, quàm ipſi cuperent, haberet. Inde Belli origo. Clarius hoc ipſum exponit

Georgius

Georgius Bateus, cujus verba, in compendium redacta, huc appono: Vt primum Reformata religio in Angliam introducta, ab eo tempore quidam nec Regiminis nec Politiæ Ecclesiasticæ nec Liturgiæ aut ceremoniarum volam vel vestigium relinquendum esse contenderunt. Plures vero & prudentiores, superflua & superstitiosa abdicare satis esse rati, regimen Episcopale, nec non Liturgiam Reformatam retinendam statuunt. Et hoc etiam placuit Regibus cum Parlamenti legibus sancire. Hinc primo simultates, & postea controversiæ graviores, digladiationes, insufflantibus utramque partem Pontificiis & malè feriatis. Inde Anti-hierarchici & Episcopis & curiis Ecclesiasticis addicti. Anti-hierarchici cũ moribus severis essent, precib° & piis officiis prompti, hinc multi Generosi & Nob. ipsis patrocinari, & unà cum iis in hierarchiam conspirare cæperunt. Sed cum hujus excidium à Regibus impetrandum desperarent, à Parlamento consequi sperãt, eoque consilio Regiam potestatem imminutum eunt, evecta Parlamentaria, & Sectarum omnium,

 Fana-

Fanaticorum, turbonũ & seditiosorum colluvie adjunctâ auctiores viribus facti Populi libertati, quæ hactenus cum prerogativa Regia bene cohæserat, velificari in speciem studene. Tandem in Senatorum munus cooptati, telam inceptam pertexentes, nil præter populi jura, parlamenti privilegia, reipublicæ libertatem crepant, & in omnibus Regię potestati labefactádæ satagunt. Futuris eorum machinationib. commodam occasionem dedit Palatini à Cęsare proscriptio, qui gener Regis erat; ideoque Regem Iacobum, mediante Principe Carolo, ad defendendã Reformatam religionem armis cum Cæsare committunt. Indicto bello, Regem Parlamentum destituit leviculis de causis. Moriente Iacobo Regi Carolo, ni ludibrio esse maluerit, incumbit necessitas propria autoritate cogendi pecunias, intermissa Parlamenti in difficilioribus rebus indicendi consuetudine. Hinc indignatio populi; hinc subditi probi, honesti, quos metus incesserat publicę libertatis imminuendæ, cum Turbonibus miscere consilia, jungere vires, ut ex æstuáti Regis potentiæ remorá in-

injiceret. Hi omnes primo Cathari vel Puritani per ludibrium appellabãtur, cõmuni nomine Sectarũ & partiũ cõveniẽti vocabulo. Intestino sæviẽte bello, postquã Scoti adventarant, & Fœdere Nationali se cum Anglis conjunxerant, caput supra cæteros attollunt Presbyteriani, qui Novatores, Regimine Ecclesiæ & Liturgiâ abolitis, Directorium & Presbyterium introduxere, & statum Monarchicum in Aristocraticum imminutum iverũt servato Nomine & personâ Regis suis adhuc sub signis militantibus factionibus cæteris. Deinde Independentes pauci, & Anabaptistarum aliqui, qui Regimen Ecclesiasticum nullum Nationale stabilitum optabant, & quibus magis arridebat Democratia, servato tamen Regis nomine & Personâ; Pauculi autem Presbyteriani rigidissimi maximam partem Acephali, Catabaptisti & Fanatici, penitus evulsis Monarchiæ radicibus, & deletâ personâ, Familiâ & Nomine Regio, Oligarchiam nonnulli, Anarchiam alij, Democratiam plurimi exstruere conabantur; addo etiam Christocratiã, quam non pauci anhelabant, quâ,

dejectis è fastigio & conculcatis mundanis Magistratibus, Christus cum Sanctis supra improbos imperium in terris exerceret. Hi præsertim Novatores & Factiosi in Angliâ extiterunt, qui dein, Potestatem nacti, à Presbyterianis divortium fecerunt, & insigniverunt se postea Patriotarum & Religiosissimorum hominum titulo. Hi turbato Reipublicæ statu, nervis omnibus adnitebantur Regẽ irritare adversus Senatum, Senatum vicissim in Regẽ exulcerare, poma contentionis undique spargere, Plebem vero, quavis aurâ leviorem, huc illuc agitare, ut Demagogi assolent. Hi Pacis conditiones inter Regem & Parlamentum perturbarunt, & Parlamentum eo adegerunt, & Regi adeò duras conditiones obtruserunt, ut illis salva conscientiâ consentire non licuerit; literæque & proposita Regię Majestatis, licet æquissima, rejecta. Fervescente bello hi boni viri, dum zelum religionis asserendę planè divinum prę se ferunt, ingerunt se maximis Reipublicę muneribus, & dein radicibus latius actis, multos in Conspirationem pertrahunt, ut tandem in Comitiis

mitiis & Provinciis hæc minor pars, sed vigilantior, majorem, sed minus sedulam, paulatim circumveniret, Presbyterianis etiam, in rus ablegatis: hi Novatores non levem adepti potentiam, divortio à Presbyterianis facto, in ipsos signa vertunt, Independentiam titulo (an ἀκεφάλους potius dixerim?) qui sectis omnibus in genere quadraret arrepto (nato inde nomine, quod nullius Ecclesiæ Nationalis, nullius Civilis ordinis ab arbitrio pendentes, omnia ad doctrinam Regimenque Ecclesiasticum spectantia intra privatos cætus administrarent) nõ quod Religio magnopere cordi fuerit horum plerisque, sed quo speciosa ista professio latissimam panderet sectis omnibus fenestram, Catabaptistis, Fanaticis, Millenariis &c. Fratres etiam & Sancti (qui sic se mutuo compellarent) ab aliis per ludibrium appellabantur, tam latè familiam suam sparserunt, sese omnium hominum geniis accommodando, sibi adversos, exploratoribus passim dispositis, insectati, pronis autem quibuscunque patrocinati Specioso titulo defendendi Senatus; Presbyterianos deprimunt, Quæ-

stuariis & militaribus officiis defraudant, iisque asseclas suos præficiunt, ut ita militiam ad nullum & arbitrium suum dispo-nerent. Deposito Essexio exercitui præficiũt equitem Thom. Fairfaxium, Ferdinandi Baronis filium. Huic Hypostrategi titulo, tanquam Moderator, adjungebatur Cromvvellius, Schismaticorum Antesignanus, qui ex religione (decocto jam patrimonio) mercaturam fecerat. Hic Schismaticorum favore in Senatorium ordinem cooptatus est, cujus agnati & familiares in exercitum munera acceperunt splendidiora; Postea multis Cromvvellii agnatis in Parlamentum adscitis, tam militaria quàm civilia negotia & munera iisdem manibus tractata. Rebus Regiis planè deploratis: hi in æmulam Factionem Presbyterianorum, suffragiorum numero prædominantem, converterunt animos, &, libellis divulgatis, in avaritiam & Severitatem Sectæ concionatorum debaccharunt, illos in officia, populo ingrata, protruserunt, copias iis addictiores exauctorarunt, Scotos dimiserunt, Presby-

teria-

cerianorum Primores in partes suas traxerunt. Sic tandem rerum potiti artibus Cromvvellii, Rex Carolus capite truncatus Vid. pl. ap. Georgium Bateum part. 1. Elench. nuper. motuum in Angl. à pag. 77. usque ad 92. (add. *Ionstonus* lib. 2. Rer. Britann. & autor anonymus Historię motuum in Regno Scotiæ an. 1637. concitatorum pag. 31.) Etiam motus oriri in Republ. solent, si doctrina orthodoxa & verbo Dei consentanea introducitur, & introducta à fermento superstitionis rursus purgatur. Iudæi, quod existimarent nihil mutandum esse circa patrios ritus, Apostolis ubique restiterunt. Gentiles quoque, quod putarent peregrinos Deos annuntiari, tumultus varios excitarunt. Quam acriter Reformationi Religiosæ restiterint Pontificii (qui à plus quàm quindecim seculis suam religionem in Orbe viguisse putabant) notum est ex Sleidani Historiâ, talique antiquitatis prætextu etiam hodie plebem ad turbas usque effascinant. Notæ porro sunt *Matutinæ Parisienses* Die blutige Hochzeit zu

Paris/) in festo S. Bartholomæi anno 1572. in Galliis excitatæ, quarum tragicum exitum describit Thuanus. In Germania nostra ob Reformationem Religiosam exortum superiori & hoc seculo Bellum Smalcaldicum & Bohemicum.

XXIV. Notandum hic denique circa religiosa est, quod [a] Pseudo-Christi falsique Prophetæ magnis turbis sæpenumero involvant rempublicam. De Pseudo Messia Syro, Iudæos deludente vid. *Paul. Diacon.* (lib. 21.) De Guilelmo Hacketto admirabilem historiam refert *Lansius* (in Orat. contra Britann. pag. 572. & seqq.) De Pseudo-Mose Cretensi vid. *Cluver.* (lib. 9. Epit. Histor. pag. 361.) Novissimè anno 1636. apud Regiomontem in Borussia novus & fanaticus Propheta dignas sceleribus suis pœnas extremo vitæ supplicio luit. Ioan. *Adelgreiff* nomen homini fuit, & se Deum Patrem profitebatur, utque imperitæ multitudini fidem faceret variis in aëre & cœlo præstigiis, ope haut dubiè mali Dæmonis patratis, oculis

a *Pseudo-Christi falsique Prophetæ interdum etiam turbant Rempub.*

oculis incautorum illuserat. Callebat Hebraicè, Græcè, Latinè, Polonicè, Lithuanicè, & Churlandicè, etsi non singulas æquè promptè. Habitu vili ac dementissimo, adspectu etiam tetriore fuit, & ex quo non Deum & semideum aliquem, sed scurram magis, aut è trivio nebulonem cognosceres. Igitur delatus ad magistratum, atque in custodiam datus, postquam præter has imposturas & veneficia, variorum præterea adulteriorum reus cognoscitur, ad mortem damnatur; quam ille nullo signo formidinis hilari vultu adiit identidem affirmans adstantibus se tertiâ post die resurrecturum *&c.* Tandem carnifex, nullâ amplius pœnitentiæ spe, jussa exsecutus, homini cervices præscidit, & truncum, flammis absumendum, in rogum conjecit (*Brachel.* lib. 5. Hist. nostr. temp. pag. 349.) Similiter acta publica de anno 1663. d. 30. Martii perhibuere, quod in Galliis *Simon Morin* professus sit, se esse Christum, Apostolique ejus fuerunt Marianus Thominus, Franciscus Rondon & alii: Cæterùm Morinus ille, motus, vivicomburii pœnâ affectus.

Paris/) in festo S. Bartholomæi anno 1572. in Galliis excitatæ, quarum tragicum exitum describit Thuanus. In Germania nostra ob Reformationem Religiosam exortum superiori & hoc seculo Bellum Smalcaldicum & Bohemicum.

XXIV. Notandum hic denique circa religiosa est, quod [a] Pseudo-Christi falsique Prophetæ magnis turbis sæpenumero involvant rempublicam. De Pseudo Messia Syro, Iudæos deludente vid. *Paul. Diacon.* (lib. 21.) De Guilelmo Hacketto admirabilem historiam refert *Lansius* (in Orat. contra Britann. pag. 572. & seqq.) De Pseudo-Mose Cretensi vid. *Cluver.* (lib. 9. Epit. Histor. pag. 361.) Novissimè anno 1636. apud Regiomontem in Borussia novus & fanaticus Propheta dignas sceleribus suis pœnas extremo vitæ supplicio luit. Ioan. *Adelgreiff* nomen homini fuit, & se Deum Patrem profitebatur, utque imperitæ multitudini fidem faceret variis in aëre & cœlo præstigiis, ope haut dubiè mali Dæmonis patratis, oculis

a *Pseudo-Christi falsique* Prophetæ *interdum etiam turbant Rempub.*

oculis incautorum illuserat. Callebat Hebraicè, Græcè, Latinè, Polonicè, Lithuanicè, & Churlandicè, etsi non singulas æquè promptè. Habitu vili ac dementissimo, adspectu etiam tetriore fuit, & ex quo non Deum & semideum aliquem, sed scurram magis, aut è trivio nebulonem cognosceres. Igitur delatus ad magistratum, atque in custodiam datus, postquam præter has imposturas & veneficia, variorum præterea adulteriorum reus cognoscitur, ad mortem damnatur; quam ille nullo signo formidinis hilari vultu adiit identidem affirmans aditantibus se tertiâ post die resurrecturum *&c.* Tandem carnifex, nullâ amplius pœnitentiæ spe, jussa exsecutus, homini cervices præscidit, & truncum, flammis absumendum, in rogum conjecit (*Brachel.* lib. 5. Hist. nostr. temp. pag. 349.) Similiter acta publica de anno 1663. d. 30. Martii perhibuere, quod in Galliis *Simon Morin* professus sit, se esse Christum, Apostolique ejus fuerunt Marianus Thominus, Franciscus Rondon & alii: Cæterùm Morinus ille, motus, vivicomburii pœnâ affectus.

XXV. Hactenus multa in medium allata de turbis, quæ circa Religionem in Republicâ occurrunt. [a] Nunc etiam de *sexta face turbarum civilium, nempe Nationum in Republica dissimilitudine*. Multitudo enim linguâ, moribus, institutis & affectibus dispar, contrariis studiis commodisque dedita, facillimè scinditur in factiones, inde rebelliones bellaque civilia. De Londinensi civitate vid. *Polydor Virgil.* (lib. 27. Hist. Anglic.) Insuper quando urbes fluminibus sunt divisæ, vel ex parte montosæ, ex parte planæ, diversitas & dissensus animorum inde existit. Propter tantillam enim loci diversitatem discordant inter se homines, ait Aristoteles. Romæ olim perpetuæ turbæ inter Trans & Cis Tiberinos. Parisiis Sequanæ divortium animos quoque dividit. Politici idem asserunt de Basilea, Noriberga, Brunsvviga & aliis urbibus fluminibus divisis (add. *Septalius* lib. 7. de Rat. Stat. cap. 17.) Quamvis verò Basileam Rhenus, Francofurtum & Saxenhusam Mœnus, Noribergam

a *Nationum in Republica dissimilitudo excitat etiam in Republicis seditiones.*

gam Begnesus, Argentoratum Illa, Hamburgum Alstera &c. fluvii dividant; tamen quum Civitatum illarum unum sit regimen concors, haut facile ibi locorum turbæ inde oriuntur. Peregrinorum exterorum numerus, si nimium in Civitatibus excrescat, etiam inde turbæ solent enasci. Nam ut locustæ segetes absumunt; sic alienigenæ illi sæpe indigenas exhauriunt, & opprimunt. (add. *Deut.* 28. ỳ. 43. *Arist.* l. 5. Pol. c. 3. ubi exemplum adducit de Trœzeniis, & Achivis advenis, & quod hi illos tandem urbe expulerint.) Hinc lex vitandæ consuetudinis alienigenarum apud Hebræos fuit teste etiam *Justino* (lib. 36. c. 2.) & *Tacit.* lib. 5. Hist. c. 5.) Laconum ξενηλασία peregrinos eiiciebat, ne immixtis peregrinis mores civium Lacedæmoniorum in deterius mutarentur atque corrumperentur. [Vid. Apollonius apud Philostratum lib. 6.] Hinc vetustissima illa formula: *Peregrinus vel hostis murum ne ascendat* [*Cœl. Rhodigin.* l. 18. Lect. antiqu. c. 5.] Moderatus tamen numerus peregrinorum tutò, citra tranquillitatis publicæ labefactionem, in ci-

civitatibus recipi potest [add. *Exod.* c.23. *Levit.* 19. ℣. 33. 34. ubi Deus φιλοξενίαν commendat & *Auth. Omnes peregrini C. Commun. de Success.*] modo temere reipubl. negotiis se non immisceant, aut honores appetant, ne tandem, ut fieri assolet, indigenarum adversum se odia invidiamque concitent; id quod prudenter in Republica Genevensi observatur, ubi juxta cynosuram juris divini & naturæ, peregrini quidem humaniter excipiuntur atque habentur, Consules tamen, Senatores, *Auditeurs*, *Chastelains*, &c. fieri non possunt; Amstelodami tam indigenæ quam alienigenæ quietè & pacificè unà vivunt, & quum occasione commerciorum Mercurio tantum devoti sint, nihil adversus Rempublicam moliuntur. Dum nullum fastiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit Imperium Romanum; & ne Regibus quidem exactis clausa urbs fuit peregrinæ virtuti. [*Liv.* l. 4. c. 3.] Eques equum ipsum non quærit, quod ex equo natus sit, sed qualis: Similiter venator canem venaticum (einen Spurhund) non quærit, quod ex tali cane natus sit.
Ad

Ad eundem modum vir Politicus ex omnibus oris lectos evehit, & merita (die qualiteten) non nativitatem sive cunabula quærit.

XXVI. [a] *Fax septima discordiarum domesticarum est Legum* tam scriptarum, quàm non scriptarum *mutatio*. Frequens enim legum abrogatio, v. g. si hodie figantur, cras verò refigantur, obtemperandi enervat consuetudinem: Hæc autem ovum scorpionis, id est, semen seditionis & inobedientiæ in civitate gignit. [Vid. *Aristot.* l. 2. Pol. c 6. in fin.] Apud Thurios olim hoc erat institutum, ut, qui veterem legem abrogare vellet, laqueo, cervici circumdato, in concionem prodiret, novámque suaderet; quam si populus non probaret, tum ei gula eodem laqueo frangeretur [*Diodor. Sicul.* lib. 12.] Idem fecere Locrenses [*Piccart.* ad l. 2. Arist. Pol. c. 8.] Leges ipsæ vim & vitam amittunt, & contemnuntur, quæ mutantur & statim evertuntur; quin & ipse superior vilescit & inconstans est. Insuper mutationem juris sequitur mutatio morum; mutatio-

[a] *Ex mutatione legum etiam oriuntur seditiones.*

tationem morum comitatur novitas quædam subita; hæc antem solet movere & conquassare Rempublicam. Sanè Staffordię Comes, Hiberniæ Pro-Rex, cum in præteritis Magnæ Britanniæ motibus ad Anglorum consuetudines & instituta Hibernos assuefacere niteretur, eorum sibi odium concitavit, indeque hic fructus, ut Hiberni Anglis & Scotis sese adversus Regem jungerent; cúmque dein perduellionis reus ageretur, accusationis maximum pondus fuit; quod in Hibernia præter legum instituta despoticè sive heriliter multa patrasset. Manet ergo fixum & firmum, quod nulla major pestis rempublicam invadere possit, quàm cum legum solvitur, & enervatur potestas [vid. *Sleidan.* l. 22. Comment. pag. 324.] meliorque civitatis fortuna est, quæ deterioribus; modo firmis immotisque utitur legibus, quam, quæ bonis inconstanter. [*Thucyd.* lib. 3.] Aureum hic imprimo Statistæ dictum Valerii apud *Livium* (lib. 34. c. 6.) *Ego* [inquit] *ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed publicæ utilitatis causa in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere.*

debere fateor, nisi quam aut usus coarguit, aut status aliquis Reipublicæ inutilem fecit.

XXVII. *Fax octava civilium tumultuum bellicorum est, si imperantes subditis* semel concessa ᵃ *privilegia eripiant.* Leo uniti Belgii statim rugire cœpit, simulac Philippus II. Rex Hispaniæ læderet ipsius avitam libertatem & privilegia. Aliud exemplum vid. apud *Letzner.* [lib. 2. Chronic. Dassel. c. 16.] Similiter privilegia mercatoribus Anglis ratione pannorum suorum in Belgio an. 1338. à Ludovico Malano Flandriæ Comite concessa; à Margaritha Parmensi vero, Belgii Gubernatrice, an. 1564. negata, tumultuum inter ipsos Anglos causa fuerunt (Vid. *Cambden.* in vitâ Elisabethæ Angliæ Reginæ ad ann. 1564.) Literæ Majestatis Bohemorum, (der Maiestät Briefſ) quas à Rudolpho II. Imp. obtinuerant, quum à Ferdinandi II. Cæsaris Ministris, frigidam hic suffundentibus Iesuitis, violarentur, natum inde est in Germania tricennale bellum civile [vid. Epitomen Belli Bohe-

ᵃ *Privilegiorum erepilo causa seditionis.*

Bohemici, & Tom. 1 Theatri Europæi.] Sunt & aliæ ſeditiones cauſæ leviores, nempe ſi peregrini præ indigenis promoveantur; item ſi hominibus vilibus honores mandentur, de quibus vid. *Schock* (l.1. de Sedit. c. 31.) Certè nulla alia cauſa fuit cur mortuo Philippo Maria Vicecomite Mediolanenſi à Sfortiis occupata ſit Reſpublica, quàm quia per electionem populi ſuffragiis factam, duo abjectiſſimi homines erant electi, quorum alter Lanio erat, alter piſtor. (Vid. *Septalius* l. 7. de Rat. Stat. c. 16. Ariſtoteles etiam (l. 5. Pol. c. 4. 7. 8. & lib. 6. c. 4.) τὸ μικρὸν neglectum inter cauſas ſeditionum ponit, quod tamen potius occaſio quam proxima cauſa cenſeri debet.

XXVIII. Hactenus vidimus cauſas tumultuum & turbarum civilium à parte impetantium: Nunc etiam breviter adducemus potiores, quæ ex parte ſubditorum Rempublicam reddunt intranquillam. [a] *Nona* itaque *fax ſeditionis* cujus cauſa ſunt ſubditi, *eſt abuſus libertatis & nimia ſubjectorum licentia*; dum id,

[a] *Abuſus libertatis & nimia civium licentia parit etiam inciviles tumultus.*

quod salubri modo, ratione datum, ad noxiam licentiam populus trahit, &, præsenti statu non contentus, novationibus studet. Vt ita non tantum imperantes sed etiam parentes per exlegem licentiæ Siren convellantur & pravi fiant. Ita populus Israeliticus intolerabili jugo Pharaonis liberatus, & in Arabico deserto mirabiliter sustentatus, fastidio tamen præsentium turbas movit, ollasque Ægyptiacas voto minimè ficto repetiit. [add. *Tacit*.l.1. Hist.c.46.& l.3. Ann. c.40. Caveant etiam sibi Hollandi, ne LibertinismusCivilis circulos Politici regiminis turbet.

XXIX. [b] *Decima fax seditionis est inopia & misera subditorum paupertas* (die unter ein niedriges Dach gekrochene Armuth) unde oritur spes improba invadendi & diripiendi bona divitum. Catilinam inter alia ad conjurandum cum aliis movit egestas, & res angusta domi, ut ex Sallustio & Floro patet; quo etiam pertinet festivus jocus *Ciceronis* (lib. 5. ad Famil. Epist. 6.) Paupertas sanè facile ad probra impellit, & pauper lucri causa quidvis facturus videtur: (l. 3.

a *Egestas subditorum causa seditionis.*

pr. D. de Testib.) Armuth macht zuweilen Unredlichkeit. Magnum pauperies opprobrium jubet quidvis & facere & pati; duoque sunt, quę homines ad compendium commovent turpe inopia, & avaritia (*Val. Max.* l. 6. c. 4. Vid. *Syrach.* 27. in princ. c. Habebat caus. 12. qu. 1.) Anno 1491. cum nomine Philippi Pulchri Ioannes Egmondanus Noorthollandiæ gubernator à Kenemariis & Waterlandis exigere vellet tributa, cessura in stipendium militare, primò rusticana plebis exactionibus continuis exhausta, simul fame & extrema inopia efferata, opponere se cœpit; postea numero aucta, simul urbium vicinarum plebe, quæ novis rebus intenta erat, accurrente, non modo Hornam & Alcmariam occuparunt, arces varias nobilium solo æquarunt, adversariorum ædes incendio deleverunt; sed Harlemum quoque occuparunt, occisis Prætore urbis, aliisque viris primariis, ac prædâ actâ per opulentiorum ædes, tandem eò audaciæ pervenerunt, ut Leidam quoque obsederint. Globus hic seditiosorum, vulgo, quod

quod è pauperibus conflatus esset, dici solet *Casenbroots-volck*, atque ipse tumultus *Caes ende Brootsspel*: Quidam qui ad illum pertinebant, dicuntur pectori vice symboli alligasse frustum panis & casei, quo significarent, se arma arripuisse, pro tenui solummodo victu retinendo. (Vid. *Velii* Histor. Vrbis Hornæ, & d'*Orlers* Historia Vrbis Leidæ. *Schoock.* l. 1. de Sedit. c. 38.) Cum plerique rusticorum Helvetiorum se immersissent profundo egestatis, & durius haberentur à præfectis agrariis, denique maximum damnum incurrissent ob diminutum pecuniæ valorem, ann. 1653. conspirarunt inter se, & exercitu 20000. cujus Dux erat *Nicolaus Leeuvvenberger*, rusticus Bernensis, tantam insolentiam exercuerunt, ut obviis non modò nares & aures præciderent, sed & oculos effoderent: Bernam & Lucernam obsidione cinxerunt; sed tandem à Fœderatis Helvetiis cæsi ac dissipati fuerunt (Vid. *Theatrum Europæum* ad annum 1653.) Basileæ in armamentario adhuc ostenditur clava Leubergeri ferreis spiculis

in

in extremo bene terebrata (ein Morgenstern vulgo vocatur.)

XXX. [a] *Fax undecima seditionis est Metus* [*Arist.* l. 5. Pol. c. 1.] oppressionis vel pœnæ. Quod si enim quidam sibi conscii sint, ut judicent, jure posse & debere dominum asperius agere, jamque paratum videant ad cruciamenta & exitia, satius putant prævenire, quàm præveniri, omniaque tentant, ut evadant. Imò *si multi timent, nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu possit esse diturna*, inquit *Adam Conzen.* [l. 9. Pol. c. 8. §. 6.] Præceps ergo ad seditionem improbitas, quæ, ut pœnas, quas merita est, effugiat, aut antevertat, motus concitare, & Rempublicam potius, quàm se perdere vult. Metus hic adegit C. Iul. Cæsarem, ne dimisso exercitu privatus Romam & domum reversus à potentissimis inimicis atque æmulis opprimeretur. Idem pœnarum metus Catilinam ultima experiri impulit. Pericles propter malè expensam pecuniam publicam, & quinquaginta quinque talentorum metu, ne rationes coge-

a *Metus causa seditionis.*

cogeretur reddere, ex consilio pueri Alcibiadis, bellum excitavit Peloponnesiacum, ut autor est *Plutarch.* [in Apohregmat.] De Graccho vid. *Flor.* [l. 3. c. 14. in pr. ibique Zevecot.] De Bohemis tumultuantibus vid. *Ioh. Cluver.* [lib. 10. Epit. Histor. pag. 703.]

XXXI. [a] *Fax duodecima seditionis est Otium,* pulvinar illud Diaboli, quod ad turbas populum tam togatum, quam sagatum disponit. Romani cum metu Carthaginis essent soluti, & segne otium sequerentur, turbæ statim enatæ. Hinc Appius Claudius crebro dicere solitus: *Negotium populo Romano melius, quàm otium committi*; quod animadverteret prætentia imperia, agitatione rerum ad virtutem capessendam excitari, nimiâ quiete in desidiam resolvi. Et sanè negotium nomine horridum, civitatis nostræ mores in suo statu continuit; blandæ appellationis quies plurimis vitiis respersit, ait *Valer. Max.* [l. 7. c. 2. §. 1.] Et Sallustius [in Iugurthâ] inquit: *Quod in adversis rebus optaverant otium, postquam adepti*

[a] *Otium causa seditionis, ut nimia felicitas.*

adepti sunt, asperius acerbiusque fuit. Aquæ stantes putredinem primò incurrunt, populus pariter, si labore non exerceatur, ad motus pronus fertur; Civitasque negotiosa, si negotium cum otio commutet, confestim evertitur. Homines nihil agendo malè agere discunt, ideoque semper aliquid age, ne te Diabolus otiosum inveniat.

Otium Reges prius & beatas
Perdidit urbes

De otio militum vid. *Vell. Patere.* [l. 2. c. 78.] *Senec.* [Epist. 56.] Similiter felicitas, otii socia, domesticorum motuum causa existit. Causam intestini belli inter Cæsarem & Pompeium fuisse nimiam felicitatem *Florus* [l. 4. c. 1.] rectè asserit.

XXXII. [c] *Fax decimatertia turbarum civilium est Monetæ inæqualitas*, quæ hoc nostro præsertim seculo non leviter aliquot perturbavit Respublicas. Certè ærusçatores & financiarii (die Kipper und Wipper) Germaniam nostram plus quàm tricennale bellum civile afflixerunt,

c *Monetæ inæqualitas turbas in Rep. excitat.*

afflixerunt, ac durante bello Bohemico per illorum nequitiam Imperialis nummus argenteus ad sedecim florenorum æstimationem elevatus. [Vid.plurib.Tract. mens de Quatuor Elementis Iuridicis, pag. 821. & seqq.] Istis temporum vitiis quidam Germaniæ Principes à malignis ejusmodi ærusсatoribus ita fuerunt exhausti, ut alienâ quadrâ vivere cogerentur, adeò atrociter grassati fuerunt illi officinarum monetariarum conductores & pecuniæ publicæ administratores. Tempore Henrici Castiliæ Regis monetæ non probæ duo genera percussa, metallis adulteratis. Vnde ut præsenti inopiæ sublevandę magnum compendium est factum; ita in posterum rerum venalium auctis pretiis majori difficultate provincia est implicata [*Mariana* lib. 17. cap. 14.] Poloniæ verò Regnum per monetę lenocinia ann. 1632. gravissima damna fuit perpessum, dum nimirum Monetales Regii depravarunt monetam, adeò, ut, cum initio Sigismundi Regis nummi constarent ex argento justæ probitatis, postea veteribus in novos recusis, & in dies vilioribus divulgatis, ad

extremum non nisi ænei, exiguo immisto argento, confusi in toto Regno numerarentur [Piasecius in Chronic. nostr. temporis ad an. 1632.] Wenn zu Kriegs-Zeiten die Münz gesteigert/ und hernach wider devalviret wird / solches erreget auch viel Tumults.

XXXIII. *Fax decimaquarta tumultuum* in civitate *est usuraria pravitas.* Etenim si usurę sint nimię, aut crudeliter exigantur, debitores conspiratione inita extumultuantur, & rempublicam casui exponunt. Vrbi Romanę vetus fœnebre malum seditionum discordiarúmque creberrima causa extitit [Vid. *Tacit.* l. 6. Ann. c. 16. *Flor.* l. 1. c. 33.] Ob improbum fœnus Iudaicum tumultuatum Francofurti ad Mœnum fuit Ann. 1614. & an. 1615. Wormatię; insuperq; an. 1647. inter præcipuas rebellionis causas Cosacci adversus Coronam Polonię allegarũt improbũ Iudæorũ fœnus [*Schoock.* lib. 1. de Seditio. c. 32.

XXXIV. *Tribuũ dissẽsiones* porro 15. *facem* tumultib' civilib. [præbẽt. De Sutorib' Bononiẽs. vid. *Sigon.* (l. 20. de Regno Ital.) Florẽtię olim nulla fuit tribus, quę majorẽ tur-

bam aleret, quàm ea quę lanâ exercet. (*Machia.* l.3 Hist. Flor.) De textorũ Lovaniensiũ turbis vid. *Diva*⁹ (l.1. Rer. Brab. add. Act. 19. 24 2. Tim. 4. 14.) Quomodo rumores interdum seditiones concitent vid. *Schoock.* (Tract. cit. l.1. c.34.) Nobile exemplum est in Historia Mosis Num. c. 13. & 14.

XXXV. *Decimasexta fax seditionis*, tam ex parte imperantium, quàm parentium, *est* * *Contemptus* [*Arist.* l. 5. Pol. c. 1.] Verissimum est illud Curtii Majestatem [id est venerabilem autoritatem] esse omnis imperii tutelam; qua pereunte, Reipublicę status in alium statum convertitur. Quamprimum Princeps contemnitur, etiam vilissimus contra illum conspirat. Chilpericum ignavum Regem Francorum Pipinus Major Domus de throno deturbavit: Wenceslaus Cæsar ob contemptum depositus. Contemptum autem incurrunt Principes [1] si moli regiminis civilis non sufficiant, ut Chilpericus & Wenceslaus modo adductus [2] Si dediti sint ventri, & omnis generis voluptatibus, ut Sardanapalus, Heliogabalus & alii, lutulentis suibus similes

* *Contemptus causa seditionis.*

Principes fecerunt. [3] Si ab aliis, tanquam infantes, regantur, ipsi negotiorum publicorum expertes. Audax est Princeps nimium, qui, ut amet unum, reliquis se invisum facit. [*Comin.* lib. 4. de Reb. gest. Ludovic. X I.] Exempla recentia sunt odiosa. [4] Si nimium sint lenes & præpostere clementiam exerceant. Henricus III. Legionis & Castellæ Rex dum assiduè lenis est, tandem fulcrum Imperii, autoritatem scilicet amisit; unde subditi, metu & reverentia Principis excussa, Elisabetham Ferdinandi V. Regis uxorem præfecerunt reipublicæ. Carolum I. Angliæ Regem quid aliud perdidit, quam nimia lenitas? [5.] Infelicitas in bello Principibus quoque parit contemptum. De Xerxe vid. Iustin. (lib. 3. c. 1.) De Sennacheribo vid. *Esai.* 37. ℣. 37. [6] Sordida avaritia quoque autoritati Regum & Principum magnam adspergit labem. Ferdinandus Rex Arragoniæ & Neapolis nullum mercaturæ genus non exercebat, adeo sordidus & illiberalis, ut etiam porcos distribueret saginandos alieno sumptu, quo essent vendibiliores, quos si contigisset perire, tum eos, qui suscepissent alendos,

damnum ei præstare oportebat. Per Apuliam, quanti vellet, emebat quicquid erat olei, & frumentum aliis in locis, antequam maturuisset, & quanti omnino poterat, divendebat. Quod si forte propter earum rerum copiam remitteretur pretium, cogebantur tamen homines ad ipsius arbitrium atque præscriptum emere, & quamdiu suppeteret ipsi, quod venum daret, non licebat aliis quicquam distrahere. Ex nobilitate, qui rem familiarem curabant, & paulo erant lautiores, ab iis pecuniam, & quicquid ejus animo allibuisset, mutuabatur, aut etiam invitis eripiebat, & passim habebat equorum greges, quos alii cogebantur ei propagare & enutrire. (*Comina.* lib. 2. de Regno Neapolitano.) In Oligarchiis porrò plebs, exclusa dignitatibus & magistratu, potentioremque se existimans, suos rectores contemnere, & tandem de statu turbare aggreditur, & ita ferrum ferro acuitur. Insuper in Democratiis summâ existente confusione, divites & nobiles, plebis vilem gubernationem exosi, illam opprimere intendunt. (Vid. *Arist.* l. 3. Pol. c. 3.)

Plebs etiam semper infesta est nobilitati, eamque ob superbiam internecino odio prosequitur; inde non patitur se contemni, & in honorum petitione postponi. Concionem turbidam Canulei Tribuni Plebis vid. apud *Liv.* lib. 4. add. *Iustin.* (lib. 16. cap. 14.) Milites quoque per contemptum postpositi turbas dare solent (Vid. *Iustin.* l. 13. c. 3. & plurib. *Schoock.* lib. 1. de Seditionib. cap. 27.)

XXXVI. *Decima septima turbarum civilium fax est Inaequalitas* (Arist. l. 5. Pol. c. 1. quando proportio ordinum Reipubl. mutatur. Fit illa conversio (1) *sensim*, in Oligarchiis, Democratiis & Rebuspp. mixtis, quando paulatim aliquis ordo augescit, & ita prae aliis praerogativam adsequitur (2) *Subito* & perspicuè, v. g. si pars aliqua civitatis in praelio occumbat; quod contigit Tarenti, ubi plebs, nobilibus occisis, oligarchiam mutavit in Democratiam (vid. *Diodor. Sicul.* lib. 2. Hist.) ut autem Ordinum Status in justâ proportione conservetur, cavendum est, ne ordo alius alium anteire praesumat; id quod Aristoteles (l. cit.) hoc simili illustrat: *Inter membra corporis humani* (*in-*

quit) monstrum nascitur, si unum eorum in quantitate proportionem, quam ad cætera habere debet, vincat, vel excedat. Monstrum etiam gignitur, si in qualitate sit varietas. Eodem modo in Republicâ si ordo aliquis nimis augeatur. Hinc *Cicero* (lib. 3. Offic. lib. 2. ad Attic. ep. 1. lib. 1. ad Fam. Ep. 15.) in Senatorii, Equestris & Plebeii Ordinum concordia salutem Reipubl. Rom. in discordia pestem sitam esse pronunciat. Quem ordinum statum, quia primus perturbavit Gracchus (depresso Senatorio, & reliquis exaggeratis) primus quoque Reip. Rom. eversor habitus est. Athenis olim Themistocles optimatum autoritc fractâ, & tenuiorum opibus viribusque confirmatis, pessimam Democratiam introduxit. (Vid. *Piccart.* id Politic. Arist. l. cit.) Tholosanus (lib. 4. de Rep. cap. 3.) hanc ordinum contemperationem harmoniæ musicæ comparat. Vti autem, chorda aliqua nimis sonora, corrumpit totam harmoniam, ita si ordo nimis augeatur. Imperii Germanici salus in contemperatione ordinum, Electorum scil. Principum, Comitum, Baronum &

Civitatum Imperialium consistit; quæ hodie valde etiam languescit, partim religionum dissidiis, partim contemptu, odio & invidia Rerumpublicarum, quæ tamen (ut Sapientissimus Princeps dixit) pulpa sunt & caro Principum ossibus adhærens (Vid. pluribus *Burgoldensis* part.2. ad Instrum. Pac. Disc. 4. ubi agit de Electorum prerogativâ.) Det Deus O. Max. ut tandem Imperii Sacro-Sancti Augustissimum Caput & Augusta Membra, & hæc inter se suavissimâ harmoniâ unum concẽtum faciant. Sic enim nullus externus hostis illud contundere, neque adversus illud prævalere poterit. Salva maneat Electorum prærogativa legitima præ Principibus & Ducibus: Civitates etiam Imperiales in suo immedietatis statum maneant illæsæ. Nec enim ferenda sunt eorum turbulenta consilia, qui urbium Imperialium subjugationem Principibus Germaniæ persuadere volupe habent; Existunt illi osores Pacis, statimque, si Civitates illæ invadantur, Imperator existet Defensor, atque ita Imperiales turbę, discordiæque rursus orientur. Id quod Deus clementer prohibeat! Belgium Fœderatum quare

ob inæqualitatem Provinciarum non pereat, exponitur à Dn. Conringio & Schockio in parte 3. Thesauri Rerumpublicarum. Cavendum tamen est, ne Amstelodamum, membrum Hollandiæ nimiâ potentiâ præditum, aliquid monstri alat, uti tempore Cromvvellii, Protectoris Angliæ, fecit. Insignis Germaniæ Politici vox à me olim excepta: Es were gut wen Amsterdam halb untergingeweil solch membrum Politici corporis gahr zu groß würde; id quod tamen cum micâ salis accipiendum. Pomæria illius urbis adhuc de novo ita sunt dilatata, ut magnitudine hodie Lutetiam Parisiorum si non vincat, tamen æquet. Credo quod unica illa urbs in hodierno bello Gallo-Hollandico plus contribuat, quam reliquæ omnes Hollandiæ Civitates.

XXXVII. [a] Hactenus vidimus ferè omnes civilium discordiarum causas; ubi tamen adhuc notandum, quod seditionum causæ non semper nascantur atque concipiantur in ipsis reipublicæ visceribus, sed non raro dividatur ratione sociorum & vicino-

a. *Sæpe causæ seditionum non domi sed foris nascuntur.*

cinorum, civilibus motibus inter se discordantium. Libertati Græciæ civitatum dum insidiatur Philippus Rex Macedoniȩ, contentiones illarum aluit, & victos pariter victoresque subire regiam servitutem coëgit (*Iustin.* lib. 8. c. 1.) Tota concussa est Italia, dum alii Guelphorum, alii Gibellinorum partes in gratiam Pontificis & Cȩsaris secuti: Hodie adhuc ratione Hispanorum & Gallorum, immortali quasi odio à se invicem diffidentium, Romæ non modo diffident Cardinales factionis vel Hispanicȩ vel Gallicȩ, sed etiam ipsi Principes Italiæ; qui dum nonnulli Regi Galliarum, alii Regi Hispaniarum adhærent, Italia semper manet divisa. Odia etiam hæreditaria inter populos non longè dissitos, sunt veluti fomes dissidiorum domesticorum v. g. inter Hispanos & Gallos &c. (Vid. *Comine.* lib. 10. de reb. gest. Ludovici XI.) De causis specialibus, ob quas contingat Imperium Monarchicum concitari vid. *Schoock.* (l. 1. de Sedition. c. 40.) De causis seditionum militarium videatur idem Autor l. cit. c. 41.

XXXVIII. [b] Præter causas conjurationum

b *Conjurationum aliæ causæ.*

tionum supra tactas, sunt etiam hæ (1) *Desiderium liberandæ patriæ*, per vim à tyrannis occupatę. Exemplum in Republica Romana contra Iulium Cæsarem suppeditant Brutus & Cassius: In Belgio Egmondanus & Hornanus Comes, qui Bruxellis contra Philippum II. Rex Hispanię conjurarunt. Contra Cardinalem Richelium tempore Ludovici XIII. Regis Gallię etiam plurimi conspirarunt, qui tamen ultimo supplicio affecti. De Henrico d'Effiat, Domino de Cinq Mars vid. *Vittor. Siri* (pag. 1223. 1224.) (2) *Injuria à Principibus illatæ* (3) *Magnitudo beneficiorum in aulicos collatorum*: Hi enim magis formidabiles sunt, quàm qui plurimis injuriis affecti fuere. Exemplum de Sejano, Plautiano, & Cornificio Vlefeldio Nob. Dano, nota sunt [vid. *Machiavell.* in Differt. Polit. ad Livium cap. 6.] Wallensteiniū, exercitus Ferdinandi II. Cæs. Generalem ambitio neci dedit a. 1634. De prædicto Vlefeldio ex anonymi cujusdā scripto, cui titulus *Machinationes Cornificii Vlefeldii*; sequentia excerpere, atque huc apponere placuit: In Cornificio Vlefeldio summa

extitere omnia, quæ hominem aulicum commendant; Illustris & heroicę familię gloria, statura corporis procera & formosissima, vastus animus, magna apud omnes autoritas & laus civilis prudentię maxima. Vnde illum Christianus IV. multis jam honorib⁹ auctum in altissimum dignitatis fastigium evehere, & in regno Danię Aulę Magistrum, primum inter Proceres constituere, suorumque omnium consiliorum participem facere non dubitavit, datâ ipsi in matrimonium Eleonorâ, filiâ majore natu, quam post mortem Reginę ex Christinâ nobili fæminâ procreavit. &c. Vt omnibus numeris absolutus dici potuisset, si innata sibi ambitio, quam habendi libido plerunque comitatur, & nimia sui vindicta abfuissent. Rege adhuc superstite, ita se temperavit, ut nihil commiserit, quod jure à quoquam reprehenderetur &c. nisi quod paulo ante Regis, jam septuagenarii, obitum, ex quo Christianus V. electus Princeps ad Egranos Bohemię fontes iturus, Dresdæ in Saxonia supremum diem explevisset, cura monetę cudendę, cujus inscriptio: *Iustus Iehovah judex:*

judex, parum fideliter gereret, octavâ parte de majoribus nummis, dimidia de minoribus defraudata. Vixdum autem Rex Hafniç vitâ excesserat, ubi statim insurgere, omnium rerum administrationem sibi potissimum arrogare & plurima miscere cæpit. Magnum privati affectus sui indicium primo erupit, quum paucis à Regis decessu interpositis diebus, Concubinam Regiam, cui Wibicha nomen, propero fato, & prę mœrore, ut ferunt, extinctam, denegatis exequiis, nocturno tempore vilissimo vehiculo contumeliose imposito funere, extra urbem in pauperum cæmiterio sepeliri curaret. Fuit hęc Christinç, cujus supra meminimus, à cubiculis, cumque Regi revelasset, ipsi à Dominâ suâ venenum parari, Rex illam, repudiatâ Christina, ejus loco amavit, atque Vldaricum Christianum Guldenlev &c. ac filiam, quæ Alefeldio Nobili Holsato nupta est, ex eadem suscepit. Hac de causa incensum erga eam totius Vlefeldianç familię odium indesinenter flagravit &c. Tunc quoque illi certamen adversus Brochmannum, Seelandię Episcopum de Coronæ

&

& Sceptri custodia exortum est, quæ Regni insignia, Episcopus pro officii sui ratione, durante interregno, sibi committenda esse, antiquo jure probavit. Inde ubi in Ordinum concilio, penes quos eligendi arbitrium erat, de novo Rege consultatum etiam, ipsique, ceu aulæ Magistro, propositionem facere incumberet, plurimâs difficultates movit. Ex Regiis filiis, unicus Fridericus Archiepiscopus Bremensis supererat &c. ad hanc electionem proximus &c. Huic ne deferretur imperium, nisi vetera Nobilium privilegia redintegrare, & in novas leges jurare, ac permittere vellet, se de nullâ re, inprimis initio regiminis, sine Procerum consensu decreturum, maximopere annisus est &c. Qui altiora sunt scrutati Vlefeldium spe occultâ semetipsum hac fortunâ gaudere, ac pendentibus suffragiis, injectisque impedimentis, rerum potiri posse &c. existimant. Cunctorum tamen sententiis, qui unanimi voto Archiepiscopum sibi Regem deposcebant, præfractè refragari, quicquid etiam moliretur, ipsi non fuit integrum. &c. Electo itaque & an. 1648. men-

menſ. Novemb. coronato Friderico, Vlefeldius Portam Triumphalem, ſub qua è templo redeunti Regi palmarum rami ab obviis exhiberentur, nocte proxima demoliri juſſit. Quo facto Regiam Conjugem, Sophiam Amaliam, Luneb. Ducisſam, quæ poſtridie ejus diei, ut & illa dicto in templo coronaretur, per eandem viam ex arce deſcenderat, vehementer irritavit. Atque idem ab illo tempore, quum varias indueret formas, non ſine cauſa omnes ejus actiones Regi ſuſpectæ fuerunt. Ipſe Senatorum Princeps rarò in aula comparere, anniverſariis comitiis ſponte ſe abdicare, rem quamcunque ſimulare ac diſſimulare. Vxor virilis audaciæ fœmina, omnibus ſe ferociter præponere, cum ipſa Regina ſimultates exercere *&c.* Exacto interim triennio, quid uterque eorum in animo volveret; ac inſidiæ, quas Regi ſtruebant, detectę ſunt *&c.* Initium hujus tragœdiæ fecit Dina, muliercula ob egregiam formam Hafniæ notiſſima, cum qua clam uxore conſuevit Vlefeldius *&c.* Hæc valde familiariter utebatur Georgio Walthero Regii exercitus in

Hol-

Holſatia Colonello, cui fortè enunciat, Regi ab aulæ Magiſtro perniciem imminere. Is &c. protinus quæ intellexerat ad Regem defert, qui mulierem ad ſe venire præcipit. Comparuit illa & dicta confirmat, his præſertim circumſtantiis: Se cum Vlefeldio in eodem cubaſſe lecto, in interiore parte ædium, quò ſubinde per poſticum intromiſſa fuerit, atque uxorem ejus mane quodam intraſſe, poculum ferentem præparato veneno repletum, quod Sperlingius, intimæ apud Vlefeldium admiſſionis Medicus præſcripſiſſet, cumque Marito ſuo de loco & tempore quo id Regi propinarent, multa communicaſſe verba, quæ à ſe obſervata fuere, dum injecto ſtragulo, ne quis eam adeſſe ſentiret, ſe occultaverit *&c.* Qum Rex iſta cognoviſſet tempus expectare decrevit, quò ſe res ipſa proderet, *&c.* ſimul tamen animum ad cavendum ſedulò attendit. Cum verò Vlefeldius rem diſpalatam animadverteret, fortè quid ſubolens, illud quod prius de veneno intenderat conſilium, ad aliud facinus tranſtuliſſe apparuit. Nam haud multo poſt ſicarios ſubornatos,

& me-

& media nocte ante Regis cubiculum in ambulacro fuisse, certissimo signo, quod nimio canis molossi latratu exterriti, clavem, antehac amissam in foribus, pessulo interius obseratis, reliquissent, primo diluculo palam quoque innotuit *&c.* Vlefeldii conatus quum publica fama spargetur; Dina, quæ de hisce nefariis consiliis sciret, publica autoritate fateri jussa idem, quod antea Regi secretò commemoraverat, ordine & iisdem verbis coram judicio repetit. Dies etiam dicitur Vlefeldio, qui Procuratorem misit, Waltherus & Sperlingius citati se ipsos stitere *&c.* Sic disceptata in foro causa & auditis ultro citroque testimoniis, totum negotium ad cognitionem Supremi Senatus remittitur. Præter Dinam autem nemo in vinculis tenebatur. In jus vocantur denuo præfati omnes, quibus Vlefeldius centum stipatus cujuscunque generis hominibus, ipse demum cum reliquis in judicium venit. Dina quum à reo ante regium tribunal vera ut diceret exhortaretur, seu metu, seu animi mobilitate, seu spe cum adversario redeundi in gratiam, seu alia quacunque

cunque re impulſa, neque de veneno, neque de concubitu, neque de puero nato aliquid certi affirmans, omnia dicta ſua revocavit. Sed miſeræ fœminæ hæc confeſſio exitioſa fuit, neque dabatur excuſationi locus, quum poſtea pronunciaret, ſibi magicis artibus mentem fuiſſe everſam. Manebat opinio, Aulæ Magiſtrum omni prorſus culpa, non vacare. Decrevit ergo Senatus indicium Dinæ falſum videri, eamque capite plectendam; Waltherum Sperlingium, & Simonem Henningues Eccleſiaſtem ad Domini Petri, tanquam conſocios, Regno præſcribendos eſſe, de Vlefeldio Rex ipſe ſtatueret. Quum jam illa ad ſupplicii locum duceretur, implorata adverſus Aulæ Magiſtrum, & Simonem Henningues divinâ vindictâ, ſe innoxiam alieni ſceleris pœnam ſubire miſerandum in modum conqueſta eſt. Adhæc Vlefeldius ab irrogato Dinę ſupplicio primâ quæ inſtabat nocte, cõvaſatis rebus, cum uxore, liberis & domeſticis ſuis pleriſque in navem ſe recipit, inque Hollandiam demigrat, deque reditu ſuo ex impoſitâ ſummo ædium ſuarum cacumini Ciconia

coniæ ſtatuâ, cuique pro arbitrio conje-ctandum reliquit *&c.* Fertur de ciconia illam non poſſe pati Regem. Hinc factum ut totius actionis proceſſus Danicâ & Germanicâ linguâ publicaretur, ſimulque abſenti Senatoria dignitas ſublatâ, inque ejus locum Ioachimus Gerſdorfius Aulæ in Regno Daniæ Magiſter ſit declaratus. At ille id ægrè ferens ad Suecos properat, ibique apud Chriſtinam receptus Comitis titulum ſibi acquiſivit *&c.* Quibus ita conſtitutis Apologiam Stralesſundii impreſſam edidit, in quâ oſtendit, invidiam obſtitiſſe virtuti ſuæ, Regemque falſa ſuſpicione à ſe alienatum & ſe fictis circumventum eſſe criminibus. Dinam ſolam deliquiſſe, quumque ad evitandam Regis iram ſponte ſit profectus, culpam ex fugâ non eſſe arguendam. Mox ubi Chriſtina ſeſe imperio Sueciæ abdicaſſet, ac bellum in Polonos à Rege ſucceſſore Carolo Guſtavo appararetur, & poſt Suecorum armis in Daniam transferrentur, occaſionem vindictæ adeptus, illuc unà cum exercitu abiit, ibique multum conſiliis ſuis R. Dan. nocuit. Pace facta Rodſchildi inter alia quoque cautum: Ne Cornifi-

cius Comes ab Vlefeld anteactarum rerum accuſaretur, néve mulctaretur, utque ædes ſuę cum bonis & fundis in integrum reſtituerentur. Et hac ratione reliquam domi ſuppellectilem Hafniâ recepit. Pace ſubitò neſcio quibus de cauſis diſruptâ, Vlefeldius in Scania commoratus, Rege Suecię febri malignâ, ſi Medicis credendum, extincto, id operam dedit, ut Scanię provincia in poteſtatẽ Danorum rediret. Id quum non bene celaret, Scanię in cuſtodiam traditus eſt. Pace regni, Arctois redditâ per ſolertiam famuli ſui, fugâ ſalutem quæſivit, ſumptoque Sacerdotis habitu ſinum Codanum cymbâ trajecit, & cum uxore ſuâ Hafniam excurrit. Sed nequicquam opportunè hæc res cecidit. Quippe ſub idem tempus Danię ordines poſt ſervatam urbem, de regni hæreditate, ob ſummam virtutem Regi & ejus familię utrique ſexui in ſeros nepotes ferendâ tranſigebant. Et quia negotium illud quandiu non eadem ſententia eſſet, incertam adhuc volvebat ſortem, periculum erat, ſi in urbe maneret Vlefeldius, cui non pauci tacitè favebant, ne nova

diſſi-

dissidiorum semina spargeret. Hac considerationе navis, quâ unâ cum uxore Bornholmiam deveheretur, adornata est, additis militibus, qui hosce Conjuges captivos ducerent. Omni spe salutis præcisa, tentavit quoque consilium elabendi ex captivitate Bornholmiensi; sed frustra. Rebus in Daniâ ex voto compositis, & populi universi potestate in solum Regem translata, Comes Ranzovius, Campi-Magister Schackius, Christophorus Calebius, & alii Regii Ministri, cupientes illum reconciliare, fidem suam pro eo apud S. R. Majest. interposuerunt. Horum precibus vinculis exemptus, Hafniam revertitur & deprecatoriis literis ac jurejurando contestatur, se priorem malevolentiam salubrioribus consiliis & tenaci erga Regem fide emendaturum. Quibus peractis in horto Regio publicum illi apponebatur prandium, quò omnium subselliorum homines catervatim confluxerunt, quemque olim ætate integrâ summis honoribus maximè florentem venerati erant, nunc variis casibus collabefactum senem tantò avidius suspexere. Totus ex captivo

liber & ſuus factus, idem beatus eſſe potuit, ſi affectibus ſuis tandem aliquem modum impoſuiſſet. Sed iis nimium quantum indulgens, mutatum nuper Regni ſtatum nunquam approbavit, quem ne coram aſpiceret, rogata brevi profectionis venia, Amſtelodamum, ad diſponenda rei ſuæ familiaris negotia, ſe contulit, ubi potius in excubiis fuit. Quamprimum certior factus erat, Fuchſium, in quem propter carceris cuſtodiam implacabile conceperat odium, Brugis Flandrorum degere, Filium natu maximum Chriſtianum eò amandavit, qui fratrem & famulos quoſdam comites ſibi adjungit, quorum tutelâ fretus, adverſarium ſuum in publicâ via, curru cum conjuge vectum, pugione pectori infixo, perfidiosè interfecit. Purgat ſe illico Vlefeldius parens, datis ad Regem literis quibus aſſeverat, filium ſuum ſe inſcio hoc facinus commiſiſſe. Vix dum fama de Fuchſii cæde percrebuerat, ecce alius de nova Vlefeldii, adverſus Regem Regnumque machinatione, Aulam obſtupefecit nuncius. Tandem totius Collegii Status ſententia læſę ma-

majestatis & proditionis Patriæ tali supplicio condemnatur, ut amputata dextra & capite truncato, corpus in 4. partes dividatur, ipse, uxor, liberi, & hinc descendens familia infames haberi, Daniæ ac Norvvegiæ Regnis perpetuum excesse debeant, ædes quas incoluit funditus diruantur, & omnibus bonis in regium fiscum ademptis, memoria ejus omnino extinguatur. Hinc nomen ejus redditum tam odiosum, ut separato cognomine *Cornificius* per contumeliam appellaretur. At veram accusationis causam, irrito labore hactenus sciscitati sunt. Vulgo fertur illum impatienter tulisse novi absoluti Regiminis Reformationem, ejusque rursus abolendi causam cum Electore Brandeburgico per internuncios egisse, de occupanda per vim Dania verum Electorem generoso pectore noxium ac periculosum hoc inceptum Regi clanculum communicasse. Atque illud non temere divulgandum fuisse aiunt, tam ob conjuratores, si qui afforent, persequendos, quàm ob autorem ipsum comprehendendum. Ingens utique denominatum est præmium, si quis illum

illum indicasset, vivumque vel mortuum tradidisset, scriptumque ea de causa ad exteros Reges ac Resp. & missi in varias regiones exploratores, qui uxorem ejus in Anglia offendentes, navi impositam secum abduxerunt, postea examinatam, & ad perpetuos carceres relegatam, in quibus adhuc in Hafniensi arce asservatur. Nemine porro qui ad societatem proditionis pertineret invento, & incassum quæsito Vlefeldio juxta latam sententiam bonis publicatis, in effigie, ut vocant, exequebatur supplicium: insignia ejus gentilitia in tabula depicta, à carnifice conspurcata, pedibus calcata, discissa & ex arce in fossam præcipitata sunt, dextra & caput ex superiori curiæ cœnaculo partes trunci in vallo suspensæ, & destructarum ædium loco lapidea columna erecta est. Cæterùm ipse Vlefeldius nusquã gentium securus, sperans in Helvetia omnium facillimè se posse celari, in Academiâ Basileensi cum tribus filiis, filiâque unâ, tecto nomine se Ephorum Nobilium Batavorum dicens, diu latuit, usque dum rixa ibidem inter Capitaneum Tigurinum &
filium

filium excitatâ, quales essent cognoscerentur. Hac necessitate coactus Senior Vlefeldius quamvis gravissimo pectoris morbo laboraret, Rheno descensurus, sine ullo suorum Comitatu navem pro se solo conductam, ingressus est, ubi confestim prope Neoburgum oppidum, paulo ante fluvialis aquę haustum recreatus, doloribus suis remedium, & ærumnarum requiem mortem invenit anno 1664. mens. Febr. Defuncti corpus per remiges, qui ex auro gemmisque, inter exuvias repertis, non vulgarem hominem fuisse coniiciebant, è navi in proximum cœnobium asportatum est. Quod deinde filii, non dissimulatis amplius nominibus, seque, ut thesaurum recuperarent, legitimos Vlefeldii hæredes professi, Basileâ repetitum venientes, ne à quoque investigaretur, in campo sub arbore infoderunt. Hic fuit exitus tanti, tamque præclari nostro seculo Viri, qui vero suo, sed infelicissimo exemplo nos docuit, quàm gravi lapsu res humanæ ad summum productę, propria nostra culpa plerumque decidant, ut & hic locum habeat, quod in vita Pom-

G ponii

ponii Attici annotatum legimus : *Suos cuique mores conciliare fortunam*. Hæc ex Autor. anon. cui tit. *Machinationes Cornificii Vlfeldii.*

XXXIX. [a] Solent autem conjurationes nundinarum, nuptiarum, feriarum, aliarumque celebritatum tempore expediri. Ita primum Belgarum fœdus contra Hispaniarum Regem Bruxellæ, occasione nuptiarum Montignii, ictum est (*Hieron. Conestag.* lib. 1. de Bell. Belg.) & Hugonotarum cædes in Gallia nuptiis Navarræi procuratæ. (*Conestag.* lib. 5. de Bell. Belg. *Thuan.* lib. 52. Histor.) In conviviis tamen conjurantes solent rursus opprimi. Ita Sertorius rebellans dolo in convivio periit. Wallensteinius cum Illoo, Kinskio & Terskio Ægræ in convivio trucidati (vid. Theat. Europæ, ad an. 1634.) Solent porrò ejusmodi conjurationes atque conspirationes plerunque divinâ gratiâ detegi. Sæpe divinitatis opera hæc sunt, ut Furias in ipso jam successu secutas subita ultio excipiat; ne vel unquam improbis timor, vel spes absit calamitosæ virtuti

a *Conjurationes qua occasione iniri soleant.*

virtuti (vid. *Ioan. Barclai.* de conſpirat. Anglicanâ.) De conſpiratione detectâ adverſus Ludovicum XIII. Regem Galliæ cujus caput *Gaſton* frater vid. Theat. Europæ. ad ann. 1642. Similiter ann. 1618. Venetiis ſexaginta tribuni militares interficere magiſtratum, urbemque delere incendio conſpiraverant, quo autore, quâ cauſa incertum eſt. Adſumpti in conſcientiam 700. circiter ex diverſis nationibus. Alii mille extra urbem per naves diſpoſiti, præparati ignes, tormenta, armaque interſcindendis pontibus. Mirum eſt in tanto numero conjuratorum nihil emanaſſe. Tandem unus ex conſciis, aliud ob crimen carceri addictus, ſpe liberationis rem aperuit. Correpti qui inveniri poterant (nam multi detecta conſpiratione aufugerant) & ſupplicio affecti (*Brachel.* l. 1. Hiſt. noſtr. temp.) Hinc videmus (quum deliberationes periculoſæ, quando accuratius perpenduntur, eò ſegnius conſtitui ſuſcipíque ſoleant) ut omnes conjurationes, quibus conficiendis aliquid ſpatii intercedit, ut plurimum evulgentur (*Machiavell.* lib. 2. Hiſt. Florent. pag. 107.)

impiáque facinora tam mirabiliter aperiuntur, quàm flagitiosè concipiuntur. Conſpirationum exempla quoque occurrunt in Sacris Literis v. g. in Abſalomo (2. Sam. 15. ℣. 10. 12. 31.) Adonia (1. Reg. 1. ℣ 5.) Zimbri (1. Reg. 16. ℣. 9.) Sellum (2. Reg. 15. ℣. 18.) Pekarcho (verſ. 25.) Oſea filio Ela (verſ. 30. ſervis Amonis.) vid. plurib. *Schoock.* lib. 1. de Sedition. c. ult.

MEMBRVM II.

De CIVILIVM TVRBARVM *Antidoto & Remediis.*

XL. HACTENVS vidimus præcipua civilium motuum incitamenta; conſequens jam eſt, ut nunc etiam eorum curandorum remedia ex loco contrariorum breviter perluſtremus. Nam ſi ea, quibus evertuntur Reſpublicæ, tenemus, † ea quoque, quibus conſer-

† *Moderatum ac juſtum imperium conſervat in tranquillitate Reſpublicas.*

conſerventur nos tenere oportet. (*Ariſt.* l. 5. Pol. c.8.). Inter ea primum eſt. *Moderatum ac juſtum imperantium imperium* In adminiſtranda enim republicâ convenit imitari ipſum Solem ; quem mathematici tradunt niti quidem contra ſupremi Orbis impetum, ſed obliquè molliterque ex tranſverſo. Quicunque verò putat ſeſe anguſtè habitare, & pomæria profert, præterquam quod juſtitiam ſæpe lædit aleam utique ſubit corniculæ Horatianæ, quæ ſuffurata diverſicolores plumas, cæteris avibus abjectas, Reginam ſeſe ferebat, præter comitia & populi volatilis ſcitum: Vnde exuta peregrinis pennis, ludibrium præbuit nuda, quod naturales ſpontè evulſiſſet, ut exoticis locum faceret, & quæ reliquæ erant ſimul evellerentur invitæ. Vannius à Suevis Regno pulſus ; primâ imperii ætate clarus acceptuſque, poteſtatem mox diuturnitate in ſuperbiam mutans, & odio accolarum, ſimul domeſticis diſcordiis circumventus (*Tacit.* l. 12. Ann. c. 29). Sic Michael Palæologus, Petrum Arragonium in Siculos Gallos armans, dum Europam ſervat, Aſiam perdit,

Turcis in eâ ſeptem Satrapias conſtituentibus. Ita præpoſtera ſemper ambitio, & oculata à fronte à tergo cara eſt, & dum fluctum frangit, ruit in ſcopulum. Similiter Gualtherus Florentinorum ad tempus Princeps dum nimia complecti conatus eſt, omnibus excidit. [*Machiavell.* l. 2. Hiſt. Florent. p. 124. & ſeqq: .] Ob intolerantem ferociam atque tyrannicam audaciam Albanus, non valde triumphans, tandem deſeruit Belgium, credoque, quod nihil pejus eum habuerit, quam quod aliqui ſuperfuerint ejus ſævitiæ. Succeſſor ipſius Requeſentius ſimulavit magnam animi moderationem, ediditque pulchrum ſpecimen ſuæ inſipidæ ſapientiæ, dum ſignis militaribus inſcripſit: *Debellare ſuberbos parturient montes.* Texuit nimium ſua retia craſſiore filo, & propter ea paucas aves ipſis involvit. Nemo enim ſtrepitu abigit aves, quas ſuis retibus involvere cupit. Alenzonius Henrici III. Regis Galliæ Frater, an. 1583. à Belgis Gubernator contra Hiſpanos electus, (de quo Belgæ dicunt: Hetwas ſo een angenamen Hartog

tog / als een oor Worm) Antuerpiâ, quam violenter invadere decreverat, excidit Ferunt Reginam matrem Alenzonii, cum hæc audiret in lachrymas & in has voces erupisse : *Utinam , Alenzoni ante multos annos extinctus esses , quàm tua causa tantum Nobilitatis interiret , tantùmque Regno Galliæ turbarum & molestiæ crearetur. Quin etiam ipsum Regni statum in dubium vocas, qui cum sis Regni heres , eò te demiseris, unde non nisi magna molitione & periculo te recipere non possis.* Præsagio quodam mentis videtur prævidisse hunc tumultum Auriacus , qui cum Alenzonio in castra traheretur , obfirmato animo recusavit, affectam valetudinem & cœli gravitatem excusans. Postea commune omnium Gallici nominis in Belgio extitit odium , & gens à facinore Antvverpiensi habita est pœne detestabilis. Ex quo satis apparet, quàm non sit tuta dissimilium societas , quamvis sub multa amicitiæ simulatione & fuco lateat. (vid. *Busbequ.* Epist. 14. & 24. ad Rudolph. II. Imper. *Hubert. Languet.* in Epist. Polit. 34.) Ad

modò memoratum Alenzonium redeundo is ann. 1583. Antvverpiensium libertatem invadere conatus est, & quidem arcem eorum, ut haberent locum, quo confugerent Galli, si quid petulantius aut contumeliosius in cives admitterent. Cæterum Gallorum conatus fortitudine & impressione Civium fuit irritus. Alenzonius, qui egressus portâ erat dum hæc fierent, mox recurrit & petiit, ut in urbem intromitteretur, sed ei non alia, quàm bombardarum voce responsum, ac Galli omnes temerarii incœpti pœnas morte luerunt. Cùm postea in curiam Antvverpiensem venisset Auriacus reconciliationem suasurus, multitudo in forum venit, magno clamore vociferans: Quisquis autor futurus esset, Gallos demum in urbem recipiendi, eum se de fenestris præcipitem daturos. Quo tumultu perterritus Auriacus, eâ nocte in curia quievit (vid. *Busbequ.* Epist. 14. 15. 16. 17. ad Rudolph II. Imp.) Ex hactenus adductis ad oculum quasi patet, quod, quemadmodum arcus, cum nimium intenditur, frangitur; sic etiam imperandi potestas,

cum

cum nimium attrahitur minimè sit durabilis. Augustus Cæsar imperio utens moderatè, sibi securitatem, perennitatem posteris peperit. Borussia nimis acerbè & crudeliter gubernata à Magistris & Ordine Teutonico ann. 1454 se Casimiro Regi Poloniæ tradidit. Ordines Terrarum Prussiæ, in reciproca sponsione, quam in prædicti Regis verba fecerunt, ita inter cætera: *Tot igitur & tantis pluribusq; aliis, quas ut nostro consulamus honori, silentii tegimus velamine, oppressionibus, oneribus, gravaminibus, atque injuriis lacessiti, præsertim quum illas videremus in infinitum trahi, & novo genere crescere & augeri, superbo, avaro & injusto præfati Magistri & Ordinis dominio, autoritate & suffragio naturalis & humanæ legum renunciavimus; omnem obedientiam, fidem & subjectionem illis & cuilibet eorum subtrahendi.* (Vid. Ius Municipale Provinc. Boruss. pag. 27.) Cùm Philippus II. Rex Hispaniæ nimium adductius vellet gubernare Belgas, in servitutem eos redigere, privilegia ipsis eripere, dominium in conscientias quoque affectare, per sævam scil. Inquisitionem,

insontes veluti pecora mactare, inauditis tributis ad incitas redigere *&c.* Hagæ Comitum ann. 1581. d. 26. Iul. peculiari Manifesto Ordines concluserunt: Den Koning van Spanien verklaart hebben / ipso jure vervallen van Zyne Heerschappye / gerechtigheyt / ende Ervenisse van de voorseyde Landen *&c.* (Vid. de Historie der Graveliken Regering in Holland. pag. 160. & seq. & Commentariol. de Statu Fœder. Belg. cap. 1.) Scite in rem præsentem Thomas Campanella: *Caveat sibi Rex Hispaniæ, ne unquam in populos illos potentiam suam absolutam exerceat, in quibus ordinaria locum habere potest. Nam ille modus agendi tyrannorum proprius est; hic verò bonorum Regum. Et absoluta potestas potius tempestas, quam potestas est.* Hæc ille: (de Monarch. Hispan. c. 27.) Wen die Fürsten sich unterstehen in Bestimmung ihrer Regiments und Staats-Lauten es mit Gewalt dahinn zubringen / das der Bas der Quinten gleich klin-

klingen solte / so erlangen sie nichts anders / den das die seiten sambt der lauten in Stücken zerspringen. Hostem ex ministro facit, qui ingenium serviliter tractat. (*Philand.* de Stittwald part. 3. Vision. 4. pag. 228.) De Rehabeamo vid. 1. Reg. 14. 2. Chron. 10. Verissima est curiæ Posnaniensis in Polonia inscriptio : *Vbi est temperata potestas, ibi Regnum est diuturnum.* Regium insigne (ait ille apud *Curt.* l. 7. c. 4.) aut moderate perferendum est, aut in te ruet: Consilio non impetu opus est. Et in universum verum est, quod nimia intensio frangat arcus ; moderata verò durent. All zu scharff macht schartig. Fuit olim in Collegio Cardinalium Romæ vir præstans, Nicolaus Episcopus Capuanus, natus ex familia nobili gentis Mysorum, Schôbergiorum, Vir excellens. Hic fuit missus Legatus à Paulo Papa ad Reges tres, Galliæ, Angliæ & Hispaniæ ad Carolum V. adolescentem. Reversum cum Paulus V. audisset, postea eum Cardinalis Salviati interrogavit, ut paucis exponeret,

quas vidisset res maximè dignas admiratione. Ille, ut erat vir sapiens, paucis respondit: Vidisse se in Gallia Regnum pulchrum: In Anglia Regem pulchrum: In Hispania sapiens Consilium Regis. Formavit enim consilia adolescentis Mercurinus Cancellarius, qui fuit Carolo V. autor moderationis, & flexit eum ad consilia moderata, in quibus perstitit ad extremum vitæ. (*Richter.* in Axiom. Pol. 122.) Patet ex his, quod Manlianum & Rehabeami violentum ac acerbum imperium minimè sit diuturnum.

XLI. [a] Non autem sufficit ad conservandum in republica quietum statum imperium moderatum, Manliano contrarium, sed etiam, ut durabile illud moderatum imperium sit, juris & justitiæ dexterrimæ administrationi innixum. Nam

---Vbi non est pudor
Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides
Instabile regnum est

---hominibus non Christianis illud ipsum etiam ex lumine naturæ certo certius, imò Cer-

[a] *Iustitiæ & juris administratio conservat respublicas in tranquillo statu.*

certissimè deprehendentibus.

Gens sine justitia sine remige navis in-unda est.

Hæc candida Diva vinculum & quasi coagulum est societatis civilis Monarchicæ & Polyarchicæ; quod si solvatur, civitates dissipantur, hominesque, instar ferarum bestiarum, solitariè vagantur, & securi in ædium aliàs tutissimis receptaculis degere nequeunt: Mann müste sturm und Pickelhauben auffsetzen / wen mann wolte aus dem Fensterseheu/ ac potentior in jure semper existeret prior ac potior, cogerenturque homines instar bestiarum sese abscondere in antra sylvarum ac montium, ad similitudinem speluncæ Baumannianæ (cujus descriptio extat in Topographia Brunsvicensi & in Henrici Eckstormii Chronico Wulckenredensi) aut illius quæ, prope Alfeldam, in Ducatu Brunsvicensi, quà via in pagum Brunckensen ducit, conspicitur, & à Latrone insigni die Lippelshöle appellatur. Imò sine justitia nec Iovis sceptra tuta. Hinc ingeniosè commentus est Di-

vinus

vinus Plato; Iovem cùm vidiſſet homines ex imperitia artis civilis ſibi invicem injurias intuliſſe, ex quo efficeretur, ut in ſylvas & ſolitudines, relictis civitatibus, quas ante adverſus beſtiarum impetus exſtruere cœperant, diſpergerentur, ac violentiæ ferarum ſeſe iterum ſubiicerent; ne genus humanum interiret, Mercurium miſiſſe, qui Pudorem & Iuſtitiam, utpote qua ſocietas hominum minimè carere poſſe videbatur, quàm mundus Sole, omnibus hominibus largiretur, legemque inſuper ſanxiſſe, ut quiſquis harum virtutum omnino expers foret, tanquam civitatis peſtis è medio tolleretur. Hæc Plato in Protagora. Es ſtehet derowegē nicht in der Regenten freyen Willen nach Ihrem Gefallen zu gebehren/ das Recht und Gerechtigkeit an den Nagel zuhenken/ und das Quodlibet, licet zu practiciren. Hinc porrò leges cum ipſis Rebuſp. cœperunt (§. 11. l. de R. D. l. 2. D. de Legib. Proem. Inſtit. in princ.) eleganterque Venetiis in Palatio Ducali in pariete hæc ſcripta leguntur: *Hoc vinculum*

lum est totius dignitatis, quâ fruimur in Republicâ: Hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis: Mens & animus, & consilium & sententia Civitatis posita est Legibus: Ut corpora nostra sine mente, sic Civitas sine lege, suis partibus, ut nervis & sanguine, uti & membris uti non potest: Legum denique idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus. Rectè proinde Leges tempore pacis dextrum, Legiones, sinistrum mundi cornu tenent; ac convenienter Accursius (in Gloss. ad Constit. de Iustinianeo Cod. confirmando) Leges & Legiones duo mundi brachia appellat. (add. Nov. 6. 9. in princ.) Imo generale æternæ veritatis brocardium Politicum est: *Pereunte justitiâ, perit mundus:* E contrario verò, *Salutaria Consilia; Bonæ Leges, & Iudicia bene constituta, conservant in tranquillo statu totius mundi Respublicas.* Philippus Rex Macedoniæ, simulac denegavit Pausaniæ justitiam, ab eo fuit interemptus. Et generaliter pronunciat Aristoteles: *Iudiciis causarum non factis, minimè maneret societas humana* (l. 6. Pol. c. 6.) Vim volumus extingui? jus valeat necesse

necesse est. Iudicia displicent aut nulla sunt? Vis dominetur necesse est. Sed quid inde o itur? Respublica Cyclopum & incivilis Anarchia; und würde das verfluchte Kampff oder Faust-Recht bald in die gantze Christenheit wider einreissen. Et quid à bellica confusione pax tranquilla diltabit, si per vim litigia terminentur? In Imperio nostro moderno fere hodie, ut olim, cùm non esset judex in Israele, nulla dextra justitiæ administratio, dum quisque agit, quod vult. En & ecce indicium non bene constitutæ Reipublicæ! Si judicia Germaniæ fuissent in recto statu cum Viennæ tum Spiræ, insolentiaque & iniquitas Clerico-Politicorum & calumniantium per legitimos tramites fuisset coercita, imò expulsa, nunquam defenestrationem Bohemicam anno 1618. in Imperio vidissemus, unde horribilis civilis tricennalis belli flamma surrexit. Man mus sonst keinen ordinariè via facti betrüben / oder auff gut Böhmisch defenestriren. Potissima hujus rei causa fuit penes Romanenses Clericos,

ricos, & inprimis Præſulem Pragenſem & Abbatem Brunovienſem. Cùm enim Proteſtantibus à Rudolpho & Matthiâ Cæſaribus libertas religionis eſſet data per literas, quas vocant, Majeſtaticas; Romaniſtæ verò templa, ab Evangelicis ſtructa, Brunoviæ & Cloſtergrabii aut occluderent, aut ſolo æquarent; mirum, quàm alta mente repoſuerint has injurias Proteſtantes; poſteáque exaſperatis Proteſtantium animis Proceres Bohemiæ facinus præmemoratum (quod tamen non laudo) cæco fervidóque animi impetu ſuſceperunt. Syllogiſmus Proteſtantium in *dicto de Omni, primaque*, quæ vocatur *figura* bene fundatus erat talis: Princeps, qui liberum exercitium veræ Reformatæ Religionis Evangelicæ ſemel Proceribus & ſubditis per privilegium & literas Reverſales indulſit atque perpetuo confirmavit, ad motus in Republicâ evitandos, illud quod ſemel ex cauſis prægnantibus manu ac ſigillo ſuo promiſit, ſanctiſſimè ſervare omneſque contrarium molientes, coercere debet. Atqui Cæſares Rudolphus II. & Matthias Bohemis Evangelicis liberum

& per-

& perpetuum Religionis exercitium promiserunt *&c.* Ergo. Et Major est vera, & Minor ; Sed conclusio, à turbidis Iesuitis ac Papicolis non admissa per triginta annos vexavit miseram nostram Germaniam. Quam malè se habuerint per Germaniam olim judicia, si aliunde non constaret; vel inde colligere possemus, quod in constitutione Friderici Imp. apud Goldastum judicio aulico tantùm unus judex fuerit præpositus, imò privatis olim etiam duella permittebantur, ut constat ex Legibus Alemannicis propterea latis. Manet itaque certum, firmum & fixum, quod vita civitatis, nempe Respublica, sine moderatis consiliis, legibus & judiciis non magis retineri possit, quàm sine cibo & potu corpus. Quid juvat sententias tam interlocutorias, quàm definitivas Spiræ Nemetum, Viennæ in & extra Imperium pronunciare, si executione destituantur. Aliquando Magnus Imperii Princeps Mandatum de solvendo è Camera Imperiali recipiens, illo perlecto ad suos amicos Cancellariæ dixit : leget sie bey die andere.

andere. Et quid tandem inde eveniet, si visis & revisis actis & actitatis forensibus, sententia lata viva judicis voce existat mortua, neque in executionem deducatur. Minimè manent societates humanæ, si judicia facta ad exitum non perducantur ait *Aristoteles* (l. 6. Pol. c. 8.) Imò judicia sine executione campanæ similia sunt sine malleo, quæ promittit quidem sonum, sed non edit. In summa tres sunt jurisdictionis partes [1] Cognitio facti; [2] Cognitio juris de facto; [3] Iuris, quod de facto redditur, EXECVTIO! EXECVTIO! EXECVTIO! si ita propter Rerumpublicarum salutem exclamare licet. Clarius adhuc ita ordo juris per decem gradus ostenditur

[1] *Mens & consensus hominis basis est principiumque juris & judiciarii ordinis.*

[2] *Ex consensu dicta & facta procedunt.*

[3] *Ex dictis factisque Veri vel Quasi Contractus.*

[4] *Ex Vero vel Quasi Contractu Obligatio.*

[5]

[5] *Ex Obligatione Actio*;
[6] *Ex Actione forma sive facultas agendi.*
[7] *Ex forma agendi Iudicium*;
[8] *Ex Iudicio Sententia*;
[9] *Ex Sententia Executio*;
[10] *Ab Executione denique*

SALVS REIPVBLICÆ.

Hinc DD. aiunt, quod abſque executione Iudicis ſententia nihil aliud ſit, quàm umbra ſine ſubſtantia, idea ſine corpore, campana ſine piſtillo, fulgur ex pelvi; Lyra ſine chorda, & ignis ſine flamma & calore. Solche Urtheil haben groſes Anſehen; aber es iſt dabey kein Nachtruck und würcklicher effect.

XLII. [a] Alterum remedium Politicum ad Rempublicam in tranquillo portu conſervandam eſt *Frugalitas* & *Modeſtia*, quas duas Politicas conſervatrices virtutes Temperantiam verè Civilem appellare poſſes. Quoad privatos, quibus obſequii gloria eſt relicta, valet illa aurea me-

a *Frugalitas & Modeſtia conſervat Rerumpublicarum ſtatum.*

mediocritatis Politicæ regula : *Expedit Reipublicæ , ne quis re sua malè utatur* §. 2. I. *de his qui sunt sui* &c.) quæ si ad libellam & lineam in vita civili observaretur, aureum seculum, quod in mundo initiato obtinuisse perhibent, adhuc prope finem in hac ultima ejus senectâ adspiceremus. Si omnibus iis bonorum administrationi interdiceretur , und solten civiliter Mund-Todtgemachet werden / qui habent furiosum exitum in bonis (Vid. t. t. D. de Curat. furios. & prodig.) quam bonam Politiam & quasi Angelicam tum cerneremus. Sed hodie

Dat veniam corvis , vexat censura columbas

& exlex licentiæ Siren in instrumentis luxuriæ, tam quoad victum , quàm quoad amictum,ubique fere grassatur : Imò etiam aurum & argentum (sine quibus metallis feliciter vivi non potest) immane quantum corrumpitur , atque perditur durch das Goldschlagen / vergülden / versilbern / und Spitzen- Galaunen *&c.* machen. Sed manum de tabula ! Quod si itaque

ſi itaque ſubditorum œconomica ſalus in modeſtâ frugalitate conſiſtit, wodurch der Gibel in privat Häuſern / Stätig erhalten wird juxta illud: Spaarbrott und Ubel-Leb / Kauffen dem Wolleb ſein Haus ab: quanto magis ſalus Reipublicæ per ejuſmodi bonam Oeconomiam publicam non tantum in Regum & Principum aulis, ſed etiam in Urbibus Imperii non tantùm conſervari, ſed etiam in majus promoveri poterit? Exempla viventium in contrarium ſunt odioſa, adeoque ſicco pede & obducto ſilentii ſupparo prætereunda. Certè ſi Princeps eſt cupiens voluptatũ, vulgus eodem læto animo trahitur, & quaſi viâ Regiâ ad interitum tendit; ut adeò veriſſimum ſit; quod integritas præſidentium, ſalus ſit ſubditorũ. (c. *Miramur*. Diſt. 61.) In ſumma ſi cum imperantes tum parentes ad bonam frugem eſſent animati & confirmati, nulla inſequetur civilis Inundatio, multo minus Diluvium Reipublicæ Politicum. Hodie licet queri cum Cæcilio apud Gellium (lib. 20. c. 1.) Quid tam ne-

necessarium existimatum est propulsandæ civium luxuriæ, quam Lex Licinia & Fannia, aliæque item leges sumptuariæ? Sed, uti in bono usu haut fuerunt apud Romanos, ita etiam hodie in Christianorum Rebuspublicis ejusmodi necessariæ & utiles leges (die Hochzeit-Kindtauff-Begräbnüsse und Kleider Ordnungen) figuntur quidem, at contrariis moribus refiguntur. O utinam imperantes subditis hic bono præirent exemplo! de quo conqueritur *Petrus Friderus Mindanus* (de Process. in Camer. Extrah. l. 2. c. 11. p. 53.)

Qui fit, quod Principes & Comites,
Tenentes urbes, castra, territoria,
Vicos, Palatia, agros & tentoria,
Cum fructibus, reditibus,
Magnis simul cum censibus,
Minus tamen redduntur sospites?
Non viget aulis observantia
Divini Numinis, justitia, æquitas,
Hinc cum pietate morum & vitæ puritas,
Versantes in exilio,
Rarò adsunt in consilio:

Hinc

ſunt, non rarò hodie conſpicias homunciones vix plumbeos, qui aureos geſtant annulos. In Ordinatione Politica Imperii (c.10. 11. 12. 13. 14.) ſingulis certus modus in veſtitu præſcriptus eſt; quem tamen ἀταξία dudum exulare juſſit. Imò hodie Germani, qui idolum iſtud, quod *à la mode* vocant, haut adorare geſtiunt, à nonnullis ſalutantur barbari. Quaſi verò! In veſtitu quod toties variatur, & propemodum quotannis novitas & mutatio quædam ſuboritur; id verò arguit animos non modo ſuperbos, ſed etiam leves & inconſtantes: Deum hoc irritat, & rem familiarem, ſi quicquam aliud, repetito ſubinde contra neceſſitatem ſumptu, adfligit, imò, quod exempla comprobant, peſſundat. Cur autem hodie non placeat habitus cultuſque corporis, qui ante annum vel biennium placuit? Cur, quæ forma veſtitus hodie decora & elegans cenſetur, poſt annum & biennium invenuſta & fœda cenſeatur? Maximè itaque hoc vitium legibus coercendum, ne, qui vel è plebe ſunt, honoratioribus ſe æquare auſint; vel ſuborta exinde

H novitas

novitas, æqualitatem turbet, & unà cum fastu sumptum conduplicet. Prudenter itaque hodie apud Venetos cuilibet civium ordini, quo quisque vestire se possit, Lex præscribit. Henricus II. Imp. si hominem adspiceret vestibus superbientem; *Te*, aiebat, *vermes*, *vestimenta verò tua tineæ comedent*. Vel sola serica vestis vermium tantum tela est, qua mortales adeo insolescunt. Contra luxum vestium magistratuum in Fœderato Belgio ita *Schoockius* (l. 3. de Sedit. c. 18. in fin.) disserit: *Quid quotidie in hisce Provinciis Fœderati Belgii (deplorandum hoc quam maximè) fieri videmus? Vbi primum dignitas aliqua (sæpe aut per ambitum, aut fato Metelli,) viro aliàs mediocri, aut novo contigerit universæ familiæ confestim facies mutatur. Vxor, liberi, non modò affectant habitum nobilium, verum etiam generosorum & illustrium; atque quicquid otiosorum hominum petulantia quotidie pro immutandâ formâ vestium linearum, lanearum & sericarum excogitat, secure imitantur,* modos, *quos crepant assiduo, non ad patrimonii modulum, sed ad præsumptæ vanitatis*

nitatis regulas exigendo. Hæc ille. Hinc Paterfamilias ad hæc connivens, nec sumptibus par, quæstui habere rempub. incipit, factiones aluntur, ac tandem ipsa Respublica corrumpitur. Quæ Schoockius de Belgis Fœderatis dixit, eadem ad multa Germaniæ loca applicari poterunt.

XLIII. Post Frugalitatem Aulico-Politicam Modestia quoque non parum ad conservandas Respublicas conducit: Immoderatum enim illud; PLVS VLTRA spernit Maximi Æmyliani symbolum: TENE MENSVRAM, civiliaque negotia rotunda in quadrata immutat. Regnum Liligerum & Hispanicum hodie in Orbe Europæo stant ad invidiam Potentium Vicinorum florentissima, semperque ita manebunt

---in freta dum fluvii current,

quamdiu ante laudatum Maximiliani I. Cæsaris symbolum in praxi Politica bona opera proferet. Rarò navis allisa est, quæ modico velo legit littus. De Republica Veneta circumfertur hoc Politicum proverbium; *Prima pompa parva fuit, & ibi*

ſunt factæ Venetiæ : Deinde fuit mediocris, tunc creverunt Venetiæ : Denique maxima fuit, in qua iterum Venetiæ ſunt everſæ. Prudentiſſimam hic Rerumpp. moderatoribus inculco Ariſtotelis regulam (l. 5. Pol. c. 11.) *Huc ſunt omnia reducenda, ut iis, qui ſub imperio ſunt, non tyrannum, ſed Patremfamilias, aut Regem agere videatur, & rem non quaſi Dominus, ſed quaſi Procurator & Præfectus adminiſtrare, ac moderatè vivere, nec quod nimium eſt, ſectari.* Alexander M. ambitioſiſſimus Rex Oceanum adiens (vid. *Curt.* lib. 9. *Senec.* Epiſt. 119.) dum aliam naturam alium orbem quærit, ſe domi non quærit, nec terminum cupiditati ſuæ. Philippus II. Rex Hiſpaniæ, dum ab Eſcuriali quaſi è machina univerſum propemodum orbem agit, & commovet, ambiit plura quàm cepit. Et in univerſum hæc fata manent Potentes Rerumpublicarum Dominos, quicunque pectus ambitioni adhamarunt, ut auſtro blandientium perſuaſionum gravidi, cum equabus Hiſpaniæ (ſi Plinio credendum) ventos vanitatis & ludibrii pariant, indeque falſæ opinionis luant ſup-

supplicium.

Adspicis, ut soleat quercus platanosque proceras
Non malvam aut juncum sternere ventus humi.

Vel soli Helvetii eorumque Confœderati Inalpini omnibus imperantibus hic exemplo esse poterunt, quam ingens bonum sit, *sua Politicâ sorte esse contentum*; Cantones illi hodie in Politico flore hoc modo degunt, ac præcipuè duæ potentissimæ totius Christiani Orbis Coronæ Hispanica scilicet & Gallica eorum amicitiam per Politicum æmulationis certamen ambiunt, teste experientiâ, quam curiosi Politici Lucernæ & Soloduri plenius addiscere poterunt. Adeò tutissima pariter ac florentissima sunt, quæ mediocria, rectéque Nicolaus von Stein Helvetios, quoad fines rectè regundos ac conservandos, jam olim monuit: Sie solten den zaun nicht zu weit machen da mitt sie desto nåher und enger vereiniget bey sammen / und in friede und Ruhe bey ihrer saur erarneten

Freyheit bleiben möchten. Ad summam, Imperator, Reges, Principes & Respublicæ, mediocritatem potentiæ terrestris amantes, extra Terras suas nihil violenter ferunt, nihil violenter metunt; & hac divina summaque ratione in portu navigant tranquillo. Et quomodo melius Politica Lucerna Respublicas illustrare & à noxiis atque nocturnis tenebris conservari posset? Lux hac ratione semper lucebit, ac ingruentes fatales tenebræ, tanquam nubeculæ transeuntes, rursus à Solis Politici radiis amœnissimis dispellentur. Vti Serenitatis Naturalis, à Sole provenientis, mutabiles sunt vices; ita etiam Serenitatis Civilis, quam soli Rerumpublicarum Moderatores dexterrimi, in quantum humana infirmitas permittit, conservare (Deo annuente) unicè possunt.

XLIV. [a] *Tertium tranquillitatis Politicæ medium est Legum Civilium viridis observantia*, in qua vita & anima salutis Rerumpublicarum consistit. Non est bona

a *Legum latarum observantia conservat Resp. in tranquillitate.*

bona legum constitutio, bene leges positas esse, minimè verò ipsis obtemperari: Quare unam legum tandem existimandum est esse, obtemperare legibus positis, ait *Aristoteles* (l. 4. Pol. c. 8.) Leges antequam ferantur, expendendæ; uti latæ fuerunt, tolerandæ; Nec aliâ re magis labefactatur Civitatis status, quam crebrâ Legum mutatione: Lex non sit fulgur ex pelvi, sed velut divinitus emissa vox; Iubeant imperantes, pareant parentes. Henrico IV. Regi Galliæ pro decreti alicujus Veneti abrogatione verba facienti, respondit Legatus Venetus: Domine, Senatus Venetus, diu deliberat, antequam decernat, sed, quod decrevit, revocat nunquam; Venetorum decreta, non sunt Parisiensium proclamationes (*Lans.* in Orat. contra Gall. pag. 290.) Quod Serenissima illa Respublica salutetur adhuc; SEMPER VIRGO, inprimis Legum latarum immobili quasi Polo terrestri debet referre acceptum. Conradus *Rittershusius*, Ictus summus (in Orat. de Charonda & Zaleuco) reprehendit Tribonianum, Iustiniani Cæsaris Cancella-

rium & ſupremum Aulæ Miniſtrum, quod cum Theodora, Imperatoris Tanaquil, (add. Nov. 8. in fin.) quod leges pretio & gratia ſæpe fixerint atque refixerint, & potiſſimum in Conſtitutionibus Novellis. Certè leges ſunt muti magiſtratus, & velut inanima Reipublicæ inſtrumenta, quæ tamen vocem & vitam habeat, ſi cives ad obedientiam ſeveritate judicis compellantur. *Inſtitutio legum non eſt, ut ſint, ſed ut præſint*: Præeſſe verò non poſſunt, ſi ſubditi illis non obtemperent. *Non opus hic eſt herbis, verbis*, id eſt procemio perſuaſorio (ut Plato & Cicero ſtatuunt) *ſed lapidibus*, ſive vi coactiva, ut lex lata tranſeat in obſequium (add. *Nov.* 133. c. 4. c. *De Capitulis*. c. *Veſtram*. c. *Vides*. *Diſt.* 10. c. fin. Cauſ. 14. qu. 1.) Sapiens quidam miſſus Lacedæmonem, ut obſervaret, quibuſnam legibus ac inſtitutis civitas regeretur, poſt aliquot annos in patriam reverſus, vocatus eſt ad Senatum, ut ſui itineris rationem redderet; Rogatus verò tandem, quomodo Lacedæmonii Rempublicam ſuam adminiſtrarent; *Fune, Furca, Gladio*, aliiſque exquiſitis tormentorum

mentorum instrumentis in Senatu depositis; Hæc (inquit) sunt Leges Lacedæmoniorum, in his Civitatis salus & administratio ponitur; Quasi dixisset: O Athenienses nos multas & præclaras Leges ferimus, earumque nominibus & titulis plurimum delectamur; At Lacedæmonii in hoc nos vincunt, quod majorum decreta ab illis justè & severè observentur. Non cum Dracone Legislatore Atheniensi Leges sanguine conscriptas volo; hoc tamen velim, ut voce pœnaque legis ab inobedientiâ omnes deterrerentur cives. Flagitiosius sanè est legem contemni, quàm oblivisci (*Tacit.* l. 3. Ann. c. 54.) Quot non in Corpore Imperii nostri Romano-Germanici Recessus habemus, quorum articuli ad amussim non observantur? Constitutio Pacis Westphalicæ ab an. 1648. usque in diem præsentem, quot modis non est violata? Exempla multa adducerem, si odium non incurrerem. Immanitate barbari & Anti-Christiani [a] Turcæ Alcoranum suum adeò reverenter habent, ut schedam, in quâ

 lex

[a] *Alcoranus Turcicus.*

lex ista scripta sit, fortè in terrâ jacentem, si repererint, erectam & sæpius deosculatam in rimam aliquam parietis positam obstruant, dicentes: Peccatum esse literas, quibus Lex Mahometi descripta sit, pedibus conculcari. In Camera Imperiali Spirensi hodie similiter habent librum Manuscriptum, qui dicitur [a] Alcoranus, ex quo (ut fertur) Iudices & Assessores causas decidunt (mihi tamen ann. 1665. Secretarius Cancellariæ Dn. *Menz.* Spiræ retulit; tantum jura & privilegia Cameralia in eo contineri) quem tam sanctum & occultum habent, ut in nullius eum manus devenire sinant. Et clarissimè ait Tacitus, Civilis doctrinæ & experientiæ Sol; Si omittitur lex, privato usui bonum publicum postponitur (l. 6. *Ann.* c. 16.) & *quoad executionem legum latarum initium & progressus debet esse* (prout usus exigit) *acer, acrior & acerrimus*; neutiquam verò finis incuriosus, ut plerumque male fieri assolet; notante etiam hoc ipsum Civilis Prudentiæ (in passibus utilibus) Magistro Tacito.

a *Alcoranus Christianus.*

Tacito. l. 6. Ann. c. 17. l. 1. Hist. c. 78. l. 13. Ann. c. 51.) Si velis, quod nondum vetitum est, timeas, ne vetere; ast si prohibita impune transcenderis, neque metus ultra, neque pudor est (Idem *Tacit.* l. 3. Ann. c. 54.) Non tantum leges ferre summo bono est, sed etiam sancitas accuratè custodire, & ad effectum deducere, transgressoresque pœnis competentibus subiicere. Quæ enim Legum in Rebusp. erit utilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? (*Nov.* 161. in princ. add. *Rom.* 13. ℣. 1. & seqq. ubi Christianorum Politicam videbis 1. *Pet.* 1. ℣. 13. 14. 1. *Reg.* 13. ℣. 21. 22. 26. *Gen.* 2. ℣. 17. c. 3. ℣. 3. & 10. *Deut.* 17. ℣. 12. l. 3. §. 15. D. *re Re milit.*)

Quid tristes querimoniæ?
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt.
(*Horat.* l. 3. Carm. Od. 24.)
Condidimus leges quàm multas? quam nullas?

Nam si servatur nulla, quid ulla valet?

Von den Rußen werden alle zaarische Gesetze / wie sie auch sein mögen / ohne einige wiederrede / ia so gehorsam / als wen sie Gott selbst gegeben / auffgenommen und gehalten / dan sie halten dafür / wie Chytræus (l. 1. Saxon.) recht von Ihnen schreibet / das der Groß-Fürst alles mit dem willen Gottes thue. Daher zu Bezeugung desselben ohnfeilbahren warheiten und Gerechtigkeiten sie im sprichwort haben : Gottes und des Groß-Fürsten wort mus nicht geändert / son-dern ohnfehlbar gehalten werden. [*Adam. Olear.* l. 3. Itiner. Rutheno-Persici c. 10.] De vi Legum apud Persas & Medos vid. *Dan.* 9. ℣. 8. 12. & 15. *Esther*. c. 8. ℣. 8.) Quod itaq; dicitur; Ab executione legum pendere salutem Reipublicæ, verissimum est: Sine illa enim non ligat, sed solvit. Vnde Prudentissimus Ictus Henningus Goeden von Haselberg /

helberg / Legem ſine executione campanam ſine piſtillo appellare ſolitus eſt. Ein Ohlcuffe ohne Schwengel. Et Alſtedius [in Encyclopœdia ſua l. 18. c. 21. Aphor. 1.] executionem Legum latarum vallum & foſſam Reipublicè recte appellat ; Leges enim non in ſcriniis, & tabulis , ſed in moribus civium eſſe oportet. Hinc ſine vi coactiva lex inutilis erit, ad inſtar legum quas olim lepores præſcribebant Leonibus in fabula Anthiſtenis [*Ariſt.* l. 3. Pol. c. 9.] indeque hodie mandatis Principum fere ſemper adiici ſolet clauſula comminatoria Bey Vermeidung des Herrn höchſter Ungnade. Nam inter homines pœnas luit, & apud Deum ſortem non habebit , qui hoc facere noluit , quod ei per cor Regis ipſa veritas juſſit (C. *Imperatores* Cauſ. II. qu. 3.) Hinc porrò ob violationem legis poſitivæ , poteſt circumſpectis rebus omnibus, rationibuſque ſubductis ſummo ſupplicio tranſgreſſor affici [vid. Epilog. Nov. 135.] Nam ipſa legis contemptio & offenſio aliorum per ſe mortiferam con-

tinet

tinet culpam. [*Azorius* part. 1. Instit. Moral. l. 5. c. 6. qu. 4. & seqq.] Ita Adam tenebatur servare legem naturæ & moralem; Vnicam legem positivam de non comedendo fructu vetitæ arboris tantum adjecit Dominus; quam cum violasset Adam, se & totam posteritatem in mortis periculum abduxit [*Gen.* 3. ℣. 17. 18. 19.] Mors itaque est pœna peccati; uti etiam in civilibus ac mundanis Rebuspp. *Metus est Lictor Legum*, ut pulcherrimè à *Famiano Strada* appellatur [de Bello Belg. Decad. 1. lib. 2. pag. 57.]

Die Glock weder klappet noch klinget/
Der schall auch nicht zu Ohren dringet/
Viel weniger Folg bey uns erlanget/
Wann sie ledig ohn Kneppel hanget.

Item.

Kein Bolzen fleugt von Bogen recht

Wo

Wo nicht die Sehn hernacher schlegt.

XLV. Mens, anima, & consilium Civitatis posita sunt in Legibus, quæ vinculum & coagulum sunt Reipublicæ: Hæc ergo vivant semper, si Ratio *Status* eas non cogat ad mortem, ac Bonus Statista hic non claudat oculos, ne in perniciem adducat Rempublicam. Augustus Cæsar ita apud Dionem Cassium [lib. 53. *Quæ eadem semper manent, etsi sint nonnihil vitiosa* [civiliter scilicet non moraliter] *utiliora tamen sunt his, quæ subinde, etiamsi melius, innovantur.* Durities tamen veterum legum in melius & lætius mutanda, horridaque antiquitas è præsenti statu summovenda, & quidem non vi & impetu, sed leniter, ut sine strepitu & minimo quasi sonitu Orbis Reipublicæ convolvatur; ad imitationem naturæ, quæ in vere nos paulatim disponit & assuefacit ad ferendam æstatem, in autumno ad sustinendam hiemem, ne præceps mutatio corporibus humanis noceat. [add. *Gell.* l. 20. c. 1. *Tacit.* l. 3. Ann. c. 69. l. 14. Ann. c. 43.

c. 43. Vid. Artaxerxis Epist.in lib. Stuck in Esther c. 16. ℣. 9. *Bodin.* de Repub. l. 1. c. 8.) Eadem natura mirabiliter ab hyeme citra veris interpositionem ad æstatem non transit, & ad evitandam repentinam mutationem inter diem & noctem auroram & crepusculum interponit. In summa, quemadmodum Deus O. M. gubernatione ac providentiâ suâ communem ordinem & naturæ seriem sæpius tanquam autor naturæ negligit, & pro sapienti ac benignâ suâ Omnipotentiâ, quicquid lubet, miraculosè sistit ac efficit, quandoque etiam non secundum modum, quem ipse promissis suis determinavit, agit: Ita pariter quoque sæpe contingit in Republicâ & Imperiis summis [quæ sunt imago & exemplar Dei in terris] ut quoties populi salus, publica utilitas, necessitas, justitiæ ratio, aut alia similis postulat egregia causâ, ut extraordinaria sublimiorique aliqua potestatis plenitudine cunctis sit consulendum, ab ipsis etiam legibus, quamvis fundamentalibus, ex parte recedatur, ac dispensetur, quandoque etiam, necessitate

ita

ita ferente, illæ penitus abrogentur. Sola enim salus Imperii ac populi una illa ac immutabilis lex est, cujus causa mutationi omnes leges aliæ subiiciuntur; pariter ut nauclero certæ leges dari nequeunt, quibus temperet maris impetum ac procellas. Atque hoc est, quod alii dicunt: *Leges fundamentales subjacere Rationi Status*, id est, Saluti Reipublicæ. [Vid. D. Dieterich in not. ad A. B. in fin. pag. 125. 126.] Si talis ergo casus eveniat, ut aut ruina Reipublicæ, aut legum mutatio admittenda sit, & aliud remedium non supersit, potius pro salute Imperii destruendum est, quod Majores ædificarunt, exemplo Theramenis apud *Livium* [l. 34 Histor.]

XLVI. [a] *Quartum Politicum remedium* tranquillitatis, Politicæ est *Subditorum Privilegiorum conservatio*, eorumque benigna interpretatio, sive status Rerump. sit vel Monarchicus, vel Polyarchicus. Decet enim concessum à Principe vel Magistratu beneficium esse mansurum

[c.

a *Privilegiorum sarta tecta conservat subditos in tranquilla quiete.*

(c. Decet. c. Indultum de R. 3. in 6.) Vnde Dd. nonnulli cum Baldo (quamvis non ad meum palatum) dicunt, quod privilegii jus potentius sit, quàm jus naturæ (Vid. *Bald.* ad l. 30. §. 2. D. *de Excusat. tut.* add. l. 2. C. *de Legibus Baro Enenckelius, lib.* 3. *de Privileg.* c. 8. & 9. c. *Licet. de Constitution. in* 6. *Zoësius* ad tit. D. de Legib. num. 37. 38. 39.) Quantum mali inde oboriatur, & quanta fenestra seditionibus aperiatur, si Princeps Civibus privilegia ereptum eat, aut lædat (ut reliqua exempla prætereamus) testatur Bellum inter Bertholdum Episcopum Hildesiensem, Wilhelmum Ducem Brunsvicensem, & Civitates Hildesiam, Brunsvvigam, Gottingam &c. tempore Friderici III. Imp. (Vid. *Letzner*, l. 2. Chronic. Daselens. c. 6.) Præterea minus ex re Principis est, ut revocet privilegia, citra sub & obreptionem concessa; quia segniores efficeret reliquos ad serviendum, tum quia fidem actis suis detraheret reliquis. (Vid. *Arnisæ.* l. 1. de Iur. Maj. c. 7. num. 8.) Certè privilegia puerilibus crepundiis essent similia, si à magnis hominibus matutino tempore con-

concederentur; veſpertino vero revocarentur. Adjuvari enim, non decipi, beneficio nos oportet (l. 17. §. 3. D. Commodat. l. 5. C. de revoc. donat. l.4. C. de Donat. quæ ſub mod.) Cæterum hactenus de privilegiorum conſervatione dicta, ita intelligenda ſunt, nempe *rebus ſic ſtantibus, ac ſubditis iis rectè utentibus*. Hinc ſi publica neceſſitas, & Ratio Status inutilē privilegiorū abuſum deprehendit, ſi non aliter ferro & igni tollēda ſunt ejuſmodi *incivilia privilegia*, præſertim ſi rebelles inde exiſtant. Vnde rectè ſuperiori ſeculo Burdigalenſium ſeditioſorum Literę, quibus Reip. immunitates atque privilegia continebantur, igni ſunt crematę (Vid. *Sleidan.* l. 21. Comm. p. n. 649.) Incautæ certè matris eſſet, infanti cultrum credere, aut cum per ætatem pedes nondum plene confirmati ambulationi impares ſunt, liberum divagandi arbitrium committere. De Auguſto vid. *Sueton.* c. 47. Non diffitendum ſanè nimiam antiquorum Regum & Principum in concedendis privilegiis facilitatem rebellionibus cauſam & originem dediſſe; quo reſpectu Trajanus Boccalinus

calinus immunitates, prærogativas, privilegia fontem rebellionum, ſemen zizaniorum, & lapidem ſcandalorum vocat. Lapis vero privilegiorum, juſta de cauſa quadrata figura poſitus, non debet citra juſtam ſtatus rationem in rotundum commutari. Vnde nullus bonus Chriſtianus Statiſta approbabit doctrinam *Baldi* ICti, docentis (*in Comm. Conſt. de Pac. Conſtant. in voc. Succeſſorum*) privilegia tantiſper valere, quamdiu ſucceſſor non contradixerit. Neque ſequimur porrò *Bodini* [l. 1. de Rep. c. 8.] *Hobbeſii* [de Cive] aliorumque opinionem, qui aſſerunt Principem civilibus legibus & pactis initis cum ſubditis eſſe ſolutum. Lex enim divina, naturalis & civilis Reges & Principes ad leg. 1. & 7. D. de Pactis, adſtringit, utpote cum ejuſmodi compactata inter imperantes & parentes ſint leges ad normam juris divini exaſciatę, & ad ſpeciales circumſtantias tantummodo reſtrictæ atque determinatæ. In ſumma; Imperantes & Legiſlatores leges ferunt, iiſque præſunt; & viciſſim [in liberioribus Rebuſpp.] leges præſertim fundamentales, etiam

etiam pręſunt magiſtratibus, [Vid. *Ferd. Vaſquius* l. 1. Illuſtr. controverſ. c. 3. & *Laurent. Kirchovius* Cent. 3. Comm. Opin. Concl. 88.] Naturaliter itaque & civiliter Princeps conſtitutiones particulares populo nullo jure cogente,& ex meritis indultas atque conceſſas, ſervare, ipſiuſque ſucceſſor, confirmare tenetur. Et generaliter, *quod quiſque juris in alium ſtatuerit, cur non ipſe eodem jure utatur?* Ac cum Princeps per modum contractus ſubditis privilegia concedat (ubi ratione obligationis non differunt imperans & parens) qua ratione Princeps concedens, vel ipſius ſucceſſores pro lubitu iis eripere poſſent? [Vid. *Afflict.* Deciſ.128.*Menoch.* Conſ. 112. *Peregrin.* l. 1. de Iur. Fiſc. tit. 3. nu. 28. & ſeqq.] Rationem ſtatus [prout ſupra dixi] hic tantum excipio, ſi ſcil. neceſſitas aut evidens Reip. utilitas hoc ipſum urgeat. [Vid. *Felin.* in c. Quæ in Eccleſ. num. 17. Ext. de Conſtit.] Privilegia enim rebus ſic ſtantibus, & cuilibet ordini recte iis utenti ſalva eſſe expedit, Si vero publica neceſſitas, mutatuſve rerum ſtatus in hoc vel illo caſu aliquid mutandum

tandum jubeat aliud dicendum. De reliquo cessante necessitate in suo permaneant vigore [Vid. *Schoock* l. 3. de Sedit. c. 4.] Hinc rectè Ludovicus Nivernensis Flandriæ Comes, postquam multi tumultus gratia Dei extincti, *Brugensibus innovavit privilegia, alia ex iis rescindens, alia verò adjiciens* [Vid. *Mejer* lib. 12. Ann. Flandr.] Vno verbo; *Privilegia*, ad justam & æquam amussim Politicam ponderata, *ab initio aut non sunt concedenda*, aut [nisi evidens Reipubl. utilitas aliter deposcat] *sanctissimè semper custodienda*, & ab omnibus successoribus ex bono Politico animo confirmanda. Certè turbis civilibus non minimam ansam dat, experientiâ teste, quando privilegia, in scripturam redacta, heissen die Brieffe liegen. Boni itaque publici ratione exigente, interdum privilegia, vel populo vel collegiis & corporibus (den Zunfften und Innungen) concessa, ad examen Politicum revocari ab imperantibus debent, & meritò expendendum, an præsentis status ratio exigat, ulteriorem eorum vigorem, necne? Si

Si non, ſubditi citra gemitum, & Heracliti lacrymas immutationes, circumciſiones, aut etiam abolitiones immunitatum æquo animo ferant, quia boni publici ergò; EXPEDIT; quæ famoſa lex in regendis Rebuſpp. tulit hactenus, & adhuc tenet omne punctum à primordio rerum uſque in hodiernum diem, durabitque immobilis uſque ad finem mundi. Probo hic *Schoockii* [l. 3. de Sedit. c. 16.] conſilium Politicum, qui ita diſſerit: Quum nulla privilegia publicę rei, atque ſocietati civili gravia & pręjudicioſa eſſe debeant, adhoc alia tempora alios mores exhibeant; Prudenter fecerit magiſtratus, ſi, minimum quoque decennio, cujuſque tribus privilegia examinet, eaque præſenti tempori aptet. Quis enim exiſtimet privilegia v. g. tributi fabrorum, aut textorum ante centum annos conceſſa, juxta quæ forte iis competebat in Imperio Ariſtocratico-Democratico electio magiſtratuum, omni tempore tutò ſarta tecta præſtari? Potuit fieri, ut reſpub. illa ante centum annos egena admodum fuerit, & præter fabros, textores &c. pauci occurrerint aſſidui, qui

cen-

censum conferre potuerint, atque cum seculo post, fabri, textoresque &c. arte ipsorum minus florente, & obscuriores & pauperiores notentur; in eadem autem repub. multi nobiles, patritii aliique cives classici, qui commodè è suo agitare possint, occurrant; næ, perinquium est, reliquiis quondam florentium fabrorum, textorumque eò, quod in eadem tribu notentur, quæ adhuc diplomata antiquorum privilegiorum asservat, in præjudicium aliorum, qui digniores habendi, potestatem facere eligendi magistratus. Hæc rectè *Schoockius.*

XLVI. *Quintum remedium Politicum* tranquillitatem [a] Rerumpublicarum conservans, *est unio Religionis* & concordia sacra sive Religiosa; id est, ut Divinum Numen uno corde & unâ anima sincerè juxta Sacræ Scripturę cynosuram colatur; nec ullum aliud vinculum atque coagulum est, quod imperantes & parentes reddit unanimes, nisi Vnitas sinceræ & orthodoxæ Religionis. De una Religione exiguum libellum edidit Lipsius qui adjunctus ipsius Politicæ; contra quem Belgicâ linguâ

linguâ ſcripſit *Theodorus Cornhard*, Pictor. Quęnam vero unica vera Religio in ſingulis Rebuſpp. ſit introducenda atque conſervanda præclare expoſuit Pl. Rever. B. Dn. D. *Vrſinus*, Theologus Ratisbonenſis, in aureo Tract. de Verâ & unâ Religione, qui liber, quantivis pretii, merito omnium *Politicorum Terentius Chriſtianus* eſſe, id eſt, quotidie manibus *teri* deberet. [add. *Thuan*. in præfat. ad Hiſtor. & Eraſmi Epiſtola ad Campegium apud *Sleidan*. l.7. Comm. p. 191. Act. 4. verſ. 32. 1. Cor. 1. verſ. 12.] Gallorum proverbium eſt portis Pariſiorum inſcriptum : *Vne foy, une loy, un Roy*; unaque religio plebem reddit unanimantem [*Ammian. Marcellin.* lib. 22.] una fides, una eſt pietas, una eſt colendi Rite Deum ratio; dementia cętera cuncta.

Es iſt gewis der Freundſchafft Kron/
Einigkeit in der Religion,
Der Glaube ſchmeltzt zuſammen die Hertzen/
Es ſey im Ernſt oder im ſchertzen.

Sueci ſemper unam religionem ſervant in

ſuo regno, ideoque quum cives ita concorditer vivant, exteros hoſtes nauci faciunt. Subjiciam hic narrationem de Regina Chriſtina: Regina Chriſtina appulit Stockholmiam die Dominico qui erat primus Octobris 1660 circa veſpertinam ſeptimam, & fuit excepta pompâ admodum ſpectabili, & exploſione tormentorum ante non auditâ. In arce parata habuit ea conclavia, in quibus tempore ſui regiminis ſolita fuit agere. Comitatum ejus conſtituebant, 14. aut 15. Itali, ſi unà numeres 4. aut 5. fœminas & ſacrificulum. Tertiâ die Oct. tradidit ad manus Senatorum regni memoriale, quod continebat duo poſtulata: Primum erat, ut Receſſus, quem ſua Majeſtas anno 1654. Vpſaliæ exhibuerat, & omnes Status ſubſcribendo acceptarunt, in iſta regiminis mutatione ipſi confirmaretur. Secundum hoc, quoniam ſua Maj. mutaſſet religionem, & exinde adverſarii caperent varios prætextus ſuæ Maj. præjudicioſos, quæ tamen juxta tenorem receſſus nemini niſi ſoli Deo teneretur reddere rationem actionum ſuarum, ideo deſiderare ſe, ut
Rex

Rex & Senatus regni illum actum mutatæ religionis per peculiarem cautionem & assecurationem sic explicarent, ut perversę istorum malignorum opiniones Sereniss. Maj. nihil possint obesse. Summa totius memorialis est: Sua Maj. desiderat non tantum confirmationem sui recessus, sed etiam specialem assecurationem, quod mutatio religionis neque plenam perceptionem suorum proventuum impedire, neque ipsam iniquis judiciis ac calumniis incolarum regni Suecię subjicere deberent. Subscripserat manu propriâ sic: Christina Alexandra: Iuxta autē petebatur responsum promptum, & conveniens absque dilatione decisio, ut sua Maj. eò citius reliqua privata Senatui Regni ac Statibus insinuare, vicissimque horum placita ac considerationes recipere posset? Iudicarunt ergo Senatus & Status Regni ante omnia diligentissimè relegendum esse Recessum, in quo invenerunt sequentia: 1. Quod sua Maj. debeat esse libera ab omni subjectione & obedientia, ita ut nemini hominum, sed soli Deo debeat reddere rationem de actionibus suis, tam iis quæ

præcesserunt hactenus, quàm quę post decessum de regno contingere possent, adeoque frui omni ea libertate, jure, independentiâ, quę sibi ex natura conveniunt. 2. quod debeat omnino & pro quovis tempore exolvi curâ & obligatione debitorum, quibus hoc regnum ex qualicunque demum causa implicitum est, quodq; istiusmodi debita regno inhæreant, & per regnum dissolvenda sint, sive agnoscantur æqua sive iniqua. 3. Vt ad suam congruam sustentationem sibi reserventur regiones, civitates & loca commoda, ut Noorpingæ arx & civitas Oelandia, cum Bornholmio &c. Cùm autē hoc memoriale coram Senatu & Statibus lectum esset, Respondit provincię Mareschallus de familia Oxenstirniorum nimis calidè præcipitando: Sibi ex suâ parte videri postulata Reg. Maj. omnino justa & æqua. Idem dicebant cives: Rusticorum ordo fatebatur, quid res erat, nimirum sese minus idoneum ad ejusmodi: res capiendas. At vero deputati Ecclesiasticorum judicabant causam istam majorem gravioremque ut suum sensum super eâ tam citò declarare

possent

possent. Petebant itaque sibi concedi deliberandi spatium. Die sequenti exigebatur ab iis responsum satis instanter, quemadmodum etiam duobus diebus proximis & sequentibus. Verùm ipsi ostendebant, quod regina pro concinnando illo recessu habuerit spatium quatuor aut quinque annorum, indulgeret proinde vicissim ipsis quatuor aut quinque dies. Interim verò intellexerunt iidem Ecclesiastici de cultu Papistico, qui pro devotione Reginæ Christinę publicè fiebat in arce. Cùm ergo die Lunæ qui erat 8. Octobris eorum Deputati illuc vocarentur, protulerunt rationes & causas, quare simpliciter & sine aliqua limitatione recessui de novo subscribere neque vellent, neque possent. Eæ sumebantur ex defectione Reginæ à Religione Lutheranâ: Quando (inquiebant) legimus & expendimus Gustavi primi testamentum una cum Norcopiensi recessu 1654. & Ostebroicensi jure 1617. f. 10. invenimus expresse, quod quisquis à nostra fide ad Papisticam transit, eo ipso debeat excidere totâ hereditate, atque omni jure ac pacis usu intra totum re-

gnum Succię. Sumus quidem omnino contenti, ut sua Majestas gaudeat & fruatur reditibus ac terris sustentationi assignatis, sed non vi recessus sui, verùm propter dignitatem suam & præclara Majorum suorum merita circa coronam Suecicam; Nihilominus oportet recessum suæ Majestatis limitari, ne qua noceat religioni & libertati Patriæ & securitati. Reliqui Status Responderunt suam Majest. velle nobis Ecclesiasticis super eo dare assecurationem, eâ firmitate, quam nos desiderare, aut etiam nostris verbis concipere possimus. Erant tamen nonnulli de nobis qui ad ejusmodi conclusionem ostendebant, facilem fore subscribendi modum. Verùm ego Episcopus Aboënsis opponebam: Non amplius esse fidendum ei, qui in re etiam parva foret dubius & perfidus. Reginam Christinam autem sese obligasse Oeniponti tum, cum à nostra religione discederet, quod velit Romanam Catholicam Ecclesiam, omnesque ei addictos per vim permovere, & incrementis juvare: Proinde minimè nos posse esse certos, quantumcunque se nobis obstrictura esset; præ-

præsertim quum non ignoretur antiqua illa & incorrigibilis maxima : Hæreticis non est servanda fides. Congruum quidem esse, ut ejus & majorum insignia merita & dignitas filię ex magno Gustavo attendantur; sed magis convenire, ut in valore servetur religio, quæ magno constitit ejus avo & patri, illi ut eam introduceret, illi ut eam defenderet; ab illa autem sic est abjecta, ut in ejus persecutionem jurarit: Titulum tantæ filiæ esse quidē magnum & ponderosum argumentum, verum eam jam non ferre nomen à Dn. Patre Gustavam, per anagramma Augustam sed à suo patre novo Romano Antichristo (qui secundum Satanam omnium nostrum & verè Evangelicorum maximus hostis est) Alexandro scil. VII. Alexandram. Deprehendisse nos, quod unitas religionis in nostra patria habuerit perpetuum comitem, Concordiam inter Magistratus subditos& status, quodque nulli hostes externi possint nobis nocere, quandiu unitas in regimine perdurat, qui hanc ipsam prærogativam, quodque hactenus à tot & tam pótentibus hostibus non potuerimus vin-

ci, esse aliud nihil quàm benignissimam Dei compensationem pro eo, quod præ omnibus aliis regnis & provinciis mundi seriò & zelosè egerimus pro religione, nec admiserimus ullam peregrinam. Quod si ejusmodi zelum deponere, & ulli alteri religioni jura pandere velimus, tum certius nihil futurum, quàm ut contentio primum in religione, deinde etiam in regimine consurgat, prout videre licuit in Rege Sigismundo. Quid Papa per Reginã Christinam intendat, id jam satis patere ex hoc, quod ipsa in civitate regia atque ipsa arce & munitione rectà è regione conclavis juvenis Regis idolatriam instituerit, non attendendo, quod ejusmodi exercitium tam privatum quàm publicum in primo articulo Necopingensis Assecurationis in arce Stockholmiensi Ecclesiasticorum privilegiis Regis Caroli Gustavi assecuratione anni 1654. & 1655. datam omnino vetitum sit, unde sequatur, quod omnes istiusmodi recessus Ecclesiastici, confirmationes & assecurationes debeant cassari, si illis exercitiis concederetur locus. Hæc cùm ego Episcopus Aboensis dicendo,

do abſolviſſem notavi quendam Senatus applauſum, quin etiam ſatrapa regni partem cum collegis communicatam; magnas nobis Eccleſiaſticis agebat gratias, promittebatque aſſiſtentiam. Monebamur tum, à Senatu videri conſultum, ut nos Eccleſiaſtici aſcenderemus ad Chriſtinam, & ejus Majeſtati ſeriò demonſtraremus quantum in periculum adduceret patriam per ſuum Papiſticum cultum, in ipſa arce exercitum. Itaque pariter aſcendimus cum noſtro Capite & Senioribus. Archiepiſcopo (qui tum primum advenerat) & Epiſcopo Aroſienſi, & Seniores qui tum fecerunt verbum, ſed nihil peculiare expedivimus illa vice apud Reginam, niſi quod verbis aſperioribus Archi-Epiſcopi adeò exacerbaretur, ut tertium inciperet lachrymari. Et cum Archi-Epiſcopus diceret: Se noſſe artes Papę, eum omnem captare occaſionem, quâ noſtras animas & corpora perdat. Reſpondebat ipſa: Melius eum novi, pro omnium veſtrium animabus non daret vel quatuor thaleros. His ita ſe habentibus poſt biduum confecimus ex inſinuatione Chriſtinæ & con-

sensu Senatus majorem numerum Deputatorum de Episcopis (Senioribus exceptis) & Sacerdotibus ad suam Majestatem. Hinc Episcopus Lincopiensis illi peculiari cum zelo exposuit lapsum à Religione, quodque magno cum scandalo publicè exerceret idololatriam Papisticam contra regni recessus, assecurationes & privilegia, etiam ab ipsamet antehac concessa; sed illa repetebat jus sui Recessus, quod omnino esset libera, nec teneretur ulli hominum reddere actionum suarum rationem; neminem sibi posse eripere illam libertatem, quæ omnibus legatis ubicunque terrarum concederetur. Ego Episcopus Aboënsis reponebam discrimen, quod inter suam Maj. & aliquem legatum esset, & ostendebam, quantum periculi præ omnibus aliis traheret ejus exemplum. Illa Resp. animo satis commoto, nullam esse causam, cur istiusmodi à nobis peteret, sese esse in possessione, in qua turbari à nullo posset, & provocabat ad recessum. Præses opponebat, eam per defectum à religione excidisse omni jure, quomodo ex recessu prætendere posset, siquidè cum suâ Maj. rigidè

gidè agendum esset. Illa contra, se, aiebat, satis per illum recessum munitam, ut quæ absolveretur ab omni curâ reddendæ rationis. Præses vicissim ostendebat, non posse illum recessum omnes alios recessus regni & constitutiones evertere. Subservientes Presbyteri Vpsalienses monebant, quod in suę Maj. recessu expresse inserta fuisset hęc conclusio: Si tamen sua Maj. constans adhæreret religioni; licet postmodum expuncta. Rectè excipiebat illa, cum videretis me ea verba delere, facilè poteratis conjicere rem ipsam. Præses: Non poteramus notare, quam Vestr. Maj. delendi ista causam haberet, quando de futuro defectu ne suspicari quidem licuit. Si itaque V. Maj. aliud fovisset mente, aliud prætulisset ore, fuisset reputandum pro dolo malo, qui vestrę Maj. modò servire nequiret. Tandem cum disputatione & fiduciâ suâ nihil posset perficere, convertebatur ad preces, & promittebat, quod sua sacra continere vellet intra januas clausas, & præter suos neminem alium admittere. Præterea nobis sese obligare eâ firmitate, quam ipsi concipere possemus, quod ne-

minem ad suam religionem attractura sit. Adjungebat etiam si secus faceret, & de facto convinci posset, velle se multari jacturâ omnis juris & prætensionis ad bona suæ sustentationis. Stabat coram nobis erectis manibus, flectebatque nobis poplites quinquies continuatis vicibus & rogabat oculis lachrymabundis, ut hoc sibi indulgeremus. Respondebamus libenter nos indulgere velle, quicquid in recessu continetur; at nihil de religione, & quod per hoc aliàs peccaremus, in Deum, conscientiam nostram, &c. Retulimus autem de his plene omnibus ad Senatum, qui ea valde probabat, & suum promittebat auxilium, quò Reginæ sacra tollerentur. Tandem eò perventum est, ut Regina Christina nolens volens suum sacellum demoliri & sacerdotem cum aliquot Italis utriusque sexus è regno emandare debuerit, id quod contigit feriâ tertia & quarta; conscriptumque est firmum testamentum, quo de conservandâ in terris puritate religionis redditi sumus securi, & postmodum recessus tandem confirmatus, cum hac limitatione, quod itidem jurisdictio Ecclesiasti-

ca

ca per omnia deberet esse Regis & Coronæ; in civilibus vero teneretur sua Maj. nominare aliquem Gubernatorem Generalem ex numero Senatorum Regni, qui habeat potestatem constituendi Præfectos pure Lutheranæ religioni addictos. Ex illo exhibuit se hilariorem, & preteritâ die Solis voluit interesse quibusdam nuptiis. Tantum de Christina Alexandrâ ab Alexandro ex publicis relationibus.

XLVII. Hodie, quia intergerinus proh dolor! dividit Ecclesias; Et in Germania alibique est Roboam & Ieroboam, Ierusalem & Samaria: si summa potestas in republ. non potest subditos in religione dissidentes (ob metum rebellionis) ad unam & veram religionem adducere, in ejusmodi casu necessitatis extraordinariæ est magistratus prudetis, imitari exemplum periti navarchi, qui cum videt ob vim, tempestatis adversæ præsentis, se cursum directum in mari tenere non posse, obliquo & indirecto utitur, vel planè tempestati cedit, ne navis in extremum periculum deducatur. Ideo Carolus V. cum à Clemente VII. Bononie urgeretur, ut Luthera-

theranam religionem armis oppugnaret, suggestionibus ipsius graviter primum restitit, responso ad postulatos; Clementis articulus tali dato: Vt parentum deliria ferenda sunt; ita in civitatibus ac regionibus vitia quędam esse dissimulanda. Observetur inprimis hic regula Christi *Matt.* 13. vers. 28. 29. 30. ad *Esai.* 11. vers. 6. *Matt.* 13. vers. 47. 1. Cor. 11. vers. 19. De zizaniâ tollendâ vid. *Sleidan.* lib. 23. Comm. pag. 742. Hodie quantę concertationes de religione? à quarum eventu plebs & indocta cerdonum manus stultissimo ardore pendet. Hæ sanè omnem bene gerendi rem absorbent occasionem (Vid. *Piccart.* in Observ. Hist. Pol. Dec. 4. cap. 4.) Reformati hodie concordiam cum Evangelico-Lutheranis nostris seriò exoptant: Vnde Serenissimus Hassiæ Landgravius Wilhelmus Cassellis ann. 1661. mens. Iulio Colloquium inter Theologos, Sebastianum Curtium p. t. Marpurgensis Academiæ Rectorem, Ioannem Heinium ab unâ, & inter Petrum Musæum & Ioan. Heinichium ab altera, Lutheranorum scil. parte (præsentibus consiliariis Ioh.

Caspar.

Caſpar. à Doringuenberg, Ioh. Henr. à Dauber, & Caſpar. Frider. à Dalvvig) inſtitui curauit. Sed res optabili exitu caruit, ac æquaminiores & concordiæ cupidiſſimi utriuſque religionis hodie (perperam tamen & ineptè) odioſo & non Chriſtiano nomine *Syncretiſtæ* appellantur. Ioh. *Duræus*, Eccleſiaſtes Anglicanus, putat facilem ad concordiam inter religione diſſidentes fore viam, ſi dogmata, ſine quibus cognitis & creditis ſervari non poſſumus, ab aliis, quæ eo loco haberi non debent, ſeparentur, & omnes in ſimplicitate verborum acquieſcerent, curioſas quęſtiones & gloſſas ſcrupuloſe additas, miſſas facerent. (Vid. B. D. *Calixt.* in Præfat. ad libr. de Bono perfectè ſummo.) Flaccianiſmus ſanè ortus eſt ex inutilibus & rixoſis diſputationibus. Et forſitan tutiſſimum eſſet prohibere omnes ejuſmodi diſputationes, ac præſcribere, ut homines ſolo Catechiſmo contenti, de aliis Theologicis quæſtionibus haut ſolliciti viverent. Cæterum inter Chriſtianos in eruditâ noſtrâ Europa hoc remedium vix in obſervantiam bonam & viridem

per-

perveniet: Fatendum itaque est, quod mutari non potest: Militat hic Ecclesia, in cœlo æternâ vitâ tandem triumphabit. Egregia in rem præsentem vid. in Selectis Epistol. Richteri pag. 118. ubi etiam Calixti mens circa discordias Ecclesiasticas exprimitur.

XLVIII. *Sextum remedium Politicum* ad conservandum ordinem inter [b] imperantes & parentes est *Amor Populi.* Languida itaque manu utantur omnes boni Pastores Populi, imitenturque Pelicanum, qui rostro elicit è pectore sanguinem ad pascendos pullos. *Rex & Grex & Lex* semper hac viâ viguit, semperque vigebit: Bonus & salutaris Reipublicæ Rector, universis civibus sæpe, & plerunque etiam singulis quasi servat, aliisque inserviendo, instar candelæ ardentis, consumitur: SOL IMPERANS non lucet modò, sed fovet, vegetat, animat splendore suo (add. *Dan.* 4. vers. 17. 18. 19. c. *Imperialis* 2. F. t. 52.) Et ut pater aliquis in magna familiâ ad singulos animum

b *Amor erga Populum Respp. in tranquillo portu constituit.*

mumatque oculos adjicit; ita etiam Reipublicæ & Patriç Pater. Quemadmodum enim Paſtor, quatenus eſt paſtor, non ſe, ſed oves curat, quod proprium eſt ejus opus, lac autem & lanam, tanquam acceſſionem quandam percipit;ita etiam Rex Reipublicæ, quatenus Rex eſt, non ſe, ſed rempublicam curare, quod proprium eſt ejus officiũ debet? cui honores & opes, tanquam pro acceſſione, quemadmodum in Evangelio proditum eſt, adjiciuntur; ut is, qui altari ſervit de altari quoque, vivat. De Mexicanis Regibus ſcribit, Lopeſius Gomara, more gentis cum conſecrarentur, eos jurare debuiſſe in hæc verba: Effecturos ſe, ut Sol curſum ſplendoremque ſuum teneret, nubes pluerent, rivi currerent, & terra produceret omne genus frugum. Quod juramentum, quamvis à nemine mortalium, ne quidem à Rege, impleri haut poſſit, hoc tamen adumbrat, quod Reges & omnes alii imperantes, ad amorem parentium conciliandum, pro Reipublicç ſalute excubare, vigilare, &, ſi urgeat neceſſitas, prælia ſuſtinere debeant. Divi Iulii Ducis Brunſvicenſis, ſubditos

inſtar

instar filiorum amantis, symbolum; ita
[b] versibus expressum:

Dum flagrat miseris succurrere prompta voluntas
Officio pereo perditus ipse meo.
Vt volueris rostro terebrans sua pectora adunco,
Vivificat fœtus mortua membra sui:
Vtque suo extincta moriuntur munere tandem,
Dum prabent aliis, lumina grata faces:
Largo sic proprium depascit munere corpus
Dux mitis populi victus amore sui.

Proinde miseranda est illorum imperantium vita, qui se metui, quàm amari malunt; quum nullum majus boni imperii instrumentum sit, quam boni amici (*Tacit.* l. 4. c. 7.) Errat, si quis existimat, tutum esse ibi Regem, ubi nihil à Rege tutum est: Securitas securitate mutua paciscenda: Non opus est instruere in altum editas arces, nec in adscensum arduos colles emunire, nec latera montium abscin-

b *Aliis inserviendo consumor.*

abscindere, multiplicibus sese muris turribusque sepire; salvum Regem in aperto mutuus & reciprocus amor præstabit; qui est unum inexpugnabile munimentum. Certè quem metuunt subditi, etiam oderunt: quem quisque odit, periisse expetit (add. *Tacit.* l. 6. Ann. c. 36. & in Agricola c. 32.) Quid conflavit Vesperas Siculas? Odium Gallorum. Quid excitavit motus Belgicos? Odium Hispanorum.

Non sic excubiæ, non circumstantia pila,
Quam tutatur amor

--Et qui vult amari, oportet, ut languidâ manu imperet; invisaque imperia nemo retinuit diu.

Die Liebe will güte wort hahn
Durch Zwang sie niemand wer-
den kan.

Commendatur ab omnibus Politicis hoc nomine Divus Eberhardus I. Dux Wurtembergicus, qui in convivio Principum, aliis suas opes & imperia jactitantibus, utque idem ipse faceret monentibus, respondit: Se de nulla re gloriari posse, nisi quod

quod ſine metu (referente *Ioach. Camerario* in vitâ Philippi Melanchtonis *Cruſ.* part. 3. Ann. Suev. lib. 7. c. 14.] in cujuſvis ſui civis aut ruſtici ſinu ſomnum captare poſſet. Hinc etiam excelsè memorati Principis ſubditi pro affectu quidem pleniſſimum, attamen minus accuratum conditionale proverbium in ore tum temporis habuerunt: Wen Gott nicht Gott wehre / ſo müſte unſer Herzog Gott ſein. Stephanus quoque Secundus Dux Bavariæ nullum Boium eſſe aſſeveravit, in cujus ſinu ſolus & inermis tuto dormire non poſſet. In ſummâ; Imperium ſine amore imperantium, eſt velut planta ſine radice: Nam ut minima quæque procella arborem nullis radicibus fixam proſternit; ſic leviſſima omnis occaſio ſubditos erga Principes projicit, & à dominis propriis divertit; hincque mutationes Rerumpublicarum. Sanè eſcâ humanitatis, & viſco animi grati animi hominum captantur; ac imprudens eſt ille auceps, qui capiendis columbis tubâ columbarium accedit. Attrebato à Ludovico XI.

Rege

Rege Galliæ expugnato, & in poteſtatem redacto, multi ex civibus maluerunt ſuſpendium ſuſtinere, quàm dicere; *Vive le Roy*, *Vivat Rex.* Franciſcus Alenconius, cum Brabantiæ, Limburgi & Loterii Dux pronunciatus eſſet, Arauſionenſis ei inter ſolennia togam induit, & hæc verba uſurpavit: Hoc principale pallium, quod ſumis arctâ tibi fibula nectendum eſt, ne quis illud dettahere poſſit. Verum Alenconius mox contra Belgas illiberalia agitavit conſilia, Eindoviam, Dunkerkam, Dixmudam intercepit, Antvverpiæque occupationem, quamvis irrito conatu, ſibi ipſi ſumpſit. Vana potiundę Vrbis Antvverpienſis ſpe ita exultavit, ut, quaſi jam re confectâ, jactationi minimè temperaverit,& humero Conſulis Schonhovii ter percuſſo, ſubjecerit: Hæc illa dies erit [erat autem 16. Cal. Febr. A. C. 1583.] quæ inani principatus imagine deceptum adhuc, me deinceps veram rei Belgicæ ſummumque ducem imponet. Mompenſerius, Lavallus, ac Rupifulcandius, facti atrocitate perculſi, intercedebant, & parendi neceſſitatem deprecati,

ut

ut se excusatos haberet, Ducem rogabant. Duce in sententiâ obstinato, cives, quamvis diversitate religionum scissi, tamen conjunctis viribus pro vita, liberis, uxoribus, in communi causa miscent iras, tanto ardore, ut quibus glandes plumbeæ deessent, animis industriam facientibus, nummos marsupiis promptos & dentibus mansos protinus slopetis indiderint, & exploserint. Eventus Gallici hujus negotii hic fuit, ut Dux, emissis 1200. flagitii tam nefarii sociis ipse & gentis existimationem & fidem & denique semetipsum perdiderit. Tandem Dux inglorius è Belgio discessit, & in castro Theodorici 4. Id. Iun. proximo anno ex hac vitâ migravit. [Vid. *Lans.* in Orat. contra Gall. p. 294. & seq.]

XLXIX. *Septimum Politicum remedium* cives, eosque, quibus obsequii gloria relicta est, in tranquillo statu conservandi est [a] *Nationis & gentis paritas.* Experientia etenim testis est, quod subditorum mores diversi, animorum quoque divor-

a *Nationum diversarum sub uno sceptro viventium Pacificatio conservat Resp.*

divortium conciliare plerunque soleant. Ita v. g. quum Sororis Francisci Galliæ Regis neptis desponderetur Wilhelmo Principi Clivensi, alienior fuit puella, non tam suo quodam, aut illius contemptu, quàm susurrationibus & contemptu quorundam, qui Germaniam ut agrestem atque duram præ Galliæ delitiis & amœnitate summa despiciebant [vid. *Sleidan.* l. 13. Comment. pag. 381.] Quis Hispanos & Gallos studiis & moribus invicem contrarios, sub uno sceptro continere valeret? ut frustra sint Reges & Principes, qui Monarchiam universi Orbis Politici meditantur, imò somniant. Gallorum & Hispanorum ingenia, adeò contraria, quidam cùm considerarent, dubitare cœpere, an utriusque gentis soboles eodem naturæ ordine gigneretur in mundum. Gallum vides præcipitem in dispiciendo, sed instituti nihil tenacem: Hispanum autem tardum, sed minima quæque examinantem. Galli in deliberationibus nihil moventur strepitu, ad prandia etiam de rebus gravissimis aures præbentes: Hispani secessum quærunt, & muscæ

præ-

prætervolanti meditabundi irascuntur. Non animi tantum & corporis est inter has gentes diversitas, sed etiam vestitus: Gallis turgent caligæ, Hispanis thorax; collare Gallis anterius, Hispanis anterius constringitur; Galli thoracem constringunt à summo globulo ad imum; Hispani ab imo incipiunt; Galli thoracem postremo iniiciunt humeris; Hispani primò: In victu quoque magnum discrimen: Galli jentant, prandent, merendant & cœnant; Hispani bis reficiunt corpus: Gallis fruges & poma mensam claudunt; Hispani aperiunt: Galli saturi deambulant; Hispani sedent dormiturientes: Galli confabulantur per mensam; Hispani vix verbum proferunt: Galli per plateas faciunt complures unam frontem; Hispani terni nunquam plures incedunt, sed subsequuntur: Galli eundem servant ordinem; Hispani extimos amant ordines, quos per vices in medium convertunt: Famulus Gallis pallium & ensem fert; Hispani famulorum etiam enses: Galli gesticulabundi per plateas garriunt; Hispani silentes componunt corpus: Galli operosi sunt in salutatio-

nibus

nibus ; Hiſpani verò graviſſimè illis defunguntur. Solche unterſchiedliche Leute ſitten und Geberden wie könten die unter einem Zepter Cron/und unter eines gouverno eine politiſche harmoniam machen; weil wiederliche Köpffe ſchwerlich unter einen Huet zubringen. Ex diuturnis bellis inter Anglos & Scotos natum Politicum odium, tandem (uti etiam inter Hiſpanos & Anglos) capitale & hæreditarium factum eſt, quod etiam nulla ſuperiorum Regum amicitia , vel cognatione aut fœderum tabulis extingui potuit. Quanquam enim mortua Eliſabetha jure ſanguinis Iacobus Scotiæ Rex , Diadema Regium Londini ſuſcepiſſet, mox tamen in novelli Regis necem conjuratio detecta eſt , orta ex innato Anglorum contra Scotos odio. Hinc prudenter Iacobus VI. Rex nomen *Magnæ Britanniæ* Regis hac maximè de cauſa adſumpſit, ut animos invicem abalienatos communi nomine ſociaret, & ſimul Scotos demulceret, aliter torvum viſuros , ſi ille in titulis Angliam Scotię anteponeret.

K Iacobi

Iacobi hujus Sereniſſimi exemplum imitentur omnes Reges & Principes, qui ſubditos, moribus ſtudiiſque contrarios, in manu ac poteſtate ſua habent. Interim tamen non nimiam, quæ exitialis, ſed moderatam inter ſubditos diffidentiam, credulitati oppoſitum, & Civitates conſervantem, omnibus Politicis Rectoribus de meliori nota commendamus. Magni nominis Politicus ita de hac re: Princeps diffidentiam & invidiæ ignem inter ſubditos ſpargat: Status Principis eſt *Cantus Muſicalis*; Proceres ſunt *Notæ majores*, Magiſtratus ſive Miniſtri Reipublicæ *Minores*; Mercatores repræſentant *Minimas*, & Plebeii *Semiminimas*: *Claves* quæ harmoniam componunt, Leges ſunt. Directorem hujus Muſices Rex vel Princeps agit. Hic diſcordantes corrigat, aliquando cantum mutet, illumque, quoties res poſtulaverit, artificiosè diſſonantem per contraria *ſemitonia* reddat. Hæc ille. Non verò eſt, ut per illam contrarietatem factiones & bella civilia inter ſubditos intelligas: Sed hoc volo, quod diffidentia quædam ſive ſuſpicionis umbra inter ſub-

ditos

ditos artificio Politico nutrienda. Hac enim ratione invidia, inter illos excitata, omnem machinationem contra Regis aut Principis perſonam impediet ; utpote quum non rarò magna inter cives confidentia, unionem producat, quæ audaciam inde excitatam in rebellionem , quâ datâ portâ, convertit, contumaciæque feneſtram aperit. Cautus medicus in quodam corpore febrim nutrit, ut illo calore interno frigiditatem humorum peccantium corrigat. Sicut Theriaca, ex multis herbis contrariis compoſita, à veneno præſervat, ita Reſpublica à ſuſpectis & contrariis, nec ſibi fidentibus ſubditis conſtituta Salutem Principatuum conſervat. Ipſa Mundi machina per diverſas quatuor elementorum operationes ſuſtinetur. Veneta & Genuenſis Reſpublica tacitam animorum contrarietatem inter familias veteres & recens natas obſervavit. Venetiis plebs in partes dividitur, alii Caſtellanii, alii Nicalotæ appellantur, qui ſtato die cum maximo ſpectatorum applauſu in conflictum deſcendunt, pugniſque acriter decertant. Non tantum intra Civitatis viſcera

hoc Politico-Statisticum remedium utile; Verùm etiam quoad exteros

Semper habet comitem vis metuenda metum.

Tutissimas reddit societates mutuus metus, quam, qui timentur, ipsi timent, quippe qui eam violare cupit, dum ambigit an superior esse possit, absterretur [*Thucyd.* l. 3. Bell. Pelopona. cap. 2.] Expertis invicem Parthis Romanis, cum Crassus atque Pacorus utrimque virium mutuarum documenta fecissent; pari rursus reverentia integrata amicitia (*Flor.* l. 4. cap. 11. add. l. 4. cap. 2.) Hinc *Tacitus* (L. de M. G. cap. 1.) pereleganter ait; Germaniam à Sarmatis Dacisque mutuo metu separari. Und helt ein Schwerd das ander in der scheiden. Præclarè ait *Seneca* (Epist. 95.) *Societas nostra lapidum fornicationi simillima est, quæ casura, nisi invicem obstarent, hoc ipso sustinetur.* Pœnorum hostium imminens metus veterem Romanorum disciplinam feliciter continuit (*Flor.* lib. 3. cap. 17.) qui ibidem addit. Vltimos 100. annos tertię ætatis

tis Populi Romani hac ratione fuisse aureos. Simulac enim remotus fuit Carthaginis metus, non gradu, sed præcipiti cursu à virtute descitum, ad vitiaque transcursum (*Vell. Patea.* lib. 2. cap. 1.) Hinc prudenter Scipio Nasica pronunciabat, servandam Carthaginem, ne, metu ablato æmulę urbis, Luxuriari felicitas Romanorum inciperet (*Flor.* lib. 2. cap. 15.) Græcia externo Persarum metu soluta, arma in se convertit, & tamdiu se mutuo attrivit; donec Macedo eam subjugaret (vide *Thucididis* Bellum Peloponnesiarum in totum.) In sacris quoque [*Iudic.* 3. vers. 1. & seqq.) Dominus per Iosuam non omnes impios è terrâ Sanctâ exterminavit, ne ad virtutem stimulus deesset Israëlitis. Hactenus cum Rege Galliæ (qui in Pace Monasteriensi inter Ordines Imperii, uti Rex Suecię, haut receptus) pacem Germaniæ conciliavit, mutuus metus, & retinendæ Alsatię studium. Mutuus metus etiam Fœderatum Belgium ab invasione Hispanorum custodit. Foris pacem firmam si haberemus, nec amplius nobis exteri essent metuendi, de Republicâ

Imperii prorsus actum esset; adeoque exterorum gladius nostrum gladium in vaginâ reconditum continet, quo alias in propria sæviremus viscera. Quod vero tyrannicam diffidentiæ inter imperantes & subditos zizaniam concernit, ex illa propullulant venenati fructus, Nascuntur inde sinistrę suspiciones: Post alter alterum metuit? Hinc incredibilis animorum alienatio, & incivilis æmulatio, quę omnia tum verba, tum facta, quam potest, pessimè interpretatur, bonamque intentionem in deteriorem commutare gaudet. Vbi tabes hæc animos semel occupavit, vix ei peritissimi medici medelam afferunt: Quicquid enim permiseris, quicquid donorum æmulo contuleris, semper adhuc increscit suspicio; utpote semper verita, ne quis sub specioso hoc velamine lateat dolus, ne quod preciosis hisce lancibus & sapidis eduliis immixtum sit toxicum & aconitum. In summa; boni Rerumpublicarum gubernatores limites in hoc articulo non excedant, credendo vel *omnibus*, vel *nulli*. Vt autem varii generis & diversarum nationum homines, Rempublicam inco-

incolentes, intra tranquillitatis terminos contineantur, dent operam Statistę (1) ut amicâ consuetudine animi eorum unian-tur per justum ordinem ac morum bonorum disciplinam. (2) ut suarum rerum tantum satagant, publicarum incuriosi; & quam quisque norit artem in hac se exerceat. (3) Vt sint orthodoxi Christiani, non hęretici (*Vid. lib.5. C. de Haret. & Manicha.*) & qui talem religionem profitentur, cujus capita tranquillitati publicæ nociva; aut apertè blasphema, qualia sunt in Papalinâ religione Iesuitarum axiomata v. g. de fide hæreticis non servanda, de obsequio magistratui, à Papâ excommunicato, negando &c. Ita quoque Arriani, Sociniani (ab infausto Fausto Socino, Italo, ita dicti) Anabaptistæ, Enthusiastæ & phanatici Spiritus homines, quos Quackkeros vocant (quorum infinitus numerus Anglię Angelicā quasi faciē facile corrumpere posset) ex omni bene constitutâ Rep. procul ejiciendi. Boni peregrini recepti, virtute clari, & omni exceptione majores quin post longioris temporis ex-

perimentum etiam ad honores admoveri possint, nemo Politicorum in Politicum vocat dubium; id quod etiam passim in nostra Germania tanquam quintum Evangelium practicatur. (4) Porro cavendum, ne provinciis bello subactis preficiantur peregrini rectores, ut eò placidius maneat obsequium. Christianus I. Rex Daniæ & Suecię, Sueciæ Regno excidit, dum peregrinos, contra pacta, Suecis prefecit. Meürsius (lib. I. Hist. Dan.) hoc annotans, egregiam addit margaritam Politicam: *Gens quæq; paulo erectioris animi, eo planè est ingenio, ut imperiis suorum haut gravatè morem gerat; externorum irritetur: Et cum se de fide eorum dubitare ostendit Princeps, eam facilè per occasionem exuat.* Cum quo concordat Q. *Curtius*, inquiens, Alienigenam dominum nemo libenter pati vult, & suis quisque paret placidius [lib. 6. cap. 3. & lib. 7. cap. 8.] (5) Curet etiam Vir Politicus ut alienigenæ legibus ac moribus indigenarum ritè atque decenter se accommodent. Insuper, (6) juxta cynosuram Iuris gentium, quia peregrini homines sunt, & juris

ris civilis, quia reip. communia onera sustinent, humaniter quoque ac civiliter tractandi (Vid. *Levit.* 19. vers. 33. 34.) Denique (7) securitatis & tranquillitatis publicæ interest, ut peregrini, qui vi armorum subacti, exarmentur. (Vid. *Liv.* lib. 4. cap. 10. lib. 5. cap. 27. *Cæs.* lib. 2. de B. G. cap. 13. & cap. 31. & pluribus *Schoockius* l. 3. de Sedit. c. 14.)

L. [a] *Octavum Politicum remedium* Tranquillitatis Rerumpublicarum est, *ut Nobiles* genere & virtute simul, aut virtute tantum tales, *gubernaculis Rerumpp. admoveantur*; *& ut ignobiles*, quales sunt mercatores, artifices mechanici, operarii & rustici, *commerciis, artificiis aliisq; laboribus semper occupentur*. Quod nobiles attinet, in Regio & Aristocratico imperio, aliisq rectis Rebuspp. exactissimè illud ipsum observari debet (add. l. § 3. D. *de Muner. & honor.* §. *ult. Præm. Instit.*) ut adeò *Ludovicus* Rex Galliæ non bene rem gesserit, dum sartorem pro Feciali, tonsorem pro Legato, medicum pro Can-

 cellario

a *Octavum Politicum remedium ad tranquillandam Rempub.*

cellario habuit: contra verò Philippus II. Rex Hispaniæ rectè putari, dicendo; honores in homine inepto, ut cibos delicatos in malo stomacho corrumpi (Vid. *Lans.* in Orat. pro Hispan. pag. 245). In scenam nemo prodit, nisi histrionicam probè meditatus; nemo fidibus ludit, nisi Musicam teneat; quanto magis oportet eos, qui gubernacula reip. capessunt, qui consilium, qui opem innocentibus pollicentur, necessariis ad rempubl. pertinentibus artibus antea exornari. In Democraticis vero Rebussp. etiam artifices mechanici (Schuster / Schneider &c.) muneribus Reipublicæ præfici solent, ut passim in urbium Germanicaum regimine observare licet. Fuggeri Comites incrementa sua debent texturæ & lanificio: Unde Carolus V. Imp. Francisco I. Regi Galliæ, Lutetiæ Parisiorum aurifices eorumque aureos labores ostentanti, referente Zingræffic, suggessit: **Es were zu Augspurg ein Weber / der könne das alles mit bahren Golde bezahlen.** Inprimis verò ad turbas evitandas Reges

& Prin-

& Principes caveant, ut illos, quos ad magna & excelsa munera evexerunt, haut contemnant, aut injuria afficiant. Non satis erat Sophiæ Iustini uxoris ut Narsem ex Italia revocaret, sed domum reversum probris quoque afficiebat, dicens: Ideo se eum revocasse, ut ipse quoque cum cæteris Eunuchis fila columque traheret. Quare irâ percitus Narses, Alboino Longobardorum, Regi author erat, ut ipse Italiam occuparet; quod etiam factum (*Vid. Machiavell.* l. 1. Hist, Florent. pag. 12.) Quantum damni ceperit, Iohannes Episcopus Hildesiensis, quod Burchardum von Salder aliosque Nobiles Diecæsis Hildesiiensiis offenderit vid. Letzner. (in Chronic. Daselens. lib. 2. cap. 18. & 19.) Quod vero reliquos illiteratos & infimæ sortis homines concernit, quilibet in statione sua duro & improbo labore divitias, victum & amictum sibi suisque quærere debet, ut Reip. quasi cælum semper maneat serenum. Post lapsum humani generis Oeconomica lex, omnes mortales obligans, est à DEO O. M. po-

sita: *In sudore vultus comedes panem tuum.* Hinc patrimonium otiosi non potest conservari, propter dentes familiæ, qui otiosi esse nolunt, sed quoditie illud absumunt. Lutum, nisi tundatur, non fit urceus; & qui vitat molam vitat farinam; quo pertinet fideicommissum: *Rogo te, ut prædia diligentia tua cures* (l. 11. §. 8. de Legat. 3). Secunda fortuna & otium cum pace contumeliosos reddere subditos, censet Aristoteles (l. 7. Pol. c. 15.) Laborando vero, arando, navigando, artes liberales & illiberales, sive mechanicas, indies exercendo, tuta & tranquilla præstantur imperia. Constat sanè inter omnes Politicos, quod negligentia semper habeat comitem infelicitatem. Non votis neque suppliciis muliebribus auxilium Divinum paratur, vigilando, studendo, bene consulendo, laborando prosperè omnia cedunt. Vbi verò socordiæ tete, atque ignaviæ tradideris; necquicquam DEVM implores, iratus infestusque erit.

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus,
Vt capiant vitium, ni moveantur aqua.

Om-

Omnibus itaque vitanda improba Siren Desidia; quum homines nihil agendo male agere discant. Periphanus Ribeira Alcalæ Dux dicere solebat: *Negotia difficilia tanquam facilia; & facilia tanquam difficilia tractanda esse; ne facilitas negligentiam*, & *difficultas desperationem adducat.* Et Livius Fincke von Gratz cuidam scholam Salernitanam laudanti dixit: Illam esse optimam sanitatis regulam, quam DEVS præscripsit Gen. 3. v. 19. *In sudore vultus vesceris pane tuo.* Imo qui nihil agunt, mortui ambulant inter vivos, & natura ipsa quærit, non solum in negotio rectè, verum etiam in otio honestè versari (*Aristot.* l. 8. Pol. c. 3.) O salvam Rempublicam, in quâ etiam illi, qui chiragra & podagra affliguntur, laborant. Ac quibus ingrata est illa Hippocratis confessio: Medicè vivere, est pessimè vivere; adhibeant remedia hæc: laborem temperatum, bonam diætam, frugalitatem, & temperantiam. In summa: Sicut aves ad volatum, equi ad cursum, ad sævitiam feræ gignuntur; ita hominibus proprius & innatus est animi & corporis labor. Quod

adeò obtinet, ut non valeat juramentum de non laborando, tanquam contra jus divinum & bonos mores (*Stracha.* de Mercat. p. 3. n. 37.) In Polonia actio furti triennio præscribitur, ut imputent suæ pigritiæ omnes desides & lenti, quod in sui damni recuperatione minimè curaverint vigilare, per constit. Casimiri M. an. 1368. fol. 31. Et quamvis Deus O. M. nobis absque labore largiri bona possit, quibusdam etiam largiatur; tamen id quodammodo extraordinariè & miraculosè contingit, ut sub regulam artis non cadat (*Bornitus* de Rer. Sufficien. l. 1, c. 1. Qui itaque & naturales & industriales divitias à Deo expetit, otium fugiat, bonisque negotiis intentus fortiter laboret, simulque hosce Loniceri jambos semper ante oculos habeat:

In Vere qui deambulationibus,
Æstate sed piscationibus vacat,
Dehinc in Autumno aucupio est deditus,
Lugebit iste Hyemem famelicus asperam,

Amplissima Civitas Amstelodamensis securior præ aliis Civitatibus seditionum esse potest, quod omnes fermè inquilinos

cò

eò invitet Mercurius. Cum verò & magno pretio domum conducere debeant, & mensæ splendor plurima exigat, quotquot ibi degunt, aliis omnibus rebus relictis, atque incuriosi Reipubl. duntaxat mercaturæ, aut artis exercitio incumbunt. Piè & prudentissimè quoque pauperibus provisum est: Nam, validis non permittitur stipem emendicare; sed aut urbe ejiciuntur, aut compinguntur in ergastulum, ut laborando victum sibi acquirant [Vid. *Schoock.* l. 3. de Sedition. pag. 726.] In aliis vero urbibus, ubi talis ordinatio politica non occurrit, per otiosos turbæ levi negotio concitantur, si illi, quibus otiari licet, nesciant otium suum honestè dispungere. In summa; uti natura humana duris laboribus instruitur; ita per otia torpentia fatuatur; Civitasque negotiosa, si negotium cum otio commutat, statim eversionem, aut status mutationem patitur. Plebs itaque otiosa, semper in rerum innovandarum desideriis vivens bonis negotiis intenta, à malo publico detinebitur, illudque facere desinet; utpote quum bona negotia, ac victus copia per illa

quæsita

quæſita, ſint compedes, quibus conſtrictus populus in quieto obſequio continetur. Nullarum proinde artium ceſſet induſtria, validi mendicantes & ignavi, qui aliis graves inſtar fucorum alienis laboribus paſcuntur domo diſciplinæ (quam vocant) includantur, aut ſub pœna inediæ & flagrorum ad operas præſtandas cogantur. (add. *Syrach* 33. 25.) Providendum inſuper eſt, ut tenuiores ex civibus commodam laborandi occaſionem ſemper offendant. Quod ſi frigeant artes mechanicæ, indeque Segne otium enaſcatur, provideant magiſtratus (ſi nulla occaſio belli ſit præforibus) ut opera publica laborioſa, reipublicæ multum utilia v. g. foſſarum ductus, munimenta *&c.* fiant, quo plebs ejuſmodi laborum exercitio victum & amictum ſibi parare queat. (vid. *Septalius* de Rat. Stat. l. 2. c. 22. Hac ratione Rex Herodes plurimas conjurationes & ſeditiones evitavit (*Ioſeph.* l. 15. Hiſt. Iud. c. 13.) Pauperes verò Senes depontanei, orphanique impuberes, qui laborando ſe ſuſtentare non poſſunt, in Gerontocomiis & Orphanotrophiis alendi ſunt.

ſunt. Sit tamen & hic modus in rebus, ne, ubi multum in pauperes erogatur, multi ex plebe operarii die auß der Hand in Mund leben / prima ætate ad matrimonia provolent. Hi enim plerunque liberis non provident, quod certò ſibi perſuaſum habeant, eos à ſuo exceſſu in orphanotrophiis eſſe educandos, quum tamen hac ratione tenuioribus civibus grande onus accreſcat, dum ad ſuſtentandos orphanos eleemoſynas conferant. Porrò ut ſinguli cives labore manuum bene & feliciter vivere queant, ferendæ & ſevere exercendæ ſunt à ſingulis magiſtratibus ſumptuariæ leges, quoad luxum in conviviis, compotationibus, & corporis veſtitu. Præclare in rem præſentem *Schoockius* (l. 3. lib. 3. de Sedit. c. 18. in fin.) *Quam optandum foret, ut leges ſumptuariæ ferrentur, atque latè ſeverè obſervarentur; ſimul magiſtratus exemplo ſuo eaſdem roborarent; nihil concederent liberis & domeſticis ſuis, quod non pariter licitum eſſet omnibus: Nequaquam verò audirent uxores ſuas, more ſexus ſequioris ſæpius ni-*

nimium quam superbientes, ac proinde intercedentes adversus illa, quibus prudenter contra fastum, lasciviam atque otium provisum est. Hæc ille. Noribergæ, Lubecæ, Bremæ & in plerisque Vandalicis Civitatibus ejusmodi sumptuariæ leges magno Rerumpub. bono exercentur; quare hoc non alibi in bonum deducitur usum? Non tantum autem segni otio subditis interdicendum, sed etiam popinis & tabernis vinariis, atque cerevisariis, Den Wein und Bier schencken / ne vitio voracitatis & ebriositatis contracto, œconomicam diligentiam omittant, bona sua dilapident (Alles durch den Kragen jagen) atque ita vitam veluti pecora, quæ natura ventri obedientia finxit, transigant. In genere quidem reprobatur immoderata bibendi consuetudo lege Imperii publica in Comitiis August. de anno 1500. 1530. & 1548. Sed hæ sanctissimæ leges non plus vigoris habent, quàm nix in tectis adversus rectos Solis radios. Es vertrincken heute mehr in den weinglaß / alß in der see und Flüssen.

Paulus

Paulus Ghirlandus (in Tract. de Sortileg. c. 13. n. 3.) dicit, secundum quorundam opinionem animam habitare in sanguine; & propterea Normannos, Anglos & Polonos multum bibere; ne contingat eorum animas habitare in sicco. (Vid *Gloss.* ad c. Moyses. caus. 34. q. 2.) Ast sit modus juxta

Taurus habet certas potandi tempore leges;
Sic equus, & liquidus quam vehit aër avis.
Sed nos divinâ qui cum ratione vigemus,
Cur Venus & Bacchus nocte diéque tenent?

Magistratuum itaque officium quoad subditos hic est, [1] Ut ipsi sobrio exemplo hic praeeant. Turpe sane est legere in historiis, quod Comes quidam Werdenbergẽsis libis dulciariis Albeccensem Comitatum insumpserit (Felix Faber l. 2. Hist. Suev. c. 4.) Et quod Domina quaedam Pfullendorfensis meris truttarum jecinoribus arcem & oppidum Pfullendorf abligurivérit (*Crus.* Ann. Suev. p. 2. l. 9. c. 14.)

[2] Ne

[2] Ne numerus potantium & confabulantium in popinis sit in conclavibus nimius [3] Vt æstivo tempore ante Solis occasum, aut hiberno tempore ante horam octavam, (Genevæ nonam) vespertinam (wen die Zapfen ronde gehet) quilibet domum se conferat. Dantisci hac de re ita statutum: Daß niemand des Abends länger als umb zehen Uhr Volck sitzen haben soll / bey fünff guten Marcken (willkühr dee Statt Dantzig. part. 3. cap. 6. art. 5.) Groningę similiter statutum: Dat niemand Beer tappen sal toe Kopfe by Nachten länger dan tot tyn uhren toe off als men/Ruemstrate luedet *&c.* Ende nemand sall länger sitten blyven yn Tavernen dan thoe tyn uhren / thoe offte als men Ruemstraete luedt. (*Statut. Groningens.* lib. 5. c. 45.) [3] Nec inutile porrò est, ut hac fini cauponarum observatoribus libera potestas sit intrandi visitandique conclavia in quibus compotatores

tores Cereris Bacchique certaminibus ſtrenuè invigilant. Hoc modo quiſque intra induſtriæ cancellos domeſticos coercebitur, & conſpirationibus, quæ nihil aliud ſunt quàm via regia ad tumultus & ſeditionem, obviam ibitur; Inſimul anſa ad miſeram & gravem præciditur pauperiem, quæ per ejuſmodi compotationes & helluationes ſolet accerſi. Lycurgus ut ſuis Spartanis permiſit conviviis intereſſe; ita præcepit *ſine face* domum eundum eſſe, ut refert *Xenophon* (de Republica Lacon.) & *Plutarchus* (in vit. Lycurg.) In ſumma ſubditorum deſiderio manus ſufficiunt, nihilque habentibus hac ratione nihil deerit. Corycius apud Virgilium

----qui rarum in dumis holus, albaque circum
Lilia verbenaſque premens veſcumque papaver,
Regum æquabat opes animis---

Si dat oluſcula, Menſa minuſcula,
Pace referta;
Ne pete grandia, lautaq; prandia,
Lite repleta.

Si

Si habes domum, escam, potionem, quid ultra desideres? Vom kleinen Tische und Brünlein ißet und trincket man sich auch satt.

Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensâ tenui salinum, Et;
---Bene est, cui Deus obtulit
Parca, quod satis est manu.

Eß haben die Alten/ wolmeinentlich beyden hohen Aifften/ da man die Chartaten Häusser und Corleyen stuben gehalten/ pein iungen volck als den Chor-schülern und andern Gesindlein einbilden wollen/ das einer mit dem andern in Fried ünd Einigkeit/ das Charthaten Hun und Corlien-speck : das ist saltz ünd Brott verzehren solt. O wie wohl schmeket und bekömpt einem saltz ünd Brott in Fried und Einigkeit gessen/ und darbey ein gut unversehrt Gewissen haben/ ait *Letzner* [l. 5. Chron. Dassel. part. 1. c. 28.]

LI. No-

LI. *Nonum conservandarum Rerumpp.*[a] in quieto præsenti statu *remedium est Prohibitio conventiculorum.* Notarunt jam pridem prudentes & rerum gnari Politici, quod in Rebuspp. ubi admodum difficilis est coëundi facultas, rari existant tumultus in seditiones erumpentes. Ita quod Venetiis raræ seditiones fiant, causam hanc esse putat Ioh. Boterus, Italus acutissimus quod interfluentibus passim aquis (*canales* vocant) in multas veluti partes divisa sit civitas; quo medio seditioso populo citò coëundi facultas est adempta (add. *Forstner.* in Hypomnem. Polit. 7.) Inprimis itaque ii, qui ad clavum sedent, & cum imperio sunt, summâ ope nitantur atque provideant, ut cætus illorum, qui turbido imperio & rerum novarum cupidi existunt, vel impediant, vel disturbent. Quam prudenter in hoc articulo rerum incivilium sese gesserint prisci Romani, videre est in Posthumii consulis oratione apud *Livium* (lib. 39. cap. 15.) extatque de prohibitione ejusmodi suspectorum conven-

a *Frequentium Conventiculorum prohibitiones etiam tranquillas reddunt Respp.*

venticulorum *aurea Politica Lex* 15. *C. de Episc. & Cler.* quam firmiter memoriæ inſcribere debent. Centoculo Argo oculatiores Statiſtæ Chriſtiani. Inprimis autem cavere debent magiſtratus, ne cives nocturna celebrent conventicula. Quum anno 1663. Ioannes Schulenburgius, iteratâ vice Groningæ ſeditionem moliretur, tempore nocturno in hoſpitio, quod vocatur, der Palm/ convenerunt ipſius ſocii, ubi, collationibus (quas vocant) largiter à Schulenburgio datis, hilares non rarò ſumpſerunt noctes, in tantum, ut bene potus Tribunus Plebis ſive Ædilis Gerrit Hermenß aliquando ad alios factioſos convivas de Schulenburgio dixerit: Ditiſt een Mann'/ dat y nich werdig ſyen ſyne ſchuchriemen opte loſſen. Providus circumſpectus & quietis publicæ amantiſſimus magiſtratus, metuat etiam, tutos aliàs, ſolennes ſacros conventus, ne illorum occaſione aliquod monſtrum in Rebuſpp. oriatur. Ita anno 1602. Sabaudus Genevam, quum omnes ſeſe ad Sacram cænam, in feſto Nativitatis

Serva-

Servatoris ſumendam, præpararent, Scalis artificioſiſſimis, quæ adhuc in armamentario adſervantur, aggreſſus, Vrbis potiundæ firmiſſimam ſpem (in deſperationem deſinentem) conceperat. Superiori ſeculo *Rudius*, Ioannis Daniæ Regis Dux adverſus Suecos, *Olsburgum* nocte, Servatoris noſtri feſtum natalitium antecedente, feliciter occupavit. [Vid. *Meurſ.* l. 2. Hiſt 4. Dan.] Natalitia Chriſtiana Otto quoque Imp. anno 980. cruento & ferali convivio, cui ſeditioſi & turbulenti Italicarum familiarum Principes intererant, celebravit. Cæterum armatâ cohorte introeunte, menſamque cingente ejuſmodi male feriati & turbidi homines per carnificem necati, apud mortuos cœnarunt. Wallenſteinius quomodo conjuratos an. 1631. Ægræ in Bohemiâ in Conviviũ invitarit, & ibi trucidatus fuerit, ex Brachelio & Theatro Europæo conſtat. Non poſſum non hic etiam monere, quod, ad prohibenda ſeditioſorum conventicula, inprimis campanæ Sacro-ſanctorum, templorum probe ab æditiuis ſacrarum ædium ſint obſervãdæ, ac probè à ſonitu in-

solentium custodiendæ. *Vesperæ Siculæ*, sub campanę signo, ad vespertinos hymnos, Gloriosissimum Servatoris nostri Resurrectionis festum annunciantes, sunt exortæ. Hinc Turciæ Barbarus Imperator per amplissimum Imperium campanarum usum & à Christianis & à suis abstulit, ne congregarentur adversus obsequium, ac rebellionem excitarent, teste *Renato de Lusinga* [in Tract. de increm. conserv. & occas. imperior. add. *Minister. Richelii* l. 5. cap. 27.] Vnde fortassis rationem sumpserunt artis militaris periti, qui in obsidionibus urbium, campanarum & horologiorum usum prorsus tollunt, ne forte hostes facilioris invasionis ansam signo dato, arripiant, attestante *Besoldo* [de Iure arteque belli pag. 152.] ubi allegat *Stumpfium* [lib. 12. Chron. Helvetic. cap. 34.] ita scribentem **Einß haben die Baßler auff heutigen Tag im steten und immer wehrenden Gebrauch/ nehmlich/ das alle zeitt-Glocken der gantzen statt gemeiniglich ein stund eher oder früher schlagen/ dan alle**
andern

andern uff dem Lande; also/so es in andern Städten zwölffe/schlägt es zu Basel eins &c. dieses aber soll ein ewiges Gedenckzeichen sein eines Mördlichen Vberfalß auff eine zeit über die Statt Basel zugericht / da ezliche ihre Feind bey Nächtlicher weill umb die zwolffte in die statt eingekommen / und Ihnen ihre Kundschaffter in der statt die Pforte geöffnet haben solten: Alß aber die Feind heimlich und still in die statt kommen/ und gute weill auff der Offnung der Porte umb die zwölffte stunde warteten da schlugen alle Glocken eins: damit hatten beyde die Feind ūnd Verräther auß Gottes Ordnung ihrer bestimbten zeitt gefehlet &c. Superiori seculo Burdegalensibus & incolis Aquitaniæ campanarum usus ademptus, ne ad excitandos motus signum dare possent [Vid. *Sleidan.* l. 21. Comm. pag. 649.] In Ordinatione Wurttembergica [Tit. Daß kein

Gemeind *&c.* cautum. Es soll niemand die sturm anschlagen / leuten oder zuthun anrichten / es were dan ob Feuer aussgienge. Elegans etiam est circa hanc rem Politica constitutio Ordinationis Tyrolensis [lib. 9. tit. 11.] in verbis: Die Glockenthürn mitt verschlossenen Thürn zversehen / zu Verhütung strumbs-und Glocken straichß / *ubi etiam cautum*; wie schlüssel zu Glocken ünd andern Thürnen verwahret werden sollen. *Groningæ ita cautum*: Ne ghien Man en Moet anslaen die Noodtklocke omme yeliger Lüde sacken willen; sunder alliene von Noode von Brande / ende van Noodtsacken onser vianden von Büten / sunder Orlofe des Borgemesters offte zwie Raedlüden (lib. 4. Statut. Groning. cap. 34.] Gandavi turris *Bellafort* continet in se campanam horarum nunciam, cui *Rolando* nomen, undecies mille pondo gravem, Olim armatis collegiis sæpius quæ classicum sonuit. Hæc

Hæc inſcriptio eſt in ambitu:

Rolant/ Rolant/ als ickfleppe dan iſt brant/
Als ickluye / dan iſt Oorloge in Vlaenderlant.

Kærius in Flandria. Golnitz. in Itiner. p. 19. De Monſpelienſi civitate vid. eund. Golnits. l. c. p. 514. Hinc non poſſum probare nonnullorum Londinenſium Anglorum morem [nunc abolitum] qui [referente *Hentznero* in Itin. Angl. pag. 156.] inebriati turrim unam & alteram exercitii cauſa adſcendunt, & per horas aliquot, ſonitibus ſe delectantes, campanis ſignum dant. Certè ejuſmodi laſciviæ temulentæ [præſertim ſi Regni & Parlamento non bene convenit] publicis legibus interdicendum eſſe Regni Angliæ tranquilla Salus exigit atque flagitat.

LII. *Decimum remedium* ad Reipublicæ navem in tranquillo portu ſtabiliendam *eſt*, *ut in Civitatibus* majoribus & minoribus *Collegia & Corpora* (die Innungen oder zünfften) *nullos abuſus introducant*, nec extra oleas aut crepidam va-

gentur, imaginarium & scenicum imperium ac potestatem sibi *viâ facti*, sine Superiorum suffragio atque calculo, cum aliorum jactura, sibi adsumentes. Hodie sanè Collegiorum, [a] præsertim opificum, magnus in nostra Germania invalescit abusus: Præterquam enim, quod peculiarem in sodales & collegas jurisdictionem exercere audeant, dum illos ob commissum forte aliquod citant, cognoscunt & mulctant, imò jure Collegii præsumunt; & hac ratione reliquis civibus maximo sint oneri & detrimento; etiam neminem patiuntur id opificii exercere, qui in collegium non est receptus, licet longè vilius operas suas locare paratus sit; suos etiam, sodales, qui tolerabilius (umb einen erträglichern und civilern Preiß oder Lohn) operas suas quasi vendunt, mulcta afficiunt, & proptia autoritate operarum & mercium pretium in summum emptorum detrimentum definiunt, citra quod sodalibus vendere non licet, atque hac

a *Collegiorum rectus & bonus ordo conservat Civitates.*

hac ratione monopolia omni jure ordinario illicita, & subditis summopere noxia, impune exercent. Quando anno 1658. in Helmstadiensi Academia studiorum Iuridico-Politicorum addiscendorum gratia versarer, Bibliopegarum collegium (Buchbinder) inter sese fecerunt illicitum statutum, ne quis ligam, sive in folio, sive 4. sive 8. sive 12. non aliter nisi pretio ab omnibus definito venderet; ubi ego cum aliis Studiosis, de ejusmodi iniquitate conquerentibus, non parum damni in persolvendo pro Liga pretio visu, auditu, & tactu sentire coacti fuimus. Certè summa Collegiorum opificum injustitia & iniquitas publicorum Comitiorum exposcit severitatem; forte [ut Magni nominis Ictus in Collegio Pandectarum censet] omnimodam sublationem. Cæterum tollantur tantum abusus, maneat vero rectus, bonus & æquus usus. Quomodo Carolus Quintus superiori seculo turbulenta Collegia Augustæ Vindelicorum sustulerit, legere est apud *Sleidan.* [lib. 21. Comm. pag. 641.] Quid Ferdinan-

nandus I. Imp. cum Bohemis intenderit, itidem exponit *Sleidanus* [lib. 19. Comm. pag. 586.) Quantam tragædiam an. 1662. Groningæ, duce & incentore Schulenburgio, octodecim Collegia (die achtzehen Gilden) excitarint, ipsemet vidi, negotiique hujus circumstantias in Rerumpublicarum Thesauro, qui jam, Deo Laus! in lucem prodiit, pluribus exposui. Hinc, ne obsint tranquillitati Rerumpp. talia Collegia, sequentes τῦ *interesse* regulas Statistæ dexterrimi observare debent. [1] Primò, ut *nulla opificum collegia nisi, supremi Magistratus autoritate ac confirmatione præcedente, in civitates introducantur.* (Vid. l. 1. in pr. l. 3. princ. & §. 1. D. de Collegiis & Corpor. ibique Dd. l. 1. pr. D. Quod cujuscun. univers. nom. l. 5. §. 12. D. de Iur. immun. l. 20. D. de Reb. dub. ad l. *Plin.* lib. 10. Epist. 42. 43. 94. & 97. c. Dilecta. Ext. de Excess. Prælat. *Rosin.* lib. 8. de Antiqu. Rom. c. 6. pag. 1285. *Cujac.* 7. Obs. 20. *Guid. Pap.* Decis. Gratianop. 106.] Legant emunctiores Politi-

a *Quid circa collegia opificum observari debeat.*

Politici Plinii epiſtolas allegatas, & regulam Status ſupremam; EXPEDIT, ſatis illuſtratam videbunt Hinc in Ordinat. Wurtemberg. elegantiſſimus eſt titulus: Daß keine Gemeind hinter und ohne Wiſſen und Erlauben der Ambtleut gehalten werden ſoll / ibique doctiſſimus Lindenſpür in notis. Secundo ut *non permittantur Collegia convenire niſi ſciente & præſente magiſtratu* vel per ſemet ipſum, ſive per aliam perſonam delegatam. Noribergæ etiam, in urbium Germaniæ ocello nulla operariorum aut artificum admittuntur conventicula: non epulæ ſolennes, nec convivia feſtiva multorum; niſi religionis aut exequiarum cauſa. Fortaſſe, ne, dum ebrii inter ſe de Republica diſputant, periculoſæ ſeditiones ex ejuſmodi congreſſibus ſuppullulent, ut verè auguratur *Ortelius* (in Theat. Orb. deſcript. agr. Noric.) Eadem de ratione Politica poſt bellum Smalcaldicum, in multis Civitatibus Imperialibus, Tribus (die alte Zunfften) abolitas fuiſſe teſtatur *Beſoldus* (Diſſert. Iurid. Pol. 3. c. 1.

L 5 nu. 3.)

n. 3.) Principes igitur prudenter fecerint, si non permiserint ullum subditorum collegium, cui ipsi non præsint sua autoritate per personam delegatam (add. *Schonborner.*) l. 1. Pol. c. 11.) In Ordinat. Tyrolensi (lib. 6. tit. 29.) sancitur: **Es soll sich kein Handwerck / ohne Erlaubniß der Obrigkeit / rotten oder versamlen / noch heimlich Practicken machen. Sie mögen aber im Beysein und mit wissen der Obrigkeit / gute Ordnung fürnehmen und halten.** De laudatissima Republica Norica Conradus Celtes (in Descript. illius Civitatis cap. 13.) plenius ita: *Nullum* (inquit) *in Vrbe operariorum aut plebis publicum aut occultum conventum patiuntur, nec convivii, perniciosum illud & exitiale Reipublicæ arbitrantes, quod ex talibus congressibus, seditiones & factiones, discriminaque popularia seminentur aut pullulent. Quæ res multis Germaniæ Vrbibus libertatem nostra memoria ademit. Quod si aliqua inter operarios simultas aut dissensio orta sit, non ad capita operariorum & ad primores artium,*

sed

sed ad Senatum omnia referuntur : qui, ut Patres consederint, statim duos ad illos privato colloquio mittunt, qui concordiam tentent. Et dum illi pertinaces perstiterint, confestim ad Senatum causa refertur, gravi mulcta concordiam empturi. Hac castigatione repressis, plures inter cives controversia tolluntur, & ab injuriis abstinetur. (3) Tertiò; *Statuta* sive *Leges Collegiales* (quas tribus in Civitatibus Germaniæ Democraticis constituunt) quatenus ipsas Gildonias (ut vocantur in legib. Longobard. l. 1. t. 17.) id est, confratrias, concernunt, *non in præjudicium aliorum valeant*, nisi publica autoritas & confirmatio superioris accedat. (vid. *Sichard.* ad l. un. C. de Monopol. n. 8. *Gryphiand.* de Weichbild. Saxon. c. 77. n. 10. *Casp. Manzius* in Decis. Palatin. qu. 2.) Sodales quidem pactionem quam velint (expresso vel tacito magistratus consensu) sibi ferre possunt, dumne quid ex publicâ lege corrumpant (l. 4. D. de Colleg. & Corpor. l. 1. §. 1. D. Quod cujusc. univers. add. l. 38. D. de Pact.) Hinc hodie confirmatio ejusmodi statutorum collegialium rectè ad

jus superioritatis refertur (vid. *VVehner.* in Obs. Pract. voc. Zunfft Innung) Salutaris proinde est Comitatus Tyrolensis constitutio (lib. 6. tit. 27.) Nachdem die Handwercker / zünfften und Bruderschafften / Meister und Gesellen / ohn Beysein und Erlaubniß der Obrichkeit / auß eigenen willen in ihren Versamlungen / und schenckinnen oder zechen / sonder Satzungen und Ordnungen / mit Straffen und Bussen / auch Steigerung ihrer Arbeitt / und Besoldung &c. fürnehmen / darauß viel Beschwerungen erwachsen sein; deßhalben setzen und ordnen wir / daß hinfüro dieselbe zunfften und Brüderschafften auch schenckinen &c. auffgehebt und absein / auch ferner nicht zugelassen oder bestetet werden / und sollen sich keiner Auffsazung noch steigernng / in ihrer Arbeit oder Besoldungen darzu einiger straffen oder Bussen &c. unterzeichen noch gebrau-

brauchen. Ad ſummam ; quamvis imperantium ſit proprium , leges præſcribere ; tamen nonnunquam concedere coguntur ſubditis legum inter ſe condendi poteſtatem. Nam cum præter ſocietatem civilem ſocietates parvæ variæ ineantur, nec quid in hiſce ſingulis ſalutare ſit , Legiſlator non adeò exactè ſcire poſſit;concedendum eſt ſingulis, parvas eaſque vulgo ſalutares ſocietates ineuntibus , initio, quando hoc faciunt, leges mutuo præſcribere, quæ tamen vigorem & vividam autoritatem prius non habent, niſi ab eo,qui τὸ Κύειον in Republicâ habet, ſint approbatæ ; quum vis legis tam directiva quam coactiva nulli voluntati vel placito privatorum hominum ineſſe poſſit , niſi Majeſtatis ratihabitio accedat. Nec approbanda eſt Dn. D. Feldeni opinio, qui [p. 1. Elem. Iur. c. 10. n. 15.) ejuſmodi legibus adſcribit vim addendi legibus ſuperioribus id,quod in iis non continetur; deinde vim confirmandi leges ſuperiores , & tertiò vim detrahendi iiſdem legibus. Sententia illa certè incivilis , & ad palatum

vulgi

vulgi indocti directa. Quin potius nos simpliciter ejusmodi inferiorum placita, sive plebiscita è catalogo legum expungimus, neque ad Corpus Iuris Politici referimus; sed è contrario jus tollendi ejusmodi subditorum arbitria summæ potestati concedimus; ita tamen ut liberum arbitrium ipsi reservetur, an leges ejusmodi inferiores, ut cum Dn. Feldeno loquamur, confirmare, corrigere, iis aliquid addere aut detrahere velit. Hinc Distinctio illa Dn. Feldeni in Leges Superiores & Inferiores est planè contra Doctrinam Politicam, adeóque modestè recipienda. (4) Quarto circa exlegem opificum licentiam probè animadvertendum, ut collegia opificum non concipiant statuta, sive potius rerum arbitria, quæ rectæ rationi & bonæ æquitati minimè sunt consentanea: Ita v.g. non valet ejusmodi opificum placitum; ne quis opus absolvat, quod alter incœpit, quod expressè prohibitum est in l. un. C. de Monopol. (ubi consulatur *Sichardus* n. 8. add. l. 12. §. 8. C. de Ædific. Privat.) Hinc in Ordinatione

Bava-

Bavaricâ sancitur: daß ein Meister seine angenommene Arbeit soll vollenden; quod reperitur in Reformat. Bavaricâ tit. 42. art. 4. add. Würtemb. Neu. Landr. part. 2. fol. 176. Similis farinæ etiam est, quando quibusdam in locis tribus propriâ autoritate recipiunt, ut quis teneatur artificis filiam in uxorem ducere, si in opificii collegium cooptari velit: Similiter ne balneatores (Bader) textores (Leinweber) barbitonsores (Barbierer) tibicines (Spielleute und Freudenmacher) molitores, opiliones, in ejusmodo Collegia recipiantur, est contra Reform. Polit. Imperialem de anno 1572. tit. 38. von Handwercks Söhnen. Ejusmodi sane Statuta Polyphemum barbarum, non ratione bene utentes Carpzovios, Richteros, Struvios aliosque consummatissimos ICtos autores habentia, non in utopiam Thomæ Mori, Rempublicam Solis Campanellæ, sed ultra Novam Zemblam & Glacialem Oceanum, ubi nullum piper crescit, releganda.

Et

Et quid, ſpiritum magno impetu trahentes atque ducentes, tubicines Die (Trompeter) peccarunt civiliter, quo minus in ſociale Collegiū aut corpus Civitatis cooptari queant? Solche Privat-Leute in den Innungen und Gilden müſſen ihnen ſolche unvernünfftige dinge nicht einmahl einbilden. (5) Quinto *caveant Rerump. moderatores ne ejuſmodi Collegæ inferiores officialium conſtituendorum gratia confluant, niſi conſentiente magiſtratu* (vid. *Guid. Papæ* in Deciſ. Gratianopol. 106.) (6) Porro ſexto ejuſmodi *collegiorum conventus debent fieri in publicis*, non verò in privatis, *ædibus*. (7) Septimò *In ejuſmodi conventibus compotationibus*, quibus cerebrum turbatur, & non raro neque mens neque pes officio ſuo rectè fungitur, interdicatur. Wen Regierungs-Sachen bey den Zuſammen-künfften des Pöbels oder gemeinen Mannes fürlauffen / da heiſſet es: ſtärcker wein (oder gut Bier) ein; Witz auß. (add. *Cujac.* 7. obſ. 30.) (8) Octavo

vo *Si privilegiis concessis artifices mechanici abutantur*, non tantum illa ipsis eripienda, sed, pro circumstantiarum ratione, *Collegia ejusmodi in totum abolenda.* Ejusmodi Collegia: quia olim Gandavensem in Flandria Civitatem superiori seculo planè conturbarunt, imò conquassarunt, Carolus V. justissimus Imperatorius Vindex, rectissimè sustulit. (add. *Perez.* ad tit. C. de Collegiatis. numer. 3.) Idem Imper. Carolus finito Bello Smalcaldiæ in multis Germaniæ Civitatibus, ad præcavendas seditiones sustulit. (9) Nono & hoc Gubernatores Rerumpublicarum *caveant, ne novarum rerum studiosis*, & percupidis, illos *ejusmodi conventùs concedant.* (10) Attendi quoque debet, ut illi qui in tribum recipiuntur, Magistratui juramentũ fidelitatis præstent, & inter alia quoque promittant, ut si quid in conventibus contribulium contra tranquillitatem publicam agitetur, quod ocius & è vestigio hoc velint indicare. (11) Denique undecimo *caveat magistratus ut in ejusmodi Collegiis non committatur exlex licentia*, v. g. unum ex ejusmodi Collegiis

giis infamia notandi, aut arti ipsius manum sive arrestum iniiciendi. In Germania inter Statuta opificum solet esse etiam illud; ut non admittatur nisi legitimè natus, non Spurius, non Vandalus, non molitor, non barbitonsor *&c.* Quod licet longæva consuetudine comprobatum videatur; tamen meritò prægnanti ratione Politicâ reiicitur Hundert Jahr unrecht ist kein Jahr / ja keine viertel stunde recht. (add. *VVehner.* in Obs. Pract. von Zunfften. *Hering.* de Molendin. qu. 1. n. 93.) In Ordinat. Tyrolensi [lib. 6. tit. 28.] dicitur: Es soll niemands seiner Ehre oder Handwercks durch die Handwercker (Meister und Gesellen unervolgt Rechtens entsetzt) noch geschwecht oder gemitten werde. [add. l. 17. §. 12. D. ad Municip. l. fin. C. de Ordin. Cognit. *Cravet.* Cons. 280.]

LIII. *Undecimum Politicæ Tranquillitatis remedium est tributorum* sive onerum publicorum, [a] *moderata indictio:* Vnde

a *Moderamen indictionis tributorum tranquillat Respublicas.*

Vnde Titulus Codicis Iustinianei *de Superindicto* in novo Codice repetitæ Prælectionis meritò, prout jacet & sonat, debuisset expungi, & cancellari ab omnibus Christianis Cancellariis; & in Necessitatis Politicæ Codicem referri. Quando hodie conventus Provinciales in Germania agitantur primum, secundum & tertium, imò summarium Propositionis caput esse solet: *Date pecuniam*; quod unicum præceptum onus Ætna, Vesuvio, Alpibus aut Pyrenæis montibus subditorum humeris imponit; Servatorisque nostri vaticinium, novissimum mundi diem præcedens; **Auff Erden wird den Leuten bange sein/ und werden zagen**; vel maxime in hoc articulo à multis Statistis pleno modio aut jam adimpletum, aut adhuc forsitan in superlativo gradu implebitur. *Sunt Principes* [verba sunt Cominæi lib. 10. de Reb. gest. Ludovici XI.] *quibus hoc frequens est in sermone, ut dicant, habere se privilegia, ut, quantum velint, exigant à populo.* Sed maneat hoc arcanum privilegium in bene constitutis Rebusp. Christianis

ſtianis perpetuò ſepultum! Ad barbaricas Reſp. in Aſiam & Africam hoc incivile attentatum eſt relegandum. Vniti Belgii Leo adhuc hodie quieſceret ſub Monarchia Hiſpanica niſi Albanus, Belgii immanis Carnifex, tributa ultra modum contra jura Belgarum indixiſſet. Parum quoque abfuit, quin Regni Gallicani Ordines à Carolo VIII. Rege, quia Pater immodicis tributis populum exhauſerat, viâ rebellionis deſciſcerent, ut videre eſt in Galliæ Polybio Philippo Cominæo [loc. cit.] Quia verò tributa, Ratione Status illud ipſum exigente, aboleri nequeunt, ad motus in hoc graviſſimo articulo præcavendos Statiſtæ obſervent ſequentia: [1] Præruptus ille Politicus ſcopulus; *Ne quid nimis*, evitetur. [2] Melliflua Suada, ſub neceſſitatis & utilitatis evidentis obtentu, non vi violenta, imperentur atque indicantur. [3] Ratione indictionis ditiores plus contribuant, quam tenuiores; ii vero, qui pauperes & privigni fortunæ ſunt, quique pro ſuis opibus, cum Comico, mœnia muniunt planè à publicis, oneribus eximantur;

juxta

juxta illud. Qui nihil hat / nihil dat; **und da nichts ist da hatten die Kayser und Könige das Recht verlohren** frustraneaque est oneris publici indictio, quam excludit inopia subditi. [4] Subditi limitanei, præsertim Rebuspp. liberis vicini, mitius tractentur, quàm illi, qui in Reipublicæ quasi umbilico sunt, & circum circa illi adhærent; quod omnium Politicorum albo calculo prudenter observant Veneti, qui Bergomates, Brixienses aliosque subjectos, in finibus viventes, ratione tributorum, mitius ac mollius, quam alios, tractant: Idem observant Hispani in Ducatu Mediolanensi, Sabaudis vicino, Neapolitanos verò tributis ferè exhauriunt: Sed quare eandem Politicam prudenter non adhibuerunt in vicinitate Galliæ superiori & hoc seculo in Belgio scilicet Hispanico, & anno 1640. in Catalonia? [5] Interdum etiam nimia indictionis acerbitas per remissiones aut abolenda, aut mitiganda. [6] Illi etiam, qui ab onere tributorum aut per privilegia aut per consuetudinem immunes

sunt,

ſunt, nonniſi extremo neceſſitatis articulo; premendi quidem, aſt haut opprimendi ſunt. [add. l. un. Cod. de *Aur. coronar.*] Ita præterito bello Anti-Turcico, Magnus Imperii Princeps, quum capitationis extraordinarium tributum ſingulis ſubditis in Ducatu imponeretur, ne Clerici quidem manſerunt exempti; Cæterùm poſt exactionem ſingulis illud remiſit. [7] Interdum, ad eò facilius ob bonum exemplum pelliciendos ſubditos, ipſi magiſtratus eorumque officiales collationis publicæ in arto ſalutis exitiæque rerum civilium confinio faciant initium. Magiſtratus enim uti honore populo præſtat, ita ad omnia quæ dura atque aſpera ſunt, dux & autor eſſe debet. (vid. Liv. lib. 36. ubi Licinii Conſulis exemplum.) Patricii Veneti non raró, ingruente bello, ultra conſueta annua ſalaria multum pro publico Reipublicæ bono libentiſſimè in medium conferunt; imò urgente neceſſitate magiſtratuum & Patritiorum titulos ditioribus vendunt. [8] Ditiores etiam quibuſcunque artibus civilibus inprimis ſollicitare ad eroganda tributa expedit; in compen-
ſationem

ſationem vero erogatorum honoribus ipſos mactare congruit. (9) Sunt nonnulli qui hic etiam conſulunt, in eum caſum, quo ditiores ejuſmodi onera ſubterfugiunt eos, qui inhoneſtis artibus ſibi rem lautam & bene auctam compararunt inſtar ſpongiarum [exemplo hic præeunte Veſpaſiano Imperat, teſte Sueton. c. 12.] eſſe exprimendos. Et hunc vomitum Politicum multi ſtatiſtæ *juſtiſſimum* cenſent, præſertim ſi inquirente magiſtratu acquirentes, ad calculos vocati, rationem reddere nequeant, unde, à quibus & quibus modis tantas opes acquiſierint. Hodie proh dolor ejuſmodi hirudines Rerumpublicarum nimium quantum ſunt frequentes, magno ſane Reipublicæ malo. Quid Fouquettus in Gallia fecerit, notum eſt ex actis publicis. Et cur non frequentius inquiritur in crimina Peculatus & Concuſſionis [Brandſchazung ?] quæ pro malis temporum hodie tempore belli & pacis in Europa vires tantas acquiſiverunt, ut vix ullus reperiatur Politicus Æſculapius, qui manum medicam, etiamſi poſ-

ſit,

ſit, tamen afferre velit. Certe boni Rerumpublicarum Rectores miniſtros ſuos ab ejuſmodi publicis furtis inprimis coërcere debent. Sic enim res fiſci ærariique in creſcenti floridoque ſtatu conſiſtent, neque in Rebuſpubl. privatorvm divitiæ publicæ egeſtati prævalebunt. (10) Non pauci Politici etiam ſuadent, ut ſinguli honorum munerumque Candidati & Expectantes, ſi voti aut compotes, honorarium aliquod (Lex unica C. de Suffragio an omne ferat punctum videat Magni nominis Ictus Dn. D. Tabor cum ſuis aſſeclis) fiſco inferat; ita tamen, ne ambitus crimen (hodie in Gallia & Belgio alibique admodum frequens] inde argui poſſit. Modum hunc in ambiendis Eccleſiaſticis beneficiis obſervat Imperator Eccleſiaſticus (de facto tamen) Vrbis Romæ, dum à novis Epiſcopis Annatas exigit. Cæterum ejuſmodi illegitima indictio Simoniaca ad Garamantas & Indos releganda, ut alibi oſtenſum. (11.) Inprimis porrò emunctiores Politici caveant ne rebus ſummè neceſſariis veluti pari vino, cereviſiæ, carnibus, ſali, ac veſtibus quotidia-

nis,

nis, ad necessitatem non ad luxum vergentes onera imponant. His aut parum aut nihil imponendum: Opulentiores verò, si multa luxuriæ instrumenta minus necessaria, sibi comparent, Politici Christiani bonâ conscientiâ ejusmodi rebus tributa per rationem status imponunt verbi gratia vestibus sericis, vasis aureis & argenteis &c. Ita etiam in jure nostro vectigal solvi debet pro rhedâ (l. 60. §. *vehiculum* D. *Locati*] quod in multis locis hodie observatur. Eadem & simili ratione poterit hoc institui in aleis, tesseris, chartis lusoriis, aliisque rebus maximam partem ad Voluptatem exorbitantem spectantibus. Galli inptimis sciunt opipara ac splendida instituere atque apparare convivia, iidem in vestitu auream mediocritatem excedunt, imò illam singulis mensibus ferè variant; ut adeò Potentissimus illorum Rex iustissimo titulo inde vectigal à subditis suis exigat. [add. l. 16. §. Species. D. de Publican. & vectigal.] In ornamentis porrò aureis & gemmeis item lineis gestandis modus exceditur, in tantum, ut homines interdum vix

plumbei, aureos gerant annulos; Nobilibus itaque eruditis & officialibus bellicis exceptis, mercatoribus, honestioribus certo pretio dato licentia gestandi ejusmodi ornatus concedi posset, operariis verò & rusticis (Den Baurenstolzen welche sich in solche Herlichkeit nicht schikken können) nequaquam. E sordidis etiam prostibulis v. g. lupanáribus nullum lactis vectigal exigat Statista Christianus [Vid. l. 7. C. de Spectacul. licet Politici Anti-Christiani in Italia contrarium in improbam praxin deduxerint. O scelus! o pestis! o labes! [12] Hospitibus verò activis eorumque cauponis stabulisque sphæristeriis, ludis gladiatoriis [den Fechtboden / Ballen und spiellhäusern.] commodo Reipublicæ, citra turbarum metum, annuum censum indicere magistratui hactenus licuit, semperque licebit. Novi inclytam Imperialem Rempublicam Da die dritte Kanne Wein dem Rath zukommet. [13] Inprimis autem ad motus præcavendos, bene circa

im-

imponenda tributa distinguere debent Politici inter Ordinarium & extraordinarium. Ita v. g. capitatio [der Haubt Schatz] non nisi necessitate exigente, si sc. Anti-Christian. Annibal est ante portas, indici debet, & quidem pauperibus, & operariis, qui vivunt ex manu in os, quod dicitur, auß Hand in Mund/ exceptis. [14] Inprimis porro Politici circa hunc articulum curare debent, ut, quò juxta proportionem eò melius census imponi possint, Breviarium bonorum immobilium sit descriptum: Circa mobilia verò curent, ut ipsi cives & subditi rerum suarum taxationes, juramento credulitatis prævio, instituant; quemadmodum Argentorati, Hamburgi, Brunsvvigæ & alibi fieri assolet. Si quis vero malâ fide & dolo hic agat, bona ejusmodi improbi hominis in fiscum redigi queunt, ipseque tanquam fur publicus puniri poterit; Scio in Civitate Br. hac ratione aliquem, qui ingentē summā contra conscientiā reticuerat etiam post mortem fuisse punitum, und ist ihm ein eisern Galge üff den Grab-

setzt gesetzet worden; quod tamen nimis durum non nisi per rationem status ex principiis justi extraordinariis defendi & excusari potest. Quod ipse Superior è mobilibus pecuniariis bonis violenter tricesimam, vicesimam, aut decimam exigat, non tarò existere solent motus, uti Albani Ducis processus tyrannicus in Belgio nos docet. De reliquo circa impositionem tributorum Politici legant elegantem Mæcenatis orationem apud *Dionem Cassium* [lib. 52.]

LIV. [a] *Duodecimum Politicæ Tranquillitatis remedium est factionum exorientium citissima sublatio*, & quasi in herba extinctio; quæ regula ex iis, quæ supra attulimus de Factionibus facillime intelligi & explicari potest. Inprimis autem principiis hic obstandum, ne ex scintillantibus Anti-Politicis ignibus magnum tandem exoriatur incendium, quod non nisi ruinâ deinde extinguendum.

Principiis obsta, sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.

Ita

[a] *Factionum extinctio tranquillat respp.*

Ita Carolus V. Imp. ſuperiori ſeculo factiones inter Patritios & plebeios Auguſtæ Vindelicorum prudenter ſuſtulit, & Democratico Regimine [der Zunfften] abrogatio imperium Patritiis addixit, in quo ſtatu adhuc feliciter durat Auguſta illa Civitas: ſanè uti in aliis Politicis rerum articulis, ita etiam in hoc negotio ſerum eſt cavendi tempus in mediis malis [add. l. 6. §. 9. D. de Injuſt. rupt. l. 5. in fin. [in quib. cauſ. in int. reſt. non eſt neceſſ. lib. 1. C. Quand. lic. unicuique ſin. jud. c. Reſecanda cauſ. 24. qu. 3.] Occidendus eſt hoſtis dum parvus eſt, parvaque ſcintilla ſtatim haut extincta magnum ſæpe excitavit incendium. Impetu itaque tanquam ſitienti fulgure, malorum quaſi fontes exhauriendi, qui, ſi pateris, mox neſcient ripas.

Scintillâ è minimâ en quantus naſcitur ignis?

L V. *Decimumtertium remedium Politicum ad rempublicam in tranquillo ſtatu conſervandum eſt, armorum ademptio*, ſi ſubditi duri & contra obſequium obfirmati ad

rebellionem ſint proclives. Et quidem quod armi privium [ut ſic dixerim] attinet, quis eſt tam cæcus Tireſias, qui gladios in Politicè furioſorum manibus relinquet? [Vid. t.1. C. *ut armorum uſus. Nov.* 85. add. Griphiand. de Weichbill Sax. c. 67. n. 25.] id quod inprimis in Monarchiis ſtudiosè attendendum. In Democratiis verò plebi [quæ ſine armis eſt cymbalum inane] viritim armorum ſtudium permiſſum, &, Boxhornio teſte, apud Helvetios & Leodienſes opifices etiam armati ad operas manuales accedunt. Et hoc quidem valet in liberis Polyarchicis Rebuſpp. Cæterum, ut ante dixi, in Monarchiis hæc libertas exlex eſt. Ita per totam Galliam omnibus bombardæ ſunt interdictæ ſub pænâ ſuſpendii. Idem in Sabaudia obſervatur. In Hungaria arma ferens bubulcus primò caſtratur. Secundo capite plectitur, ac ruſticus, bombardam ferens, dextrâ manu truncatur, per Conſtit. Vladiſl. 6. art. 6. Hinc porrò in Hungaria ad tabernam & nundinas proficiſcens, arma deponit; ſecus autem faciens privatur armis,

&

& jejunat in cippo tres dies. In Borussia vetitum, ne rustici cum bombardis, cuspidibus, lanceis, gladiis, aut similibus armis, publicè aut privatim incedant, eaque deferant, nisi ad venationem, aut publicam pacem tuendam à Dominis & Potestatibus suis evocati fuerint: Sculteris tamen exceptis, quibus ob publicam functionem armatis esse licet. (vid. Ius Municip. Boruss. pag. 64.) Nihilominus tamen, si quis accesserit ex longè dissitâ, & contraria consuetudine utente provinciâ, ubi ob distantiam statuta alienæ Reipubl. discere non potuerit, ac, suæ patriæ moribus præoccupatus, in perversam suspicionem non devenerit, excusandus erit. Hinc Vrbis Romanæ Bannimenta portarum custodibus injungunt, ut peregre advenientes, hospitiumve petentes, ad deponenda arma admoneant, Statutaque Vrbis super hac re portis Vrbis & Hospitiorum affixa habeant, ipsi alias debita pœna afficiendi. Quemadmodum & ubique apud Italos neminem, sive extraneum, sive civem, arma in urbes inferre sinunt, etiamsi rectà transire velit; sed ablata in prima

porta in altera exituro restituunt. (*Arnisæ*. de Iur. Majest. lib. 2. c. 5. n. 9.) In Ordinat. Würtembergicâ (fol. 55. Tit. der Fewer und andern Büchssen halber) ita ordinatum: das die wanderende ihre Fewerbüchsen entweder biß zu ihrer Wederkunfft von sich geben / oder aber die Fever-Schloß daran auß-schrauben / und ungeladen durch dieses Hertzogthumb tragen sollen / ubi vid. Linderspür / n. 7. & seq. Certè nisi hoc ita salubriter esset ordinatum, in territoriis montosis & nemorosis, quot latrocinia non committerentur. Quod si porro in necessitatis articulo civica & rustica plebs armanda, magna opus est cautione: Autoritas siquidem in multitudinem absque freno collata, nunquam feliciter administrata fuit; & turbas, ut parturire quidem perfacilè, ita iisdem concitatis occurrere, summi laboris est (*Machiavell*. l. 2. Hist. Florent. p. 108.)

LVI. *Decimoquarto ad conservationem tranquilli status in republicâ apprimè conducit, ut fortalitia, arces & propugnacu-*

la.

la ad hodiernum Architectura Militaris (Ingenieur Kunst)*modum exstruantur.* Et hoc quidẽ Politicũ remediũ, tam præservativum(ut cum Medicis loquar)quàm conservativum, non tantùm turbidos subditos, sed etiam exteros vicinos potẽtes intra legitimos cãcellos & terminos coërcet. Themistocles corã Lacedæmoniis, qui propter excursiones barbarorum negabant oportere extra Peloponnesum ullam urbem haberi, ne essent loca munita, quæ hostes possiderent, hanc exceptionem protulit: Athenienses non eò, quod inutile esset Græciæ, hoc fecisse; Nam illorum urbem, ut propugnaculum, oppositam esse barbaris, apud quam jam bis classis regia fecisset naufragium. (*Corn. Nep.* in Themistoc. pag. m. 65.) Et omnino melius est, propugnacula & angustias aditus defendere, quam igne ferroque terras vastare. [*Curt.* lib. 3. c. 4.] Covordiam, clavem Frisiæ, Groningæ & Drentiæ, ad tranquillandas ab externi hostis impetu illas provincias hactenus bene servarunt Fœderati, & cum Episcopus Monasteriensis

in hodierno bello Gallo. Hollandico illam intercepisset, Rabenhaubtii, Strenui Bellatoris consiliis & astu rursus recepta est, atque ita res Frisicæ à violentia exterorum sunt satis securæ. De munimẽto Schenckiano, Hermansteiniano, Berga ad Zoomã, Breda, Buscoduco, Comorrâ, Iavarino, & aliis cõtra exteros fortalitiis, non attinet dicere. Si hostis primum habet muros & provinciarum claves, quid mirum, si tandem & ipsum scrinium cordis illius religionis recludat? Quod si verò incolæ alicujus Civitatis in Regno aut Principatu ad rebellionem sint proni, eamque re & facto audacter instituerunt, ad eò melius illos in obsequio continendos mœnia eorum & valla solo, sive in totum, sive in tantum, æquentur [Galli *demanteler* vocant] munitissimæque arces sive [ut hodie loquimur] *Citadella* ejusmodi Vrbibus adjungantur. Ita Carolus V. Imper. seditione Gandavi ortâ arcem ibi constituit, & præsidium in capite ac cervicibus illorum collocavit [vid. *Sleidan*. lib. 13. Comm. pag. 361.] Bonifacius IX. Papa S. Angeli arce communitâ, Populo Romano frenos inje-

iniecit, primusque Pontificum Romanorum Magistratus ad arbitrium suum creavit. Ex adverso Civitatis Confluentiæ in dexterâ Rheni ripâ Castellum est *Ehrenbreitstein*, quod despicit subjectam urbem & in officio tum illam, tum prænavigantes continet. Carolus Audax quidem Gandavenses subegit, sed Carolus V. Imp. subactionem sigillo munivit, & securitatem castello perpetuavit; veluti Neapolitanis factum cum castello S. Elmi, *la Briglia* quod vulgariter vocant; ut jam de arcibus Massiliensi, Mediolanensi, Monspeliensi, Taurinensi, Monasteriensi, Leodiensi aliisque nihil dicam. Ludovicus XIII. Rex Galliæ anno 1628. captâ urbe Rupellensi, instinctu Cardinalis Richelii, detraxit civibus arma, abstulit privilegia, seditionis irritamenta, dejecta soloque æquata mœnia, Citadellaque jussu Regis adjuncta. Belgæ Fœderati per fortalitium Nassau aliaque propugnacula Insulis Indiæ Orientalis antilenam & nasale imponunt. Ita ejusmodi arces hodie urbes premunt, & contumacem Regibus &

Principibus suis populum habent sub ictu. Mirum est quod Machiavellus, qui alias impia & crudelia præcepta Politica Statistis suggerere solet, dissuadeat ejusmodi arcium exstructionem; contra quem disputant *Scipio Ammiratus* [lib. 19. ad Tacit. Dissert. 4. & *Ludovicus Septalius* [lib. 2. de Rat. Stat. cap. ult.]

LVII. *Decimumquintum ad rebelles subditos in officio continendos est Deductio Coloniarum.* Exhaurienda scilicet est sentina majorum urbium, ne superfluæ multitudini animosæ ansa detur rebellandi. Fecerunt hoc olim Græci [vid. *Isocrat.* in Panathenaico] & Romani. Nam M. Valerio & Q. Apuleio Pansa Coss. seditio plebis sopita est, cùm multitudo dispergeretur in colonias [*Livius* lib. 10.] Prudentiores in Fœderato Belgio nihil æquè ad tranquillitatem ipsius facere existimant, quam quod quotannis magna copia hominum prodigorum, & ad conspirandum promptissimorum, in Orientalem Indiam, Virginiam & Africam ablegatur, & hac ratione ipsi Orientales Indi ad civile obsequium facilius mitigantur, [vid.

plu-

plurib. *Machiavell.* lib. 2. Histor. Florent. in princ.] Certæ magnæ civitates in quibus delectus non instituuntur, seditionibus magis obnoxiæ sunt. Nulla enim magna civitas stare diu potest; si foris hostem non habet, domi invenit (*Liv.* lib. 30. c. 40.)

LVIII. *Decimosexto* etiam *Rerump. moderatores intentos oculos dirigere debent* in magnos homines & qui in lautissima & valde aucta parte sunt, *opibusque præpollent*, ne aliquid monstri, forsitan ob ambitionem & mentis inquietudinem, alant. Sane largitionibus divitum non aliter atque pisces hamo capitur populus, ac opulentiores ad ambiendos honores conversi, inescando & omni genere largitionis dilapidant rem familiarem suam, simulque populum corrumpunt; unde non raro vis manuúmque violentia subsequitur [vid. *Polybius* lib. 6. *Cicer.* l. 2. ad Attic. Epist. 17.] Hinc prudenter Veneti, cum Gabrielem Bonum & Franciscum Falerium proposita lege, quâ ex ærario publico egenis civibus quotannis auri summam dandam esse volebant, gratiam

civi-

civium captare deprehenderent, utrumque in Cyprum insulam deportari curarunt, adjectâ capitis pœnâ, si ab oppido Nicosiensium ullo tempore emigrarent. [*Petr. Bemb.* lib. 1. Hist. Venetæ.] Observentur itaque illi qui amant clientelas plebeiorum ac opificum: Ab ejusmodi enim sæpius seditiones, tumultus, tandémque conjurationes & mutationes status excitatæ sunt. Certè per largitiones Fratres Gracchi & Sp. Melius Rempublicam Romanam invadere cogitarunt. [vid. *Septal.* lib. 3. de Rat. Stat. c. 1. *Schoock.* lib. 3. de *Sedition.* c. 10.] Neque porrò permittendum est ejusmodi Crassis aut Crœsis ne bene munitas aut turritas ædes, in oculis totius civitatis exstruant. Quomodo Valerius Consul hac ratione in suspicionem affectati regni venerit, legere est apud *Liv.* [lib. 2. Hist.] Quum anno 1165. civilis dissensio Genuæ in Italia gliſceret, turbulentorum Sagonis & Amilconis à Volto ædibus ac turribus à magistratu in potestatem redactis, Civitas paulum quievit [*Vbert. Folieta* lib. 2. Hist. Genuens.] De Luca Pitto vid. *Iovius* [lib. 1. de vit.

Leo-

Leonis X.] Nec immerito fortalitium Fouquetti in bella Insula fuit suspectum; an idem metuendum de Vrangeliburgo in Pomerania, viderint Sueci. Neque porrò è re Reipublicæ, præsertim polyarchicæ est, ut magni honores divitibus collati nimis diu continuentur. Habent enim hoc imperia diuturna, ut facilè quemvis hominem natum dementent, & cupiditate firmandæ potentiæ inflamment: Nihilque est tam civile, quàm brevis potestas, quæ magna est [add. l. 18. D. ad Municipal. l. 14. §. 5. D. de Munerib. l. 5. l. 6. C. de Assessor. l. un. C. de Ambitu l. 1. in fin. C. de Castrensiariis. *Corn. Nep.* in Epaminonda. vers. *Lex erat Thebis* &c. *Piccart.* in Obs. Hist. Pol. Decad. 6. Prior. c. 7. & ad l. 4. Pol. Arist. c. 15. p. 630. & seq. *Val. Max.* l. 4. c. 1. *Liv.* l. 4. c. 24.] Hinc dignitas Consulum Rom. tantum fuit annua, ideo, ne potestas mora corrumperetur (*Flor.* l. 1. c. 9.) & ne insolenter, sed comiter tractarent cives, qui scirent se fore post annum privatos. Hinc *Tertullianus* [in lib. de Patient.] Consulatum Romanum vocat unius anni volátile gaudium.

Quod

Quod si vero temporaria magna munera perpetua existunt, animus humanus per licentiam insolescit, consuetudoque imperandi, quosdam inducit,ut, cum videant se non amplius esse posse privatos, anguillarum more turbent aquas, & res novas moliantur. Appuleius Saturninus continuatis honoribus Rempublicam laceravit (*Vell. Paterc.* l. 2. c. 12.) De Miltiade vid. *Corn. Nep.* in vita ejus. Iulius Cæsar aggressus est rapere dominationem imperii consuetudine. (*Sueton.* in Iul. c. 30.) Catulus de Pompeio judicavit: *Esse quidem magnum hominem & excellentem, sed nimium pro Republicâ liberâ.* (Vellei. l. 2.) Vt verum sit illud Mœcenatis apud Dionem Cassium: *Longiora & diuturniora imperia multis spiritus attollunt, & ad rerum novarum molitiones præcipites impellunt.* Quomodo in Republica Atheniensium ejusmodi magni homines, præsenti statui formidabiles per Ostracismum sint ejecti, passim videre est apud Cornelium Nepotem; cui status rationi ipse Aristides, cognomento *Iustus*, parere necessum habuit. (vid. *Plutarch.*

in

in Ariſtide) Simili ratione Syracuſis Petaliſmus fuit receptus. Simile exilium abſque infamia apud Romanos ſuſtinuit Scipio Africanus, qui urbe pulſus Linternum conceſſit , ſepulchroque inſcribi curavit : *Ingrata patria, ne oſſa quidem mea habes.* Veneti etiam non temere quemquam ex optimatibus, inſigni virtute & ſpiritu reliquos antecellentibus, potentem & clarum fieri patiuntur, teſte Iovio (lib. 1. Hiſt.) Exemplum de Gabriele Bomo & Franciſco Valerio antea h. §. fuit allatum. Idemque expertus ante 65. præter propter annos Iacobus Soranus, quem exulatum in Iſtriam ablegarunnt. Bartholomæi Coleonis monitum ad Senatum vid. apud Dn. *Conring.* (de Rat.Stat. Concl. 25.) Et hæc ex principiis juris extraordinariis per Rationem ſtatus forſan excuſari poſſunt: Aliàs quoad regulas juris ordinarias iniqua eſt hæc Lex : *Nemo de nobis unus excellat, ſed, ſi quis extiterit, alio atque alio loco ſit*, [add. *Ariſt.* lib. 3. Pol. c. 9. *Plutarch.* in Themiſtocle.] quamvis *Schoockius* [l. 3. de Sedit. c. 11.] oſtraciſmum iniquitatis coarguat. Cæterum in cor-

corrupta Republicâ corruptæ quoque leges; quæ ſecundum quid tantum juſtæ cenſentur, egoque Oſtraciſmum etiam ad flagitia potentatus Democratici cùm aliis refero. Imò ſi ejuſmodi magni homines & potentiores hoſtilia contra rempublicam moliantur, potius penitus ſunt obruendi, quâm in exilium mittendi. Certe Catilinę non ſunt urbe pellendi, ſed in ipſa urbe occidendi. [Vid. *Bodin.* l. 4. de Repub. cap. I.] quo pertinet dictum Coſmi I. Magni Etruriæ Ducis: *Homines magnos aut non eſſe fodicandos, aut occidendos.* An tragicus exitus Wittiorum huc exempli loco referendus ſit, id ego, negotij illius intimiore peritia carens, non intelligo. Viderint hoc ii, qui in Belgio Fœderato ad clavum ſedent. Quæ hactenus dicta ſunt de honoribus magnis, nimium haut continuandis, eadem etiam in Rebuſpp. Monarchicis locum inveniunt. Communis enim Regni Regiſque tutela eſt, non ad unum omnia deferre. [*Ariſt.* l. 5. Pol. cap. II. *Tacit.* lib. 2. Hiſt. cap. 92. *§.* 3.] Wallenſteinius copiarum Cæſaris ſummus præfectus eâ poteſtate, & ſuopte inge-

ingenio & facilitate Cæsaris abusus est impotentius quàm deceret ministrum. De ambulatoriis Magistratibus magni Moscoviæ Ducis vid. *Olear*, [lib. 3. Itiner. c. 10. pag. 223.] Hispaniæ Rex delegatum imperium Pro-Regum in Americâ & Neapolitano Regno certis limitibus temporis circumscripsit. Quod si verò ejusmodi magni Regum & Principum ministri [quorum munus ut plurimum solet esse perpetuum, plus quam civilia agitent, Sejani fabula cum illis peragenda. [Vid. Baronis *Enenckelii* Tract. qui inscribitur *Sejanus*] De Alvaro Luna vid. *Lips.* in not. ad l. 3. Pol. pag. 519. De Marchione Ancræo vid. *Cluver.* in Epit. Histor. pag. 727. de Buchimgamio Angliæ Seiano vid. *Epit. Rer. German.* pag. 70. De Marchione Veteri Villano vid. *Minister Richelii* pag. 28. 29. De Cardinale Eboracensi vid. *Sleidan.* l. 9. Comm. pag. 238. Fabulam Sejani aliorumque id genus, quos fortuna evexit, ut lapsu graviore ruerent; etiam cum Wallensteinio actam agnoscimus. De Roderico Calderonio vid. *Brachel.* lib. 1. Hist. p. 65. & seqq. Exemplum de Cornificio Vlefeldio

feldio supra fuit allatum: Novissimum verò de Principe LOBKVITIO Germania nostra novit: Quod fatum tandem sit habiturus, dies, rerum doctor & magister docebit.

LIX. *Decimum septimum remedium Politicæ tranquillitatis est, ut ambitiosis ingeniis occurratur.* Ambitionem turbas dare & seditionum civiliumque bellorum esse flabellum, omnis loquitur Historia. In Monarchiis simplicibus vel mixtis hoc ipsum evenit, si non constet de successore, aliorum ambitionibus obicem ponente. De motibus & turbis post excessum Alexandri M. adeunda Historia Quinti *Curtii* lib. 10. cap. 6. & seqq. Vnde mature, vivis adhuc Regibus, vel electitio vel hereditario jure imperantibus [si liberis careant] deliberatio de certo successore suscipi debet, ne nocivum Interregnum [*Iudic.* 17. vers. 6. cap. 31. vers. 25.] publicas vires distrahat, dum in ambiguo solo fluctuat navis Reipublicæ. Hoc si fiat cohibentur aliorum pravi spes, & ausus [*Tacit.* l. 3. Ann. c. 56.] frenantúrque ambitiosi spiritus. Augustus in Tiberii adoptione adje-

adjecit: *Hoc Reipublicæ causa facio* [*Voll.* lib. 2. cap. 103. *Sueton.* in Tiber. cap. 21.] Quando & quibus de causis in nostro Electitio Romano-Germanico Imperio vivo Cæsare successor, qui dicitur Romanorum Rex, designandus sit, id ego ad arcana Imperii refero: Punctus ille satis arduus, adhuc hodie manet suspensus, illiúsque decisionem adhuc æquis expectamus mentibus. Priusquam Christina Sueciæ Regina resignaret, jam tum de successore Carolo Gustavo, Comite Palatino Rheni constitit. In Regno verò Poloniæ, quum ante resignationem Regis Ioannis Casimiri (en *casum mirum*!) Poloni alium Regem eligere nollent, quantis motibus & turbis tum non fuit concussum nobilissimum illud Regnum, dum Moschus, Lotharingus, Palatino-Neoburgicus, & Condæus, exteri proci, Coronam illam, tot spinis hodie contextam, pariter ambirent? adeò, ut tandem ad illorum spes & flagitationes cohibendas contra rationem status, hactenus consuetam, Piastum sive indigenam extero prætulerint. Ita tum electus Princeps Michael Warnowisky, post cujus

jus obitum alius Polonus nempe Iohannes Soboiesky anno 1674. electus; atque ita alienigenarum Potentium Principum consilia & conatus redditi fuerunt irriti atque frustranei. Cavendum porrò sedulò in omni Monarchia & Polyarchia, ne homines ambitione tumidi atque excæcati ad magna & sublimia Reip. munera evehantur. Hi enim cupiditatibus modum imponere nescii non rarò per turbas quadrata rotundis mutant. Prudenter itaque Franciscus I. Galliæ Rex filium Henricum II. monuit, ne ambitiosos Guisios gubernaculis Reip. admoveret (*Thuan.* l.17. Hist.] Certissimum est, nullos ambitioni limites, neque sacros neque profanos, obstare; omnia perrumpit, dispicit, calcat; omnia jura obedientiæ violat, & ante omnia oculos velat justitiæ, ut tanto audentius incipiat progrediaturque. Wallensteinius cum summa potestate toti exercitui Cæsareo præpositus, quantum mox excitasset tragicum incendium, nisi ex ignibus scintillantibus erumpens flamma sanguine ipsius fuisset extincta. [add. Epit. rer. German. pag. 57. 58. 63. 64.] De ambitiosis

bitiosis suis Fæderatis Belgis ita disserit Schoockius: Ingens in Belgio Fæderato notatur numerus virorum, qui si non sint docti, sibi tamen tales videntur, & capaces quorumvis munerum: quâ opinione quum sint excæcati, ingentem sibi injuriam fieri existimant, quod fasces ipsis non obtingant. Quoniam verò munera pauciora occurrunt, quam ut illorum ratio haberi possit, proni feruntur ad res novas, atque aliquando pluribus civitatibus (aliquæ expertæ jam fuerunt) à talibus ingeniis motus excitandos auguror. Et mox: Nimis quàm frequentes Academiæ in hoc Belgio sunt, & quilibet ex quintę classis hominibus, filios suos studiis invitante occasione, consecrat, qui, simulac ultra primas literas progressi sunt, alta spirant, existimantque cruda hæc studia mereri promotionem aut in Ecclesia aut in Republicâ, cum verò ut plurimum malè educati sint, adhoc cum paupertate domestica luctentur, ad omnia, quę aliquis Catilina, vel Cethegus, aut Diotrephes in Ecclesia consulere posset, parati sint. Hæc *Schoockius* l.3. de Sedition. c.9.]

LX. *De*

LX. *Decimo octavo ad tranquillitatem conservandam plurimum conducit, ut ministri Ecclesiæ magistratuum vitia* & nævos in sacro suggestu admodum circumspectè & modestè exemplo Nathanis Prophetæ [mit gebührlicher Bescheidenheit] taxent, eaque quę ad rationem status ac Politica decreta spectant pro concione haut expendant, [Vid. *Schoock.* d. l. 3. cap. 3.] ne inde contemptus & motuum oriatur occasio.

Mitibus & sanctis nulla est spernenda potestas.
Æquum servire est Regibus & Dominis,
Vt Christi famulis ad verum prosit honorem,
Dilexisse bonos & tolerasse malos.

Albericus Gentilis [Disp. I. ad tit.] Si quis Imp. maled. ita loquitur: *Si concionator Verbi Divini maledixerit Principi, etiam concionator iste deferendus Principi est, & Princeps de eo judicabit &c. Afferunt privatos isti affectus sæpe; quos & ultum eunt ad hunc modum sub prætextu* [ô

impii

impii!] injuncti sibi muneris increpandi, & ad hunc modum grassantur sæviter, bacchantur insaniter. Hęc ille. Quin potius Reverendi isti Viri hoc primarium, officiique palmarium reputent, ut Amorem Dei, suorumque Vicariorum semper inculcent. De Paulo vid. Act. 23. & cap. 25. In summa; æquo longiores Ecclesiasticorum togę [ut Ognatus Comes Hisp. dixit] sunt resecādę; alias cum Philippo Melanchtone orare necessum habebimus, precari: A malo Ecclesiasticorum odio libera nos Domine. Boni, Meliores & Optimi sacrorum Antistites in hactenus allatis neutiquam nigro lapillo notantur; sed tantum mali, pejores & pessimi, qui Rempublicam, &, quę ipsi inhæret, Ecclesiam, turbant. Piissimis pariter atque doctissimis Animarum Christianarum Pastoribus per omnium seculorum memoriā, maneat decens honos & reverentia. Hi meritò semper venerabiles manent, manebuntque

Dum cælum stellas, dum vehit amnis aquas.

Abeat ergo in malam rem, impius quidam Politicus, qui ita scribere, contra Christianæ Religionis doctrinam, haut vere-

tur: *Non amoſ as Paſtores & Myſtas tuos, ſub quibus vivis. Quis enim in re tanta, quanta eſt ſalus animæ, fidus ſatis dux & Paſtor erit? Optimus ille Chriſtianus eſt, qui ſui ipſius eſt Paſtor. Nemo pro ſalute tua in excubias poſitus eſt; nemo pro te in facilem deſcenſum Averni ibit; Quiſque ſuos patiemur manes; nec aliena fide nos ſalvari etiam ruſtici hodie & aniculæ noſtræ ſciunt.* Hæc impius ille nebulo; ex quo, ſi viveret, tantum quærerem; An Paſtores & Oves ſint unum & idem?

LXI. *Decimum nonum tranquillitatis civilis remedium eſt*, ut Nobiles, Literati, Mercatores, ruricolę, & etiam in duriſſimo pariter atque graviſſimo ſtatu viventes pauperes reſpective, à Rerumpp. Dominis colantur, venerentur, foveantur, promoveantur, ab omni injuria defendantur, ac ſuſtententur. Honeſta ſanè paupertas, quæ plerunque bonarum mentium ſoror eſt, dignitate haut debet deſtitui. Certè nobilis pauper vulgo eſt ludibrio, nobiliſque ſine bonis eſt, quod Doctor Iuris ſine lege, & Canonicus ſine præbendâ. Nihil miſerius eſt nobili, qui, ſine cenſu equeſtri conſtitutus,

ſtitutus, ligna cogitur in forum venalia advehere, & per proavos ſuos omnemque ſtirpem jurare, ſe pluris alias vendidiſſe; adeoque divitiæ ſunt neceſſarium accidens nobilium familiarũ. Nobiles itaque genere & virtute tales, aſt attenuati; evehantur ad magiſtratus & provinciarum adminiſtrationes, & ita gloriæ erit bene tolerata paupertas, & magnæ opes innocenter partæ & modeſtè habitæ Vid. *Tacit.* l. 4. Ann. cap. 44. *Sueton.* in Neron. cap. 19. add. l. 14. §. 3. D. de Muneribus. Conſulatur primo ejuſmodi nobilibus matrimoniis de pane & lacte, juxta illud: eine reiche Braut bringet alles Wieder / quod inprimis in Germania & Italia viget. Wallenſteinius Bohemus Nobilis ortu, ducta Comitis Harrachii in aulâ Cæſaris filiâ, ita benevolentia Cæſaris invaluit, ut Comes primum, deinde Dux ac Princeps Imperii, denique bis ſummus Præfectus exercitus Imperatorii cum ſumma poteſtate renunciaretur. Ita matrimonium [juxta Tacitum] eſt ad majora nitenti decus & robur. Omnes Germaniæ Nobiles

hodie è miseriis angustis eripit Militia; & in Pap. Imperio Ecclesiastico Episcopatus & munera Ecclesiastica Illustres & Nobiles familiæ ad magnæ fortunæ cultum perveniunt; ubi tamen hoc improbo, quod etiam Nobiles Episcopi & ita Principes Ecclesiastici fieri queant. Praxis illa quantum hactenus Germaniæ nocuerit, loquitur flebilis & misera experientia. Deus meliora! Canonicatus verò & beneficia Ecclesiastica ad sublevandas Nobilium familias, etiam adhuc hodie in Germania apud Evangelicos foventur ac sustentantur. De Germaniæ moribus circa hanc rem ita edisserit Michael Piccartus: *Episcopatus & omnia Ecclesiastica munera sunt remedia fovendæ & conservandæ nobilitatis, & serviunt secundogenitis, qui excluduntur ab hæreditate paternâ, & administratione rerum per primogenitos. Unde & consuetudine invaluit apud nos, quæ in leges pæne abiit, ut primogenitus succedat patri in bonis, secundogenitus fiat clericus, tertius, &, qui sequuntur, militent.* Hæc ille (Dec. 12. Obs. Hist. Pol. c. 9.) Quæ de nobilibus genere & virtute talibus hactenus

ctenus dicta sunt, eadem etiam de Literatis asserenda veniunt. Nam & hi muniis reipublicæ sunt præficiendi, sive sint Theologi, sive ICti, sive Medici, sive Philosophi tam in Academiis, quàm in trivialibus Scholis. (add. §. fin. Proem. Instit. l. un. C. de Professorib. & Medic. Dn. Conring. ad l. un. Cod. Theodos. de Studiis Liberal. Vrb. Constant.) Sed hodie proh dolor! Mars truculentus pinguescit, & Pallas fit quasi pallida mors, eoque ventum est, ut eruditiores hujusmodi querulas voces edere sæpenumero cogantur:

Sunt mutæ Musæ, nostraq; fama fames
Cura mihi Aonides, semper mihi numen Apollo;
Nocte dieque illi barbita nostra sonant;
Sed mihi quid fructus dulcissima barbita præbent,
Quâ tandem Aonides utilitate juvant?
Pauperies me dura premit, sævique labores,
Atque arcere hyemem vix toga sarta potest.
Da, rogo, consilium, votorum inspector,

 Apollo.

Apollo,
Nam te dulce sequi, sed mihi egere grave.

Ad tranquillandas porrò privatorum vitæ conditiones non parum imò multum, plus, plurimum refert, si magistratus procuret, ut mercibus emendis, vendendis vel permutandis bene in republica sit provisum atque prospectum. Hollandis sanè commercia aurum copiosius, quam Peruviæ fodinæ Hispano afferunt. Sine commercio respublica haut diu stare potest, quo sublato insequitur inopia annonæ. Errarunt Politici felicitatem soli virtuti attribuentes, spretis commerciorum & periculis & commodis. Evanuere tempora inertia, ubi glande vescebantur mortales, aut fruges sine artificio natas in deliciis habebant, cùm nunc longè plura ad vitam exigendam videantur necessaria, quæ commerciorum cultus suppeditat. Belgium olim ob commerciorum divitias, indeque resultantes annuos proventus fuit appellata, India Majestatis Regiæ; hodieque Amstelodamum, ubi Mundi nundinæ aguntur, Mundi Excambium audit. Quo-

modo

modo in Hollandia Magistratus commerciorum sedulam curam gerant, expositum est alibi. Hinc porrò supremæ potestates ad turbas evitandas id providere debent, ne monopolia, mercaturæ adversantia à privatis exerceantur (Vid. l. un. C. de Monopoliis, & Tract: Dn. *Fritschii.*) Hac ratione enim inducitur rerum caritas; & coguntur cives è manibus istorum hominum carius res comparare, itemque impediuntur commodè negotiari, benigniorésque esse in pretio aliis civibus (*Molina* de Iust. & Iur. Disp. 345. n. 1.) Licitum tamen est, ut nonnulli spe grandioris lucri ingentes frumenti acervos coëmant; item ut ampliores Mercatorum societates (uti in Belgio sunt Indicæ) certis privilegiis sed temporariis muniantur; alias murmurant ac fremunt reliqui cives, si videant paucos invidiosas hac ratione congerere opes, sibique obstare privilegia decretis publicis confirmata. (vid. *Schœck.* l. 3. de Sedit. c. 15.) Quomodo motus artificum & operariorum, certis tribubus coeuntium præcaveri possint, jam supra fuit allatum. Vbi hoc etiam à provido

Magistratu attendendum, ne occasione popinarum mechanici, item operarii sua dilapident, ne paupertatis stimulus illos ad res novas moliendas excitet. *Constitutionibus* (inquit Perez) *prohibentur popinæ, in quibus aleâ luditur, compotationibus exhauriuntur pecuniæ, & ad libidinem sternitur via. Nam sæpe vini dulcedine illecti & inescati artifices & mechanici non tantum politiæ leges transgrediuntur, sed & rem domesticam transgrediuntur, & obliviscuntur, & unâ atque alterâ hora in popinâ consumunt, quod totâ hebdomada in officinâ summo labore sunt lucrati. Atque inde sæpe bene poti audaciores ad scelera prodeunt, quæ antequam committant, ex popinis extrahendi, in carcerem publicum detrudendi, & pane doloris & aquâ tristitiæ tractandi, ut sic tandem ad bonam frugem redeant, & bono publico & familiæ suæ resipiscant.* Hæc Ictus consummatus Perezius ad tit. 16. lib. 11. Cod.

§. 11. Quin non tantum in urbibus sed etiam in pagis rustici in hospitiis paganis (in den Krügen) reditus agriculturæ egregiè

egregiè consumere norunt, cum insigni Reipublicæ detrimento. Expedit sanè Reipublicæ, ne quis re suâ malè utatur [§. 2. I. de his qui sunt sui] legisque 21. C. Mandati licentia non est exlex, sed Reipublicæ *Dominio Eminenti* [ut Grotius appellat, circumscripta] wer offt lang tischet/ macht ein mahl ein Kurtzes Testament. Vt verum fatear, magistratus hodie persæpe non habent ante oculos tit. Digestorum atque Codicis de Curatore furiosi & Prodigi; quum juxta illius tenorem omnibus iis, qui furiosum exitum in bonis habent, bonorum administrationi interdicere, usque curatores dare teneantur [add. §. 3. *I. de Curatorib. Val. Max.* l. 3. c. 5. n. 2. *Paul.* l. 3. Sent. tit. 4.] Dominii illius eminentis vigor, si dormiat, & non cum summa vigilantia exerceatur, videbimus tandem triste in singulis Rebusp. epiphonema: *Dum singuli luxuriantur, universitas Salutis publicæ tabificam pestem, serpentem in gremio, & epidemeticam calamitatem experitur.* In ordinatione Wurtembergicâ severè injungitur Offi-

cialibus: Das sie die verschwender / so deren einer in erfahrung gebracht fur sich bescheiden / und ihnen ambt/halber befehlen / von ihren uppigen wesen abzustehen / mit fernerer betrohung das / wo sie weiter in ihren unnutzen haushalten fortfahren / selbiger ihrer haab und guter entsetzet / auch mundtodt gemacht werden sollen (Tit. von den unnutzen haushaltern / ibique *Lindenspur.* n. 1. & seqq.) Vt autem redeamus ad artifices & operarios, cavendum omnibus modis, ne res aut resculas suas in tabernis vinariis aut cerevisiariis temere & intemperanter profundant, ac quasi extra fenestram, aut in flumen & mare proiiciant. Caveant itaque magistratus, ad præcidendam omnibus inde oriri solentibus, motibus ansam, [1] Vt diebus Dominicis durantibus sacris, omnes tabernæ, in quibus plebs inebriari assolet, claudantur, [2] Vt caupones in negotiis inter hospites passivos controversis, instar judicum, nihil cognoscant, sed hoc omne

ad

ad magiſtratum competentem deferant. [3] Vt caupones ejuſmodi luxuriantibus artificibus & operariis nihil credant, neque fidem de ſumptuum ſolutione adhibeant. [4] Ipſi tribuum magiſtri & operariorum moderatores animadvertere, ac poſtea magiſtratui deferre deberent, ſi quis ex artificibus & operariis ſubſtantia ſua & bonis acquiſitis abutatur, eáque in latrinas [venia ſit dicto] cauponum veluti profundat; Tum enim ejuſmodi malæ frugi homines tamdiu ergaſteriis includendi, donec in rectam Oeconomicam viam redeant. [5] Denique providendum eſt, ut ſinguli tribules & operarii præfectis ſuis ſingulis hebdomadibus aut menſibus aliquid in communem arcam conferant, quò, ſi unus vel alter in paupertatis ſtatum ſine culpa cum familia perveniat, inde ali ſuſtentariq; queat. (add. *Schoock.* l. 3. de Seditioni. c. 16.) De pauperibus autem & mendicantibus, quamvis non adeò ſibi metuant Viri Politici, tamen, ut omnia ſint in tranquillo, etiam iis benefacere oportet, modò non ſint validi; qui ad labores cogendi (vid. tit. Cod. de Validis Mendicantib. &

 Dn.

Dn. *Fritſchii* Tractat. de hac materia.] Quod ſi Chriſtiani Magiſtratus hodie ſatisfacerent præcepto Dei de agnoſcendis & alendis pauperibus, tot afflictiones miſerrimas non adſpicerent atque ſentirent Chriſtianæ Reſpublicæ. Cimon homo non-Chriſtianus, ſæpe quum aliquem offenſum fortunâ videret minus bene veſtitum, ſuum amiculum dedit. [*Corn. Nep.* in Cimon. pag. 113.]

Nullum majus erit lucrum, quam paſcere egenos,
Fœnore nam grandi centupla dona feres.

Et ſanè melius operatur pecunia in pauperis cibo, quàm in divitis ſacculo; ac theſaurum ſuum condit in cœlo, qui Chriſtum paſcit in paupere. Et quidni? Chriſtum debitorem habere potius eſt, quàm omnia poſſidere, qui pro fruſto panis regnum largitur.

Des armen mann/
Soll wer nur kan/
Von hertzen ſich er barmen.
Die gütte dein/

Soll

Soll allezeit sein/
Ein eigeneß Erb der armen.

Si fueris Crœsus, sic partis utere rebus,
Ne jaceat surdus Lazarus ante fores.

Optimo Christiano exemplo hic omnibus Christianis præivit Dn. D. Conradus Hornɩius, SS. Theologiæ Professor Helmstadiensis, qui ægrotorum, pauperum, afflictorum calamitates eò promptius, lubentiúsque levavit, quod, Servatoris personam eos induisse, animo semper obversaretur. Eccur verò, aiebat, generis necessitudine nobis junctum, jacentem, repentemque fastidiamus, cum venator ne canem quidem à lectulo arceat, agricola vitulum exosculetur, & propriis manibus vi.tor asini pedes lavet. Ante sex à tempore obitus annos misellum puerum, è viciniâ oriundum, membris omnibus contractum, &, manibus ped.busque humi supinum, ægrè reptantem, cum stipem in areâ, quam Iuliam appellamus, ab obvio peteret, in domum recepit, & benignè habito persuasit, ut sub chirurgi manibus membrorum usum recuperare pe-

periclitaretur. Deducto in hospitium, omnia vitæ & valetudini curandæ necessaria suppeditavit, quin lavanti, & molestas compedes ac vectem aptanti, intendentique chirurgo frequenter adstans hortatus est: Ferret fortiter exigui temporis tormina, spe perpetuæ sanitatis. Adspiravit successum Dominus, ut, qui antea corpore toto vicos urbis miserè perreptabat, jam incederet erectus. Tradidit eum postea textori in Vrbe Helmstadiensi, apud quem tyrocinio artis posito, manuum pedumque prompto usu sibi victum paravit, valetudinémque, quoad vixerit, post Deum B. Horneio acceptam ferens. Similem huic alium triennio post inter mendicos ante templum jacentem contuens, novam bene merendi occasionem noluit amittere. Accersitum itaque, & lecto, cibis, vestibus in hospitali cubiculo refectum ad parem medelam invitavit. Cœpit procedere opus sic satis feliciter. Ille verò ἀλάστωρ dum mitescere nervos & crura tendi animadvertit, indignari, malagmata revellere, execrari chirurgum, quin mendicandi occasionem ita ere-

ereptum iri palam queri. Horneius interim insistere feliciter cœptæ curationi percutiens, primum bona verba dare, & inter filios suos spondere educationem. Accessere post & minæ, quæ cum surdo dicerentur, tandem per ferramenta & virgas lictoris domitus, ferre chirurgum coactus. Quibus cum obstinato animo pertinaciter reluctaretur, & malo liberari nollet, ejectus ex hospitio & claudicare jussus est; ut refert Dn. *Schraderus* Eloqu. Profess. Helmstad. [Orat. in obitum Hornei.] In summa, si divites magni, majores maximi; parvi, minores, minimi; & pauperes in singulis Rebusp. bene tractantur, nullus turbidus aquilo surget, nulli tempestatum nimbi decident, neque tonitrua Reipub. Domui tranquillæ nocebunt. Hic etiam porrò admonendum, quod Rerumpublicarum Rectores, ad turbas præcavendas, inprimis intentos oculos in Republ. degentes Iudæos, quos Carolus IV. Imper, servos fiscalinos appellat, defigere debeant, ne aliquid monstri in Republicâ alant. Nam vulgatum est distichon:

Vi

Vt damno absque caper nunquam retinetur in horto
Sic nec Iudæus sine damno in plebe fovetur.

Quotquot hodie inter Christianos Iudæi sunt, non aliter quàm precario ibi degunt ac tolerantur; & magis instar servorum vel mancipiorum habentur, quam civium. Migrandum iis est, si Principes vel Resp. sub quibus degunt tolerare nolint, & migrare jubeant. Licentia commorandi nullâ alia ratione indulgenda, nisi morigeros se præbeant in illis, quæ ad eorum conversionem facientia imperabuntur, & ab ipsis sine conscientiarum suarum scrupulo præstari possunt. Nolim equidem autor esse, ut recipiantur, ibi, ubi hactenus recepti non fuerunt. Vbi autem pridem recepti, nunc ob certas causas eiici nequeunt, ibi humaniter & comiter tractari malim, quàm quotidianis contumeliis & opprobriis vexari. Concipiunt enim odium non modò adversus eos, à quibus indignè tractantur, sed etiam adversus eorum, à quibus injurias patiuntur, doctrinam & reli-

religionem, atque adeò, cum alliciendi essent, deterrentur, & abiguntur. Ita tamen humaniter tractari velim, ut intelligant, se servire, non dominari; ut intelligant, inquam, se cives non esse, nec alio jure commorandi uti, quàm precario; prohibeantur quidquam contumeliosum, vel in Christum, vel in beatissimam ejus Matrem, vel in Christianam Religionem effutire. Prohibeantur usuras ampliores exigere, vel capere, quàm publicæ leges permittunt. Prohibeantur uti famulis & ancillis Christianis, aut ex Christiano sanguine oriundis. Quod autem huc inprimis facit, jubeantur singulis septimanis audire sermonem, qui ad ipsos erudiendos & ad sanam mentem, Christique agnitionem traducendos sit comparatus. Audiant in loco, in quo nullæ imagines vel statuæ, quas adeò aversantur, ut considere ibi nolint, ubi positæ vel erectæ conspiciuntur. Sermones habentibus de præmio prospiciant ipsi Iudæi, aut, si tenuiores sunt, magistratus loci (vid. plur. B. Dn. D. *Calixtus* in orat. de modo convertendi Iudæos.) Post Iudæos magistratus Christiani

etiam

etiam caveant, ut Cyngaros, cives decipientes, & argento emungentes, è civitatibus eiiciant. (vid. *Lindenspur.* ad ordinat. Wurtember. tit. Von den Ziegeinern *Ioh. Bonifac.* in Tr. de Furis §. Animo lucri faciendi n. 22. 23.) Idem etiam dictum sit de Alchymistis, qui ut plurimum pro carbonibus cineres, pro metallis & auro cinerum favillas micantes in furno relinquunt: Scaliger de Monacho Chymista ita canit:

Est fraus cucullo tecta, tecta fornace
Falsi Chymistæ, lingua cujus invisis
Est plena nummis, sed crumena carbone,
Proverbium fit inde: Carbo thesaurus.

LXII. *Vicesimum tranquillitatis Politicæ remedium est*, ut proba moneta tam quoad materiam quam quoad formam in immobili statu conservetur, ita ut nihil illi addatur, neque aliquid subtrahatur an guten Korn und Gehalt/Schrott und Gewicht. (Vid. plurib. tractatus meus de quatuor Elementis Iuridicè considerátis. Tit. 4. in Indic. voc. Nummus. *Lampadii* Discurs. de natura nummi. *Nicolai*

colai Oresmii. Episcopi Lexoviensis, Tr. de Mutatione Monetæ. Dn. *Conringii* Diss. de Re Nummaria, *Lindemanni* Tr. de Mutuo. *Budelii* Tract. de Re Monetaria; idemque argumentum pereleganter persecutus est Pl. Reverendus & Clarissimus Dn. D. Gebhard. Theodor. Meyer Profess. Theolog. Helmstadiens. in quibus Authoribus tota Nummi materia ita exasciata extat, ut nihil amplius vel patum studiosus lector desiderare possit.) Ne itaque motus ob nummos cusos exoriantur, tria inprimis ab omnibus, qui jus cudendæ monetæ in manu ac potestate habent, debent attendi [1] *Cudatur nummus sincerus & probus.* Duo enim sunt requisita ut valeat numisma proba materia, & vultus Imperatoris, Regis, Principis aut cujuslibet alterius magistratus ipsi impressus (Vid. l. 1. 2. & 3. C. de veter. numism. pot. lib. 1. & 2. C. de Fals. Monetâ *Cal. Rhodigin.* l. 10. Antiqu. Lect. cap. 2. Dn. *Conring.* de Re Numaria §. 48. 49. D. *Grothausen* de Iur. Nummi. §. 12.] Hinc dicitur moneta, quod moneat, ne quid fraudis in ære, signo, pondereve fiat. In præ-

præterito tricennali bello anno 1623. & seqq. quantas calamitates, quantúmque malorum secum traxerit Diabolus ille monetarius, Alchymisto suo Proteo in adulteratis monetis sæviens; nullus pæne angulus in Imperio, quem lateat, & nemo, nisi cui Germania ipsa ignota, ignorare potest. Sicut vero Circius vectus vertigine turbat regiones, ita moderna depravatio monetarum omnia intervertit & interturbat, proptereáque Imperium ad testim pæne rediit. Nonne adulterina moneta omnes contractus, omnéque hominum commercium in præceps trahit? Nonne propterea nefandæ confusioni, omnisque generis vitiis, licentia est data & fenestra aperta? Imo furtum inter legitimos justósque dominii acquirendi modos refertur? Heu stupendam hominum avaritiam! Heu feralem hominum in se ipsos truculentiam! Heu detestabilem monetarum depravationem! Heu deletricem Imperii in Vtopiam relegandam! Loccenius (l. 4. de Rep. Ordin. cap. 12.) ita: *Depravationi monetæ in materia occurritur, si ex puro metallo nummi percutiantur*

aut

aut si ob hujus vel illius metalli mollitiem [quo minus, dum viritim terit usus, imminuatur] exiguum durioris metalli juxta debitam proportionem sit admiscendum; par tamen prope sit moneta ac rudis metalli pretium solis fabricæ impensis deductis. Inter vicinos populos ex jure gentium atque commerciorum de ejusdem æstimationis nummis majoribus feriendis convenire refert & minutos nummos probos atque certo cum modo cudi. Vt valor monetæ sit stabilior ac pretium rerum venalium æquius: nec monetarii, æruscatores aut negotiatores, exilium nummorum copia, ad suum quæstum, pretiique mercium augmentum arbitrario & iniquo abutantur, quod tam facilè nequeunt in stricta solida majorisque monetæ indicatura, & in parvæ monetæ analogico modo. Hæc ille; utpote quum hi minimo, si rectè rem consideres, pretio suis rebus priventur: Si verò minuitur, tum illi exteri facilè nummis nostris insidias struunt, ut illos per quaslibet artes nobis ereptos, alibi majore pretio erogare possint. Durante bello Bohemico hoc seculo, nec vulgaris quidem justitia sedem amplius in Germania

nia noſtra retinuit; Imperiali nummo per æruſcatorum nequitiam ad ſedecim florenorum æſtimationem elevato. Durante illâ confuſione monetariâ, debitores tum temporis promptiores ad ſolvendum, quàm creditores ad accipiendum exiſtebant. Ita mutatus nummus nullius æſtimationis eſt, neque utilis ad quampiam rem neceſſariam: Et ſæpe continget, ut dives ejuſmodi nummorum aliquis egeat neceſſario alimento, ait *Ariſtoteles* (l. 1. Pol. c. 6.) Et quamvis nummus poſſit mutari, tamen vult ſemper permanere; alias ſemper futura eſſet commerciorum confuſio atque perturbatio. (Vid. *Ariſt.* lib. 5. Eth. cap. 8.) Hodie proh dolor! mutatio nummi, etiam extra caſum neceſſitatis, eſt modus acquirendi. Si enim Rex aliquis oneratus eſt ære alieno, tum auget valorem nummi, & ſolvit creditoribus; poſtea verò in priſtinum valorem reducit, ſed magno cum ſubditorum damno. Quantum Germaniæ nocuit Kipperiana & Wipperiana nummi mutatio? (Die Kipferzeit?) Magis quam bellum. Aliud verò

dicen-

dicendum de extremo necessitatis aut evidentis utilitatis Reipublicæ articulo. Nam illorum nummorum pretium, qui usui commerciorum inter cives solum inserviunt pro Reipublicæ utilitate mutare summa potestas liberius potest. Imo exigente usu publico fas etiam est simpliciter Principi intendere nummorum pretium, & hinc lucri aliquid captare (*Gabriel Biel* lib. de Monetæ potest. Concl. 5. Dubit. 3. Dn. *Conring.* de Re Nummar. §. 20.] Ita Romani bello Punico, cum impensis Respublica non sufficeret libræ æris pondere imminuto, quinque partes lucri fecere, usque dum æs alienum solverent. Postea Annibale urgente Fabius Maximus Dictator pondus iterum imminuit, & dimidium lucrata est Respublica (*Plin.* lib. 33. cap. 9.) Et habet hic locum illud *Taciti*, Statistarum Patroni: *Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod pro singulis utilitate publicâ rependitur.* (lib. 14. Ann. cap. 44.) Prudenter tamen monet Schoockius: *Si aliquid quasi iniqui extrema necessitas suaserit, prudentis magistratus est, providere, ut postquam illa transiit,*

moneta

mo ieta reducatur ad pristinum suum decus; quod nec sub to nec improviso nimis, faciendum est, ne subditi magno nimis damno implicentur: Festinandum lente est, atque paulatim per temporis intervalla valor minuendus est. Quod si verò necessitas coëgerit nummum adulterare, per edictum monendi sunt cives; omnes illos nummos ad certos inspectores deferant, accepturi pro illis tantum, quantum metallum valet. Hæc ille (l. 3. de Sedition. c. 16.) (3) *Tertiò* etiam magistratus circa *nummos* attendat, ut *cudantur à sinceræ fidei hominibus.* (Vid. l. 1. D. Peculatus l. 9. D. ad L. Corn. de Falsis. t. t. (de Falſ. Monet.) abactis & punitis omnibus æruſcatoribus, Financiariis, Kippern und wippern. De æruſcatoribus. anno 1619. vid. *Reinking.* lib. 2. der Bibl. Polit. Axiom. 44. Quid quæso Aristoteles de eo acquirendi modo statuisset, quem præterito tricennali bello Æruſcatores vulgo Kipperi dicti, introduxerunt, ab Harpys & furibus nihil sanè nisi nudo nomine distantes? Nam si quis unquam τίκτειν docuit nummos, illi profe-

cto

cto docuerunt, cum ex uno Ioachimico etiam decuplam suscęperint prolem. Nonnullibi unus Vallensis enixus est viginti & amplius pullastros, sed prorsus dissimiles parenti. Vnde non sine sale jocatus de hoc hominum genere est, nescio quis eruditus, qui excusandos eos esse putat, quod naturam voluerint incitari, & pastoritiam sive agriculturam introducere in nummos: Sie hatten gemeint/ Muntzen ünd viehezucht oder Ackerbauw were einß. (Vid. *Henr. Iul.* Scheürl Diss. Pol. 8. numer. 26. Schönborner. lib. 3. Pol. cap. 12.) Miror sane, quod nonnulli Principes in hoc perverso & pravo nummorum seculo Iudæis officinam monetariam per contractum locationis conductionis pro annuo locario relinquant exercendam: die Gold und Silbern Muntz-Beschneidung wird insgemein den beschnittenen Jüden zugelegt; ünd solte man solchen unchristen die *libertet* Müntz zupregen nicht verpachten. In summa circa hunc punctum observentur leges monetariæ Ferdi-

nandi. I. aliæque, quas finitis modernis Comitiis Ratisbonensibus adhuc expectamus: Stet nummus sincere percussus, tanquam polus in cælo, immobilis; omnesque falsarii & monetæ adulteratores ex omni republicâ eliminentur; & ita omnes turbas hinc enascentes facilè evitare poterimus.

LXIII. *Vicesimum primum tranquillitatis civilis remedium est annua alimonia sive annona affluentia (quæ instar perpetui congiarii est) eiusque civile pretium.* Quam exactè Romani illud ipsum observarint exponit *Schoockius* (l.3. de Sedition. cap. 17.) & *Lipsius* (l. 1. Elect. cap. 8.) Sanè (ut verba Tiberii apud Tacitum l. 3. Ann. cap. 54.) (ad Batavos ex parte applicem) Hollandorum vita per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur, ac nisi Poloniæ, Moscovię aliarumque Provinciarum frumentarię copię ipsis subvenirent, an pascua, aquæ & villæ ipsos tuebuntur? Prudenter itaque & Itali & Belgæ Fœderati, frumento exterorum indigentes, curam annonæ accuratissimè sustinent; quâ omissâ turbę orirentur, funditus

ditus

ditusque everterentur illorum Respublicæ. Italorum adagium est: Panis in foro, justitia in tribunali, securitas ubique boni imperii signa sunt. (add. *Cicer.* lib. 5. ad Attic. Epist. 21. Speckh. Cent. 1. qu. 10. num. 9.) Cosmus I. Magnus Etruriȩ Dux, Ioanni Bentivolo, Bononiensem Principatum capessenti, tria hæc prȩcipua Reipublicæ gerendæ prȩcepta dedit: Annonæ sedulam curam, justitiæ dextram administrationem; & adulterii fugam (Vid. *Ioh Bapt. Pigna.* l. 7. Histor. Atestin. Philippus Dux Pomeraniæ frumentum suis liberaliter distribuens dixit: Das korn were von Gott nicht darumb geben / das mann es den Meůsen zu gut auffschůtten / oder die schatzkammer damit bereichern / sondern das man es in zeit der Noth angreiffen / und den Armen damit zu Hůlffe kommen solle / referente Zinckgreffio (in Apophtegm.) Cum anno 1630. Belgium annonæ caritate laboraret, Amstelodami Consules, pio ac laudabili exemplo, honestos designarunt

O 2

runt cives, qui fictum ex publico frumento panem vili divenderent pretio; nec temere omnibus sed iis præcipuè, qui paupertatem suam probasse se, probata tesserâ, demonstrarunt. (Zevecot. ad lib. 3. Flor. cap. 13.) De motu Lugduni ob annonæ caritatem exorto vid. Hößl[redacted] in Itinerar. pag. 324. Hippolitus à C[redacted]us (de Increm. Vrb. cap. 21.) de Republicâ Venetâ, scribit, daß daselbsten drey Oberste Frucht- oder Korn-Herrn geordnet seind / dero Ambt allein 16. Monatt weret; und haben im Befehl / die Vorsehung zuthun / damit die Statt niemahls Mangel habe; wo sie auch solchen besorgen / so bringen sie solches alßbald für den Herzogen / und das Collegium: Ja diese befleissigen sich nicht allein dahin / das das Getraid zu rechter zeit / und in wollfeilen werth eingekaufft sondern auch in solchen pretio wiederumb den unterthanen außge spendiret werde (vid. plurib. Lindenspür ad Ordinat Wirtemberg. Tit:

von

von Schädlichen Fürkauff n. 11.) Hinc publicæ quoque occurritur caritati per granaria publica (Kornhäuser) in quibus tempore abundantiæ frumentum colligitur & reconditur, ut tempore caritatis subditis vendatur. De Iosepho vid. Gen. 41. & Ps. 105. v. 6. Vt ergo ratione annonæ populo bene consulatur (1) ad exemplum Iosephi, & formicarum, in facilitate & copia annonæ, coemendum frumentum, & in granaria publica colligendum; ut difficillimis temporibus pace belloque supersit in reipublicæ usum. (2) Incumbit magistratui, ut opera detur, quo frumentum, quod vel ibi natum est, vel aliunde importatum, justa ratione cum aliis communicetur (Vid. *Proverb.* 11. v. 26. l. 2. D. de Nundinis. *Sebast. Medic.* de Cas. Fortuit. p. 1. qu. 6. n. 59.) & quidem certò pretio, cujus constituendi potestatem habet magistratus (l. 1. 8. cura carnis. D. de Off. Præf. urb.) (3) Potest etiam civibus imponi superindictum ad emendum frumentum, & alia necessaria; tam in usum suum, quàm militum, aut aliorum, reipublicæ

operam præstantium, quod hodie *Magazin* vocamus (Vid. l. 2. C. Ut nem. lic. in empt.) ac jubere potest magistratus, ut quilibet civis certum numerum modiorum frumenti, pro suo suorumque usu quotannis sibi comparet (Vid. *Lindenspur* ad Ordinat. Wurtemb. Tit. von Fürkauff n. 16. *Gryphiand.* l. 2. Oecon. leg. c. 4. n. 60. & seqq (4) Dardanarii & flagellatores annonæ justis pœnis afficiantur (Vid. l. 6. D. de Extraord. crim. l. 3. §. 3. D. de crim. Stellion. l. 37. D. de Pœnis. 2. Feud. t. 27. §. 4. Ordin. Polit. Imper. Augustan. de an. 1548. Tit. die Monopolia. §. Zu dem soll auch) Aur. Bull. tit. 1. verb. *vendere ac facere vendi &c.* *Gryphiand.* l. 1. Oecon. Leg. c. 24. n. 254. & seqq: *Koppen.* Decis. 59. n. 21. ((5) Flagellatores & compressores frumenti, publicâ necessitate jubente, cogantur ad distrahendum pro æquo pretio frumentum; nisi à Spiritu Sancto diris devoveri, à magistratu plecti, & pro patriæ parricidis haberi velint. (*Loccen.* l. 4. de Repub. ordin. c. 11. *Nicer.* ad Attic. Ep. 11. & 21.) (6) Potest etiam magistratus in

tus in casu necessitatis evectionem frumenti publico edicto prohibere; vel si domi deficiat, aliunde curare advehi. Hollandiæ Granarium est hodie Dantiscum, unde classis frumentaria per fretum Oresundicum singulis annis ingentem frumenti copiam in Fœderatum Belgium advehit.

LXIV. *Vicesimo secundo etiam hoc ad præcavendos motus in Rebuspp. facit,* si rumoribus & famæ (quæ vehementissimum animorum incitamentum est, & mille linguis rerum fidem miserè exaggerat) tempestivè occurratur. (Vid. *Scoock.* l. 3. de Sedit. c. 17.)

Hæc gliscit gressu, volucriq; citatior Euro
Terrificis quatit attonitas rumoribus arces
Astruit auditis, docilis per inania rerum.
Pascere rumorem vulgi pavor.

Populus itaque nec nihil, nec omnia scire debet: Quæ minus ad rem faciunt, nec scire refert, supprimenda sunt: Fama anceps aut periculosa, in quantum fieri potest, anticipanda: causæ metus adimendæ: animi spe & fiducia firmandi: Quæ possunt, in melius deflectenda & prudenter interpretanda sunt (*Num.* 14. ℣. 7. 8. 9.)

Fama tumultuantis populi prævenienda est, nec ibi cunctandum, ubi magis facto, quàm consulto opus est. Legati & Principalium negotiorum apud exteros actores, studiosè quoque cavebunt, ne ex incerto rumore temere arrepta, aut dubia pro certis, sed verè comperta & cum judicio discussa ad Principes & Respublicas suas perscribant, ne res domesticæ, ancipitis rei eventu, & ante eventum metu turbentur. Velut accidit cuidam Galliæ Legato, qui Regis sui nomine poscens à Carolo V. Ducatum Mediolanensem, ab eo responsum ferebat, sibi idem placere, quod Regi Galliæ. Hoc ad Regem ita scripsit Legatus, quasi Imperator de Ducatu assentiretur; quum tamen ambiguo sensu contrarium sentiret Carolus. (Vid. plurib. *Loccen.* l. 4. de Repub. ord. c. 13.) Cavendum etiam, ne consilia arcana in promiscuam plebem propalentur, adeóque Consiliarii atque Secretarii os suum secreto Harpocratis sigillo obsignare debent. Alias mobile vulgus, si quædam emanant, quæ ad circumscriptionem populi spectant, in pejus omnia exaggerare, tumultusque facilè

cilè oriri solent ; Non porrò à typographis typis exscribendi ejusmodi Scriptores, qui somnia sua fallacia, pro certis rumoribus, in præjudicium publicæ tranquillitatis & quietis plebi imperitæ propalare, decretaque publica petulanti lingua ad seditionem concitandam traducere solent. Denique Novellatores hebdomadarii, qui sæpius rumusculos quoscunque de trivio curioso vulgo ære satis grandi vendunt, probè quoque veniunt observandi; nullæque relationes ab ipsis imprimendæ, nisi prius à sapientibus & arcanorum reip. callentissimis fuerint probatæ. Quod de Calendariographis alias Philippus Caroli venâ suâ Poetica censet:

Nunquid in Octavo mendacia plura Calenda
Edant, in Quarto, quæritur, an Folio,
In decimosexto mentitos plurima seclo
Auspicor, Astrologos quoslibet in Folio:

id rectè quoque ad mendaces novellarum scriptores applicari poterit. Tempore belli Magistri Postarum artificiosas technas norunt, ut eò formidolosior sit fama, quâ

unicè bella ſtant, caduntque. Sæpius ex 1000. Militibus, *nulla* adjecta fiunt 10000. & ita porro. Crediderim, ipſos Regum & Principum Miniſtros interdum hoc Politicum Sophiſma Veredariis in aures inſuſurrare. Fama maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit [*Curt.* l. 5. c. 13] Fama bellum conficit, & parva momenta in ſpem metumque impellunt animos [*Liv.* l. 27. c. 45.] Famæ inſerviendum, quæ in novis cœptis validiſſima eſt [*Tacit.* l. 13. Ann. c. 8.] & primis eventibus metus aut fiducia gignitur [l. 12. Ann. c. 31.] Cæſari hæc ratio fuit, ut autoritatem, quâ Pompeius maximè apud exteras nationes niti videbatur, minueret; quum fama percrebuiſſet, illum à Cæſare obſideri, neque audere prælio dimicare (*Cæſar.* l. 3. de B. C. p. 587.) Laboravit quidem Pompeius, ut famam & opinionem hominum teneret (*Cæſ.* l. 3. de B. C. p. 598.) Sola famâ ſæpenumero bella conſtant, ac ſæpe etiam, quod falſo creditum eſt, veri vicem obtinuit. (*Curt.* l. 8. c. 8.) Imò ſecuritati par vitium credulitas (*Curt.* l. 9. c. 5.) Et mentiuntur plerunque

runque, qui audita tantum, non visa referunt; neque id mirum, cum frequenter omni operâ & studio agatur, ut vanissima quæque in populum spargantur, ut hoc modo miser plebs spe vanâ lactetur: Revocet quis in memoriam præteritos proximos decem viginti aut triginta annos, & stupebit figmentorum cumulum, quæ omnia sub honestissimo nomine rerum novarum distracta fuere. Hoc unicè multis in civitatibus curatum, ut plebs speciosissimis commentis animaretur ad expendendas fortunas suas pro hac vel illa parte. Cura hic ingens fuit publicè veritatem ignorasse. Eo tempore nostri Germani eò fabularum fuerunt prolapsi, ut in civitatibus ridiculè rerum novarum quæsiverint, quæ veritas placeat, Pontificia an Lutherana? Was whollet ihr für Zeittung Catholische/Lutherischhe oder Caluinische ? quasi quod apud unã partem verũ est, apud alteram falsum esse, atque sic veritas sibi ipsi contradicere possit. (Vid. *Drexelii* Phaëton. 2. cap. 20. 51. *Philand.* von Sittwalt p. 3. Vis. 6. p. 376. & seqq.)

In ſemeſtralibus Lipſienſibus Relationibus multa etiam referuntur, quæ à vicinia veritatis aberrant; neque etiam Theatrum & Diarium Europæum, neque Mercurius Gallo-Belgicus ſuis carent nęvis; Novellatoreſque ſæpe mendaciorum turbas inflant.

LXV. *Viceſimo ſecundo ad tranquillandas & à turbis conſervandas Reſpubl. non parum conducit*, ſi conſtituti ſint publici Cenſores, qui animadvertant in mores ſingulorum, & contra luxum (qui eſt via regia ad paupertatem) invigilent, qui in conviviis, nuptiis, veſtibus, ædificiis, ſuppellectile, rhedis &c. ſe prodit; libidinem porrò frænent. Cenſura ſcilicet eſt magiſtra pudoris & modeſtiæ, ſacratiſſimumque & maximè neceſſarium in Republica munus, (Vid. Lindenſpür ad Ordinat. Würtemberg. Tit: von Feldſtüzlern n. 6. & ſeqq:) quæ etiamnum in bene conſtitutis Rebuſpp. miracula Politica edit. Apud Lucenſes gravis & matura meliorque quam olim Romæ, exercetur Cenſura. Nam hebdomade proximâ ante Paſcha,

quę

quæ ſancta dicitur, qui in hoc conſilio ſunt, certo quodam loco congregantur. Ex iis unuſquiſque ſchedulam, in quâ nomen ejus, quem ille pro homine flagitioſo, civitateque indigno, habet, ſcriptum eſt, in arcam, ad id præparatam, immittit. Quo facto ſchedulæ promuntur, ac ſi forte alicujus nomen aliquoties iteratum legatur, res ad Majus Conſilium refertur, ibique rurſus ſuffragia ineuntur; quibus ſi damnetur, is talis pro homine nefario, & civitate indigno judicatur, ſtatimque eo adhuc veſpere exulare publicâ pręconis voce jubetur. Proſcriptionis verò hic modus eſt, ut intra triennium 50. milliaribus ab urbe abſit, cui ſi contravenerit, capitis pęnam incurrit (*Adam. Contz.* l. 7. Pol. c. 20. § 8. Inclyta Reſpublica Genevenſis pro cenſoribus habet Decemviros, quos ipſi Antiquos appellant; quatuor quidem ex Senatu L X. Virorum, reliquos ex Senatu Ducentumvirorum creare ſolent quaſi Magiſtros morum, qui tantâ ſeveritate vitia caſtigant, ut vix ullum ſcelus tam occultum ſit, quod inultum reperiatur. Nec dubitandum eſt, quin Rempublicam,

blicam,

blicam, si non armis & opibus certè virtutibus & pietate florentem habituri sint, quamdiu Decemvirorum potestatem tuebuntur. His autem Decemviris & Collegio Sacro [Consistorium vulgo nuncupant] Morum Præfecturam sine censu, sine imperio, sine jurisdictione mandant; Censorum tamen coërctio illa gravis est admodum & efficax: Nam qui Collegii Sacri decreto non paruerit, huic omnino interdicitur sacris; interdictiones aspernantem persequitur apud Iudices Religionis procuratori (vid. *Hentzner*; in Itiner. Helvetico & Genevensi p. 38.) & *Golnitz* in Itiner. pag. 351.) Quam egregiè in Ducatu Brunsvicensi Censura Ecclesiastica morum peragatur vid. in Præfat. Ordinat. Ecclesiast. Divi Iulii Ducis Brunsvicensis & Lynæburgensis. Item, sub tit: Superintendentur Ordnung & sub tit: Censur. oder disciplina der kirchen. Similiter an. 1562. Censura ejusmodi est Venetiis instaurata, Triumviris morum censoribus institutis [Vid. *Bodin.* l. 6. de Repub.] Certè non tanta malorum morum seges in

orbe

orbe Christiano occurreret, si undique Censura Nativitatem & Vitam Politicam indipisceretur. Ministri quidem Ecclesiæ, ad ravim usque, satis taxant vitia anti-Christiana, sed ejusmodi sermones sunt quasi fulgur ex pelvi; brachium seculare ut hic accedat, oportet; Consistorio etenim Ecclesiastico nisi accedat illud brachiũ frustraneæ sunt omnes illius reprehensiones; ac præsertim in Democraticis Rebuspp. hoc debet attendi, in quibus Libertinismus facilius radices agit. In populari Lucensium R[redacted]blica magna est Censorum Politicorum autoritas, bene & tempestive providentes, ne præfracti, luxuriosi, prodigi, rixantes & contentiosi novas res moliri, aut tumultus ac seditiones excitare possint [Vid. *Septal.* l. 7. de Rat. Stat. c. ult.] Censorum autẽ officiũ est, ut diligenter inquirant in cujuslibet privati regimen domesticum, an Paterfamilias bene personæ ac rebus suis pręsit; an rectè se gerat erga uxorem, liberos, servos, ancillas, agnatos, cognatos, & vicinos aliosque Christianos homines; qualis sit ipsius victus & amictus, an recte utatur, vel abutatur opibus

bus? an culinam & mensam juxta œconomicos cancellos recte instituat? Henricus IV. Rex Galliæ aliquando Nobilis superbum & magnificum Palatium intrans, & omnia nitida ac splendida deprehendens, tandem etiam in parvam & angustam culinam deductus, Rex interrogavit Nobilem: Quare, quum reliquæ cameræ sint adeo spatiosæ, culinam adeò arctam fieri curasset? quam quæstionem secuta elegans Oeconomica responsio: *Sire*; hæc parva culina in causa est, quod tam grande potuerim ædi[illegible]e palatium. Certè si luxus mensæ profusis sumptibus in Rebuspp. exercetur, quæ alia spes ejusmodi prodigis, quàm in novis rebus, superesse poterit? *Tacit.* l.15. Ann.c.50.) Et fiunt in Repub. mutationes, cum homines sua consumunt, prodige viventes *Arist.* l.5. Pol.) In conviviis ordinariis & familiaribus quantum hodie non deprehendimus luxum? adeò ut, si aperto ostio prætereuntes censores hodie (uti apud veteres fieri consuevit, teste *Pancirol.* libro primo Rer. Memorab. c. 51.& ibi Salmulth. in not.) animadvertere possent, an con-

convivia luxuria diffluerent? nullum sit dubium, quin officii sui munia ob tam multos & frequentissimos populi excessus, haut obire queant. Et quid dicam de extraordinariis, iisque solennibus conviviis, veluti festivitatum nuptialium? certè etiam, ii qui in mediocri aut tolerabili vitæ conditione, honestâ constituti, dum ditiores parum prudenter æmulari omnibus nituntur unguis, ruinæ periculum sibi non rarò struunt; uti videre est in Germania, Gallia, Belgio & alibi. Certè hic apprimè necessaria & utilis est censoria nota, ne novellæ familiæ initia in herba quasi extinguantur, atque evertantur. Nam

Collapsa ruunt subductis tecta columnis

Carolus IX. & Henricus III. Galliæ Reges, referente Rebuffo Gallo, edicto cavit, ne in nuptiis aliisque conviviis plus quàm tria fercula apponantur; quas leges sumptuarias etiam continuarunt Henricus IV. & Ludovicus XIII. Reges. (add. *Ordinat. VVürtemberg.* Tit. von Hochzeiten und Schenckinnen fol. 30. & tit. sequ. *Ordinat. Bavar.* de an. 1516. port. 3. fol. 33. Tit.

Verbott

Verbott der grossen Hochzeit/Kindtmahl Todten-Begräbniß.) Edictum Maximiliani I. Imp. contra Germanorum ebrietatem vide apud *Goldaſtum* (Tom. I. Conſtit. Imper. pag. 430.) De veſtium luxu jam ſupra dictum. Hodie in veſtitu non tantum luxuria, ſed etiam mollities, ac deſultoria levitas in omnium incurrit oculos. Graphicè hoc depingit *Scribanius* (in Inſtit. Politico-Chriſtianâ cap. 15.) Quot nobiles hodie in Galliâ inſtituuntur, quaſi ad ludum eſſent facti & jocum, veſtitu & ſermone nihil faciunt moderatè teſte Cominæo (l. 1. de Reb. geſt. Lud. XI.) Mirum ſanè eſt, quod noſtri Germani adeò quoad viciſſitudinem & immutationem veſtium Galliſſent, & ſingulis veluti menſibus in aulis & civitatibus politioribus in varias veſtiũ figuras, inſtar vertumnorũ ſe transmutent. O Germania quod hodie jaces, & laboras, debes non minimâ ex parte huic Politicæ peſti! Si ſpectator adhuc in Germania Democritus aliquis, illinc Heraclitus ſederet; nunquam illi, quod rideret; huic, quod defleret, deeſſet.

Dan

Dan trägt man kürtz / dan lange Röcke /
Dan grosse Hüt / dan spitz wie Weck /
Dan Ermel lang / dan weit / dan eng /
Dan Hossen mit viel Farb und spreng.

(add. *Lans.* in Orat. contra Gall. pag. 328. 329.) Olim Carolus Mag. Germanos, Gallico more incedentes, ita allocutus: O Ihr Teutschen wie seid ihr also unbesonnen / und unbeständig / das ihr deren Kleidung die ihr überwunden habt deren ihr Herren seid / annehmet? Ist nicht ein gut zeichen bedeütet nichts guts. Ihr nehmet Ihnen ihre Kleidung / so werden sie euch euer Hertz nehmen; Waß sollen diese Welsche Flecken und Hadeln / seind weder für Hitze noch für Kälte gut / für Regen noch fur wind. Ließ demnach ein Landgebott außgehen / daß mann

mann solche Frantzösische Kleyder in Teutschland weder verkauffen noch kauffen solt / teste *Aventino* (l. 4. Annal. Bojor.) Quod fœminas attinet, intuere modo capitis integumentum, quàm colore varium & formâ, largum, latum, acutum! quam variè ars in una cervice ludit! ô nimis doctæ acus libidini ancillantes! nunc colli nuda protrudunt; nunc integram cervicem nudant, humeros etiam & pectus prospectandum tradunt; quasi non sat ignium frons, oculi, vultus jaculetur. Reliquæ vestes vix pectus claudunt, & nunc in orbem nunc in acutum finiunt. Manicæ insuper modò sunt laxæ, strictæ, arcuatæ, tot liciis sæpè adstrictæ, ut quasi ad indignationem invicem incumbentia videas. Luxus ejusmodi Sybariticus passim apparet in Gallia, Germania, Belgio & alibi. Ratione quantitatis etiam aurea violatur in vestitu mediocritas, tam à sexu sequiori in vestitu lineis, quàm à masculino sexu. Ita in vestitu prodigus fuit ille, qui nonaginta novem ulnas syndonis illius, quam Cartecam dicunt caligis suis infarsit,

infarſit, ut prolixior numerus in auribus tinniret. (*Lauterbach.* l. 4. Regentemb. c. 10.) Intereſt porrò ut cenſoriâ virgâ animadvertatur, ne cives gēmis & margaritis promiſcuè abutantur (vid. *Schoock.* l. 3. de Sedit. c. 18.) Mercatores ſæpe ejuſmodi pretioſas res à collo uxorum & filiarum appendunt, ut hac ratione nobiles, ægre hoc ferentes, per illarum emptionem æri alieno ſe immergant; mercatoribus de venditione ſuorum pretioſorum monilium ſatis ſecuris; quod cum verecundetur nobilis facere, gravius affligitur. Mercatoribus certè planè eſſet interdicendum, ne gemmis aliiſque rebus pretioſis faſtum, qui in modo quarto proprii ipſis ferè convenit, præ ſe ferrent; aut pro uſu illarum aliquid in publicum ærarium contribuerent. Porrò magnus etiam luxus in emptione aureæ & argenteæ ſuppellectilis deprehenditur, quem abuſum inprimis Cenſores Rerumpubl. coercere deberent. Man fragt heutiges Tages. Wo bleibt das Gelt? und keiner nimbt faſt wahr / wie viel Gülden und ſilbern

bern Geschirr allein im Teutschland verhanden. Wie viel Gulden Ringe/ Gulden und Silbern Degen-Gefäß sein iezt in Teutschland / Franckreich und an andern Orten verhanden? Certè si, quicquid fermè in repub. argenti est, vasis aureis & argenteis destinatur, ubi tandem manebunt nummi aurei & argentei? Prudentis etiam magistratus est, attendere ad auri & argenti fabros, ne nimium auri & argenti perdant; ne item argentum adulteretur, sed purum putum permaneat, quò in casu necessitatis rursus inde nummi conflari possint. Oportet etiam dispicere, ne cujuslibet conditionis homines abutantur ejusmodi pretiosâ suppellectile, etiam peripetasmatis, stragulis pretiosioribus, tabulis pictis, sellis, arcis & similibus. Lustrentur itaque singulorum ædes, excessusque diligenter notentur, & in magistratus deferantur notitiam, ut per legitimos tramites modus imponatur, interdum ratione excessus mulcta infligatur, venditióque superfluorum præcipiatur. Carrucarum quoque

Ca-

Carossen quantus hodie abusus Viennæ, Luteriæ Parisiorum, Romæ & alibi in orbe Christiano? Primus qui Lutetiæ curru vectus est, fuit extremo Francisci I. regno Ioannes Lavallus Bosco Delphinus, propter corporis obesitatem ad id adactus; tantúmque tunc in aulâ erant duæ carrucæ, usu ex Italia nuper invecto. Prima dein in urbe fuit Christophori Thuani, postquam Princeps Senatus creatus fuit. Hinc ita locupletatus est carrucarum numerus, ut, quot Venetiis privatis vehendis naviculæ, tot nunc Lutetiæ carrucæ numerentur, & iis etiam infimæ sortis homines utantur. (*Lans.* Orat. contra Gall. pag. 332. Vid. latius *Thuan.* l. 3. Hist.) O utinam Lutetiæ tantum iste luxus observaretur! Exemplo ditiorum, etiam tenuioris sortis homines famulitium frequens alunt; unde non possunt non privatorum ejusmodi familiæ in ruinam delabi. Illicita porrò Venus hodie adeo extra legis pænam in Italia, Gallia & alibi est, ut ferè non amplius vitium reputetur, ipsis magistratibus (exempla sunt odiosa! & passim nota) non

recto

recto itinere præeuntibus. De impudicitia Gallicarum virginum vid. *Lanſ.* (orat. contra Gall. pag. 312. & ſeqq.) ubi de tenuibus lineis tunicis, per quas corpus pellucet. Quot hodie inter Chriſtianas fæminas repeiiuntur, qui cum Quartilla Petroniana Iunonis iram ſibi imprecarentur, ſi unquam ſe meminerint virgines fuiſſe; ornantur iſtæ ex tribu levi, comuntur, ſaltant, &, omnia pro ſua cupidine agentes, non raro ex corpore quæſtum faciunt. Romæ & Venetiis, Lutetiæ Pariſiorum & alibi, quis non ejuſmodi impia pariter ac improba *Reipublicæ ephippia* (ut non nemo appellat; rectius proſtibula, & Reipublicæ cadavera) deprehendit? Pontifex Innocentius (ut refert *Matth. Paris.*) valedicturus Galliis orationem habuit ad populum Lugdunenſem, facientę verba Hugone Cardinali; quem non depuduit dicere: Veniente Papâ quatuor ſe reperiſſe lupanaria Lugduni; recedente eo ſupereſſe unum ſaltem, ſed illud ab Orientali urbis portâ ad occiduam extendi. (*Cluver.* l. 9. Epiſt. Hiſt. pag. 537.) Helvetii & Poloni, atque cæteri Septentrionales populi militi-

bus

bus abundant, propter fæcunditatem mulierum suarum, maximè quia pauci apud illos monasteria ingrediuntur, nec lupanaria tolerant, quibus immane quantum seminis humani corrumpitur. (*Campanell.* de Monach. Hispan. cap. 15.) Romæ loco Censuræ sunt certi constituti, qui à meretricibus vectigal lactis (den Milchzoll) exigunt.

I pudor in villas, si non patiuntur easdem
Et villa vomicas: Urbs est jam tota lupanar.

Salutares leges; Regum Galliæ contra lupanaria Ludovici S. de anno 1254. Caroli V. de anno 1369. Caroli IX. de an. 1560. & Henrici III. de anno 1586. an adhuc sint in bono & viridi usu, observare poterunt ii, qui in Gallium itinera suscipiunt.

LXVI. *Vicesimum tertium remedium contra turbas Reipublicæ est, ut* Magistratus sacra & ordinationes Ecclesiasticas probe observet, potestatemque circa religionem fortiter in manibus, ut Hercules clavam in pugno suo tenens, detineat operamque det ne sub religionis velo &

mantello domi motus excitentur. [Vid. Nov. 3. in Epilog. Nov. 6. l. 3. C. de Alcator. 2. Feud. tit. 27. ut nihil dicam de juris divini textibus.] Etiam τὸ μικρὸν hic per microſcopium quaſi præ oculis habendum, quò omnes, etiam minimæ, turbę ab Eccleſiâ avertantur. De Majeſtatis civilis autoritate, poteſtate & officio circa ſacra omnium optimè peculiari diſſertatione ſcripſit incomparabilis Vir Nobiliſſ. Dn. D. *Conringius*, qui omnes alios longè poſt tergum relinquit. Vt in brevi tabella quaſi hoc negotium comprehendam: Summâ ope niti debet Magiſtratus Chriſtianus; ut Verbum Dei purè ubique prædicetur, Sacramenta ritè adminiſtrentur, omnis idololatricus & adulterinus cultus eliminetur, & Antichriſti regnum tollatur. Non autem ſunt ferenda dogmata Ieſuitarum: A ſolo infallibili Papâ dependere ſacra, eorundemque adminiſtrationem; æruſcationes & rapinę Curiæ Romanæ in bene conſtituta republicâ haut ferendæ; Item tranquillitati Rerumpublicarum è diametro eſt contrarium anti-Chriſtianum dogma; Papam poſſe Imperatores

ratores, Reges, Principes, aliosque Polyarchicos legitimos Magistratus excommunicare, deponere & (ut vocabulo moderno utar) dethronizare, Subditos à juramento fidelitatis absolvere, & si quæ sunt alia turbulenta dogmata, ad Rerumpublicarum everriculum & ruinam totalem spectantia. Tollatur itaque è Christianis Rebuspublicis omnipotentia Papæ, autoritasque illegitima incivilisque Romani Cleri & Cuculligerorum; tollantur tributa sacra Palliorum, Annatarum, Indulgentiarum aliaque irreligiosa prædandi vocabula; & Cælum totius Christiani Orbis erit valde serenum, omnésque nubes, imò nubeculę tenebrosæ à Sole Veritatis dissipabuntur, atque evanescent. Imitentur Reges & Principes Christiani Romano-Catholici Reges Gallię & Venetos, qui examussim ad libellam quasi & lineam id operam dant, ne Regnum & Respublica aliquid detrimenti à sede Papalinâ capiat. In hodiernum usque diem Sorbona constanter propugnat quatuor hæc dogmata [1] *Non debere Papam imperare Regnis ac ditionibus; neque posse Reges exau-*

ctorare, ac regnis privare [2] *Concilium supra Papam esse.* [3] *Clerum Politico magistratui subjacere.* [4] *Confessiones ad Rempublicam spectantes evulgandas.* In Gallia, si libri prodeunt, in quo contrarium docetur, solent interdum manu carnificis comburi. Prudenter in hoc articulo magni momenti monet Martinus Schoockius: *Principum (qui in obsequio Papæ adhuc perseverant) interest plurimum, ut in suis ditionibus foveant Evangelicos: Cum enim ipsorum doctrina nihil complectatur, quod Regimini Politico ulla ratione præjudiciosum sit, ipsorumque doctrina eò vergat, ut in negotio salutis nihil homini, sed in solidum omnia Deo ejusque gratiæ (interveniente Christo, tanquam causa meritoria) tribuantur; nulla est ratio, cur Principes, qui volunt haberi Catholici, suis regionibus eos exterminent; maximè quod per illos insolentia Cleri, qui gestit se obsequio Magistratus civilis subducere, in ordinē redigi possit.* Hæc Schoockius [l. 3. de Sedit. c. ult.] Quod si itaque aliquid in Ecclesiam, in Republica hærentem, sive quoad doctrinam, sive ceremonias irrepat, quod juxta regulam

regulum Verbi Dei & ſanam rationem Reformatione indiget, ipſe Rex, Princeps aut quilibet ſupremus magiſtratus ejuſmodi negotii cæleſtis principalis debet eſſe Rector ; conciliiſque miniſtris Eccleſiæ præſideat, omnia *pro & contra* [ut loquimur] audiat expendat, atque determinet ? ut reipublicæ Eccleſiaſticis turbis, quæ etiam regimen civile confundunt, eò citius occurratur. [add. 2. Chron. c. 13. 2. Reg. 12. 2. Chron. c. 24. 2. Reg. c. 24. 2. Chron. c. 29. 2. Reg. c. 34. & 35. Dan. 3. v. 29. cap. 6. v. 25. 26. 2. Reg. cap. 11. v. 17. 1. Sam. 6. v. 14. cap. 17. v. 2. 18.) Rectè itaque atque Chriſtianiſſimè fecerunt ſuperiori ſeculo Proteſtantes, cum emendationem ac repurgationem Eccleſiæ Chriſtianæ neque ab ipſo Cæſare, neque à pio & libero Chriſtiano Concilio impretrare poſſent; quod ipſi tandem vigore Iuris Territorialis & Regalis Chriſtianiſſimam ſuſceperint Reformationem, unicam ſalvificam Religionem Servatoris noſtri IESV CHRITI ſincerè, omni fermento expurgato, reduxerint, omneſque ſuperſtitioſas ceremonias, Paganiſmum

P 3 ſapien-

ſapientes, item alia temeraria inſtituta, ſuperbiam & avaritiam Papæ & Cleri Papalini redolentia aboleverint, Chriſtianamque religionem puriſſimam niveque candidiorem effecerint. Adhibendi autem in Reformationis religioſæ negotio ſunt in conſiliũ Theologi pii, probe docti, manſueti, non fervidi, qui inſtar Thracicorum agricolarum, non tam cultello inutiles vitium ſtolones abſcindunt, quàm eas ipſas falce ad radices uſque exſtirpant. Opus eſt hic Theologis, qui Philippo Melanchtoni, Calixto, Dilherro, & Duræo, ſunt ſimiles. Furioſi & turbulenti Doctores Pythagoræ Sanctum Silentium colant; contra verò moderati, modeſti, & qui orbem religioſum probè habent cognitum atque perſpectum, in conſiliis ſacris prævaleant. Vt autem eo melius turbæ Eccleſiaſticæ præcaveantur, prohibendæ ſunt in Scholis omnes diſputationes inutiles, religionem concernentes. Videatur hac de re optimum Conſilium B. Doctoris Calixti in Miſcellaneis Orat. Poſthum. pag. 25. 26. 27. [add. l. 4. in princ. C. de Summ. Trinit. c. 2. §. Inhibemus. de Hæreticis. in 6. *Rittershuſ.*

*tershus.*l.6. D ff.Iur. Civ.& Can.c.12.]

A Doctore glorioso,
Et Pastore contentioso,
Et inutilibus quæstionibus,
Liberet suam Ecclesiam Dominus.

Iam olim Megalander Lutherus prædixit: Sie (die Theologi) werden bald nach Unß/wrden eine newe rixosam Theologiam anrichten/ Christum und sein Werck auß den Augen und Gedancken lassen/und von unnöthigen und ungewissen dingen gefehrliche Disputation, und schädlich Pfaffengebeiß/ und ün aufflößliche Fragen fürgeben. Nimirum ut corporum quidam morbi certis temporibus interveniunt; sic morbus animorum est, ut disputare & quæstiunculis lascivire homines malint, quàm piè vivere: Ac prurigo de religione differendi & litigandi, quæ pessimum & vilissimum quemque tenet, causam bellis domesticis dedit, & dabit. Mutuam concordiam Christus suis abiens seriò commendavit; non multos esse Doctores debere, sed unum Iesum Christum. [*Matth.* v. 8.*10*-

8. *Iohan.* 14. v. 27. cap. 13. v. 34. 35. cap. 15. v. 12. 17. cap. 17. v. 21. & seqq. cap. 20. v. 19. 26. *Matth.* 5. v. 9. 1. *Iohan.* 3. v. 23. *Iacob.* 3. 21. *Ephes.* 3. v. 17.] Quid dicam de improbissima illa calumniandi libidine, quæ clericis hodie totos sermones sive conciones implet? cum deberent dissentientes placare, ut fratres, monere, ut homines, objurgare, ut errantes, atque sparso humanitatis sale contradicentium argumenta dissolvere [Vid. plurib. *Piccart.* in Obs. Hist. Pol. 17. cap. 1.] Fieri potest, ut satyræ istæ, invectivæque ex suggesto orationes apud vulgus aliquid valeant, cujus aures ad Rhetoricā arrectiores sunt, quam Logicam. Actum certè erit de salute Patriæ nostræ, nisi Principes Rerumpublicarumque Rectores mentem manumque admoveant, seduloque factiosæ linguæ hominibus disputationes ac sermones, odia multiplicantes, & nulli inservientes interdicant: Ex his enim odia illa, quæ nos ab omni charitate alienos reddunt; ex illis tandem factiones, insidiæ, conjurationes, bella, proditiones, & id genus alia. Hinc illa famosa Parisiensis laniena; Exinde illa sulphu-

ſulphurea in Anglia conjuratio, de qua ipſe Iacobus IV. libellum conſcripſit. Cauſa diuturni belli civilis, Germaniæ noſtræ faciem deformantis, etiam ex hoc fonte profluxit. Vnde etiam ſæpius in Receſſibus Imperii, & noviſſimè in Inſtrumento pacis [art. 5. §. 17.] ejuſmodi conatus, & improvidus cæcuſque Zelus prohibentur: Imprimis caveat prudens magiſtratus, ne nova dogmata, Verbo Dei diſſentanea, in vulgus diſſeminentur. Inde enim [annotante Dn. *Schcockio*] tres oriuntur factiones. *Prima factio* illius eſt, qui dogma novum introducit: Hinc enim, dum à ſua ſententia nova diſcedere non vult, fit, ut plures, novarum rerum cupidos, ſectatores quærat, & inveniat, etiam in populo: Nam amicus amico, vicinus vicino, propinquus & affini alteri, perſuadet, ut Novatori accedat. *Secunda factio* illorum eſt, qui receptas novas opiniones impoſterum propugnare atque defendere ſunt parati. *Tertia pars* eorum eſt, qui neutri parti accedunt; quæſtionem indifferentem eſſe judicantes. Hæ tres partes in Eccleſia formatæ mirum quantum

turbant pacem Ecclesiasticam. Hinc non templa solum, sed & balnea, non Scholæ tantum, sed & Gynæcea, aulæ, fora, compita, naves, plaustra, domus, thori, diversoria, convivia plena contentionum. Tunc non viri solum, sed & fæminæ, non docti solum, sed & olerii, nautæ, fabri, aurigæ Theologos agunt. Exemplum de Arrianismo affert *Schoockius* [l. 3. de Sedition. c. ult.] Ad tranquillitatem Ecclesiæ porrò conservandam, & ad Novatorum turbas evitandas, apprime utile est, ut Ministri Ecclesię, & Doctores Theologię in Academiis, ad certas loquendi formulas [quod credenda attinet] adigantur, quamvis ille modus explicitè in Sacro Dei Verbo haut occurrat. Sufficit enim si consensu Ecclesię orthodoxæ sit pie receptus, uti v. g. vox ὁμοούσιος contra Arrianos in Synodo Nicævâ universali recepta, & in hodiernum usque diem in Ecclesia Apostolicâ Christianâ constanter, constantius & constantissimè approbata. Insuper etiam Christianissimorum Magistratuum circa sacra sedula cura & providentia est, ut ministri pii, docti, modesti moderati, reipublicæque minimę

nime graves & molesti ad annunciandum Dei Verbum eligantur. Tollantur hinc in nonnullis etiam Protestantium locis Generalissimorum ac Generalium Superintendentium nomina, militare & profanum fastum spirantia: Nullus Ministrorum per *Genitivum*, & *Dativum*, sed per *Nominativum* aut *Vocativum* [ut sic dixerim] vocatus sacrum suggestum adscendat, quod vitium [hodie proh dolor! validissimum] non tantum Ecclesiam sed etiam Respublicas Christianas mirum quantum affligit. Exempla multa hoc loco referre possem; sed veritas parit odium! Præterea ad evitandum populi odium bona Ecclesiastica non in fiscum, sed in pios Ecclesiarum atque Scholarum usus convertantur. Quantopere nonnulli Principes Germaniæ in hoc articulo lapidem offensionis posuerint, exponunt illi qui de bonis Ecclesiasticis (Kirchen-Gütern) eleganter scripserunt. Die Heiligen holen allezeit das Wachs wieder/ Germanorum proverbium tritum est. Neque porrò popularis sive democratica regendæ

Ecclesiæ forma tranquillitati rerumpublicarum conducit, adeóque *Independentes* suffragium multitudinis in Electione Ministrorum Ecclesiæ urgentes, in Anglia &c. alibi non attendendi. Prima quidem Ecclesiæ tempora à presbyteris solis & postea unius ex eorum Collegio præcipuæ autoritatis adscitis suffragiis plebis fuerunt gubernata. Sed hoc aliter fieri minimè poterat Imperatoribus non-Christianis sævissima tyrannide primitivam Ecclesiam prementibus. Post tempora verò Constantini M. popularis ista Ecclesiasticæ rei forma desiit, & in paucorum manus transiit, Principe? Ecclesiæ custode atque nutritio supremam inspectionem sibi reservante; quæ norma etiam hodie in Christianis Rebuspp. quamplurimis prudenter observatur, supremam scilicet ne, supremam ad turbas evitandas, turbis electio haut concedatur. (add. *Bentivoglio* in Rel. de Hugon. & in Relat. de Belg. Hisp. p. 2 cap. 4.) Rituum quoque & ceremoniarum varietas aut mutatio, ne turbas det diligenter à providis magistratibus cavendum. sæpenumero (ait *Socrates* l. 5. Hist. Eccl.

Eccl. cap. 21.) qui in eadem fide consentiunt, iidem in ritibus & cæremoniis invicem discrepant, unde ex disparibus ritibus dissensus Ecclesiarum haut arguendæ. Mutua tolerantia hic prora & puppis est; & *quod neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate, servandum*, inquit *Augustinus* [Epist. 118. ad Ianvarium.] Etiam in eo Magistratuum Christianorum curæ evigilare debent ne Professores Theologiæ & Philosophiæ juventutem studiosam per contentiones rixosas atque vehementes, nova & inutilia dogmata (quorum affirmationes vel negationes sine crimine eruditâ cum inscitiâ nesciuntur) in partes distrahunt. Theologorum Wittebergensium & Helmstadiensium quanta hodie in multis dissensio? serráque contentionis non ita pridem inter Wittebergenses & Pl. Reverendum Theologum D. Fridericum Vlricum Calixtum reciprocata; ut Divus Fridericus Wilhelmus Dux Saxo-Altenburgicus autoritatem suam interponere habue-

buerit necessum. Controversia nupera inter Cl. Dn. Conringium & Dn. Wasmutium Profess. Chiloniensem non parum etiam multorum distraxit animos; ut jam de aliis taceam *Thomistæ*, *Scotistæ* Ramistæ, Aristotelici, Carthesiani aliique contra illos insurgentes Philosophi, quantas animorum dissensiones in Academiis non excitant? Ita in infelicibus horum temporum contentionibus & rixis, haut doctis dictis certatur, sed maledictis, non ex jure manu consertum, sed mage ferro rem repetunt, regnúmque petunt, vadunt solida vi. Und solte sich auch mancher bey seines gewesenen Præceptoris übeln Meinung wohl gahr Todt schlagen lassen: uti multa duella Academica proh dolor! satis testantur redduntque manifestum. Nocet certè nobis plurimum, quod legem nullam habemus, qua jubeamur aliquid celare alios, quæ sanè utilissima foret. At jam in Germania omnia propalantur & divulgantur unde factum est inibi, ut quilibet sibi nova Biblia cudat, ut loquitur

Cam-

Campanella [c. 30. de Monarch. Hiſpan.] cujus tamen verba cum micâ ſalis accipienda. Prohibeantur itaque Theologorum inutiles rixæ & ſuperfluæ contentiones, quibus tantum abeſt ut mitigentur mala publica, ut potius iis exaſperentur. *Malo* [ait D. *Calixtus* in Select. Epiſt. Richteri pag. 118. *à Theologo Scripturarum ſenſus perſpicuè explicari, hiſtoriam & antiquitates Eccleſiæ illuſtrari, doctrinæ capita ſolidè probari, quam diſſentientes quoſcunque convitiis proſcindi, aut Inferis devoveri.* Interdicantur porrò tam Theologis quam Philoſophis quæſtiones Scholaſticæ Quodlibeticæ nullam aut exiguam utilitatem, ſed potius plurimum contentionis parientes: Scripta polemica & critica (da einer den andern mit der in die Feder gegebener Zunge die Haut vollſchlegt) inhibeantur: Hæreſes in republica exorientes redarguantur verbis [ut ſic dixerim] charitativis: Hæretici turbatores coerceantur; quo verò genere pæne alibi dictum [in Tractatu de Quatuor Element. Iurid. Tit. 2. de Igne.]

Ana-

Anabaptiſtæ, Iudæi, Quackkeri & alii phanatici homines anguſtiſſimis Politicis cancellis includantur. Permoleſti enim ſunt ejuſmodi hoſpites, qui partim hoſtes ſunt omnium Chriſtianarum Rerumpublicarum, partim opiniones habent nimium aptas turbandis civitatibus. Certè magiſtratui commiſſa eſt tutela pacis publicæ, adeóque non debet tolerare eos, qui ſpargunt dogmata ſeditioſa, quæ diſſolvunt civiles in Rebuſp. ſocietates, qualia ſunt illa Anabaptiſtica de communione rerum, de non exercendis judiciis, de non adeundis magiſtratibus *&c.* O Anglia quot tot tantiſque fluctibus turbida exiſtas, debes huic civili peſti! Quantas tragœdias ſuperiori ſeculo Anabaptiſtæ Monaſterii in Weſtphalia excitarint, notum eſt ex Sleidano, qui etiam pœnas Ioannis Leydenſis, Crechtiugi & Knipperdollingi exponit. Quod ſi vero ejuſmodi phrenetici homines, quorum cerebrum Enthuſiaſticus circumagit ſpiritus exoriantur (ut ante paucos annos adhuc Lubecæ contigit) ſtatim & è veſtigio (ne rerum ſacrarum imperi-

tos

tos turbent) tanquam furiosi in carcerem (Dolhauß) compingi debent, ut ibi somnia suæ per somnos obliviscantur. Blasphemæ porrò doctrinæ contra SS. Trinitatem, ac Servatoris Divinitatem ab omnibus magistratibus arcendæ ac severè puniendæ. Hoc natura scripsit in omnium sanorum sensibus, adeoque illud ipsum non solum concessum, sed etiam mandatum est magistratui. Pii tutelam; impii pœnam improbis facinoribus dignam merentur. Turbidi Sacri Ministerii Candidati porrò non admittantur, aut si ab initio tales non fuerunt, sed postea turbis concitandis à maligno & nequam Spiritu instigentur, aut plane ab officio removeantur, aut alio Politico remedio intra modestiæ pacificos cancellos coerceantur. Experientia proh dolor! nimium quantum testatur, etiam Angelos Pacis Verbi Dei Ministros non rarò concitare turbas, conscientiasque auditorum rectas in erroneas transformare; quod quanto cum detrimento Reipublicæ conjunctum sit, nemo non videt. Præsertim autem in Papatu

patu Iesuitæ impii sunt turbarum civilium artifices & concitatores, id quod Gallia, Germania, Polonia, Anglia aliæque Respublicæ Christianæ satis sunt expertæ. (Vide *Caraffæ* Germaniam Sacram Restauratam, *Alphonsum Vargas* sive Caspar. Scioppium, de Stratagematis Iesuitarum, & Scripta, *Romani Hay*, Capuceini, contra Crusium Iesuitarum aliosque, ut in specie de concitatoribus Germanici tricennalis Belli nihil dicam. Denique si novæ de negotiis religionis jactentur sententiæ, earum examen piis, moderatis, & doctis Theologis à Politico Magistratu committatur, Synodi Nationales ac Provinciales [quum ob Papæ Hieromonarchiam universale Christianum Concilium facilius optaveris, quàm speraveris] instituantur, omniaque ita tractentur, ne conscientiis vis violenta inferatur; Secus si fiat, motâ religionis sacrâ anchorâ movetur ipsa Reipub. navis, id quod superiori seculo sub Carolo V. & hoc ævo sub Ferdinando II. res gestæ inter Protestantes & Catholicos, eheu! satis superque edocent. Quantæ turbæ sub Henrico III. Rege

Galliæ ob exercitium tyrannidis ſacerrimę in conſcientias Hugonottarum fuerint exortæ, vide ſis apud Thuanum, Galliæ Livium, lib. 78. Hiſtor. Ad ſopiendas verò contentiones religioſas in Synodis, Magiſtratus partes ſunt [1] ut ipſe, exemplo Chriſtianorum Imperatorum, Concilia ſacra convocet [2] iis præſideat [3] quid ibi rerum agatur, cognoſcat, [4] exorbitantes & tumultuantes in rectæ rationis gyrum reducat, [5] de actis ſynodalibus judicet, & denique [6] Synodorum decreta, inſpectis rebus omnibus, rationibuſque ſubductis, edicto confirmet, atque iis firmiſſimum executionis robur addat. His probè obſervatis, nullum eſt dubium, quin Navis Eccleſiæ non tantum in portu conſiſtet, ſed etiam mediis in undis ſemper tranquilla erit. Ex hactenus adductis ſatis liquet atque conſtat, quam magnis mentibus Rerumpublicarum corpora ſint animanda, ut nubibus diſcuſſis cæli Politici facies ſemper ſit ac maneat ſerena.

MEMBRVM III.

Regulas à Magistratu Politico in turbis domesticis observandas, repræsentans.

I. OCcurrentibus in Republica seditionibus [a] *Magistratus* has Politicas observent regulas [b] (1) *Sint intrepido vultu* robur & æs triplex circa pectus gerant, *& constantem constantiam pro muro reputent.* Lipsii aureus libellus de Constantia, si in ullis aliis negotiis cum publicis tum privatis, certè in hoc arto salutis exitiique confinio in bonum usum deducatur, thesesque Lipsianæ ad hypothesin transferantur. Certè non minimum periculum est iis, qui maximè timent, multisque ipsum timuisse nocet. Seditiosi terrent, nisi paveant; ubi pertimuerit, impune contemnas (*Tacit.* l. 1. Ann. c. 29.) [c] (2) Observent in praxi & vitâ civili utilissimum

a *Regulæ tempore seditionis à magistratu observandæ.*
b *Prima Regula.* c *Secunda Regula.*

lissimum & maximè salutarem Ovidii versiculum:

Principiis obsta; serò medicina paratur
Cum mala per longas invaluere moras.

Seditionis pestiferum *malum* nascens sive initiatum facilius opprimitur, serpens ac vires adsumens fit robustius, & tandem consummatum. Seditionis non remedia, sed principia majora esse graviter ait *Curt.* (l. 9. c. 4.) incipiensque adhuc & nondum adulta melioribus consiliis flectitur. (*Tacit.* l. 1. Hist. 31. c. 33.) Ipsa principia si abscindat magistratus prudens, multo facilius civitas in eum statum reponitur, in quo ante seditionem fuit. Etenim nunquam ad seditionem pari consensu multitudo prorumpit, sed incitantur à paucis, qui vitiorum scelerumque impunitatem sperant, dum peccant cum plurimis. Incipientibus itaque turbis obstruendæ sunt viæ: Cùm enim semel ejusmodi incivilis materia radices egit, tanquam congenita ægritudo difficilis est extinctu.

Wen daß Füncklein erst herfürbricht/
Ein Finger es gar leicht erstickt/

Wens

Wens aber die Flammen erhebt/
Vnverhindert herumbher schwebt/
So lest es sich nicht treiben ein
Floß gleich herdurch Beid Elb und Rhein.

Exorta superiori seculo Gandavi in Flandriâ seditione Carolus V. Imp. incredibili celeritatę & astu Politico per Galliam tendens malum istud in herbis extinxit, ne amplius cresceret, & ad injustam maturitatem perveniret. Maturato hic opus, diesque rerum verbis non sunt terendi. Es ist ein iede viertel stunde/ ia ein jeder moment und Augenblick einem Regenten schädlich. Momenta hic horas; horæ diem rapiunt; Dies verò initiant, hebdomadæ, menses & anni turbas civiles consummant. Canis itaque festinans [ut proverbium hoc ad civile hoc negotium applicem] hic nunquam cęcos parit catulos: Et *semper nocet cunctatio, cum perniciosior est quies, quam celeritas* [Tacit. l. 1. Hist. c. 21.] Seditionis incrementa spem medelæ absorbent, aut eam difficiliorem reddunt, rebellionesque viperarum

rum naturam referunt, quę ab ortu facillimè suffocantur, cum temporis cursu difficulter vincendæ. Prudenter sanè Cicero initiis conjurationis Catilinariæ sese opposuit: Mahometh suo manipulo furum in initio facilè reprimi potuisset, sed Heraclius, sub quo cæpit, neglexit, & Saracenicum regnum tandem ita firmatum, ut in hunc usque diem toti Christiano orbi sit metuendum. Quod seditio in herba [quod dicitur] sit opprimenda docetur apologo cucurbitę & pinus. Sata enim olim fertur cucurbita juxta arborem pinum; quę ramis magnis & patulis jam constabat. Cucurbita verò cum multis pluviis atque cæli temperamento crevisset, lascivire cæpit, & ramos latius porrigere; jamque serpebat in pinum, ramosque ejus involvebat, ampliora folia, candentes flores, pręgrandia poma & virescentia ostentans; tantoque fastu intumuit, ut pinum ausa sit aggredi: Vides, inquit, ut te supero, & jam jam ad cacumen consurgo. Sed pinus, quę senili prudentię & robore pollebat, nihil morata insolentiam, respondit tantum: Ego hic multas hyemes,

æstus,

actus, variasq; calamitates pervici, & adhuc integra persisto; tu verò ad primos rigores minus audaciç habebis, cum & folia concident, & viror omnis aberit. Sicque contingit plures esse ambitiosos cucurbitas, qui regna & respp. annosas aggredi conantur. Sed tamen habent plus animi, quàm roboris; ideo brevi decidunt & arescunt, si factiosis resistatur. Sed cunctandum non est, & extinguenda, ut apparet, scintilla. [*Richter* in axiom. Polit. 204.]
Waß in innerchen Unruhen anfenglich nur einer *Hand*breit scheinet/ wird durch auffrühzische Geister alß durch einen starken Wirbel-Wind nachmals so vergrössert/ dass es gleichsam den gantzen *Himmel* bedecket; drumb muß mann es bey Zeiten untertrucken. [a] [3] *In Polyarchicis* porrò *rebusspublicis* sive sint aristocraticę sive democraticæ aut ex utrisque mixtę, *apprimè ratio status in hoc dubio articulo rerum exigit, ut magistratus inter se sint concordes*; animique eorum triplici, septemplici, imò

a *Tertia Regula*.

imò Gordio quasi nodo sint invicem obstricti. Es mussen die Hochgeehrten Regiments-Häupter alle für einen Mann stehen. Bonum publicum, privatis simultatibus hic non impediendum, sed privata odia publicis utilitatibus sunt remittenda [add. Tacit. leg. 14. Ann. capit. 38. leg. 1. Ann. capit. 10.] Profuit certè hoc inclytę Mæno-Francofurtensi Reipublicæ, quum anno 1616. Vincentius Fettmilch ibi pestiferas turbas contra Senatum prudentem & providum moliretur. Ita prudenter etiam Cicero, quum Catilina contra Rempubl. conjurasset, Collegam Consulem, multa aliàs in remp. molientem, ut incendium patriæ restingueret, singulari arte non Pelasgâ aut Etruscâ, sed verè Politica, nempe patientia atque obsequio mitigavit (vid. *Cicer.* Orat. in Pison. & Philipp. 2.) (4) [a] Insuper Magistratus cautio est, ut in urbibus inurbanis, in quibus cives turbas moliuntur atque excitant, præsidia fida certis fixisque in locis disponant. Vti enim tempore in-

Q cen-

[a] *Quarta Regula*

cendii, quando rapidus ignis urbes & ædificia corripit, hoc institutum in bonis constitutis Politiis [v.g. *Argentorati* vel novissimo exemplo, quando anno 1673. Pons Rheno instratus à Gallis hostilem in modum injecto igne conflagraret; etiam Genevæ quum ibi anno 1670. Pons Rhodani cum adjacentibus ædificiis igne horribili absumeretur) recte observari solet; ita etiam idem exoriente in republicâ seditionis flamma atque incendio, quando sævit animis ignobile vulgus, faces volant, ignisque furoris in furibundis populi animis est accensus, in praxin est deducendum. Exemplo hic præit Cicero, qui, quum Catilina furere inciperet, per totam urbem diurnos nocturnosque vigiles disposuit, earumque curam minoribus magistratibus demandavit. Idem anno 1662. Groningæ ardente ibi Schulenburgiana contra magistratum conjuratione, à Serenissimo Principe Gubernatore Dn. Wilhelmo Friderico observari, ipsemet vidi, postquam singulari stratagemate de quo vid. part. 4. Thesauri Rerumpubl. quem haut ita pridem in lucem edidi) aliquot

millia equitum & peditum nocturno tem. pore per portam D. Marię (durch die Mapforten) dormientibus seditiosis civibus, feliciter introduxisset: quo facto cecidit furor insolens, und ist den schulenburgischen adhærenten der Muth gefallen. Multiplicatis excubiis tum septa urbs, eaque occupatis portis atque vallis in custodiam data. Volitarunt tum per plateas & fora equites pedites&que, quibus maximè fidebat Princeps Nassovius, civili & militari providâ prudentia nemini secundus; qui ante paucos annos infelici fato [dum minor sclopus, sive pistoletta,præter opinionem casu exonerata,plumbum in os atque guttur ejaculavit] obiit. [5] [a] *Cavendum* porrò *ne in urbem tumultuantem promiscua multitudo ex agro & municipiis proximis confluat.* Quam maximè hoc promovit furibundi Catilinæ conatus, quod probrosi, petulantes, egeni, ac flagitiosi homines Romam tanquam in sentinam confluxissent. Quum anno 1662. Gerrit Hermanß Tribunus

a *Quinta Regula.*

plebis Groningę inter præcipuos Schulenburgii asseclas capitis pæna afficeretur Senatus Groning. cum prædicto Gubernatore suo id dederũt operã, ne cives suspecti, domo egredientes, globatim sive turmatim in plateis congrederentur; portæque, adductis pontibus pensilibus, durante supplicio, manserunt clausæ. Prudenter! Et alias, generaliter loquendo, urbes, quas promiscui homines frequentant & inhabitant, facilè mutationes admittunt atque recipiunt; neque quisquam illic tanquam pro patria, pro aris & focis arma sumit. [Vid. Thucydid. lib. 6. Bell. Pelopon.] Neapolitana seditio, sub Masaniello orta, nunquam tantas vires sumpsisset, nisi ex contermino agro vicinisque municipiis & urbibus, in urbem Neapolitanam factus fuisset maximus hominum concursus, præcipuè capite censorum [*Banditen* vocant] & ex infimâ plebe, quos homines non tam prætextus libertatis, conservandæ quam spes prædæ rapiebat transversos. Wie eß bey Fewerß brunsten dreyerley leute gibt/ etzliche die löschen/. andere

die

die zusehen/drittens welche stehlen/ also gibt es auch in Auffruhren und Bürgerlichen Unruhen dreyerley Leute/ etzliche sein Neutralisten/ so die Burgerlichen Flamme anschawen/ und nicht löschen; die meisten giessen Oel zum Fewer/ und verbrennen sich untereinander; etzliche aber rauben und plündern der reichen Heüsser.

II. Seditione verò in Civitate surgente, indiesque latius serpente, Politici & rerum gnari, salutare esse censent, si vir pietate ac meritis gravis, ad instar Menenii Agrippę apud Romanos, aut Petri Eissingii apud Groninganos insuper seditiosis gratius, ad turbidorum pectora demulcenda ablegetur. Menenii Agrippæ efficacem fabulam, ad concordiam Plebi Romanę persuadendam vide apud Livium [l. 2. cap 33.] Val. Maximum (l. 8. cap. 9.] & Forum [l. 1. cap. 23.] ubi Rupertus in notis Politicis ad hunc locum observat *tria potissimum in eo requiri, qui ad conciliandum dissidentes partes legatus sit* [1] *Vt gratiâ polleat apud* eam partem ad quam mittitur. [2.] *Vt*

facundus sit. [3] *Vt communi prudentia polleat* Das er belibt / beredt und von grossen verstande. Adeo magna res est eloquentiâ cum probitate & benevolentia conjuncta, Petrus Loredanus, Venetus, nauticę turbę tumultum compressit, ad quam nemo Senatorum progredi audebat (*Bodin.* l. 4. de Rep. c. 7.) Nimirum eloquentia seditiosos ad meliora & saniora consilia revocat, mucrones, ac civilis profundendi sanguinis cupiditate furentes inhibet. (*Val. Max.* l. 8. c. 9.) Mittantur itaque in hoc rerum turbido statu viri boni arctius in vulgus grati, facundi, quibus adsit mulcendi vulgum autoritas [*Tacit.* l. 1. Ann. c. 28. l. 3. Hist. c. 10. l. 15. Ann. c. 3. Vid. Act. 19. v. 35.] Cossus notę facundiæ dicendi arte militis animum mitigavit [*Tacit.* l. 1. Hist. c. 69. l. 4. Hist. c. 73. l. 2. Histor. c. 29. l. 3. Hist. c. 81. & in Orator. c. 31.] ac Cicero Consul eloquentiâ suâ conjurationem Catilinariam in herba extinxit. Injusti Quirites qui manui tantum, non linguæ triumphum decernitis. Scilicet seditiosi

--. Pie-

--Pietate gravem ac meritis si fortè virum quem
Conspexere silent, arrectisque auribus adstant,
Ille regit dictis animos & pectora mulcet.

Erat olim Florentia universa in duas factiones divisa, quarum una à Monacho *Monialis* altera à rabie, quâ insanire videbatur, *Rabiosa* vocabatur. Ventum est ad arma & victi Moniales, inter quos erat etiam P. Antonius Soderinus, ad cujus ædes diripiendas, cum concurrerent victores forte domi erat frater, Episcopus Volateranus. Is audito tumultu, indutus Episcoli habitu, & Pontificiali mitrâ reverendus ad armatos prodiit, & cum vultus reverentiâ tum gravitate atque eloquentia eos continuit, ne domum fratris diriperent [*Boter.* 5. de Rat. Stat. 8.] Res profectò admirabilis! posse efferatos animos, vi & armis invictos, apta oratione mulieri [*Forstner.* in Hypomnem. Pol. 7.] Populus cum turget & incidit in iram instar vehemẽtis ignis non potest extingui: Si autem illo incenso, quis laxãs cedit molliter, facile ejus spiritum exhalabit: Est in multitudine

titudine miseratio, est & magna misericordia; aut servit humiliter, aut imperiosè dominatur, aut ad instar equi indomiti rursus in gyrum rectæ rationis molli eloquentiæ freno reducitur. Inprimis autem Ministri Verbi Dei facundi & diserti ad compescendos homines turbidos plurimum possunt, quos à Deo missos populus semper singulari reverentiâ excipit, atque prosequitur. Ita Hoexiorum & Cabellaviorum factiones Ioannes Brugmannus Monachus Franciscanus eloquentiâ suâ admirabili sustulit [Vid. Pontanum. l. 9. Histor. Geldr. ad an. 1464.] Cardinalis Filomarino & simul Archiepiscopus Neapolitanus motus Neapolitanos, ab Aniello excitatos, autoritate & providentiâ suâ mollivit, rabiosæque plebis turbas composuit. [Vid. pl. *Schoock* l.2. de Sedit. c.2. & Cluveri Epist. Histor. lib. 12. pag. 858.] Groningę cum an. 1662. Schulenburgiana seditio arderet, quantum celebris Theologus & Professor Samuel Maresius, Gallus, & Ioh. Martinus Ecclesiastes ad populum leniendum contulerint, ipsemet deprehendi. Debent autem ejusmodi ablegati

gati Oratores aptâ oratione uti, quę quamvis horrida & militaris animis tamen temperandis apposita est: Illa enim umbratilis ex declamatorum & Philosophorum schola deridiculo erit. De Musonio Rufo vid. *Tacit.* [l. 3. Hist. 81.) Et falsè Trajanus Boccalinus, cum introduxisset Menenium Agrippam Apollini promittentem, aliâ longè lepidiore fabulâ, quàm qua Romanorum animos conciliaverat olim, Belgas cum Hispanis in gratiam reducturum, derisum ab Apolline dicit: Nec enim eandem esse animorum humanorum, quæ olim facilitatem; nec non cruentissimis Tragœdiis, ultra 50. annos in Belgii theatro exhibitis, satiari potuisse diram sanguinis sitim; parum ergo fabularum levitatem profuturum. (Dn. *Forstner.* Hypom. Polit. 7.) Non parum etiam truces animi leniuntur atque commoventur, si ejusmodi ablegatus sit venerabilis senex, qui, canitiem reverendam ostendendo, seditiosos non rarò ad obsequium reducit. (De Arbetione vid. Ammian. Marcell. l. 26.) Die alten eißgrave Haupter dieschon

(so zu reden) Kirch-Hoffsblumen tragen / haben eine sonderliche krafft die Gemüther zubewegen. Quin & aliquando per sequioris sexus intercessionem seditiones & bella civilia fuere composita. De Sabinis vid. Flor. l. 1. c. 1. Cæterùm nolite ô Rerum Domini ! præsidium vestrum in mobilem sexum reponere. **Es ist gar kein festes schloß durch weiber die innerliche Unruhe wieder zustillen.** Politicus distinguat hic inter illud quod *per se*, & quod *per accidens* factum, fiat, & fieri queat.

III. Quod si per delegatos viros graves nihil profecerint magistratus apud turbidos; aliquantisper patientiâ atque quiete opus, ut despiciant, quo evasuræ sint turbæ, ita tamen, ut juste metuentes se in omnem eventum muniant, **daß sie sich in gute** Postur **und verfassung stellen** Norunt Politici, vulgus vento esse mobiliº adeoque, quò dies morbo animi eò meliorē afferat medicinam, interea temporis variis artibus atq; Politicis strophiis concitatos in statum gloriosi obsequii reducere tentabunt;

būt. Capita sc. Plebis, Demagogi & Concitatores miseræ plebis sunt rursus conciliādi, promissione non tantū impunitatis, sed etiam donorum aliarumque immunitatum. Concedenda sunt ea, quæ sine cunctatione tribui possunt, seditiosisque animis adhibenda fomenta, ut pacem ferre velint, Et minore spe veniæ crescit vinculum sceleris (*Tacit.* l. 1. Ann. c. 25. & c. 46. l. 4. Hist. c. 70.) De Bohemis vid. *Cluver.* l. 10. *Epit. Hist.* 270. De Anglicani Parlamenti conspiratione vid. eundem Cluver. l. 12. Epit. Hist. pag. 841. Alias sublatâ spe veniæ pertinacia accenditur (*Tacit.* l. 4. Hist. c. 70.) iique qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare non possunt (*Curt.* l. 6.) Gladii ubi semel cruentati, velamento rupto, & projectâ justitiæ curâ, ejusmodi turbidi palam se desciscere adversarique ostendunt. De Absalone videantur Sacræ Pandectæ: De Besso: vid. *Curt.* l. 6. De Comite Susano *Forstner.* in Epistol. Polit. pag. 118. 119. Benignitatis plenissimam Orationem Francisci I. Regis Galliæ ad Rupellanos vid. ap. *Sleidan.* l. 15. Comm. pag. 418, 419. Temporum

itaque potius, quàm majestatis memor adhibeatur oratio. Eo enim in casu illud; *Tempori servire* (temporisiren oder die Mantel nach dem winde hencken) ab omnibus, qui ad clavum sedent in necessariam praxin erit deducendum, si salvam velint habere rem publicam, da muß mann fünff offt gerade sein lassen. Omnis ambitus, prensatio, suasio, admonitio, pollicitatio, simulatio, atque aliæ occultæ artes in isto rerum statu sunt plus quàm licitæ, imò ad Politicum, primum, secundum, tertium, quartum, quintum Evangelium (si Theologicum Sacrosanctum nomen ad Politicum sensum ita trahere liceat) & plus ultra pertinent. Tenaces Catones, & fraxinea capita, qui, ut claudi pilam, suam sententiam mordicus retinent, hic plane contemnendi; Politici Cicerones verò laudandi prosunt, qui si directâ via in portum tranquillum navem reipublicæ collocare nequeunt, obliquo cursu in portum proficiscuntur, modo navim à procellis & fluctibus impetuosis tutam & incolumem præstare possint: si

directa

directa via non possumus iter propositum absolvere; per ambages etiam illud perficere licet; unde Saxonum Inferiorum proverbium est: Een gut weg umme / is keine Krumme. Quamvis porrò cauti magistratus in ejusmodi turbis Tribunos, (qui semper seditionum flabra & multitudinis seductores existere solent) rursus ad sanam & quietam mentem adeoque in suas partes rursus pertraxerint; tamen ad motas turbas facilius componendas interdum, si res & necessitas (ineluctabile illud Politicum fatum) exposcit, concedendum quoque aliquid plebi, temporique præsenti obsecundandum: lieb und Noth hat kein Gebott; Necessitasque est exlex ita tamen, ut tantum det leges, non vero accipiat. Necessitas citadellas subigit ad deditionem, quæ tamen invictæ credebantur. Noth bricht auch Eysen (vid. c. Remissionem. Caus. 1. qu. 1. l. 7. §. 3. D. Quod vi aut clam. l. 162. de R. I. c. Quod non est de R. I.) Dum vero casum necessitatis hic inculco, perspiciendum est magistratui, ne majestati aliquid sub-

ſubducat; nec etiam præfracto & duro ſit erga plebem tumultuantem animo. Periculoſa hic eſt ſeveritas, & nimia largitio è contrario flagitioſa, ſemperque in ancipiti eſt reſpublica, ſive nihil ſeditioſis, ſive omnia concedas. Poſterius ſi ſequaris, etiamſi non omnia concedas, ſed tantum multa; ejuſmodi turbidi homines ulterius multa expoſcent, quamvis ſciant ſe repulſam paſſuros (Confer. Tacit. l. 1. Ann. c. 36. & l. 4. Hiſt. c. 19.) Mit einem Harbreit iſt ſolchen Leuten nicht gedienet; gibt mann Ihnen aber einen Finger breit / ſo wollen ſie gern ein Hand breit haben; Ja es ſuchen ſolche Leute nicht allein die breite der Finger und Hand / ſondern auch / wenn es möglich were die Länge des Armß / ſo allein den königen Fürſten und Herrn zuſtehet. Iuxta illud: *An neſcis longas Regibus eſſe manus?* Cæterùm hæc promiſſa, quę turbidis hominibus fiunt, non ſunt pura, ſed conditionata, tum demum ad ulterius conſilium referenda, ſi prius ab armis recedant &

decenter

decenter ac humiliter prout ſubditis convenit, ſua gravamina proponant; momodeſtia facilius, quàm pertinacia deſideria ſua impetraturi. Ceſſet ira pauliſper, & abſque diſſenſione vel rerum novarum appetitum, impetrabunt facile ejuſmodi homines quod poſtulant. Obſequio mitigantur imperia: Vbi verò reverentia exceſſit animis, & ſumma imis confundunt ſubditi, vi opus eſt imperantibus, ut injuſtam vim vi repellant; quum alias majeſtas, imperii tutela atque lorica, aut lentam aut ſubitam mortem ſubire habeat neceſſum. **Wo kein gebührlicher reſpect unter Obrigkeit und Unterthanen / da verſincket der Regiments-ſtaat / ſtünde derſelbe auch uff eiſſern Mauren.** Quod ſi itaque tumultuantes ſubditi togati aut ſagati planè in ordinem; Gigantum in morem, ſuos à Deo præpoſitos magiſtratus redigere impie occipiãt, expedit ancipiti periculo, etiam paratę neci, caput potius objicere, quàm majeſtatis deminutionem atque detrimentum perpeti. Potius moriendum in hoc calamito-

mitosissimo rerum articulo, quàm exlegi subditorum licentiæ succumbendum Constantiæ scutum modo opponatur seditiosis, & dimidium, imo totum facti, qui ita bene cæpit, habebit, periculique certissime imminentis cordata admonitione motus componentur; uti egregium extat exemplum in Actis Apostolorum. c. 19. v. 35. & seqq. Cum Spckhaniana odiosa, improba contra patriam causa ante annos non adeò multos Bremæ ferveret, ac res ad seditionem spectaret, plebsque jam curiam invadere cogitaret, quomodo tum Nobilissimus Syndicus Dn. Iohannes Wachmannus periculum præsens heroicâ solertia averterit, Bremenses norunt, quod aliquoties ex fide dignis eorum Civibus Literatis audivi. Dn. *VVachmannus* ille verè *VVachmannus*, id est, pro salute Reipublicæ Patriæ vigilans, imò vigilantissimus,

LV. Seditione in aliquâ re publicâ exortâ, quantum à *male-contentis* [ut sic dixerim] ineuntur contra legitimum magistratum nefaria atque diabolica consilia, imprimis Rerumpublicarum domini,

domini, & moderatores; provideant ; ut magistratus per exploratores & delatores, etiam minima eorū cognoscat: Exactissima, hic à magistratu præstanda est diligentia. Subornandi itaque sunt homines fidi, qui seditiosorum cætui se misceant, frontem ex tempore fingentes in speciem cum illis consilia conferant conjurationis studium simulent, eos adeant, bene polliceantur. Horum relationibus quamvis non sit simpliciter standum, tamen ad melius in omnem eventum se muniendum inprimis conducunt. Egregium in rem præsentem est in Sacris Literis exemplum de Chusai 2. Sam.16. add, *Tacit.* l. 2. Ann. c.40. l 2. Hist. c.18. Etiam levia indicia de seditiosorum consiliis non sunt à magistratu contemnenda, neque pro re nauci aut nihil habenda. In Catilinaria conjuratione Cicero indicium Fulviæ meretricis, & corpore quæstum facientis, minimè sprevit, ut ex Sallustio patet. Nulla suspicio nullus autor tam levis in hoc rerum articulo existit, à quo non magistratus sibi cavere discat, Herus, Davus, an Euclio aliquis loquatur, nihil hic refert

die

die Reichs-Sicherheit verachtet auch die allergeringste warnung nicht/und Mercurius kan kein angenehmer Opffer bringen / als Zungen. Quum Datami nunciatum esset, quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero, de quibus, quod inimici detulerant, neque credendum, neque negligendum putavit (*Corn. Nepos* in Datame pag. 223.) Quum de salute Regis timetur, credulitas neque error est, neque culpa, sed insignis & cautissima prudentia; vanaque deferentes etiam admittendi (add. *Curt.* l.6.c.8.) Tiberius, ambiguus pudoris ac metus, in tali rerum articulo, modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda reputavit. (*Tacit.* l. 2. Ann. c. 40.) Nero etiam Epicharin in custodia retinuit, suspectante Nerone, haut falsa esse, etiam quæ vera non probabantur. (*Tacit.* l.15. Ann.c.51.) Laurentius Medices prudenter dixit. Nullam suspicionem superfluam putandam, quæ vitæ Principatusque salutem respiceret (*Loccen.* ad p.6. Curt.c.8.) Nam levibus momentis summa verti constat, & vel unius insidiis patere Regē. Ergo Clau-

dio nulla adeo ſuſpicio, nullus autor tam levis extitit, à quo non mediocri ſcrupulo injecto ad cavendum (*hactenus benè*) ulciſcendumque (*malè*) compelleretur (Suet. in Claud. c. 37.)

V. Fortaſſis etiam conſultum erit [ait Illuſtris Dn. *Forſtnerus* l. 4. ad Tacit Annal.) virum autoritate præſtantem, bonum, prudentem, multitudini turbidæ in ſpeciem ducem ſe præbere, qui pro imperio cædes, rapinas, & cætera ſeditionum mala ſaltem mitigare poſſit. Ita A. C. 1548. gravis tumultus per univerſam Aquitaniam fuit; cumque ſeditioſi in urbe Burdigalâ Georgium Chaſſanæum Curiæ Præſidem, virum gravem, & qui gratia apud plebem plurimum valebat, ſibi Ducem per vim ſumpſiſſent; ille arreptâ ſenſim autoritate bonos cives, quaſi etiam in ſocietatem adſcitos, multitudini ſeditioſæ immiſcuit, ut hoc modo rapinæ cædeſque cohiberentur, & perditorum hominum audacia refrænaretur. Quamquam autem non diu fallebat Chaſſaneus: tamen ille, in quamlibet frementes, imperatoris jure uſus, præcipuos ex ſeditioſis, captatis occaſionibus, quaſi dicto minus audientes,

per commilitones confodi jussit. Ita paulatim per quatriduum, desæviente furore, motus utcunque sedatus est, donec Momorantius, à Rege cùm exercitu missus, seditionem ulturus, venisset, atque omnia, pro ea, quam amplissimam obtinebat, potestate composuisset. [*Thuan.* l.5. Hist.] Cæterum ejusmodi viri gravis autoritas non facit Politicam regulam omni exceptione majorem, ut videre est in exemplo Iohan. Stephani Durantii quod fuse Thuanus Galliæ Livius, [lib. 95. Hist.] refert. Is cum Tholosæ cuncta ad seditionem spectarent, autoritate sua fretus, & gratiæ populari fidens, quantum poterat, res mitigabat, & cum quidam urbem jurejurando, Regi præstito, solutam, & Regis imagines tollendas dicerent, statim pro ratione muneris generosè insurrexit, & acerbè eos increpuit. Tandem, monitus ab amicis, ut secessu sibi consuleret, obtemperare noluit, concursus multitudinis efferatæ facto, Durantius, quum curru vectus è curia exiret, pæne oppressus est, ictibus gladiorum curru undique perforato; quod periculum ille resupino corpore, jacens, & equos per medium conju-

ratorum globum auriga impellente, utrumque devitavit, postea tamen miserè periit. Vid. pl. Thuan. l. cit. Vt adeo *non per se, sed ex accidenti* seditiones per immixtionem viri autoritate prępollentis, cohibeantur. Difficulter enim multitudo in ejusmodi rerum turbido statu mediocritatem in actionibus & consiliis suis tenet; amoresq; plebis sunt breves & infausti. [De Neapolitanis, vid. Guicciardinum. lib. 2. Histor. quo pertinent rythmi Germanici: Verlaß dich auff die Leute nicht/ sie sind wie eine wiege: Wer heute Hosianna spricht/ sagt morgen Crucifige.

VI. Ne autem bellum civile serpat latius [facilius enim inchoatur quàm finitur, ac est instar ignis, cui si semel aptam concipiendo materiam dederis, latius grassatur, prout ventorum flatus impulerint, & subjectę materiæ conflagratio induxerit] hinc ut citius ejusmodi ignis domesticus extinguatur, consiliis prudentum Civitatis Rectorum addendi sunt doli, ut incentores & duces seditionum, suis fraudibus circumveniantur & corruant. Injicienda itaque (consulente Illustri

Forstnero ad l.4. Ann. Taciti *)* seditiosis & conjuratis mora est, ut ita omnia detegantur, nobisque muniendi nostri tempus suppetat. Et pertinet huc, quod quidam monet, objiciendam esse falsam conjuratis occasionem, quà alio tempore commodius atque nunc conjurationem explicare se posse autument. [Vid.plurib.Forstner.l.c.] Si militaris sit seditio, commodè interdum hostis adventus fingi poterit: Videntur quoque turbidi dividi posse, si ab illis, quorum interest, jactetur, quosdam turbæ inhærentes, minus bene de sociis suspicari. Sationes suspicionum periculum seditionis sæpe discutiunt, quæ est nota ars Rectorum Reipublicæ, quando ejusmodi civilia discrimina ingruunt. Insuper dolus bonus est, in ejusmodi rerum articulis argenteis hastis pugnare, pecuniaque corrumpere seditionis duces, aut qui apud turbidos multum possunt. Quin & pauperibus, qui in seditiosorum globo sunt, liberaliter succurrendum, quę largitio atque munificentia tumultus sedat, ac seditiones inhibet, dum ratione crux domestica tollitur atque aufertur.

Mann

Mann kan mit Geldt die malcontenten bald stillen und dieselbe durch solche Plutonische Mittel gleichsam durchs Fewer iagen. Quicquid nummis præsentibus, optaveris, eveniet, ac clausum possidet arca Iovem.

VII. Quin & Ministri Verbi Divini in ejusmodi tumultibus sedandis mirum quantum possunt, si in sacris rostris, aut colloquiis cum turbidis, Numinis metum, infernique æternás pænas injiciant. Sacri isti Demagogi quid efficere valeant, experientia in Rebusp. Christianis luculenter testatur. Ita in seditione Neapolitana, quo plebs in gyrum legitimæ obedientiæ rursus reduceretur ab Episcopo & Clericis institutæ sunt Processiones, & reliquiæ, quæ putabantur sanctissimæ, per vias fuerunt deportatæ; & quamvis hac ratione non fuerit sedata seditio, tamen non pauci à turbidis se separarunt. Mart. Schoockius (l. 2. de Sedit. c. 6.) non inconsultum fore putat si in Civitate Reformatæ Religioni addicta, edicatur dies jejunii, populusque ad extraordinaria sacra hac

rations

ratione evocatus, edoceatur de obſequio legitimo magiſtratui debito, & quod miſere, juſta Nemeſi Divina, ſeditioſi, eorumque duces perire ſoleant. Si hac via religioſa motus non componantur, omnibus modis curandum magiſtratui eſt, ut diffidentiæ utile venenum inter turbulentos ſpargatur, animique per mutua diſſidia dividantur; quem dolum etiam Machiavellus, ejuſque aſſeclæ non niſi bonum pronunciare queunt. Concordia ejuſmodi ſeditioſorum cum immaniter reipub. ſtatui noceat, vulpinis primum artibus confundenda, quas dein, ſi voto Politico non reſpondeat eventus, Leoninæ inſequi debent. Certè facillimè ſeditioſi diſſolvuntur, & debellantur, ſi modo ſibi invicem diffidere cœperint, & inter ſe committantur atque collidantur. Singulare exemplum eſt in Sacra Scriptura Act. 23. ℣. 6. & ſeq. ubi orta ſeditione inter Phariſæos & Sadducæos, Phariſæi Pauli patrocinium ſuſceperunt, Tribunuſque Paulum manu militari in caſtra deduxit incolumem. Prodeſt etiam aliquando ſi ſpatium aliquod ſeditioſis detur ad gravamina propoſita attentius

expendenda

expendenda atque consideranda; annexâ præteritorum amnestiâ & impunitate, atque tranquilla omnium bonorum possessione & fruitione.

VIII. Commendata porrò magistratibus ad seditiosos & rebelles in ordinem redigendos est celeritas, ac festinatio, quâ in civilibus discordiis nihil tutius, ubi facto magis, quam consulto opus est, & ubi perniciosior est quies, quàm temeritas. (*Tacit.* l. 1. Hist. c. c. 33. 38. & 61.) præsertim quum seditiosi, postquam deliberarunt, mox erumpant, gnari in ejusmodi consiliis periculosius esse deprehendi, quam audere (*Tacit.* in Agricola c. 15.) Quam citò Wallensteinii conjuratio fuerit oppressa, vid. *Cluver.* in contin. Epit. Hist. p. 797. Quod si verò seditiosos turbarum pœniteat, & cum superioribus transigere, quàm quadrata rotundis &c. contra mutare præoptent, ablegatos eorum, non tanquam legatos, sed nudos denunciatores, missosque à plebe (Schlechter dinge von Pöbel abgefertigte) incolumes recipiendos atque exaudiendos melius atque con-

 sultius

fultius esse duco. Secus si fiat, cæteri metu pœnæ perterriti, & desperabundi ultima experiri non dubitabunt, versumque Virgilii

Flectere si nequeo superos Acheronta movebo

actionibus suis audacissimis in praxin deducent, pericula periculis vincere conabuntur, turbas turbis, motusque motibus jungent. Prudentis itaque magistratus est rebellium missos benigne, oblata amplius veniæ spe, suscipere, & virgis haut ostensis, comica facie, ad restituendam reipublicæ tranquillitatem, cum illis agere, transigere, ac, omni violentia semota, ad majora incommoda avertenda, tempori obsecundare, cui qui servit, pro sapiente reipublicæ gubernatore habetur, habitus fuit, semperque habebitur. (Vid. *Cicer.* l.12. ad Attic. Epist.50.) Ad ipsũ vero colloquium delegentur à Magistratibus illi, qui seditiosis non sunt suspecti aut invisi; quique leni plectro linguæ concitatos animos flectere, imo frangere norunt. Hortentur, prius quam aliquod agatur, ad depositionem armorum, quæ seditiosi ut Palla-

Palladium amplectuntur : offerant ſpem veniæ, modo ab armis recedere, & ad obſequium redire velint; &,ſi fieri poſſit,cuncta, quæ facta ſunt, per amneſtiam obliteranda eſſe ſpondeant ; de qua oblivionis lege vid. Corn. Nepos in Thraſybulo. Prudenter ſe in eo geſſit Ioſephus in ſedandâ Tiberiade ſeditione; Hic enim militibus ſtipatus, poſtquam Tiberienſes poſitis armis obviam ipſi cum uxoribus & liberis prodiiſſent, gratiamque delicti petiiſſent, primum cum eis expoſtulavit, quod tam ſtolidè fidem datam violarint, deinde pollicitus veniam, ſi decem primates ad ſe mitterent; quo facto, hi in cuſtodiam miſſi, eaque arte alios poſt alios accipiendo paulatim univerſum Senatum & parem ex primoribus populi numerum in cuſtodiam Tarichæas tranſvexit. Tum reliqua multitudo, ut vidit in quanto eſſet periculo, rogavit, ut tumultus autor Clitus, audax & temerarius juvenis, ſupplicio traderetur; quo facto tumultus ille ſedatus. (Vid. latius Ioſephum in Hiſtoriâ vitæ ſuæ, & exeo *Schoockium* l. 2. de Sedit. c.7.) Quod ſi tranſigatur cum ipſis Ducibus ſe-

 ditio-

ditiosorum, & ab his populus ad obsequium reducatur, prudens magistratus insolentiam plebis oblivioni mandabit, & quædam ipsi pro tempore concedet, quo majora incommoda averti possint. Vnde videmus extremâ necessitate, atque juxta temporis articulos multa sæpe pro Reipublicæ salute fieri, quæ alias excusari haut possent. Caveat verò summopere magistratus, ne aliud per legatos promittat seditiosis, quam reipsa quoque observare decrevit; neque sentiendum cum iis, qui putant in hoc casu promitti multa posse, quæ postmodum, motibus compositis, haut sint servanda, adeoque hanc transactionis formulam debere esse decipulum plebis. Inprimis enim Rectores Rerumpp. fidem religiosè datam, astutiâ fraudibusq; remotis, etiam inimicis & hostibus sanctè servare debent. [Vid. pl. *Schoock.* l. cit.] Certè qui seducto populo spem & fiduciam gratiæ citò abrumpit, ad novum bellum civile properat, bellumque ex bello serit.

IX. Quamvis autem seditiosi & turbidi, præsertim si habeant ducem potentem & illustrem cujus libidini obsequentes dira minen-

minentur, & ægre æquissimas pacis conditiones admittant; tamen magistratus in hoc rerum articulo neutiquam animum despondere, quin potius immoti fixique adversus omnia eò audacius obniti, remediisque à Deo concessis adversus rebelles uti debent, ne dent in casum (in die Käpause.) rempublicam, Imprimis autem cordi sit illis metropolis, sive urbs, unde in cætera regimen. Metropolis (verba sunt Schoockii) cordi respondet, quam si seditiosis relinquat Princeps, non solum extremam prodit formidinem, sed subducit sibi pariter subsidia omnia, quæ talis civitas imperio haut aliter confert, ac à corde per reliquos artus sanguis & vitalis spiritus distribuuntur. (Hæc ille l.2. de Sedit.c. 8.) Infelix Carolus I. Magnæ Britanniæ Rex in eo commisit ingentem Solęcismum Politicum, quod, Parlamentariis adversus ipsum insurgentibus, rebus nondum conclamatis Londinum, totius Angliæ cor & compendium, reliquerit, & in Scotiam secesserit. Quid ergo mirum, quod Turno absente domi res fuerint ab adversariis a-

deo turbatæ atque exulceratæ ? Potuiſſet facile à Turri Londinenſi, im Weſt-münſter, terrorem oſtentare, & fideles ſubditos Scotos & Anglos eò advocare. Sanè in ea urbe, ubi plebs turbas dare ſolet, oporteret Curiam habere bene munitam, in eaque habere armamentarium, è quo depromi queant arma, in ſpeciem admodum terribilia. Armamentarium curiæ prudenter conjunctum obſervavi Genevæ, & Embdæ in Friſiâ Orientali. Vtantur porrò magiſtratus, qui à ſeditioſis premuntur, non milite externo, qui in vocantium perniciem omnia agit vid. Forſtner. ad lib. 4. Ann. Tacit, ſed domeſtico, quem inter amicos fidos quærere aut colligere poterunt, ita tamen, ut copias militares neque jactent, neque oſtentent, niſi ubi ſuffecerint compeſcendis illis, qui reipublicæ jugulum petunt. Carolus I. Angliæ Rex poſtquam Londinum deſeruiſſet, in vulgus propalari curavit; ſe cum inſtructo exercitu mox adfuturum & diſſipaturum copias, quas Parlamentarii collegerant; Sed dum expectat circa ſe univerſam nobili-

nobilitatem in armis, Regium postquam erexisset vexillum, adeo paucos afflictę jam suæ fortunæ habuit asseclas, ut per eos, qui accurrerant, vix vitam suam tueri potuerit, notante *Scoock.* (l.2. de Sedit. c.8.) qui etiam tradit, quomodo, si colluvies plebis coierit, atque imbre saxeo curiam, aut alicujus è magistratu ædes obruere moliatur, promiscua plebs distrahi possit, nempe si per ministros alios, magistratui fidos, in diversâ urbis parte excitetur Strepitus, novo tumultui non absimilis: si ad aliquot portas sonātibus tympanis, tubisque, simuletur adventus equitum peditumque subsidio quasi missorum: si in conglobatam multitudinem projiciatur pecunia, quam dum colligit, elabendi occasio datur, & ipsi turbidi circa hęc missilia inter se quoque contendunt. Cæterum hæc remedia admodum fragilia, uti & illud de objectione vasorum vini & fortioris cerevisię: Hac enim ratione homines ventri & gulę servientes cum ebrietate furorem, pejorem postea magistrui futurum, bibere poterunt.

X. Non minimum porro ad seditiones componendas confert (necessitate extre-

ma hoc exigente) pręſentia ſupremi magiſtratus. Sicut enim iratum mare rupibus & montibus minatur, in molli verò arena facile frangitur? ita emollitur plebs & timore corripitur, cum ſerenam legitimi ſui domini frontem intuetur [add. *Tacit.* l. 1. Ann. c. 42. l. 1. Ann. c. 25.] iique qui truculenter ſtrepunt, viſo Principe trepidant, præſertim ſi is ſubditis non ſit exoſus, & tyrannicè haut imperet. Horum principum majeſtas ſæpius improborum conatus evertit (Vid. *Picart.* in obſ. Hiſt. Pol. Decad. 6. Prior. c. 1.) Quod ſi itaque neceſſitas urgeat, eant Principes, & opponant majeſtatem, ceſſuri, ubi Principes munificentię ac ſeveritatis ſummum conſpexerint (*Tacit.* l. 1. Ann. c. 46.) Otho ingredi caſtra auſus atque illum tribuni centuriones circumſtetere, abjectis militiæ inſignibus otium & ſalutem flagitantes[*Tacit.* l. 1. Hiſt. c. 82.] Alias extra neceſſitatis caſum Principis integra autoritas majoribus remediis ſervetur[*Tacit.* l. 1. Hiſt. c. 29.] Quod enim ſubſidium ſi Imperatorem ſpreviſſent ? & majeſtatis è longinquo major eſt reverentia (*Tacit.* l. 1. Ann. c. 47.)

XI. Quod

XI. Quod si culpa alicujus ministri tumultus excitat°, quid tum facto opus? Nullum ad illum sedandum efficacius remedium, quàm si debitas ille det pænas, [a] Verum si Principis fuerit vitium, & plebs, ministro illud tribuens, arma contra eundem sumpserit, permittendus ille error, quando nec vis nec ratio, absque majoribus reipub. damnis & motibus sese illis audent opponere: Patietur innocentia, sed absque Principis culpâ (*Schoock*.l.2.de Sedit.c.15. qui locum Taciti l.14.Ann.c.44. *Habet aliquid* &c. huc applicat.) Seditio veneni instar est, quod cor impetit, & corporis servandi causa expedit interdum brachium rescindere, & furoris sequi impetum, etsi rationi & justitię adversari videatur. Ita fecit Regina Isabella, cum inter Cives Hispalenses seditio coorta esset: Efflagitantibus enim iis, ut Andream Gabreram supremum aulę suæ Præfectum Gubernatoris Palatii privaret officio, & plura poscere cupientibus, illa sermonem abrupit, sic eos affata: *Quod petitis, jam facere constitueram, ite, amovete aulæ præfectum, & reliquos omnes, qui palatiũ occupant*. Quo factũ

ut ex Reginæ mandato fieri videretur, quod vis potius extorserat; adeo ut ipsi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratia ponerent, qui turrium custodes deinde ex alto dederunt præcipites. Ea ratione sedatus est tumultus, cumque examinatis postea accusationibus, quibus aulæ Præfectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuisse, eundem in officium pristinum restitui jussit (Vid. *Saavedra* in Symbol. Polit. 73.)

XII. Quid sentiendum de seditionis pœna? Nec omnes & singuli, qui seditiones cient, sunt puniendi: sed principes & autores, quos appellare nostra linguâ solemus die Rädleinsführer/ forsan ex eo, quod rustici illi, qui superiori seculo rebellarunt, in vexillis suis rotam depictam habuerint. (Vid. *Sleidan.* l. 4. Comm. *Zeiller.* Epist. 351.) Seditionis autem Principes non præpropere, sed tempestivè, motibus sedatis, sunt celeriter occidendi, ut alii ab ejusmodi plus quam incivili actu deterreantur, Andern zum Abschew und Exempel. Pœnæ remedium intempestivum conjuratos

ratos & ſeditioſos non deterret, ſed magis irritat. Imò non eſt remedium, ſed metus initium. De Iunio Blæſo vid. *Tacit.* l. 1. Ann. c. 22. & cap. 38. de Athenarum Duce vid. *Machiavell.* l. 2. Hiſt. Florent. contra quem conjurati, quos comprehenſos morte vel carcere exſtinguere cogitabat, armata manu potius viriliter mortem appetere, quam vitulorum inſtar ſeſe jugulandos præbere decreverunt. Motibus verò compoſitis concitatores tumultuum civilium meritâ afficiendi ſunt pæna. De Druſo vid. *Tacit.* l. 1. Ann. c. 29. De Gracchis vid. *Flor.* l. 3. c. 14. & ſeqq. Quomodo Burdigalenſes puniti vid. *Sleidan.* l. 21. Comm. pag. 648. 649. De Wollenvvebero Lubeccenſium Conſule vid. *Cluver.* in Epit. Hiſtor. pag. 670. Præter autores vero multitudini, à ducibus ſeductæ, ſolet parci. (*Curt.* l. 6. cap. 1.) De Monaſterienſibus vid. Sleidan. l. 10. Comment. pag. 281. Certarunt olim ſententiis apud Romanos, utrum in autores tantum ſeditionis animadverteretur, an plurium ſupplicio vindicanda tam fædi exempli defectio, quum ſeditio eſſet? Et vicit ſententia lenior, ut, unde

orta culpa esset, ibi pœna consisteret; ad multitudinem castigationem satis esse (*Livius* lib. 28. c. 26. Causam hujus rei duplicem reddit Scipio Africanus apud *Livium* (l. 28. cap. 29.) (1) Populum mare esse suâ naturâ tranquillum, sed ab oratoribus pravis tanquam à ventis, concitatum intumescere, atque omnis furoris originem penes autores esse. [2] Ne sedata quidem seditione populum scire, quo amentiæ progressus sit, & quantum mali patravit] [Vid. *Anton. Matthæ* de Criminibus l.48. tit. 2.] Est autem seditiosorum, factiosorum & conspirantium pœna ultimum supplicium (l.5. in fin.C.de his qui ad Eccles. confug.) sedionisque & tumultus autores gladio puniuntur (l.2.C. de Seditiosis add. insigne exemplum in Livio lib.28.cap. 29.) Aliam pœnam vide in l. 38. §. 2. D.de Pœnis Vid. accuratissimum Iac. Gothofredum ad l. 5. C. Majest. Superiori seculo anno 1533. capto Monasterio, Anabaptistarum asylo, Ioannes Rex, Knipperdollingus & Bernhardus Krechtingus Pastor, ignitis lancinati forcipibus & ad turrim, suspensi, documento sunt posteris, ne quis inho-

nestas

nestas cupiditates religionis glaucomate obtegat; Extincti Leydensis cadaver, ferreâ cavea inclusum ad summitatem turris Lamberti expositum pensile adhuc hodie videtur. Aliud exemplum vid. ap. *Sleidan.* [l. 10. Comm. pag. 292.] Seditionis, quæ anno 1648.49. Leodii contigit autores fuere Iacobus Hennet & Bartholomæus Rolandus. Quum verò Spanius pagum Lupilian aggrederetur, & Hennet Lupiliensibus unà cùm aliis subsidio veniret, & pagani essent rejecti, cecidit inter cæteros etiam consul ipse Hennet, apud quem reperta est clavis argentea insigne consulatus, bono utique omine victorum, potituros brevi etiam urbe, cujus clavem jam præcepissent. Pridie verò quàm urbem postea ingrederetur Princeps Elector de consule Hennet palam in foro supplicium sumptum est, idque propterea, quoniam juraverat; Se vivo non futurum, ut Princeps in urbem intromitteretur. Caput ejus à cervicibus recisum Portæ S. Leonhardi, quam Principi consul occluserat, impositum fuit. Eadem pœna haud multo post Rolandus, etsi multis deprecantibus,

bus, commune rebellionis crimen expiavit. [*Brachel.* l. 7. Hist. nostri temp. pag. 482.] De trucidatione Guisiorum contra Henricum III. Regem Galliæ conspirantium vid. Thuanum, & Golnitz. [in Vlysse Gallo-Belg. pag. 232. 233.] De pœna Grumbachii ejusq; complicum vid. *Thuanum* [lib. 41. Hist.] Hodie qui seditionis & proditionis sunt participes in quatuor partes secantur, si mares sunt; si fæminæ suffocantur [P. H. O. Caroli V. art. 124.] Interdũ verò caput ipsis prius amputatur, & postea dissecantur, prout delictum vel majus vel minus est. Plura exempla punitæ seditionis & conjurationis in additionibus ad h. Tract. afferentur. Vt autem seditionis principes meritã pænam luant, prius palam, vel astu, capiendi & in vincula conjiciendi sunt, neque debitum supplicium diu differendum, ne diuturno timore oppressi nova consilia capiant. Pœnam autem in loco publico irrogari publicè interest, quo cæteri à similibus peccatis metu cognitæ pœnę deterreantur. In seditionibus militaribus [uti olim apud Romanos *Tacit* l. 1. Ann. Lampridius in Commodo, Amm.

Amm. Marcellin. lib. 24.] rebellionis autores solent à commilitonibus sclopetis trajici atque occidi; quod militari vocabulo, *archibugiare, archibusiren* vocant.

XIII. Quod si ingens sit seditiosorum multitudo, præcipui autores pœna sunt afficiendi. Distinctas circa hanc rem orationes Cleonis & Diodori vide apud Thucydidem lib. 3. Schoock. lib. 2. de Sedit. c. 10. Severum admodum & crudele est exemplum, quod Carolus Audax Dux Burgundiæ an. 1468. exercuit in Leodios. Hic Carolus Leodii substitit, qua in urbe occupatâ nullum genus atrocitatis prætermissum fuit. Crudeliter enim multa gesserant & effrenati Leodienses in Burgundiones jam inde ab avo Caroli, ruptis omnibus pactionibus, & quintus hic erat annus belli, quod cum eis gerebat. Et quanquam Pontifex Romanus eis interdixerat sacris, propter contumelias Episcopo factas, pergebant tamen in suâ insaniâ, contemptis omnibus edictis *&c.* Antequam Carolus urbe discederet in vicinam regionem Francemontanam, captivi omnes magno numero in flumen præcipitari sub-

submergebantur. Mandabat etiam, ut urbs exureretur tota *&c.* Primum igitur omnium rescinditur insignis pons lapideus, qui Mosam conjungit; Postea ad oram fluminis incensa ædificia, & fere tota urbs, exceptis templis, incendio deleta. (vid. pluribus Cominæ. l.3. Comment. sub fin.) Cæterum talis crudelitas est invisa Deo summè misericordi, qui justo judicio ejusmodi crudelitatem crudelitate compensat; quemadmodum & ipse hic Carolus memorabili morte ad Nanceium in Lotharingia periit, ut videre est apud eundem Cominæum lib. 10. Consultius itaque est, ut, si à plurimis seditio sive civilis, sive militaris, excitata sortitione in quosdam animadvertatur, ut videlicet metus ad omnes, pœna ad paucos perveniat (vid. *Ciceron.* in Orat. pro Cluentio. *Veget.* l. 3. de Re milit. c. 4.) Pœna enim quum ibi consistere debeat, unde orta culpa est; ideo hoc casu, in quantum fieri potest, in paucissimos debet animadverti: Paucorum culpa si est, duorum pœna sufficit (add. *Tacit.* l. 1. Hist. c. 84.) In militaribus seditionibus apud Romanos & alias gen-
tes

tes decimatio, vicesimatio, & centesimatio fuit usitata (vid. *Liv.* l. 2. Hist. c. 59. *Tacit.* l. 3. Ann. c. 21. l. 1. Hist. c. 37. l. 14. Ann. c. 44. *Dio Caß.* lib. 41. *Diod. Sicul.* lib. 11. Biblioth. *Polybius* in lib. de tribus Politiis. Iulius Capitolin. in Macrino.) Singulare exemplum habet Strada ad ann. 1578. ubi ex unâ legione seditiosa sub Iohanne Austriaco 12. seditionis autores protrahuntur ad supplicium; ex his autem militari sortitione secernuntur 4. ex quibus eodem fortunæ arbitrio 4 neci adjudicantur (tot enim plecti Austriacus mandaverat) variarum tamen ambitu nationum, pro singulis deprecantium, duobus è mortis confinio liberatis, ad duos denique supplicium fortuito contractum est. Sed horum altero, veteri sanè milite fidóque ad eum diem, dum ad necem cum ignavissimo compositus, cicatrices ostendens, ac merita non falso commemorans, raperetur; exorta omnium commiseratione, nobilibus aliquot Hispanis deprecatoribus condonatur: una demum hostia scelus & omnia expiavit, seditionémque compressit (vid. *Famian. Strada* lib. 9. Decad.

Decad.1.) Gustavus Adolphus Rex Sueciæ, cum in castris tres millenariæ legiones (Regimenter vocamus) ob non soluta fortè stipendia tumultuari cœpissent, dissimulando velut nescius, pro concione ante tabernaculum vocavit inermes, aliis omnibus præmonitis, ut cum armis adessent, hosque coronâ cingerenr. Expositâ turpitudine delicti, velut moderaturus pœnæ rigorem decimare sorte ad supplicium sontes jussit, ut trecenti è ternis millibus in pœnam capitis legerentur: tum illachrimante toto exercitu ad pœnam tantorum, quasi aliquid in gratiam omnium facturus, è trecentis triginta viros iterum sorte legit: Verum ne hic quidem judicium stetit: Nam intercedentibus ex composito primariis belli administris, humiliter deprecantibus, non denegavit, quin ad tres tantum pœna redigeretur, metus ad omnes (*Gockel.* de Regib. Europæ. c. 18. n. 46.) Hæc consuetudo decimandi milites à Christianis bene recepta, quo paucorum morte seditionis macula expietur, & ut plurium culpa paucorum duntaxat supplicio

cio luatur. Æquum eſt (ait Auguſtinus qu. 8. in Ioſuam,) ut minor pars pro majori ſupplicium luat, ut in hiſtoriâ Achanis contigit. In acie pauci ceciderunt, & univerſa multitudo eſt abſoluta. Plutarchus (lib. de ſera Numinis vindic.) in rem præſentem ita: *Si quid communiter ab omnibus militibus peccatum eſt, imperatores multitudinẽ decimant, ut paucorum ſupplicio cæteri abſolvantur; atque ita alter alterius culpam luit.* Hæc ille recte & juſte; quamvis hoc juris ordinarii principiis contrariari videatur. Quicquid de eo ſit, Salus & utilitas publica hic omnem iniquitatem abſtergit. Ipſe Servator noſter Ieſus Chriſtus unus, quamvis innoxius, pro omnibus hominibus moriendo ſatisfecit Divinæ Iuſtitiæ, ac Iudæi ipſi hanc cantilenam in ore habent: **Eß wäre beſſer daß ein Menſch umbracht würde für das volck.**

XIV. Antiquitus, apud Suevos & Francos receptum fuit ſupplicium, ut autores belli inteſtini canem geſtarent [Vid Dn. D. Cruſſii Tract. de *κυνοφορία*] quod ſuppli-

supplicium sub Friderico I. Imp. subiit Hermannus Comes Palatinus & alii ob arma Arnoldo Electori Moguntino illata. Historiam ita versibus exponit *Guntherus Ligurinus* [lib. 5. de reb. gest. Friderici:]

Quippe vetus mos est, ut si quis Rege remoto,
Sanguine vel flammâ, vel seditionis aperta
Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat: ante gravem quam fuso sanguine pœnam
Excipiat, si liber erit, de more vetusto
Impositum scapulis ad contigui Comitatus
Cogatur per rura canem confinia ferre;
Sin alius, sellam. Cujus dispendia pœna
Ille Palatinæ custos celeberrimus aulæ
Non potuit vitare Comes, cunctisque videndus
Portavit scapulis passus plus mille latrantē
Hanc quoque tunc alii simili pro crimine pœnam
Sustinuere decem Comites, totidemque coacti
Fœda tulere canes generoso pondera collo.
Cujus inaudita pœnæ timor altus in omnes

Irruit

Irruit: ut nullus procerum præsumeret ultra
Armata certare manu, sed pace sequestra
Judicis arbitrio sua quisque reposceret aqui.
Cæterum hæc pœna non amplius usitata, &, prout nunc sunt mores, in turbulentos Imperii Status minimè applicanda. Hodie attendenda constitutio Maximil. I. de Pace Imperii Publicâ, ad quam scripsit celebertimus Ictus Practicus Andreas Gailius; & adhuc ęquis mentibus expectamus, qui modus de Statu Imperii in Bannum declarando imposterum observari debeat. Imperator in hoc articulo intendit esse (ut sic dixerim) *Fac totum*; sed reclamant status Imperii Illustres, Libertativæ juribusqus quæsitis hoc ipsum repugnare asserentes.

XV. Pœnam seditiosorum in liberis de qua l.5. C. Majest. quã Wissenbachius [Disp. 34. ad Pand. th. 12.] Schocxius [l. 2. de Sedit. c. 12.] & alii injustam exclamant; Ego cum aliis ex principiis justi extraordinariis & regulam Rationis Status justam esse censeo, modo innoxii liberi non in corpore, sed in ære & bonis paternis puniantur, ut alibi latius deducam. An verò conscii seditionis aut per-

duel-

duellionis etiam ordinariâ pæna affici debent? Certè Protector sive Invasor Reipublicæ Anglicanæ Olivarius Cromvvellius pro ludo & joco habuit, leviter & dubie de rebus novis moliendis suspectos tormentis non modò subjecit, sed patibulo quoque adjudicavit; id quod tyrannidem sapit. Placet autem mihi eorum sententia, qui non ordinaria, sed extraordinaria pæna in conscios & asseclas seditiosorum animadvertendum esse censent. Hinc sępius ex promiscua turba multi aut relegati, aut ad triremes condemnati fuerunt: Imò aliquando mortis metu incusso venia concessa. De Demetrio erga rebelles Thebanos vid. Plutarch. in vit. Demetrii. De Iulio Cęsare vid. ipsum Csar. l. 8. de B. G. c. 38. de Ottone I. Imp. contra rebelles Romanos vid. *Sigon.* l. 6. Histor. Ital. Certè multi si ex promiscua turba simplici animo autores turbarum sequuntur (vid. 2. Sam. 15.) putantque se, quod ea, quæ à multitudine fieri vident, agant, delinquere haut posse. In vilia ergo ejusmodi capita haut sæviendum. Cavendum autem, ne seditionis rei turba promiscua plures numero in exilium pellantur.

tur. Præterquam enim quod hoc ſit invidioſum, eſt inprimis periculoſum, tam quoad ejectionem è patria, quàm quoad receptionem in patriam. De Marco Coriolano vid. *Flor.* l. 1. c. 22. Similer exules Medicææ gentis, ac Tigurini optimates de Civitatibus dejecti, amicorum & ſociorum copiis atque opibus patriam obſederunt (Vid. *Bodin.* l. 4. de Repub.)Solæciſmum ergo Politicum in eo Cicero admiſit, quod, detectâ conjuratione, Catilinam, urbe ejecerit, & non in ipsâ urbe oppreſſerit; oprimi illum, quam in patriam armari præſtitiſſet. (Vid. *Schoock* l. 2. de Sedit. cap. 13.

XVI. Notandum & hoc; ſeditionum hunc eſſe plerunque exitum, ut victores regimen vel monarchicum vel ariſtocraticum, vel democraticum aut magis firment, quod raro & per accidens fit, aut è ſtatu in ſtatum convertant [Vid. egregia apud *Ariſtot.* l. 5. c. 3.] Ita civile bellum à Iulio Cęſare motum excidio fuit Romanę Reipublicæ, ſtruxitque fundamentum ædificii Imperialis, cui parietes addidit Auguſtus, tectum verò ſuperimpoſuit Imperator

rator Tiberius, (Vid. *Tacit.*l.1.Ann.)Quod si verò in ejusmodi intestinis dissidiis plebs superior evaserit, patritii in ordinem rediguntur, ut videre & in Flori Historiâ Romanâ (l.à c. 22. usque ad fin.) Ita an.1408. Wismarienses & Rostochienses Senatus autoritatem imminuerunt constitutis utrobique sexaginta viris, qui capiendis consiliis & rebus gerendis interessent. (Vid.*Crantz.*lib.10. Wandaliç.)

XVII. Quid sentiendum est de Lege Solonis, (quam *Gellius* l.2. c. 12. probat) quâ eum, qui in seditione est neutrarum partium,infamia notat? (Vid. *Plutarch.* in vitâ Solonis.) Vnde proverbium ortum: *Neutralis non est bonus civis.* Bodinus (l. 4. de Repub. c. ult.) illam legem civitatibus utilem censet præsertim aristocraticis & democraticis.Schoockius verò [l.2. de Sedit.c.14.] improbat Solonis sententiam, statuitque, si plures medii & neutrarum partium occurrant, hos à magistratu contra plebem aut sollicitandos, aut saltem ostentandos. Sanè ejusmodi homines ambidextri ad minimum in partes magistratus, qui gladium,talis furoris vin-

dicem

dicem à Deo accepit inclinare debent (*Prover.* 24. v.21. & seq.) add. Epist. Cæsaris ad Ciceron. in iis quæ ad Attic. l.10. ep, 9. *Cicer.* l. 2. ad Famil. Epist.16. Ciceronis Orat. contra Anton. ap. *Dion. Cass.* lib.44.*Cicer.*l.11. ad Attic. Epist. 4. in fin. De Asinio Pollione vid. *Vellei* l.1. Hist. c. 86. Corn. Nepos in vitâ T. Pom. Attici; ex quibus locis patet, quod viri prudentes non facile se immisceant seditionibus. Vt enim de Iliade malorum, ad illos, qui nomen seditioni dederunt, redundante nihil dicam; Deus seditiones execratur & gravissimè punit. De Korano, Dathane, & Abiramo vid. Num.16. v. 24. & seq. add. 2. Sam. 18. v.9 2. Sam. 2.20. v. 21. 1, Reg. 2. v. 41. 42. 1. Reg 16. v. 20. 2. Reg. 15. unde constat omnes turbidos & seditiosos tragicum exitum fuisse sortitos: ejusmodi ergo privati homines, qui ignorant factiosorum aut rebellium animos, neutri parti in causa incertâ detrahere, nullasque partes sequi debent. Magistratus tamen suorum favorem saltem tacitum sibi omnibus modis conciliare annitentur, quem si consequi nequeant, saltem illum contra turbidos in

S spe-

speciem jactare poterunt.

XVIII. Quæritur an qui gnarus contra Rempublicam conspirationis indicium non fecerit, sit reus criminis læsæ majestatis, ordinariaque pæna afficiendus? Iniquum sanè videtur aliquem immunem à crimine supplicio velle adstringi (Vid. *Bart.* in l. utrum. §.6. D. de Parricid.) Sed Baldus consuluit contrarium, & ideo dicit, quod anima Bartoli, & omnium, qui eum sequntur, crucietur in inferno. Mart. Gerrat. Laud. in Tract: de Crim. Læs. Maj. qu. 13. simpliciter dicit, quod sola scientia subditi puniatur, si maleficiũ est committendum in personam Principis. Nam præsumitur ab illo salus universæ reipublicæ pendere, omnesque quacunque ratione, vigilare debere, ut hæc cum ipso Principe salva & incolumis sit. Hujus sententiæ asperitatem an. 1639. expertus fuit Magni Præsidis & Historici filius Franciscus Augustus Thuanus, quum sententia Parlamenti Tholosani securi percuteretur Lugduni nullam aliam ob causam, quàm quod non revelasset conjurationem, quam magnus suus amicus Cincmartius contra

Car-

Cardinalẽ Richelium Ludovici XIII. Miniſtriſſimũ inierat. Cardinalis hic cum minor ipſo Rege eſſet, non immeritò tum in dubium vocatum, an aſperior ſententia mitiori non debuiſſet cedere. Miſerum hunc Thuanum probitas, ſceleri contraria, haut juvit, ſed ſcelus commiſſum ſubticuiſſe ob legum ſubtile nefas, ipſi ſceleri datum fuit: Et quum alias Galli ſint garruli; hic Gallus ſuppreſſa garrulitate commeritus fuit necem. Reperiũtur multi ICti, qui exiſtimant in Proceſſu, contra perduelles puniendos inſtituto, aliquid omitti poſſe, quæ alias ad ſubſtantialia judicii pertinent v. g. ſufficientiam probationis. Sed rectius illud negat Proſper Farinacius, ſummus ICtus q. 118. §. 4. n. 5. Hieron. Gigas in rubr. Quat. in crim. Læſ. Maj. procedatur qu. 5. n. 1. Tiber. Decian. Tr. de Crimin. l. 7. c. 42. n. 9. Vti enim in omnibus aliis criminibus, ita & in hoc requiruntur probationes, quæ non ſolum teſtibus, ſed etiam per torturam fiunt [l. 16. C. de Quæſtion. l. 10. ſ. 1. D. Eod. l. 4. C. Majeſt.) Supplicium de ſeditioſis & conſpirantibus potius interdiu in propatulo, quam noctu ſumendum eſſe

S 2 ratio

ratio est,quia animadversiones,quo notiores sunt plus ad exemplum emendationéque sufficiunt. Hic etiam notandum,quod à seditionis & perduellionis pæna gladii hodie in multis locis recedatur;dum rei ad locum supplicii raptantur, ignitis forcipibus lacerantur, ac in quatuor partes dissecantur. Sie werden zur Feim Statt geschleiffet / mit glüenden Zangen Zerfetzet und geviertheilet. [Cardin. *Tusch.* Concl. 12. num. 1. Vol. 5. Lit. M. *Damhuder*. Prax.Crim. c. 62. num.6.] simul in locis eminentibus territorii, ubi deliquerunt, appenduntur. [*Clar.* l. 5. sent. §.Læsæ Maj: num. 8.]Quod si verò seditio per amnestiam composita, ac venia generalis à magistratu semel concessa, constanter eidem insistere debet Princeps, nec ullam unquam præ se ferre offensionem; ne majoribus conjurationibus ansa detur; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus,cum in quosdam Regni Proceres, quibus jam ignoverat,quique in ejus tutelam se receperant, vellet animadvertere [*Mariana* l. 25.Hist.Hispan.c.7.] Quod si verò postea

novum

novum delictum admiserint, rigidissimè eos castigare licebit Und kan das alte mit den newen wohl vergolten werden Exemplum de Simei vid. 1. Reg. 2. 2. Sam. 19. v. 23. 24.

XIX. Quod rationes coercendi seditionis militaris concernit, Dux autoritate, gratia militaris scientiæ opinione excellens, ab initio fortiter se illi opponat, & quidem magno robore, constantia, fiduciâ: Inter minas, ferrum & barbaras voces intrepide consistat; neque tamen se temere in discrimen conjiciat. De Alexandro M, vid. *Curt.* l. 10. c 2. Conspiraverant Hungari adversus Sigismundum, armatique regiam intraverant, aut capturi Regem, aut si id non succederet, occisuri; quos ut ante se irrumpentes cognovit, accepto pugione in medium progressus: Ecquis, inquit, vestrum, manus in me injiciet? aut quidnam feci; quod me Regem vestrum occidere vultis? prodeat è vobis, si quis audet, & cum solo solus congrediatur. Eâ voce & audacia obstupuere conjurati, & sibi quisque timens, abiere. (Æneas Sylv. in Com-

ment. addicta Alphonsi.) Ducis, authoritatate apud suos pollentis, vel una acerbior vox plus ad persuadendum habet roboris, quàm longa aliorum oratio. De Iulio Cæsare vid. *Sueton*.l.1.c.70.) Etiam hoc notatur contra seditiones militares remedium, ut militari astu dispergantur & dividantur milites (Vid. *Tacit*.l.11.Hist. c. 6.) De Druso vid. *Tacit*. l. 1. Ann. de Ioanne Austriaco vid. *Strada* lib.10. Decad. 1. ad an. 1578. Ad præcavendos militares tumultus Dux providus sollicitus porro esse debet, ut prompte statis temporibus solvantur stipendia, & ne arctior sit commeatus. **Frisch Geld / frisch Held / und muß daß** Proviant **immer im Lager verhanden sein.** Ingentibus laboribus exantlatis dux reficiat & recreet milites, consoletur etiam mæstitiam illorum pecuniis elargiendis, id quod mirum quantum valet ad conciliandos militum animos: de Alexandro vid. *Herodian*. lib. 4. & 6. Histor. In promptu semper sit acetum, frumentum, lardum, hordeum &c. qua ratione bene subductâ Ambrosius Spinola ad mira-

miraculum usque omnes obvenientes in Belgio Hispanico difficultates unicè superavit. Præstantissimus hic dux toto illo tempore, quod publicis commodis impendebat semper curavit, ut affatim cervisia & frumentũ pro exercitu suppeteret, ut omnia generis legumina, carnes sale conditæ, farina, stramen, avena, fænum, & similia in promptu essent; ut dolia, circines, molæ trusatiles, cacabi majores, clibani præparentur; ut deniq́ue plaustra, & jumẽta haberentur, quæ tot rebus convehendis essent idonea (Vid. *Gabriel. Naudæ.* l. 2. de Stud. Milit. 7. §. 6.) Quod si ærarium sit exhaustum, & miles stipendia flagitet, privati divites in medium sua conferre debent. Quod factum tempore belli Punici secundi vid. ap. *Flor.* l. 2. c. 6. De Marco Antonio, contra Marcomannos bellum suscipiente exhausto ærario vid. Capitolin. in vitâ ejus. De Principe Condæo in Gallia vid. *Aubigne* Tom. 1. Hist. l. 4. c. 14. De Leonhardo Lauredano vid. *Schook.* l. 2. de Sedit. pag. 621. Tumultuanti verò militi, quo componant illum, à ducibus præmia dari solent; quæ si ad manum non sint, creditori-

bus ſpes fiat exſolvendi æris alieni è publico, quod miles contraxit. De Alexandro M. vid. *Iuſtin.* l. 12. c. 11. Sed ſi neque ſtipendium, neque quod præmii loco detur, duci ad manum ſit, prædæ ſpe miles debet ali. Cavendum etiam, ne inter milites & ſocios, & ne inter cives & milites ſeditiones oriantur. Prohibendi itaque ſunt milites, ne ſocios deprædentur, neque bellum quaſi patriæ inferant, &, quaſi ad eam delendam arma capere juſſi eſſent, ſummo ſtudio profligent, pæne omnia hoſtilia in illam exercentes. Hodie proh dolor, quantum ad prædas & rapinas attinet, non aliter, quàm in terra hoſtili, cuncta, quæ murorum ambitu non cincta, diripiunt, pauperculos, Eccleſiarumque agricolas (quibus potiſſimum tuendis invigilare debebant) perſequuntur, inſtar luporum, qui ſi fortè caulas introierint, omnia (niſi impediantur) ſtrangulant. Similiter illi non ſolum mactant, quod ſuæ ſit voracitati ſuffectum, ſed quod cohorti poſſet ſufficere, quatuor viliſſimi enecant furciferi, non pullum, non gallinam, non gallum gallinaceum, quem oculis aſſequi

poſſunt

poſſunt in tota,cui inſederint, relinquunt villâ. Quantam verò ſtragem faciant, hædorum,vitulorum, atque agnellorum, aliorumque tenerorum ac ſaginatorum pecorum,horribile eſt intueri:laniſtas ac macellarios iſtuc advenilſe crederes, tanta illic carnificina conſpicitur. Bene autem & feliciter cum miſerrimis ageretur agrorum cultoribus, ſi his ſaltem contenti eſſent, quæ penes eos inveniunt, ſed illos ad piſces ex urbe deportandos, ad aromaticas ſpecies, atque ad vina peregrina, ad caligas inſuper atque ocreas, minis & verberibus urgent, qui non ſatis habent, unde calceos ſibi liberiſque comparent. Nihilo quippe in tuguriis ruſticorum minores quærunt, lautitias ciborumque copias, quàm in regiâ eſſent aulâ habituri.Hęc Cyclopica eorum ingluvies nunquam ſaturanda,luxus effęminatus in epulis &poculis,ingurgitatio, aſſidua commeſſatio, caſtrenſis eorum continentia eſt. Sed quid dicam de eorum rapinis? Vt primum in pagum aliquem campeſtrem, more turbinis atque procellæ intraverint, primum eorum eſt ſtudium, omnia loca occulta, an quid ibi recondi-

 tum

tum ſit, penetrare, clauſaque, niſi præſto adſit, qui continuo aperiat, effringere. Arcas, ſcrinia, ciſtas, cubicula, lectos, caveas, angulos atque receſſus ſcrutantur, & ſi quid ibi, quod ſuos oculos vel pretio vel ſpecie alliciat, invenerint, id compilatum eſt. Non modo autem viriles tollunt veſtes, ſed fœminea etiam non verentur indumenta, atque ornamenta aſportare. Cùm verò tempus emigrandi, movendorúmque caſtrorum inſtiterit, tum verò nihil in domiciliis omnino relinquetur, quod non pecunia redimi neceſſe ſit, non vinum, avena, triticum, non equi, aut ulla armenta, non vaſa eſcaria, aut coquinaria, quæ ſi non eorum voto redimantur, omnia dilapidabuntur, frumenta diſpergentur, dolia conquaſſabunt, pecora abigentur, alibique venundabuntur, aut in domini conſpectu jugulabuntur; lebetes, ollæ, patellæ, cacabi contra ſaxa & parietes collidentur. Ita graphicè depingit exlegem militarem licentiam *Nicolaus de Clemangis* Epiſt. 58. add. *Sleidan*. l. 24. Comm. pag. 788. D. Mengerings Kriegs Belial; Ortelii

Blut

Blut = Angst = und Thränengeld; Tartrich Schickard, qui mores belli tricennalis in Germania gesti non sine gemitibus describunt. Iunge *Philandri* de Sittwald Vision. Satyr. von Soldaten Leben. *Zeiller*. Epist. 18. *Lips.* l. 5. Pol. c. 8. & c. 13. Ictus in l. 1. §. 1. D. de Test. mil. milites arbitratur dici à malo, quod à nobis arceant. Ego autem eos, ut nunc est seculum, & mores ferunt, dictos puto à malo, quod nobis inferunt, ait *Limnæ.* Tom. 4. de Iur. publ pag. 377. Ioh. Iovian. Pontanus (l. 2. Amor. pag. 3304.) militiam hujus temporis (quam Erasmus omnium scelerum scholam vocat) damnans ita canit:

Militiæ quondam partes & jura fuerunt
Tutari patriæ dulcia tecta suæ:
A sociis arcere minas, pepulisse tyrannos,
Hostis & incursus continuisse vagos.
At nunc quid bello petitur, nisi præda; nec hostem
Sed socium est exspoliasse decus.

Hodie nostri milites vano militiæ nomine inania tantum lucra sectantur, flagitia ni-

mirum hominum, maculæ & vibices generosi Martis. Nam illi qui in expeditione justi belli sunt, in vaporariis delitescunt, aut miseris agricolis insidiantur, & molesti sunt, imò in transitu quoque plus damni plerunque amicis & confœderatis dant, quam ipse hostis, imò immanissimus Turca aut Scytha dare posset. Hi tantum absunt à veteri disciplina, quantum distat à vitio virtus, ut loquitur Petrus Ærodius (l. 2. Pandect. tit. de Re militari n. 42.) Apud Hubert. Thom. Leodium (in vit. Friderici II. Palat. Capitaneus sex ferculis contentus esse noluit, imò in hodiernis expeditionibus eò audaciæ milites processerunt, ut ne comedere quidem gratis velint, nisi singulis Dalerus sub quadrâ collocetur, ait summus Ictus Ioan. *Gryphiander*. (l. 1. Oecon. Leg. c. 15. 39.) Hubertus Languetus Epist. 16. ita ad Sydnæum scribit: Milites Saxonici nostra ætate magis sunt religiosi, & putant sibi obtemperandum esse Christo, dicenti: *Alter alterius onera portate*; præsertim cum incidunt in mercatores, quibus loculi sunt graves pecunia. De licentia militari in

exercitu

exercitu Wallensteinii vid. *Pappum* in Epit. Rer. Germ. pag. 59. & seqq. Licentiæ isti autoritatem dederunt, Cæsaris servitium, patriæ utilitatem & commune bonum vocando, quod commune & permissum latrocinium erat. Cum Tilliani Saxoniam, Cæsari adhuc amicam, an. 1624. insiderent, supra modum subditos Principum expilarent, Regis Daniæ loca etiam infestarent, Rex Daniæ vicinis suis Saxonibus succurrere statuit, præsertim cum à Tillio, quem clementer de indignitate rei monuerat, hoc superbum responsum accepisset: Haud volare milites in aëre posse, locum iis in terrâ dandum. (*Cluver.* l. 10. Epit. Hist. Quam atrociter an. 1630. Cæsareani Duce Gotzio grassati sint, patet ex scripto Theatro Europæo inserto, cui titulus: Pasewalckische Schlacht. Quum Ministri Ecclesiæ tum eos ad Christianam clementiam adhortarentur, risu sunt excepti, audità que palam horrendæ ejusmodi voces: Was solten wir Christen sein? wir sein lebendige Teuffel/und auch deine Teuffel. Hinc anno 1631. in

conventu

conventu Protestantium Lipsiæ decretum: Cæsareanis exercitibus, qui totam Germaniam prædæ haberent atque ludibrio, non ultra aperire portas urbium, castellorum, arcium. Quum dein Sueci rebus Germaniæ se immiscerent, militaris disciplina ab initio quidem bene observata, postea tamen collapsa (vid. *Forstner.* in Epist. pag. 81. & seqq.) imò tyrannicè in Misnia & aliis Saxonicis terris sese gesserunt, ubi adhuc notus est antichristianus potus der Schwedische Trunck. Zeiller. in Epist. 479. elegans refert carmen Germanicum Friedlieb von Sensfleben/ quem auguror esse Ioannem Ristium, Germaniæ, Horatium, Pastorem Wedelensem in Holsatia Regali, ubi vers. 71. 75. 82. 83. & 91. ita habent:

So gehe der Armen Schweiß und
Blutt/
Dem Teüffel in den Rachen/
Ein Frembder müß mit unsern Güt/
Also sich lustig machen/
Ja was die Krancken/Armen/Alten/

In

In ihrer Noth noch solt erhrlten/
Auch waß man Gott gibt züm Gewinn /
Daß nimbt der stolze Krieger hin.
Waß einer hat sein Lebenlang
Dürch seine Müh erspahret /
Vnd dürch den scherwen Arbeits Zwang
Den seinen noch bewahret/
Davon Sie künfftig solten leben /
Das muß er diesen Gästen geben /
Geld muß da sein nach ihrem Siñ
Vnd stärb auch Weib und Kind dahinn.
Den kan sich erst der Cavallier
Recht aüff Französisch kleiden/
Mit Federn / Binden ünd Rappier
Stolzirt er den in Freüden/
Ach seht doch auff den Röcken sizen
Galnaüne Schnür und andere Spizen /
Von Gold ünd Silber aüßgemacht

Die doch der Bawer hat hergebracht.
Die Güldene Spizen sind daß Blud
Der Armen Unterthanen/
Die Silbern ihre Thränen Fluth/
Die durch das scharffe mahnen/
Den Vielgeplagten abgetrieben/
Daß ander/ so noch übrig blieben/
Gibt Nesteln/ Fütter/ Seidendrath/
Und waß der Held mehr nöthig hat.
Ey brenn und schmeüch O steinern Herz/
Wo soll man künfftig wohnen?
Der Teüffel wird mit Höllenschmerz
Und Angst dir wiedrümb lohnen/
Nün dieselb ist zü grob getrieben/
Ist doch den Leuten nichts geblieben/
Alß nür ihr Leben reich von Pein
Soldaten wolt ihr Christen sein?
Certe ejusmodi exlex militaris licentiæ Siren concitat amicos & socios contra ipsos

ipſos milites, anſamque variis dat moribus. Cui malo facillimè obviam iri poteſt ſi [1] ſtipendia militi promptè ſolvantur, [2] militaris diſciplina exerceatur. Kriegs diſciplin iſt eine ſchöne Ordnung aber Geld iſt die Handhabe; ſive Ordnung iſt eine ſchöne veſte Beſazung aber Geld iſt ihre Loſung. Sine ſtipendiis militum arma quomodo haberi poterunt? [*Sirach*. 26.1. Cor. 9. v. 7. c. Iam nunc. cauſ.28. qu.1.c. Quid culpatur. cauſ. 23.qu.1.c. Militare. Eod. *Tacit*. l.4. Hiſt.c. 74.] Veneti eo maximè ſubditorum amorem demerentur, quod exſolutis ſtipendiis militem ſuo uti volunt; & conductis tuguriis civium domibus omnino abſtinere. Nullæ proinde querelæ Senatum quatiunt; nullæ populorum ac militum rixæ nulla auditur concuſſio. Imò ſapientiſſimi Veneti ſtipendia illorum militum, qui in bello ſe ſtrenuè geſſerunt, etiam ad liberos propagare ſolent, ut notat, Freinsheimius [ad Curt.l.10.c.4.in verb: *Defunctorum liberorum &c.* add: *Iuſtin.* l.12.cap.4.] Hoc fideliter etiam ſervant Potentiſſimi

Ordines

Ordines Generales Fœderati Belgii. Reges verò & Principes belligerantes hic deficiunt; atque hinc illæ lachrymæ! De Hispanis vid. *Strada* Decade priori. Hinc prætexere ut plurimum soliti, sibi non soluta esse stipendia, illa ab amicis & sociis exigere solent, quos alias tueri deberent. *Schoock.* l. 2. de Sedition. cap. 16. pag. 626. 627.] Durante bello tricennali in Germania Mansfeldius [forsitan ad exemplum Hispanorum] primus exemplum prodidit provincialium copiis sustendandi militem, quod postea in justi prope moris imitationem acceptum non invitis Principibus, si bellum seipsum alere posset; eoque rem militarem, quæ hodie obtinet, deduxit, ut legitimum bellum à latrocinio nil nisi armorum causa distinguat. Quod exercitium disciplinæ militaris attinet, laudem in eo omnibus inter Christianos præripit Magnus Gustavus Rex Sueciæ. Ita cum ann. 1632. prædictus Rex Germanos milites licentiosos graviter redarguisset, inter cætera addendo, quod illorum exlex licentia miserorum querelas ejusmodi excitent: der König ist kommen

uns

unß mehr zu quälen alß zu hegen und zu verthätigen; magna pars militum lacrymis emendationem Regi promisit. Finita oratione, Regi ante mercatoris castrensis (Marcketenters) tugurium monstratæ vaccæ furto ablatæ. Tum verò Rex incandescens & irâ percitus ipse hunc mercatorem crinibus arreptum ad justitiæ militaris executorem deduxit, dicendo: Komm mein Sohn/ es ist besser/ daß ich dich/ den Gott umb deinet willen meine armee und mich straffe (Vid. *Theat. Europa.* ad dict. ann.) Quod exempla antiquiora attinet, Pescennius Niger militem ob gallinaceum; Carolus Burgundius ob gallinam ereptam ultimo supplicio affecerunt (*Gryphia d.* l. 1. Oecon. Legal. cap. 15. num. 112.) Temir. Chan. sive Tamerlanes Scytharum Dux exercitum eò usque continentem habuit, ut castra ejus semper plena essent mercatorum, abundarentque omnis generis rebus. Fama fert illum gregarii cujusdam militis, qui vendenti mulierculæ lac furatus esset, statim gladio per pectus demisso, viscera aperiri

periri jussisse, è ventriculo excuti lac nondum coctum. Milites porrò sive in castris sive in urbibus aut arcibus obsessi, si ob famem tumultuentur, duces & gubernatores sese fortiter opponere debent, exemplo Consulis urbis Leidæ, quæ an. 1573. ab Hispanis obsessa plus quàm Saguntinam famem sustinuit. (Vid. *Boxhorn.* in Theat. Holland.) Quod si hoc sit frustraneum, necessitati parendo, potius deditio facienda, quàm ut tot strenui milites fame conficiantur, ut nostra ætate Rupellæ in Gallia, & Brisaci in Alsatiâ factum; idemque Ordines Fæderati Belgii an. 1625. quum Spinola Bredam obsidens fame eam subigere posset Gubernatori, ut honestis conditionibus deditionem faceret, injunxerunt. (*Schoock.* l. 2. de Sedit. c. 16.)

XX. Quum Principes & Reges perpetuo quasi conjuratorum insidiis sint expositi & circumvallati (Vid. *Curt.* l. 9. c. 6. *Vopisc.* in Saturnino p. 715. *Zeiller.* Epist. 23. *Schoock.* l. 2. de Sedit. c. 17. ut patet ex multis Imperatorum & Regum Galliæ & Hispaniæ exemplis) qua ratione illas conjuratorum insidias evitare poterunt? Vid. *Lud.*

Lud. Septalium de Rat. Status l. 2. cap. 7. *Campanellam* c. 17. de Monarch. Hispan. *Machiavellum* Differt. ad Liv. c. 6. Dolendæ certè sunt Regum & Principum vices, quod, quum alii, quibus obsequii gloria relicta, secure vigilare ac dormire, panemque sub ficu sua quietè & pacificè comedere possint, magni Homines, quorum capita diademate & corona sunt redimita, quique dextrâ sceptrum, sinistra gladium tenent, insidiarum pericula subterfugere nequeant Aliorum Regum exitus si reputaveris, plures à suis, quam ab hoste interemptos numerabis: Gladii & tela cervicibus imperantium impendent, imminent hastæ undique, undique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites & amici formidantur. Philippus in acie tutior, quam in theatro fuit; hostium manus sæpe effugit, suorum effugere non valuit. De Francisci I. Galliæ Rex filio, & Richardo Archiepiscopo Trevirensi vid. *Sleidan.* (l. 8. Comm. pag. 212. & lib. 10. p. 292.) Paucissimos Pontifices à Gregorio VII. numeros, qui non veneno sint interempti, aut saltim suspicione veneni discesserint.

De

De Eduardo R. Angliæ vid. *Sleidan.* lib. 25. Comm. *Chytræ* lib. 11. De Elisabetha Angliæ Regina vid. *Cluver.* 10. Epist. Hist. pag. 696. In villa S. Clavi prope Lutetiam apparet monimentum Henrici III. Regis Galliæ, cui inscriptum:

Adsta viator & dole Regum vicem:
Cor Regis isto conditum est sub marmore,
Qui iura Gallis, iura Sarmatis dedit.
Tectus cucullo hunc sustulit sicarius.
Abi viator, & dole Regum vicem.

Henricus IV. Rex Galliæ duo regna protegere potuit à vi & insidiis externorum hostium; ipsum solum ne duo quidem regna contra insidias domesticas. Vnde Ovvenus, Angliæ Martialis, ad Henrici IV. dictum: *Duo protegit unus:* sic allusit:

Gallorum Rex regna, inquis, duo protegit unus?
Protexere tuum nec duo regna caput.

Henricus VII. Imp. Lucelburgensis, cum gravissima obsidione Florentiam premeret, à Monacho quodam Prædicatorii ordinis Ioanne Politiano Senensi, sub ornato à Florentinis, extinctus est veneno, quod missali hostia toxico oblita, ei dede-

rat monachus in oppido Bonconvento: Ei ſymbolum adſcribitur : *Calix vita eſt mihi calix mortis.* Hinc venenum ei non in hoſtia, ſed in calice oblatum fuiſſe, aliquorum ſententia eſt: At hodie in Euchariſtia Calix benedictus denegatur omnibus excepto Rege Galliæ, qui bis calice dignatur in S. Cæna, nempe die coronationis & die mortis (*Bronckhorſt* ad Danæi Aphor. Polit. ex l. 2. Ann. Taciti. Aphor. 34.) Et ut alia exempla præteream, de Rudolpho II. & Matthia Imperatoribus, modernus Auguſtiſſimus Imperator Leopoldus, Imperii S O L, aliquoties (ut fama volubilis retulit) antichriſtianis expoſitus fuit inſidiis. Deus O. M. tam Sacratiſſimum Principem ab omnibus cuculligeris & non cuculligeris inſidiatoribus, Patriæque proditoribus clementer conſervet ! Nullæ verò ſunt occultiores inſidiæ, quam quæ latent in ſimulatione, & prætextu officii ſolennis, ficto obſequio, fictâ fronte, crocodylinis lachrimis, ut eum, cui inſidias tendunt, nihil tale expectantem perdant. De Nabarzane Darii inſidiatore vid. *Curt.* lib. 5. Dion circumventus & interfectus eſt

à Cal-

à Callicrate ſimulatione officii. Ioab Abnerum interficit ſimulatione blandę ſalutationis. De Voculâ Treviris degente vid. *Tacit.* l. 4. Hiſtor. Sed quænam remedia contra inſidiatorum inſidias? Præſentiſſimum omnium & maximè ſalutare eſt Divina Protectio [Vid. *Gregor. Richter* Axion.Polit. 117.*Piccart*.in Obſ.Polit.Dec. 12.c.7. Cum Alphonſo Arragoniæ Regi à Coſmo Florentino,non mediocriter ei infenſo, Livii ſcripta [quæ veneno infecta credebantur] mitterentur, Livium manibus contrectans, hinc indeque legens & relegens quaſdam hiſtorias, ad ſuos converſus ait: An ignoratis Regum animas non privatorum libidini ſubjectas eſſe,ſed ſub curâ Dei ſecuras & lætas agere? [*Ioh. à Chockier*,Lipſii diſcipulus,l.1.Theſaur.Politic.Aphor.c.1.]Carolum V.Imp.depinxerunt dormientem, & Chriſtum abigentem illi muſcas; quod fecerunt in ignominiam eorum, qui Imperatori ſtruxerant inſidias, quæ tamen divinitus impediebantur [Philip.in Loc.Comm.Manlii pag. 20. [a] Cum idem Carolus V. Imper. ad Granatam in Hiſpania

[a] *Defenſionis neceſſariæ Regium exemplum.*

Hispaniæ venationi vacaret, & cupiditate insequendi feram oblatam, longius à Comitatu suo discederet; à suis relictus diu in densissimis sylvis vagatus est; &,accedente jam nocte, procul conspecta pastoris casula,citato equo ad eam pervenit, rogatoque pastore,ut sibi apud eum diversari eâ nocte liceret, is omnia benigne pollicitus descendere de equo jubet, & tugurium ingredi. Erant porrò domi apud pastorem sex numero. Princeps,ubi ad terram equo desiliisset, eumque tradidisset opilioni curandum, casam ingreditur, ac dum tenuis cænula sibi paratur, ad ignem assidet, nihil quicquam suspicans mali. Interea cum ii, qui domi erant, hunc Principem minimè nossent, neque ipse,quisnam esset, cuiquam aperuisset, illi tamen eum eleganter amictum viderent, opimæ inhiantes prædæ, fæda deterrimaque de illo perdendo consilia ineunt. Cænâ sumptâ, dum lectulum in angusto cubiculo sternitur, nova nupta filii pastoris egregii Principis, sibi ignoti, vicem miserta, fidem ab illo stipulata, ne se proderet, illi perdita consilia detegit. Itaque magno & erecto animo statuit pe-

riculum potius ſubire, quàm fidei,ſive potius perfidiæ paſtorum ſe committere. Quamobrem occluſo oſtio cubiculi, tum in manu ſumptâ bombardâ cæpit intrepidus obſervare; quò res caderet. Paſtor,ubi ſomno preſſum dormire credidit, ſuſpenſo gradu ad oſtium accedit, & cum præter ſpem oſtium interius clauſum offenderet, petit à Principe, ut ſibi oſtium aperiat, ſe velle aliquid ſtraguli ex arcâ promere. Et, quum Princeps aperire nollet; Paſtor verò vehementius quiritaretur, vimque apertam pararet,oſtium amoliretur,& alter è paſtoribus feneſtram tentaret irrumpere, exploſâ bombarda glandis ictu paſtorem ante fores proſternit,& patefacto oſtio paſtoris filium obtruncat, opilionem enſe ſtricto proſequitur, inque fugam coniicit;Iam cæteri alii paſtores raptis undique telis concurrunt, & juvenem Principem, in domo periclitantem,ad cædem depoſcunt. Aurorâ adventante, poſtquam primus ruſticorum impetus deferbuiſſet, Princeps intrepide exit foras, quis eſſet aperit: Et poſtquam minis & majeſtate ſua, ruſticos ut ſe uvarent adegiſſet, ruſtici tamen eum comprehen-

prehenſum ad vicinum præfectum deducunt; ubi re omni cognita ac manifeſta, opilio & reliqui dignas pænas dederunt, domus flammis conſumpta,& nova nupta, quæ indicium fecerat,præmiis affecta; in magnoque honore apud Principem habita (Philippus in Loc Commun. *Manlii* pag.23. *Richter* Axiom.Polit.117.) Thomas Porcius, Iacobi, Regis Angliæ Penſionarius, & Guido Faux una cum aliis conjuratis an.1605.voluerunt Regem & Optimates una cæde in Weſtmonaſterio tollere; quæ Conjuratio ſulphurea ſive pulveraria vocatur,de qua vid. *Thuan*.l.135. Hiſtor. *Ioan. Cluver*,in Epit. Hiſtor. pag. 615. & ſeqq.). Dolia enim triginta duo, in iiſque electiſſimi pulveris pondo pæne millia novem curiæ ſuppoſuerunt. Hic impius Thomas ipſe fallus eſt, quod hoc facere voluerit ſacrorum ſuorum amore (fuit enim Pontificius) & meriti gloria. Cæterum Divina favente Clementia detecta eſt illa conjuratio ſagacitate Knevellii & aliorum, parricidæque meritas pænas luerunt. Vid. Ioann. Barclaii Seriem patefacti divinitus parricidii in Regem Regnumque Bri-

tanniæ cogitati & instructi Nonis Decembribus 1605. quæ adjuncta est Barclaii Euphormioni. Hoc monstrum horribile, antequam exiret in lucem, rarò Deo beneficio, in partu suffocatum. Sceleratissimus Ioannes Grant unus è conjuratis ad supplicium ductus confessus: Generosi incepti id esse meritum, quod pro satisfactione omnium suorum in omni vitâ peccatorum abunde sufficeret. Et alter Guido Fauxius cum Scævola Romano frustra susceptum doluit; postremo: & Deum non dixisse, sed Diabolum truculenta voce testatus est. Lans. in Orat. contra Britann. pag. 561.) Eundem Regem Iacobum sceleratissimum fratrum par, Rethuani Comites, pæne oppressit. Cum enim Rex Perthum ire ab Alexandro altero fratre consultis dolis persuasus esset, factâ spe thesauri, quem nuper invenisset, illi exhibendi: prandio sumpto inermis per aliquot conclavia circumductus tandem in musæum perducitur, locum lanienæ destinatum. Ibi Alexander occlusâ prius janu, pileoque in caput superbè injecto, è vestigio armato satelliti, pugionem eripit, & Regis pectori admovet, ultimaque

minis,

minis & factis intentat. Rex autem Alexandrum tamdiu luctando sustinuit, donec quatuor ex aulæ familiaribus unus post alium intervenerunt, qui conjuratos vel interfecerunt, vel malè mulctatos in fugam egerunt; Rege inde in medio suorum in genuâ suppliciter procumbente, Deoque pro liberatione tam miraculosâ gratias prolixè agente (P. *Matthæ* in Hist. Henrici IV. lib. 3. n. 3.).
Hactenus de omnipotenti Præsidio Dei contra Regum & Principum insidiatores & aggressores. Inter humana præsidia omnium efficacissimum est, subditorum amor & benevolentia, sine qua nullum imperium bene munitum. [*Cornel. Nepos.* in Dione. *Tacit.* l. 4. Hist. c. 7.] & errat si quis existimat tutum esse ibi Regem, ubi nihil à Rege tutum est: Securitas securitate mutua paciscenda. Non opus est instruere in altitudinem editas arces, nec in adscensum arduos colles communire, nec latera montium abscindere, multiplicibus se muris turribusq; sepire; salvum Regem in aperto clementia præstabit: Vnum est inexpugnabile munimentum, amor civium. [*Senec.* l. 1. de Cle-

ment.c.19.*Tacit.*in Agric.c.32.l.11.An.c.10. X.c.24.l.6.An.c.36. *Cicer.*Phil.1.T.3.Orat. p.332.*Herodian.*l.1.c.4.] Magis amor, quàm excubiæ & circumſtantia pila, tutatur; nemoque fideliter illum diligit, quem faſtidit. Immortali memoriâ dignus Eberhardus Barbatus Würtembergię Dux, qui in convivio Principum aliis ſuas opes atque imperia jactantibus, utque idem ipſe faceret monentibus, reſpondit: ſe de nullâ re gloriari poſſe, niſi quod ſine metu in cujuſvis ſui ruſtici, aut civis ſinum ſomnum captare poſſet [*Cruſius* p.3.Ann. Suev.l.7.c.14.] Similiter Stephanus II. Dux Bavariæ, nullum Bojum eſſe aſſeverabat in cujus ſinu ſolus & inermis tutò dormire non poſſet [*Lanſ.* Orat.1.pro German.p.130.] Alterum humanum præſidium contra inſidias Regum & imperantium eſt, ut per delatores & inquiſitores inſidiæ exploratæ [quum difficilis res ſit ſilentium & fides in animis tot conſciorum] detegantur. Certè inimicorum mentem ſcire non minimum aulicæ & curialis ſecuritatis eſt præſidium, dum hac ratione eorum animi vincuntur. [Vid. pluribus

bus *Septalius* l.2.de Rat.Stat.cap.7. *Campanella* c.17. de Monarch.Hisp. *Machiavell.* Disc.6.ad Livium. *Schoock*.l.2. c. 17. [Alia humana præsidia contra insidiatores Regum & Principum largâ manu suppeditat Dn. Christophorus Forstnerus in aureis ad Tacitum nobis.Et solent Imperantes quoad insidiarum indicia etiam admittere leves & infames homines exemplum Claudii Cæsaris sequentes [Vid. *Sueton*·in Claud.c.37. add.*Curt*.l.6. cap.7. Amm.Marcellin. l.22. pag. 399.] Cicero etiam scorto credidit de conjuratione Catilinæ , additque in Orat. 3. in Catilin : *Ego non arbitrabar in tantis reipubl. periculis mihi esse nimiam diligentiam pertimescendam*. Laurentius Medices prudenter dixit : Nullam suspicionem superfluam putandam , quæ vitæ principatusque salutem respiceret. (Vid. *Loccen*. ad lib. 6. Curt. cap. 7.) Die Reichs = sichergeit verachtet auch die allergeringste Warnung nicht/ und kan Mercurius kein angenehmer Opffer bringen als Zungen

De

De Regum & Principum custodia, prægustatione cibi & potus, item usu medicamenti, quo venena prohibentur, alias agunt Politici. Sic stet in littore puppis.

SOLI DEO OPT. MAX. GLORIA.

FINIS.

